

J. Hus, J. A. Komenský a T. G. Masaryk jako vychovatelé národa

Richard Chmelař

Bakalářská práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Richard Chmelář**
Osobní číslo: **H18214**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **J. Hus, J. A. Komenský a T. G. Masaryk jako vychovatelé národa**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti života a díla J. Husa, J. A. Komenského a T. G. Masaryka.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu formou obsahové analýzy dokumentů a literatury.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

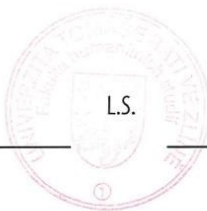
Seznam doporučené literatury:

- HRONCOVÁ, J., I. EMMEROVÁ a B. KRAUS, 2008. K dějinám sociální pedagogiky v Evropě. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7414-072-3.
- KNOTOVÁ, Dana a kolektiv, 2014. Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7078-3.
- KRAUS, Blahoslav, 2008. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- PITTER, Přemysl a Michal PLZÁK ed., 2011. Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa. Praha: Nadační fond Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. ISBN 978-80-7017-159-2.
- ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2014. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 27. ledna 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26.4.2021

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

Motta:

„Miluj bližního svého, jako sebe samého“

(Ježíš. In Čapek a Masaryk, 1938, s. 244)

„Povinnost a úkol moudrosti spočívá ve výchově člověka“

(Cicero. In Komenský, 1992, s. 10)

*„Budoucnost patří strážlivým, totiž těm, kdož se rozhodli pro vyšší, mravnější světový
názor a způsob života“*

(Masaryk, 1947, s. 1)

*Děkuji ze srdce panu docentu PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc.
za příkladné vedení této bakalářské práce a za inspirující podněty,
cenné rady a pomoc, kterou mi v průběhu jejího tvoření poskytoval.*

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

ABSTRAKT

Dějiny našeho národa pamatují i takové vůdčí osobnosti, jejichž rozsáhlé působení bylo hnáno touhou po lepším a spravedlivějším uspořádání společnosti. Jejich nové myšlení a statečné činy přivodily žádoucí společenské změny. Byli osvícenými mysliteli a skutečnými vychovateli našeho národa. Patří k nim Jan Hus, Jan Amos Komenský a Tomáš Garrigue Masaryk. Cílem této práce je zjistit, jaké jsou společné znaky jejich výchovného působení ve vztahu k našemu národu, abychom je využili v sociální pedagogice. Práce je rozdělena do dvou základních částí. Teoretická část je zaměřena na životní příběhy osobností a klíčové publikace pro náš výzkum. Praktická část se zaměřuje na knihy autorů a jednotlivé texty jsou podrobeny hloubkové obsahové analýze. Pomocí této analýzy jsou porovnány a interpretovány sociálně pedagogické kompetence osobností. Praktická část práce je završena vydáním doporučení pro sociální pedagogy.

Klíčová slova: sociální pedagogika, výchova, pravda, mravnost, zbožnost, Jan Hus, Jan Amos Komenský, Tomáš Garrigue Masaryk

ABSTRACT

The history of our nation remembers such leading figures, whose extensive work was driven by the desire for a better and fairer organization of society. Their new thinking and brave actions brought up the desired social changes. They were enlightened thinkers and real educators of our nation. These include Jan Hus, Jan Amos Komenský and Tomáš Garrigue Masaryk. This thesis aim is to find out what are the common features of their educational work concerning our nation to use them in social education. The thesis is divided into two main parts. In the theoretical part, we focus on the life stories of educators and key publications for our research. The practical part is devoted to the books and texts of authors. Individual texts of educators are analyzed in this part. Using this analysis, the socio-educational competencies of personalities are compared and interpreted. The practical part of this thesis is completed by issuing recommendations for social educators.

Keywords: social education, education, truth, morality, piety, Jan Hus, Jan Amos Komenský, Tomáš Garrigue Masaryk

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM.....	14
1.1 STAV ZKOUMANÉHO TÉMATU V DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ LITERATUŘE	14
1.2 VZTAH ZKOUMANÉHO TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE A STRUČNÝ NÁSTIN JEJÍ HISTORIE	19
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM	28
2 VYCHOVATELÉ NÁRODA: JAN HUS, JAN AMOS A KOMENSKÝ A TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK.....	34
2.1 ŽIVOT „REFORMÁTORA“ MISTRA JAN HUSA.....	34
2.2 ŽIVOT „UČITELE NÁRODŮ“ JANA AMOSE KOMENSKÉHO	38
2.3 ŽIVOT „OSVOBODITELE ČECHŮ A SLOVÁKŮ“ TOMÁŠE GARRIGUA MASARYKA.....	42
3 VÝCHOVNÉ PŮSOBENÍ JANA HUSA, JANA AMOSE KOMENSKÉHO A TOMÁŠE GARRIGUA MASARYKA NA ČESKÝ NÁROD A JEHO VÝZNAM.....	48
3.1 FORMY VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍHO PŮSOBENÍ JANA HUSA, JANA AMOSE KOMENSKÉHO A TOMÁŠE GARRIGUA MASARYKA NA ČESKÝ NÁROD	48
3.2 OBRAZ HUSOVA, KOMENSKÉHO A MASARYKOVA VÝCHOVNÉHO PŮSOBENÍ NA ČESKÝ NÁROD V KONKRÉTNÍCH HISTORICKÝCH SITUACÍCH.....	52
3.3 JAN HUS, JAN AMOS KOMENSKÝ A TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK A JEJICH VÝZNAM PRO ČESKÝ NÁROD	55
3.4 HUSŮV, KOMENSKÉHO A MASARYKŮV PŘÍNOS K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	57
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	60
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	61
4.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	61
4.2 CÍLE VÝZKUMU	63
4.4 METODA A TECHNIKA VÝZKUMU A PROCES SBĚRU DAT.....	66
5 OBSAHOVÁ ANALÝZA ČÁSTÍ DĚL A INTERPRETACE DAT.....	67
5.1 OBSAHOVÁ ANALÝZA TEXTŮ, VZTAHUJÍCÍCH SE K JANU HUSOVI	68
5.2 OBSAHOVÁ ANALÝZA TEXTŮ, VZTAHUJÍCÍCH SE K JANU AMOSI KOMENSKÉMU	112

5.3	OBSAHOVÁ ANALÝZA TEXTŮ, VZTAHUJÍCÍCH SE K TOMÁŠI GARRIGUU MASARYKOVI	160
6	CELKOVÉ VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE	206
	DISKUSE	232
	ZÁVĚR	234
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	237
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	242
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	243
	SEZNAM PŘÍLOH.....	244

ÚVOD

Výchova a socializace člověka jsou procesy tak staré, jako lidstvo samo. Lidská společnost působí výchovně na člověka. Čím vyspělejší je úroveň morálky ve společnosti jako celku, tím lépe společnost vychovává jednotlivce. A naopak: Člověk svým chováním ovlivňuje své okolí a stává se součástí výchovného procesu dalších členů společnosti, kteří s ním přijdou do styku. Jde jim příkladem a ukazuje, jak dělá věci on. Tak člověk ovlivňuje společenskou morálku. Tkví v tom určitý, zodpovědný podíl každého jednotlivce na celkové úrovni morálky společnosti, neboť každá společnost je jen sumou jednotlivců a proto se do celkové úrovně její morálky promítají charakterové a povahové rysy všech lidí, z nichž se skládá. Schopnost ovlivňovat jiné lidi ve společnosti je u každého jednotlivce rozdílná. Nejvýznamnější dějinné změny a společenské události však bývají spojeny s jednotlivci, kteří jsou schopni ovlivňovat široké masy lidí.

K volbě tématu této práce jsem se nechal inspirovat knihou „*Duchovní revoluce v srdci Evropy*“, kterou napsal významný český sociální pedagog pan Přemysl Pitter. Pojednává v ní o významných osobnostech, které měly velký výchovný vliv na český národ. Řadí k nim i tři milníky naší novodobé historie: Jan Husa, Jan Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka, jejichž životem, dílem a výchovným významem se budeme zabývat v této práci. Byli to rytíři ducha, přicházejíce k našemu národu jeden po druhém, vždy s odstupem několika staletí. Stáli pevně na křižovatkách našich dějin a ukazovali lidu cestu ke Světlu v dobách pro náš národ velmi těžkých! Vydávali ze sebe ty nejlepší plody své práce a svým moudrým působením, svou statečností a pílí vychovávali náš národ k vyššímu stupni společenského vědomí. Jejich působení podložené opravdovými činy jim vyneslo vysokou míru přirozeného duchovního vlivu, který otevíral mysl i srdce lidí.

Temnoty středověku prosvětlnil „*pravdomluvce*“ Jan Hus, jehož hrdinská smrt ukázala cenu Pravdy. Husův duch pokropil český národ živou vodou. Jako reakce na Husovo upálení povstalo husitské hnutí, které vyvolalo velké společenské změny a dalo vzniknout květu české reformace – Jednotě bratrské. Naděje, které mezi českým lidem vyvolala, však byly násilně potlačeny porážkou českých vojsk v bitvě na Bílé Hoře.

V nadcházející době temna přišel národu ku pomoci velký pedagog a filosof Jan Amos Komenský, jehož moudrost byla balzámem na pošramocené sebevědomí národa. Ač byl nucen žít ve vyhnanství, svůj veliký pedagogický a výchovný talent vetkal do slov a vytvořil veliké dílo plné cenných myšlenek, které mohly lidstvo vyvést z temnot. Český

národ však zůstal v okovech cizí moci. Rozbřesk a svítání na lepší časy mu přinesly snahy národně obrozeneckého hnutí, které sjednotil učenec a bojovník Tomáš Garrigue Masaryk. Nebál se svých nepřátel, nebál se ani válečné vřavy. Přispěl významnou měrou k osvobození českého národa ze spárů rakousko-uherského mocnářství. Přivedl český národ do nové epochy dějin svobodného a samostatného státu, do 1. Československé republiky.

Humanistické ideály, jejichž nositeli byli Jan Hus, Jan Amos Komenský a Tomáš Garrigue Masaryk trvale působily na jednotlivce a stále mají vliv na formování našeho národního povědomí. Bez silných a stmelujících osobností jako oni, schopných vzdorovat útlaku, morálně působit na masy lidí a usilovat o nápravu lidských omylů by lidstvo kráčelo ještě rychleji k hlubokému morálnímu úpadku.

První část práce má teoretický charakter a je rozdělena na tři oddíly. V oddílu prvním, v kapitole první se zabýváme publikacemi vztahujícími se ke zkoumaným osobnostem a v jeho druhé kapitole historickými východisky vzniku sociální pedagogiky. Ve třetí kapitole prvního oddílu vymezujeme základní pojmy, o něž se opírá tato práce. Ve třech kapitolách druhého oddílu popisujeme životní příběhy Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka. Zaměřujeme se i na historický kontext doby, rodinné prostředí a důležité události, které provázely a ovlivňovaly jejich životní osudy. Ve čtyřech kapitolách třetího oddílu pojednáváme o výchovném působení J. Husa, J. A. Komenského a T. G. Masaryka na český národ, o jejich rolích v konkrétních historických situacích, o jejich významu pro český národ a o jejich přínosu sociální pedagogice.

Praktickou část práce tvoří čtvrtý, pátý a šestý oddíl. Výzkum je kvalitativní. Metodologii vymezujeme ve čtvrtém oddílu, jehož první kapitolu tvoří výzkumné otázky, druhou zformulované cíle výzkumu a třetí soubor výzkumných vzorků, obsahující výňatky z významných děl námi zkoumaných osobností a texty z publikací autorů, kteří mají blízko k sociální pedagogice a o těchto osobnostech psali. Čtvrtá kapitola tohoto oddílu určuje obsahovou analýzu dat jako metodu a otevřené kódování jako techniku našeho výzkumu.

V pátém oddílu jsou data výzkumných vzorků kódována, kódy přiřazovány k vytvořeným kategoriím, které následně interpretujeme. V posledním, šestém oddílu na základě získaných dat pomocí jejich interpretace odpovídáme na výzkumné otázky. Cílem této práce je za prvé: zjistit, zda mezi zkoumanými osobnostmi existují souvislosti, společné znaky a linie, které je propojují v jejich životních osudech, jejich dílech a výchovném působení. Za druhé: Charakterizovat dopad tohoto působení na jednotlivce a společnost a na základě interpretace získaných dat vydat doporučení pro oblast sociální pedagogiky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM

Tématem této bakalářské práce jsou paralely životních příběhů, osobnostních charakteristik a působení Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka, které tyto osobnosti navzájem spojují a současně mají vztah k výchově a sociální pedagogice. Téma bylo zvoleno z důvodu osobního zájmu o životy a díla J. Husa, J. A. Komenského a T. G. Masaryka a o dějinné události, související s pronikavým působením těchto vůdčích osobností našeho národa.

1.1 Stav zkoumaného tématu v domácí, zahraniční a cizojazyčné literatuře

V následujícím textu se budeme zabývat publikacemi autorů, kteří se zabývali osobnostmi Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka. Dále se zde budeme zabývat publikacemi, které tyto osobnosti napsaly.

Zajímavé publikace o Janu Husovi:

Jan Hus je poměrně velmi dobře historicky zdokumentovanou osobností. Mezi spisovateli, píšícími o Janu Husovi byl i náš první československý prezident T. G. Masaryk, který o něm napsal spis vydaný pod názvem „*Jan Hus: naše obrození a naše reformace*“ (1923). O Janu Husovi psal i významný český sociální pedagog, spisovatel a pacifista Přemysl Pitter v knize „*Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa*“ (2011). Životní příběh Jana Husa pěkně zpracoval autor historické literatury Miloš V. Kratochvíl ve své knize „*Jan Hus, muž a doba*“ (1955). Pozoruhodným a autentickým zdrojem informací o Husově procesu je kniha „*Zpráva o Mistru Janu Husovi v Kostnici*“ (1965). Napsal ji jeden z Husových věrných přátel Petr z Mladoňovic, člen Husova doprovodu do Kostnice a svědek odporného divadla zinscenovaného procesu. Petr z Mladoňovic byl v té době písařem ve službách rytíře Jana z Chlumu. Po Husově smrti se stal kazatelem v kostele sv. Michala a děkanem na pražské univerzitě. Výše uvedené knihy jsme použili jako zdroje pro naši práci.

O Husovi psal i český básník, novinář a politik Karel Havlíček Borovský (považován za zakladatele české žurnalistiky, satiry a literární kritiky) ve svých knihách „*Mistr Jan Hus*“ (1904) a „*O Mistru Janu Husovi*“ (1919).

Písenná díla Jana Husa:

Mezi nejdůležitější Husova díla patří jeho teologické spisy:

„*Výklad viery, Desatera a Páteře*“ (1412) – spis obsahuje výklad motliteb a motlitby „*Věřím v Boha*“, „*Desatero*“ a „*Otčenáš*“. Hus ve svém spise líčí zkázu mravů u duchovenstva a zastává názor, že pravý křesťan má za pravdu bojovat. Nevyhýbá se zde ani kritice vlastní osoby. Vyzývá pány, rytíře, měšťany a knížata, aby dbali na čistotu mateřského jazyka.

„*O církvi*“ (De ecclesia, 1413) – latinský spis, ve kterém Hus zveřejňuje názory na poslání církve. Pokud podle něj nežijí biskup ani papež v souladu se zásadami křesťanství, nemohou se pokládat za členy církve a nezaslouží si úctu. Toto dílo bylo jedním z důvodů Husovy obžaloby.

„*Knížky o svatokupectví*“ (1413) – nejkritičtější Husův spis, ve kterém odsuzuje obsazování církevních postů za úplatu. Kritizuje prakticky celou soudobou společnost a tvrdí, že už vlastně neexistuje pravá církev, protože vládne Antikrist.

„*Postila*“ (post illa verba – po oněch slovech, 1413) – výklad svatých čtení nedělních, velký soubor kázání. Toto Husovo dílo má velký kulturně historický význam, neboť zobrazuje soudobý život lidí.

Dále Hus napsal pedagogicky laděný spis „*Dcerka*“ – dílo určené ženám a dívkám, Hus v něm vystupuje jako rádce a vychovatel s porozuměním pro všední život.

Husovým přínosem na poli jazykovědy se stal spis „*O Pravopisu českém*“ – odstranění spřežkového pravopisu a nahrazení čárkami, háčky a tečkami (nabodeníčky).

K důležitým Husovým spisům v kategorii osobní korespondence patří „*Listy – dopisy adresované přátelům i českému národu z Kostnice*“.

(Dílo Mistra Jana Husa řazeno v chronologickém pořadí a dle oborů, b. r.)

Zajímavé publikace o Janu Amosi Komenském:

O Janu Amosi Komenském, pedagogovi světového významu, bylo napsáno také velmi mnoho děl. Studium života a díla tohoto velkého pedagoga se zabývá vědní obor komeniologie. Životní příběh J. A. Komenského zpracoval autor historické literatury Miloš V. Kratochvíl ve své knize „*Život Jana Amose*“ (1979). O idejích, životě, díle a významu

tohoto velkého českého myslitele psali také tito významní pedagogové a sociální pedagogové naší nedávné minulosti i současnosti: Otakar Kádner ve své publikaci nazvané „*J. A. Komenský*“ uveřejněné v čísle 76 – 77 časopisu „*Chvilky*“ (1912), Karel Štech v publikaci „*Jan Amos Komenský – průvod jeho životem a dílem pro dospělejší mládež*“ (1919), T. G. Masaryk ve své písemně vydané přednášce nazvané „*J. A. Komenský*“ (1920), Miroslav Somr v knize „*Dějiny školství a pedagogiky*“ (1987), Přemysl Pitter v díle „*Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa*“ (1995), Miroslav Procházka v díle „*Sociální pedagogika*“ (2012) a Pavel Floss v knize „*Poselství J. A. Komenského současné Evropě*“ (2005). Výše uvedené knihy byly použity jako zdroje pro tuto práci. Mezi dalšími autory, kteří psali o Komenském, je i autor historické literatury František Kožík, který ve své knize nazvané „*Bolestný a hrdinský život J. A. Komenského*“ (1958) ztvárnil osudy tohoto slavného velikána českých dějin.

Písenná díla Jana Amose Komenského

Jan Amos Komenský (1592 – 1670), patří díky svému rozsáhlému a mnohotvárnému dílu k myslitelům, kteří zasáhli celou sféru lidského myšlení. Inspirace Komenského dílem, jež přesahuje kontext sociální pedagogiky, otevírá stále nové náhledy, které fascinují svou aktuálností i v dnešní době (Procházka, 2012, s. 24).

Jan Amos Komenský již během svých vyšších studií na akademii v Herbornu (1611 – 1614) zpracovával věcný česko-latinský výkladový slovník s názvem „*Poklad jazyka českého*“. Své silné sociální cítění projevil J. A. Komenský již ve svém raném spise „*Listové do nebe*“ (1619), pojednávajícím o volání utiskovaných chudých, který napsal ve Fulneku po svém vysvěcení na kněze. Po bitvě na Bílé hoře Komenský vytvořil tři díla: společenskokritické básnické dílo „*Labyrint světa a ráj srdce*“ (1623), „*Hlubina bezpečnosti*“ (1625) a čtyřdílný nábožensko-výchovný spis „*Truchlivý*“ (1623 – 1628), který dopisoval již ve vyhnanství v Polském Lešně. Tam připravoval i učebnice pro žáky a informační knihy pro vychovatele pod souhrnným názvem „*Ráj český n. Ráj církve*“ (Paradisus ecclesiae). V Lešně roku 1628 začal pracovat na „*Didaktice*“, v dějinách pedagogiky prvním, česky psaném, systematickém díle o výchově a vzdělávání, zahrnujícím úplnou soustavu pedagogických pojmů a všeobecných didaktických zásad, odvozených z přírody pomocí synkritické (srovnávací) metody. Ve třicátých letech 17. stol. Komenský „*Didaktiku*“ přepracoval, rozšířil a přeložil do latiny s názvem „*Velká didaktika*“ (Didactica magna). Vedle „*Didaktiky*“ Komenský tvořil obsáhlý česky psaný spis, nárys zlepšení výchovy národa a nápravy církve pod názvem „*Navržení krátké o obnovení škol v království českém*“ (1932).

Ve stejném roce napsal i „*Informatorium školy mateřské*“, obsahující pokyny pro rodiče, jak by měli vychovávat své děti do šestého roku dítěte. K významným Komenského spisům patří i latinská učebnice „*Janua linguarum reserata*“ (1631), vydaná v česky v r. 1633 pod názvem „*Dvěře jazyků*“. V roce 1641 Komenský přijal pozvání do Anglie, kde se zabýval studiem vědecké literatury a vytvořil reformní spis „*Cesta světla*“ (Via Lucis, 1642). Během svého druhého pobytu v polském Lešnu vydává obširné pojednání nazvané „*Nejnovější metoda jazyků*“ (Metodus linguarum novissima, 1648), v němž se věnuje metodice jazykového vyučování a na jeho základě přepracoval jazykové učebnice „*Vestibulum*“ a „*Janua*“. V roce 1650 Komenský přichází na pozvání Zikmunda Rákoczyho do Blatného potoka. Tam připravoval založení sedmitřídní pansofické školy, na níž se mělo učit podle přirozené metody a výchovatelských zásad, rozpracovaných v Komenského díle „*Škola pansofická*“ (Schola pansofica, 1650). Vydal jazykovou učebnici „*Atrium*“ (1652), určenou pokročilejším žákům. Pro žáky pansofické školy vytvořil příručku „*Pravidla mravů*“ (Praecepta morum) a napsal jazykovou učebnici „*Svět v obrazech*“ (Orbis sensualium pictus), která se velmi rozšířila a pro ulehčení jazykového studia byla používána ještě v 19. století na školách v Evropě i ve světě. Komenský rozvedl bohatý encyklopedický obsah „*Januy*“ do cyklu 8 divadelních her pod souhrnným názvem „*Škola hrou*“ (Schola ludus), později pojmenovaný „*Škola na jevišti*“ (1654). Téhož roku prostřednictvím svého dílka „*Gentis Felicitas*“ kritizoval hospodářské a společenské poměry v Uhrách. Během svého třetího lešenského pobytu v letech 1654 – 1656 Komenský, snažící se uspořádat filosofický soubor vědění do jednoho celku, usilovně pracoval na svém pansoficko-pedagogicko-sociálním díle „*Obecná porada o nápravě věcí lidských*“ (De rerum humanarum emendatione colsuntatio catholica). Po vypálení Lešna a ztrátě většiny svých rukopisů Komenský – žijící v Holandském Amsterdamu – na sklonku svého života napsal tato významná díla: soubor „*Opera didactica omnia*“ (ODO, 1657-1658), čítající 43 sebraných výchovatelských spisů, „*Posel míru*“ (Angelus pacis, 1667), obsahující mírovou výzvu zástupcům Nizozemí a Anglie snažícím se vyjednat mír, dále spis „*Jedno potřebné*“ (Unum necessarium, 1668), vybízející lidi dobré vůle ke spravedlivému a harmonickému životu a sbírku prorockých věštb vizionářů Drábika, Poniatowské a Kottera pod názvem „*Světlo z temnot*“ (Lux e tenebris, 1665). Také pokračoval na svém nejvýznamnějším, nikdy neukončeném díle „*Obecná porada o nápravě věcí lidských*“, a to až do roku 1670, kdy navždy odešel z tohoto světa (Somr, 1987, s. 40 - 43).

Zajímavé publikace o T. G. Masarykovi

Jedním z nejdůležitějších historických pramenů, zabývajících se osobností Tomáše Garrigua Masaryka, je kniha sepsaná Masarykovým důvěrníkem a přítelem Karlem Čapkem, nazvaná „*Hovory s T. G. Masarykem*“ (1938), jejíž obsah je vyplněn Masarykovými vzpomínkami, názory a odpověďmi na důležité otázky společenského, sociálně kulturního, náboženského a politického života. Český pedagog a publicista Zdeněk Mahler zase ve své knize „*Ano, Masaryk*“ poutavým způsobem líčí Masarykův životní příběh a v kontextu historických událostí popisuje Masarykovy činy, z nichž zřetelně vystupují jeho charakterové vlastnosti. Arnošt Caha ve své knize „*Masaryk české mládeži*“ (1922) zachycuje Masarykovy historické činy vyvěrající z jeho pevných morálních zásad. Životem a dílem Tomáše Garrigua Masaryka a jeho vztahem k výchově se zabývá Miroslav Cipro ve své knize „*T. G. Masaryk a výchova*“ (1990). Výše uvedené knihy jsou zároveň i zdroji, z nichž čerpala tato práce.

Písemná díla Tomáše Garrigua Masaryka:

Tomáš Garrigue Masaryk se věnoval vědecké činnosti, na jejímž základě vydal řadu publikací osvětlujících problémy filozofie dějin, sociologie, logiky, etiky a estetiky. V roce 1884 vydává 3 spisy, a to „*Teorie dějin podle zásad T. H. Bucklea*“, „*Slovanské studie*“ a „*O studiu děl básnických*“. Rok poté následuje dílo „*Základové konkrétné logiky*“, v němž se zabýval tříděním věd. O deset let později vydává opět trojici knih, ve kterých zformuloval své názory na smysl českých dějin. Byly to: „*Česká otázka*“, „*Naše nynější krise*“ a „*Jan Hus*“. K nim připojil v následujícím roce ještě čtvrtou knihu nazvanou „*Karel Havlíček*“. V další fázi svého tvůrčího období Masaryk přešel k analýze sociální problematiky a vydal spis „*Otázka sociální*“ (1898), ve kterém podrobil kritické analýze principy historického materialismu. Ve spisech „*Moderní člověk a náboženství*“ (1899) a „*V boji o náboženství*“ (1904) se věnoval filozofii náboženství. Problematikou etiky a moderní filozofií člověka se zabýval ve své knize „*Ideály humanitní*“ (1901). V poslední kapitole této knihy Masaryk vyjádřil své životní krédo, jehož obsahem je uskutečňování dávného přikázání lásky k bližnímu, která se projevuje prací, založené na vzdělávání a mravnosti. Rok před vypuknutím první světové války vydal svou knihu „*Rusko a Evropa*“, která je výsledkem jeho všestranného studia ruské filozofie a ruských dějin. Poté, když už byl prezidentem, v roce 1925 vydal knihu „*Světová revoluce*“ (Cipro, 1990, s. 7).

1.2 Vztah zkoumaného tématu k sociální pedagogice a stručný nástin její historie

Při zpracování této podkapitoly ponejvíce vycházíme z publikace J. Hroncové, I. Emmerové a B. Krause „*K dějinám sociální pedagogiky v Evropě*“ (2008).

Vývin sociálně pedagogického myšlení ve starověku:

Ve starověku se myšlenkami výchovy a řešením společenských otázek zabývali řečtí filosofové. Žili v otrokářské společnosti, v níž otrok byl pokládán za věc. Otrokům nebyla věnována žádná vzdělávací ani výchovná péče. Přístup do výchovných a vzdělávacích zařízení byl umožňován jen dětem svobodných občanů. Antičtí filosofové zkoumali nejen přírodu, ale i život člověka a sami působili jako vychovatelé mládeže. Myšlenku, že má výchova velký význam, protože může přetvářet člověka, prosazoval **Demokritos** (480 př. n. l.). Podal materialistický výklad světa a věřil, že přírodu a člověka ovládá stejná zákonitost. K významným antickým filosofům, kteří se zabývali výchovnými a sociálními otázkami, řadíme i Platóna a jeho žáka Aristotela. **Platón** (427 – 347 př. n. l.) ve svých spisech „*Stát*“ (Politeia) a „*Zákony*“ (Nomoi) systematicky zformuloval ideály kultury a výchovy. Navrhuje utopický, ideální stát, založený na ctnosti, v jehož čele stojí skupina filosofů, chrání jej vrstva strážců a materiálně zabezpečuje nejpočetnější, základní vrstva řemeslníků a rolníků. Platónovi je připisován nedostatek sociálního citění. Prosazoval spartánskou koncepci výchovy: člověk má být samostatný, soběstačný, vzdorující ranám osudu a nedožadovat se pomoci druhých. Léčen má být jen tehdy, když je naděje, že se opět vřadí do společenského systému dělby práce. Podle **Aristotela** (384 – 322 př. n. l.) smysl státu spočívá v tom, aby člověku umožnil rozvoj jeho osobnosti a život v užším mravním společenství. Ve svém díle „*Politika*“ uvádí, že cílem výchovy je duchovně přetvořený, vnitřně samostatný člověk. Výchova je věcí veřejnou a lidé musí být vychováváni se zřetelem na právě platnou ústavu. V díle „*Nikomachova etika*“ se zabývá stadii poznávacího procesu a jejich využitím, vyučovacími metodami a cíli výchovy (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 9 – 14).

Sociálními otázkami a výchovou se zabývali i římstí filosofové. O spojení filosofického a rétorického ideálu vzdělávání se snažil **Cicero** (106 – 43 př. n. l.). Kladl důraz na vzdělání řečníka a jeho vnitřní kulturu. Jako první jasně formuloval a zdůvodnil humanistickou ideu vzdělávání. Jeho sociální citění se projevilo i v myšlence, „že prospěch jednotlivce má být i prospěchem celku. Kdyby každý chtěl uchvátiti všechnen prospěch jen pro sebe, lidská

společnost by se zcela rozpadla“. Za nejvýznamnějšího římského teoretika pedagogiky je považován **Marcus Fabius Quintiliánus**, (35 – 90 n. l.). Jeho hlavní dílo „*Výchova řečníka*“ (Institutio oratoria), obsahující cenné pedagogické a didaktické myšlenky, se později stalo velkou autoritou v pedagogické oblasti. K římským myslitelům patřil i **Seneca** (4 př. n. l.). Podle něj mravnost a humanita vyplývá ze vzájemných mezilidských vztahů. Nevěřil, že stát může zákony a způsobem vlády zlepšit mravy občanů. Antická filosofie se nezajímala o problémy lidí, kteří se ocitli v sociální nouzi. Pozornost myslitelů – filosofů se upírala především na cíle, obsah a společenský význam výchovy, z čehož později vycházela sociologie výchovy (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 14 – 16).

Sociálně pedagogické myšlení ve středověku:

Základem středověké společnosti je křesťanský ideál člověka a společnosti. Tento ideál vychází z učení **Ježíše Krista** a opírá se o jeho poselství obsažená v evangeliích a následujících částech Nového zákona. Kristovo poselství lásky se díky apoštolskému úsilí jeho žáků rychle šířilo římskou říší (Procházka, 2012, s. 15).

Období středověku (3. – 14. století) bylo výrazně ovlivněno křesťanským náboženstvím. Křesťanství ve významné míře ovlivnilo postoj k chudobě a chudým lidem a přineslo s sebou změny, které se dotýkaly sociálního života lidí. Postoje společnosti, typické pro starověk a vyznačujících se nedostatkem sociálního citění byly konfrontovány s křesťanskou láskou, pomocí bližnímu a soucitem s nemocnými a trpícími. Začátky organizované školské výchovy se realizovaly v kláštorech. Monopol intelektuálního vzdělávání postupně přecházel do rukou kněží. Vznikaly církevní školy, jejichž posláním bylo především školení kněží. Tím si církev zabezpečovala svůj vliv nad vládnoucí třídou. Výchova měla teologicko-dogmatický charakter a směřovala k poslušnosti. Ve školách panovala tvrdá disciplína a používaly se tělesné tresty. Základem víry bylo **Písmo**, které mělo vést člověka k pokoře a křesťanské dokonalosti, aby mohl vejít do Božího království (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 17 – 18).

K významným myslitelům středověku na poli sociálně pedagogického myšlení patřil vrcholný představitel období patristiky **Aurélius Augustýn** (354 – 430). Podle něj vzdělání nesmí být samoúčelné, jinak bude jen na okrasu a stane se démonem. Ve svém díle „*Boží stát*“ (Civitas Dei) nabádá k životu naplněnému ctnostmi. Dalším významným myslitelem středověku byl představitel scholastiky **Tomáš Akvinský** (1224 – 1274). Je zakladatelem „*tomismu*“, ve kterém uskutečnil syntézu svatého písma a Aristotelovy filosofie. Akvinský staví společné blaho nad blaho jednotlivce, který se musí přizpůsobit společnosti. Člověk se

má starat o naplňování svých potřeb v souladu s Božími příkázáními. Akvinský stanovil povinnost pracovat každému, kdo nemohl žít ze svého majetku. Povinností křesťana je podporovat chudobné, majetní lidé by jim měli v rámci svých možností poskytovat almužny. Nešlo ale o odstranění chudoby, ale udržování chudobných v jejich stavu majetnými lidmi. Podle Akvinského víra má stát nad rozumem a rozum má být používán v hranicích víry. Středověké křesťanské učení, vycházející ze Starého a Nového zákona, položilo základy sociálního učení založeného na křesťanské lásce, která se musí projevovat skutky a nesmí se naslepo rozdávat těm, kteří nechtějí pracovat. Člověk se musí snažit nebýt na obtíž jiným (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 18 – 20).

Období renesance a humanismu:

14. – 17. století bylo obdobím humanismu a přineslo znovuzrození antických ideálů. Byly učiněny velké objevy v přírodovědě a matematice (**Galileo, Kepler, Koperník**), byl vynalezen knihtisk (**Gutenberg**) a byla objevena Amerika (**Kolumbus**). Současně docházelo k rozkvětu umění (**Michelangelo, da Vinci**). Renesanční pedagogické myšlení položilo základy nové výchově, která, na rozdíl od scholastiky zdůrazňovala rozvoj svobody, přirozenosti a individuality člověka. Hlavním nositelem tohoto nového společensko-ekonomického pořádku se stalo měšťanstvo. Rozvoj měst, obchodu a akumulace kapitálu vedly k polarizaci společnosti. Zostřující se společenské protiklady vyvolaly touhu po spravedlivějším společenském uspořádání (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 22 – 23).

Vznikl utopický socialismus, jehož prvním představitelem byl anglický humanista a významný politik **Thomas More** (1478 – 1535). Ve své knize „*Utopia*“ kritizuje společensko-politický a hospodářský stav Anglie a vykresluje svou představu ideální společnosti, založené na společenském vlastnictví, povinné práci a rovném rozdělování společného bohatství. Co se týče nemocných, More se shoduje s Platónem, že by měli být léčeni jen tehdy, pokud je jejich choroba léčitelná. K utopickým socialistům patřil i Ital **Thomasso Campanella** (1568 – 1639), který jako první vyslovil myšlenku, že nestačí jen filantropie, ale rozdělování musí být podloženo výrobou. Ve svém díle „*Sluneční stát*“ vykreslil svou vizi spravedlivé společnosti, vedené církví v čele s papežem, založené na společném majetku a společné práci. Do vzdělávacího procesu jsou zapojeny všechny děti Slunečného státu (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 23 – 24).

Dalším významným humanistou v období renesance byl **Erasmus Rotterdamský** (1467 – 1536). Ve svém díle „*Výchova křesťanského vládce*“ vysvětluje principy a cíle výchovy a ukazuje na jejich význam. Panovníka chápe jako osobu, která by měla sloužit obecnému

blahu. Stát je podřizuje obecnému dobru a činí tak z něj morální společenství, řízené křesťanskou etikou. Erasmus také proslul svými spisy o výchově k manželství a rodičovství, zaměřenými na mravní výchovu dětí. (Procházka, 2012, s. 20 – 21)

Jedním z nejvýznamnějších představitelů renesance v oblasti filosofie, vědy a výchovy byl Španěl **Juan Luis Vives** (1492 – 1540). Byl to všestranný vědec, který své teoretické myšlení spojoval s praxí, přičemž velký význam připisoval výchově. Je považován za jednoho z hlavních předchůdců J. A. Komenského. Rozpracoval koncepci sociálně výchovné péče o chudobné, která byla zdrojem myšlenek sociální péče novověku. Ve svém spise „*O podpoře chudých*“ zdůrazňuje potřeby zavedení povinnosti chudých pracovat, zabezpečení práce pro chudé, individualizace péče o chudé a výchovy k péči o chudé. K významným představitelům renesance řadíme i Angličana **Francise Bacona** (1561 – 1626), který byl myšlenkovým zakladatelem novověké gnozeologie, založené na empirické filosofii. Podle něj by věda měla hrát významnou úlohu při řízení společnosti V pedagogické rovině Bacon požaduje stavět vyučování na věcný základ a přizpůsobovat jej individualitě žáků. Jeho názory ovlivnily i J. A. Komenského, zejména při koncipování metod a zásad vyučování (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 24 – 28).

Období novověku:

16. a 17. století je přelomovým obdobím mezi feudálním středověkem a novověkem raného kapitalismu. Obdobím charakteristickým prudkými politickými, hospodářskými, kulturními a náboženskými změnami. V 17. století, zejména vlivem filosofie, dochází k osamostatnění a vyčlenění pedagogiky z filosofie. Její základy položil **Jan Amos Komenský** (1592 – 1670), který patří k nejvýznamnějším postavám evropské kultury, filosofie, teologie a zejména pedagogiky. Založil pedagogický systém a svým obsáhlým dílem předstihl svou dobu (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008 s. 30 – 31).

Sociálně pedagogické názory francouzských osvícenských filosofů:

Období 17. a 18. století, charakterizované prudkým rozvojem vědy, kultury je současně obdobím příprav buržoazně – demokratických revolucí, v rámci kterých sehrálo významnou roli osvícenství. Osvícenci bojovali proti církvi a scholastickým metodám myšlení. Měli velký vliv na formování sociologických názorů 18. století, které později ovlivnily i vznik sociální pedagogiky. Jedním z nejvýznamnějších osvícenců byl **Jean Jacques Rousseau** (1712 – 1778), považován za jednoho z ideologů Velké francouzské revoluce. Feudálně církevní, lid utlačující zřízení společnosti chtěl nahradit režimem založeným na přirozených

právech člověka, na svobodě, rovnosti a bratrství. Účelem výchovy je podle něj příprava aktivních, pracovitých a nezávislých lidí, kteří jsou schopni bránit svá práva sami. Zdůrazňoval společenský význam práce a nepracující příživníky – feudály a aristokraty bylo třeba převychovat, aby se změnila poměry ve společnosti. Vychovávat člověka znamenalo vychovávat jeho srdce – t. j. jeho city, jeho dobrý úsudek a vůli. Ve svém známém románu „*Emil čili o výchově*“ řešil společenské a výchovné otázky. Myšlenky J. J. Rousseaua, založené na přirozené výchově, působily v evropském měřítku a významně ovlivnily pozdější pedagogické myšlení. Podle dalšího významného osvícence **Charlese – Louise Montesquieua** (1715 – 1771), myslitele evropského formátu, mělo poznání přivést všechny lidi k akceptaci rovnosti. Za hlavní úlohu považoval změnit dějiny apelováním na rozum a lásku ke svobodě. Důležitým představitelem osvícenství byl i **Claude Adrien Helvétius** (1689 – 1755), který se ve svých dílech zabýval otázkami výchovy člověka. Hlavní důraz kladl na její mravní aspekt. Ve svém díle „*O člověku, jeho rozumových schopnostech a výchově*“. C. A. Helvétius vyslovil myšlenku, že výchova je všemocná a věřil, že jejím hlavním cílem je dosažení co největšího štěstí u co největšího počtu lidí. Ke známým osvícencům patří také představitelé filosofického materialismu **F. M. A. Voltaire** (1694 – 1778) a **Denis Diderot** (1713 – 1784), autor slavného díla „*Encyklopedie umění, věd a řemesel*“ (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 35 –39).

Pozdní utopický socialismus:

K pozdním utopickým socialistům řadíme **Clauda Henri de Rouvroy comte de Saint – Simona** (1760 – 1825), jež jako první poukázal na potřebu vědeckého studia společnosti a vytvoření samostatné pozitivní vědy o společnosti v 19. století. Společnost chtěl reformovat v souladu s potřebou výroby užitečných věcí, morálky a náboženství. Zdůrazňoval význam vědy, ale i výchovy při řešení aktuálních společenských problémů a měl bezprostřední vliv i na **Augusta Comta**. Dalším utopickým socialistou, avšak jediným, který se pokoušel realizovat své sociálně výchovné myšlenky v praxi, byl **Robert Owen** (1771–1858). Vycházel z přesvědčení, že každý člověk je produktem společenského prostředí, a proto se pokusil zlepšit pracovní a životní podmínky chudých lidí a dělníků. Převzal továrnu s 2500 zaměstnanci ve skotském Lamarku. Snažil se o zlepšení jejich bytových a hygienických podmínek. Zajistil pro ně financování lékařské péče zřízením podpůrného fondu a nemocenské pokladny. Dělníkům zkrátil pracovní dobu, do práce bral jen starší děti a pro ty mladší založil mateřskou školu, aby jejich matky mohly pracovním výdělkem přispívat do rodinného rozpočtu. Jeho projekt však zkrachoval. Realizovat své vize se snažil ještě

v dalších dvou pokusech, a to založením pracovní kolonie v Americe v roce 1825 a v letech 1839 až 1845 v Anglii. Byly však také neúspěšné a Owena stály téměř veškerý majetek (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 39 – 42).

Filantopismus:

Osvícenská epocha s sebou přinesla řadu převratných změn, proměnilo se pojetí člověka a jeho vztah ke společnosti. Vlivem osvícenství došlo k rozvoji filantropismu a jeho oddělení od církevních struktur. Začalo se tak budování korporativního systému zabezpečení chudiny a sirotků. Mezi významné představitele filantropismu patří **Johann Bernhard Basedow** (1723 – 1790), podle nějž by dozor nad vzděláním a mravní výchovou měl mít stát, nikoli církev. K filantropistům řadíme i Švýcara **Johanna Heinricha Pestalozziho** (1746 – 1827), který přinesl ucelené názory na péči o potřebné. Ve své teorii i praxi usiloval o sociální vzestup zanedbávaných vrstev. Na svůj statek v Neuhoftu si vzal 40 – 50 osiřelých a opuštěných dětí (tkaní látek, zemědělské práce, náboženská a mravní výchova) za účelem převýchovy láskou a prací (Procházka, 2012, s. 34 – 35).

Vznik sociální pedagogiky v Evropě v 19. století:

Formování sociální pedagogiky jako teoretické vědy v 2. pol. 19. století, kromě vlivu pedagogiky a filosofie, výrazně ovlivnil vznik sociologie, jako samostatné vědy o společnosti. Podle zakladatele pozitivistické sociologie **Augusta Comta** (1798 – 1857) je výchova důležitým prvkem socializace člověka. Jednotlivec je úzce spojen se sociálním prostředím, a to se může rozvíjet jen díky solidaritě jeho členů. A. Comte proto zdůrazňoval úlohu společenské výchovy jednotlivce, a to nejdříve v rodině, později v širších sociálních celcích. Pod něj má společenská výchova přispět ke stabilizaci společnosti a jejím cílem je vypěstovat v člověku snahu upřednostňovat společenské zájmy před zájmy individuálními (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 81).

Sociální pedagogika vznikla v Německu, kde má i největší tradici, jako reakce na společenskou situaci 2. poloviny 19. století, jež s sebou nesla značné množství problémů sociálního charakteru (např. výskyt sociálně patologických jevů, negramotnost chudých lidí, dětská práce, stěhování za prací) a dále jako reakce na individualistické a psychologizující pojetí výchovy v podání **J. F. Herbarta**, které v té době převažovalo (Kraus, 2008, s. 13). Pojem sociální se v Německu začal používat okolo roku 1850. Za autora tohoto pojmu je považován německý pedagog **Klaus Diesterweg** (1790 – 1866), který jej poprvé použil ve

svém díle „*Rukověť vzdělání pro německé učitele*“ (1848) (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008 s. 84).

Historická úloha zakladatele sociální pedagogiky je však více autory ¹ připisována švýcarskému pedagogu **Johannu Heinrichu Pestalozzimu** (1746 – 1827), který svými teoretickými díly „*Linhart a Gertruda*“ a „*Jak vychovává Gertruda své děti*“ a svým praktickým, výchovným úsilím (v ústavu pro výchovu chudých dětí v Neuhofu a útulku pro osiřelé děti ve Stanzu) položil základy pedagogiky sociální péče jako součásti sociální pedagogiky (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008 s. 82 – 83).

Za zakladatele sociální pedagogiky jako teoretické vědní disciplíny je však považován německý filosof **Paul Natorp** (1854 – 1924). Podle něj je cílem společenského vývoje ideální společenská jednota, k jejímuž dosažení musí přispívat výchova zušlechťováním člověka. Natorp je autorem prvních teoretických spisů o sociální pedagogice, k nimž patří díla „*Náboženství uvnitř hranic humanity*“ s podtitulkem „*Kapitola k základu sociální pedagogiky*“ (1894) a „*Sociální pedagogika*“ (1898), ve kterém objasnil podstatu, úlohu a cíle sociální pedagogiky jako vědy. Natorp zdůrazňoval, že společnost je jak nástrojem výchovy, tak i jejím cílem. Podle něj, ale i jiných sociálních pedagogů má sociální pedagogika přispívat ke snižování třídních rozporů a sociálního napětí ve společnosti. Dalším německým autorem byl Natorpův současník **Paul Barth** (1858 – 1922), který ve svém díle „*Dějiny sociálně pedagogických myšlenek*“ (1920) na filosoficko-sociologickém základě rozpracoval myšlenky sociální pedagogiky (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 85 – 87). „*Ve 2. polovině 19. století je pro formování sociální pedagogiky typická její orientace na praxi a spojování sociální pomoci s výchovnými snahami.*“ ² (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008 s. 82).

V Polsku, tak jako v ostatních zemích, jsou kořeny sociální pedagogiky spojovány se společenskou situací 2. pol. 19. století. Hlavními představiteli počátečního období jsou **L. Krzywicki**, (1859–1941), jenž vytvořil systém osvěty a **S. Karpowicz** (1864 – 1921), který se snažil odstranit volnost v chápání výchovného procesu a postavit pedagogiku na objektivní základy. Za zakladatelku polské sociální pedagogiky je považována **Hana Radlinská** (1879–1954), která poprvé v r. 1908 použila pojem sociální pedagogika, jehož

¹ Blíže: HRONCOVÁ, J.: Sociologie výchovy (Banská Bystrica, 1996, s. 10 — 19).

SCHILING, J.: Sociální práce. Hlavní směry vývoje sociální pedagogiky a sociální práce (Trnava, 1999).

² V druhej polovici 19. storočia je pre formovanie sociálnej pedagogiky typická orientácia na prax a spájanie sociálnej pomoci s výchovnými snahami.

koncipování věnovala desítky let své činnosti. Uvědomovala si zaostalost polského národa, a proto chtěla šířit osvětu i mezi dospělými. Za tím účelem vytvořila obsáhlou monografii s názvem „*Osvětová práce. Její úkoly, metody, organizace*“ (1913). Zpracovala koncepci dialektické souvislosti mezi jednotlivcem a prostředím a požadovala zpřístupnění kultury všem členům společnosti. Výchovu pokládala Radlinská za složitý a zároveň celistvý proces, provázející člověka v celém jeho životě (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 98 – 101). Významným uskutečňovatelem sociální pedagogiky v praxi byl lékař, nadaný spisovatel a pedagog **Janusz Korczak** (vlastním jménem Henryk Goldszmit), který v letech 1912 – 1942 působil jako ředitel Domova sirotků ve Varšavě. Byl velikým ochráncem dětí a zahynul v srpnu roku 1942 s více jak dvěma sty židovskými dětmi v plynových komorách nacistického vyhlazovacího tábora Treblinka. K důležitým představitelům polské sociální pedagogiky druhé poloviny minulého století patřili **Ryszard Wroczyński** (1909 – 1978) a **Alexander Kaminski** (1903 – 1978). Wroczyński ve svém díle „*Úvod do sociální pedagogiky*“ (1966) vytvořil ucelenou koncepci sociální pedagogiky, stanovil její cíle a úkoly a vymezil ji jako nauku o podmínkách výchovného procesu ve vztahu k prostředí. Kaminski je zase autorem další významné učebnice „*Funkce sociální pedagogiky*“ (1972) (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 102 – 105).

Počátky české sociální pedagogiky

Počátky české sociální pedagogiky bývají spojovány s prvním profesorem filosofie a pedagogiky Karlovy university v Praze **Gustavem Adolfem Lindnerem** (1828 – 1887). Pro rozvoj sociální pedagogiky u nás je důležité jeho poslední dílo „*Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*“ (1888). V tomto díle vyjádřil své názory na výchovu a použil pojmu sociální pedagogika, jímž označoval různě pojaté stránky pedagogických jevů. Lindner usiloval o demokratizaci výchovy a o co nejširší zpřístupnění školy a vzdělání všem. Jeho dílo je v naší pedagogice průkopnické a právem můžeme mluvit o jeho pojetí výchovy jako o pedagogice sociální. Významnou osobností přelomu století byl **Josef Úlehla** (1852 – 1926), jehož lze označit jako průkopníka sociálně orientované výchovy. (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 126 – 128).

V období 1. republiky neměl G. A. Lindner mnoho následovníků. Významným vědcem, organizátorem veřejného života a učitelem v pravém slova smyslu, který měl blízko k oblasti sociální pedagogiky, byl **Tomáš Garrigue Masaryk** (1850 – 1937), spojovaný především s obnovou českého státu a vznikem Československé republiky. K sociologickým základům pedagogiky a tím i k sociálním aspektu výchovy přispěl profesor sociologie na brněnské

univerzitě **Arnošt Inocenc Bláha** (1879 – 1960), který ve svém díle „*Sociologie dětství*“ řeší problémy prostředí a jeho vliv na rozvoj osobnosti. (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 129 – 131).

Cenný vklad do oblasti sociální pedagogiky přinesl i **Přemysl Pitter**, spojovaný zejména s ochranou a výchovou dětí etnických menšin. Do oblasti sociální pedagogiky vstoupil jako milosrdný samaritán, když se v kritických letech 1945 – 1946 jako učitel, vychovatel a ochránce ujal výchovy a ochrany válkou ohrožených dětí židovských a německých menšin „Svou troškou do mlýna“ sociální pedagogiky přispěl i **Otakar Chlup**, jež ve své „*Pedagogice*“ (1936) popsal sociální pedagogiku jako normativní vědu, která stanoví cíle výchovy a jejich sociální dimenzi (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 133 – 134).

Po komunistickém převratu v roce 1948 byl vývoj české sociální pedagogiky násilně přerušen, neboť sociologie, z níž sociální pedagogika vycházela, byla prohlášena za buržoazní pseudovědu a sociální pedagogika, ač nebyla zakázána, nebyla také institucionálně podporována. Na jejím dalším rozvoji pak začali pracovat zejména profesor brněnské univerzity **Milan Přadka**, který ve své knize „*Výchova a prostředí*“ (1978) popsal sociálně pedagogické trendy v západní Evropě od konce 50. let a **Blahoslav Kraus**, který vydal v roce 1985 stať „*Sociální prostředí jako výchovný činitel*“. (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 138 – 139).

Tak, jako v Čechách a jiných zemích, procházela svým vývojem i sociální pedagogika na Slovensku. Ten však, ač by si to zasloužil, není součástí obsahu naší práce. Protože jsme ale čerpali z děl slovenských autorek Jolany Hroncové, Ingrid Emmerové a Zuzany Bažošové, vyslovujeme jim za jejich přínos k naší práci poděkování.

Charakteristika sociální pedagogiky:

Problematika, kterou studuje sociální pedagogika, je velmi široká. Tato skutečnost je důsledkem rozmanitých tradic, ze kterých obor vyrůstá, různých náhledů na současné pojetí cílů a úkolů oboru, ale také vyplývá z povahy problémů, kterým musí sociální pedagogové v praxi čelit (Procházka, 2012, s. 181).

Vytvoření základů sociální pedagogiky jako vědní disciplíny souvisí s rozvojem edukační reality, pedagogického myšlení a názorů především 19. století. Sociální pedagogika přinesla názor, že člověk je bytost nejen bio-psychická, ale i sociální. Základním východiskem se proto stala představa o sociální determinaci výchovy. Významný představitel české sociální pedagogiky **Blahoslav Kraus** charakterizuje sociální pedagogiku jako transdisciplinární

obor, který se zabývá vztahem prostředí a výchovy. Podle něj pomocná funkce sociální pedagogiky spočívá v optimalizaci a usměrňování životních situací a procesů s poukazem na vnitřní možnosti rozvoje člověka a jeho aktivitu. K autorům, kteří chápou sociální pedagogiku v širším pojetí, patří i německý sociální pedagog **Klaus Mollenhauer** (1993), který definuje pedagogiku jako soustavu nových pedagogických opatření a institucí, která je odpovědí na typické problémy moderní společnosti. Další německý autor **Johannes Schilling** (1999) se domnívá, že sociální pedagogika je veřejná péče o děti a mládež s cílem předcházet zanedbávání pomocí preventivních a výchovných opatření (Knotová, 2014, s. 1). Z výše uvedeného vyplývá, že sociální pedagogika úzce souvisí s výchovou.

Současná představitelka slovenské sociální pedagogiky **Zuzana Bakošová** definovala výchovu takto: „*Výchova (lat. educatio) je záměrné působení na procesy učení a socializace s cílem přeměňovat, přetvářet člověka. Jako součást sociokulturní evoluce je v širším smyslu totožná se socializací. Jde o funkcionální působení, pomoc jedinci na jeho životní dráze. V užším smyslu ji chápeme jako plánovité, cílevědomé, záměrné působení zaměřené na tvorbu hodnotových postojů, mravní chování a přesvědčení. Smyslem výchovy má být kultivovaná bytost otevřená problémům současné civilizace.*“³ (Bakošová, 1994, s. 19).

1.3 K základním pojmům

Za účelem správného porozumění zde vymezíme některé základní pojmy, které jsou součástí obsahu této bakalářské práce.

Didaktika

Didaktika je pedagogická disciplína, teorie vyučování (řec. „*didaskéin*“ = učit se, vyučovat). Autor první systematické didaktiky byl J. A. Komenský (1592 až 1670). V jeho pojetí zahrnovala didaktika nejen celou teorii vzdělávání, ale zabývala se také problémy výchovnými, zvl. mravní výchovou. Teprve v dalším vývoji se pojem didaktika zúžil na teorii vyučování (Průcha, Mareš a Walterová, 2003 s. 44).

³ Originální text: „*Výchova (lat. educatio) je zámerné pôsobenie na procesy učenia a socializácie s cieľom premeniť, pretvárať človeka. Ako súčasť sociokultúrnej evolúcie je v širšom zmysle totožná so socializáciou. Ide o funkcionálne pôsobenie, pomoc jedincovi v jeho životnej dráhe. V užšom zmysle ju chápeme ako plánovité, cieľavedomé, zámerné pôsobenie zamerané na tvorbu hodnotových postojov, mravné konanie a presvedčenie. Zmyslom výchovy má byť kultivovaná bytosť otvorená problémom súčasnej civilizácie.*“

Filosofie

Slovo filosofie pochází z řečtiny a znamená lásku k moudrosti, touhu po vědění. V tomto smyslu ji také pojímali starověcí filosofové. Filosofie je vědou o řádu všeobecném, která je v nejužším styku s veškerým vědění, přihlížející k výsledkům věd odborných a spojující je v jednotu, aby našla všeobecný názor světa a života, jenž by odpovídal jak požadavkům rozumu, tak potřebám citu. Je tedy vědou o nejvyšších principech a zároveň naukou o světovém názoru, vycházejícím ze snahy o syntézu obecných výsledků všeho vědění (posledních faktů vědění, poznání, bytí a jednání) v jednotný světový a životní názor. Podle různých hledisek rozeznáváme různé směry filosofické (Kratochvil, Charvát a Černocký, 1937 s. 133 – 134).

Humanita

Slovo humanita pochází z latinského „*humanitas*“, což znamená lidskost, lidstvo, lidství. Pojem můžeme chápat jako soubor společných znaků a vlastností, dělajících člověka člověkem, či jako vztah člověka k člověku ve smyslu soucitu, lásky k bližnímu, jeho snahy pomáhat slabým a trpícím, nebo ve smyslu etickém, který zdůrazňuje ideál souladně dokonalého člověka, jeho duchovost, mravní úsilí a smysl lidského života (Kratochvil, Charvát a Černocký, 1937 s. 176). Humanismus, vzdělávání k humanitě, je literární a vědecký směr se světonázorovou orientací, jenž vznikl ve 13. a 14. století v Itálii jako protiklad ke scholastice. Vyjadřoval snahu o studium a obnovu literatury, umění a životního obsahu antiky jako základu autentického a kultivovaného rozvinutí lidské přirozenosti a důstojnosti (Petrusek, Maříková a Vodáková, 1996 s. 1012).

Mravní výchova

Mravní výchova směřuje k tomu, aby uschopnila mladého člověka jednati vždy a všude podle určitých mravních zásad. Podle určení těchto zásad a podle jejich odůvodňování rozeznává se mravní výchova náboženská nebo nenáboženská. Náš největší pedagog J. A. Komenský vřele doporučoval náboženskou mravní výchovu, a to z důvodu, že náboženská motivace je silnější (Kratochvil, Charvát a Černocký, 1937 s. 314).

Praotec české sociální pedagogiky Gustav Adolf Lindner ve svém nejvýznamnějším díle „*Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném*“ (1888) popisuje vztah mezi náboženstvím a mravností. Náboženství nazývá poměrem člověka k Bohu. City vyrůstající z takto podněcených představ propojují člověka s veškerenstvím. Proto představy, ze

kterých tento cit vyrůstá, se musí u dítěte již záhy probouzet, a sice hlavně poukazováním k velebnosti a mocnosti přírody jako díla Tvůrce nebes i země. City náboženské jsou ve výchově křesťanské půdou, ze kterých mravnost může vyrůstat (Lindner, 1888, s 64).

Z moderního hlediska je výchova především procesem záměrného, cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s jeho dispozicemi, který stimuluje jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností. Účinnost výchovy je závislá na míře zvnitřnění výchovných vlivů vychovávaným jedincem. K tomu dochází, je-li jedinec otevřen pedagogickému působení, odpovídá-li jeho zkušenosti, vytvoří-li se v jeho vědomí potřeba zdokonalovat se a stát se subjektem vlastního utváření (Průcha, Mareš a Walterová, 2003 s. 44).

Pedagogika

Termín pedagogika pochází z antického Řecka, kde byl slovem „*paidagógos*“ označován otrok, který doprovázel a pečoval o syna svého pána. Ze staré řečtiny se výraz přenesl do antické latiny – jakožto „*paedagogus*“ – avšak již s posunutým významem (nejen otrok – průvodce, ale i učitel, vychovatel). V české (nepedagogické) veřejnosti je výraz „pedagogika“ chápán jako soubor praktických návodů a postupů, které uplatňují učitelé ve své vyučovací činnosti ve škole (Průcha, 1997 s. 30). V odborném významu je pedagogika vědou a výzkumem zabývajícím se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti. Není tedy vázána pouze na vzdělávání ve školských institucích a na populaci dětí a mládeže (Průcha, Mareš a Walterová, 2003, s. 160).

Socializace

Slovo socializace (z lat. *socialis* = družný, spojenecký, manželský) znamená komplexní proces, v jehož průběhu se člověk stává prostřednictvím sociální interakce a komunikace s druhými sociální bytostí schopnou chovat se jako člen určité skupiny či společnosti. Socializace spočívá v osvojování hodnot, norem a způsobů jednání srozumitelných a platných v dané kultuře či subkultuře. (Petrušek, Maříková a Vodáková, 1996 s. 1012)

Pravda

V této práci jest slovo pravda mnohokrát vysloveno. Toto slovo je všeobecně velmi často užívaným pojmem, který je však různě chápán a také různě vykládán. Protože je pojem pravdy současně klíčovým slovem, o němž se – vzhledem ke svému charakteru – opírá tato bakalářská práce, nelze jej nechat bez povšimnutí nebo k jeho vysvětlení použít definici, se

kteřou bych jako její pisatel a spoluautor nemohl souhlasit. S pojmem pravdy jsem se v minulosti již mnohokrát zabýval a jednou jsem o něm písemně pojednával v úvodu jedné ze svých seminárních prací⁴. Protože pojem pravdy chápu jako absolutní veličinu, k níž Jan Hus, Jan Amos Komenský i Tomáš Garrigue Masaryk ve svém působení vědomě směřovali, cítím nevyhnutelnou nutnost zde napsat, co si s ním spojuji. Mé pochopení pojmu Pravda vzniklo jako následek studia knihy „*Ve světle pravdy: poselství Grálu*“⁵ (2012), která mne také inspirovala k podání tohoto vysvětlení:

„Pravda je dokonale správné vysvětlení reality, které zahrnuje ve všech souvislostech působení všech vlivů, které ji utvářejí. Pravda ve svém obsahu a významu musí být vždy bohatší, než může člověk vyjádřit slovy, protože úsudek člověka vždy zůstává v hranicích jeho myšlení. Pravda se nedá relativizovat a už vůbec není závislá na tom, na čem se lidé dohodnou. Fakt, že se lidé na něčem shodnou, je jen odsouhlasenou názorovou shodou. Pravda jako vyjádření objektivní reality musí existovat zcela nezávisle na lidském vědomí. Nevychází-li z nejvyššího tvora na zemi (člověka), pak musí být jejím zdrojem vyšší podstata - prapodstata všeho bytí jako tvůrce všech přírodních zákonů, v jejichž drahách se ve vesmíru pohybuje naprosto vše, čemu tato tvůrčí prapodstata dala vzniknout. O tom, co je touto prapodstatou, dojdeme logickou úvahou: Pripustíme-li, že něco může vzniknout jen z něčeho, pak máme dvě možnosti: buďto nekonečnou řadu vzniků něčeho z něčeho bez prvotního zdroje, anebo posloupné řadě všech vzniků přiřadíme počátek: POČÁTEČNÍ ZDROJ – PRVOTNÍHO HYBATELE – STVOŘITELE – BOHA.

Pripustíme-li, že Pravda vychází od Stvořitele – tvůrce objektivní reality, pak bychom mohli souhlasit, že tuto objektivní realitu prostupuje a zobrazuje. Závisí už jen na člověku, do jaké míry je schopno do tohoto obrazu objektivní reality proniknout jeho vědomí. Kdyby byla Pravda závislá na vědomí člověka, byla by okamžitě stržena do nížin jeho nedokonalosti – a v tom okamžiku by už přestala být Pravdou! Pravda jest pro lidského ducha nejvzácnější, vývoj umožňující esenci, kterou Stvořitel prozařuje své Stvoření a k níž se člověk – používáním své svobodné vůle – způsobem svého cítění, myšlení a jednání přibližuje nebo se od ní vzdaluje. Na tuto esenci se může napojit každý lidský duch: záleží jen na opravdovosti jeho touhy ji hledat, poznávat a na vynaloženém úsilí na jím poznané pravdě směřovat a

⁴ Seminární práce vyučovacího předmětu Teorie a filosofie výchovy nazvaná „Ježíš Kristus a Jan Hus ve vztahu k filosofii výchovy“ z roku 2019.

⁵ Dílo „*Ve světle pravdy: poselství Grálu*“ (v něm. Originále „Im Lichte der Wahrheit“) napsal německý spisovatel Oskar Ernst Bernhard, píšící pod jménem Abd-ru-shin. Nar. 18.4. 1875, zem. 6.12.1941. Jde o pozoruhodné a rozsáhlé dílo, v němž autor kromě jiného objasňuje duchovní zákony ovlivňující život člověka a s tím spojené, doposud neznámé, ale důležité souvislosti.

setrvat. Protože Pravda vychází z Boha, nositele absolutní dokonalosti, nemůže být jinou, než pravdou absolutní. Pravda jest voláním věčnosti. K jejímu vnímání se musí člověk nejdříve uschopnit, a to očištěním své schopnosti cítění a myšlení. Kdo se přibližuje Pravdě, ten se zároveň přibližuje Bohu. Do jaké míry se však člověk k Pravdě názorově přibližuje, je odvislé od toho, nakolik je ji schopen vnitřně vycítit a do jaké míry dokáže obsáhnout všechny aspekty vnímané skutečnosti ve všech jejích souvislostech. A protože jedno ovlivňuje druhé a všechno je v pohybu a energeticky propojeno, může Pravdu jako celek v jeho všeobsáhlosti pojmut jen Stvořitel, jehož energie a síla dává všem jsoucům a jednotlivostem sdružených do celku velkého stvoření existovat.

Ještě něco o vztahu Pravdy a vědeckých teorií. Teorie vědy podléhají změnám, protože se mohou opírat jen o dřívější zkušenosti, důkazy a předpoklady, vytvořené na základě zkoumání a vyhodnocování aktuálně dostupných informací o jevech a souvislostech. Pravda jako skutečný obraz objektivní reality se však nemění a ani změnit nemůže, protože je věčná. Z toho vyplývá, že stojí vysoko nad vědou a všemi lidskými učenými. Proto by každé učení i věda měly k Pravdě směřovat, pokud mají mít pro lidstvo skutečnou, nikoli jen domnělou hodnotu. Pravdivé jsou přírodní zákony a je věcí člověka, aby je poznával a přizpůsobil se jim. Co k Pravdě nesměruje, to jde proti přirozenosti, a proto nemůže mít dlouhého trvání.“

Jak zní ve světle výše uvedeného vysvětlení výrok Tomáše Garrigua Masaryka „*Nic není veliké, co není pravdivé!*“ (T. G. Masaryk. In Mahler, 2007, s. 20)?

Láska

Láska je také pojmem a důležitým klíčovým slovem, o něž se tato práce opírá a je mu podobně jako pojmu pravda připisováno velké množství různých významů. Pro vysvětlení, které je souladné s charakterem této práce, zde uvádím tři citáty z knihy „*Ve světle pravdy: poselství Grálu*“ :

- 1) „*Pravá láska nikdy nemyslí na sebe, ale vždy jen na prospěch milovaného člověka a jedná podle toho, i když je to spojeno s vlastním odříkáním.*“ (Abd-ru-shin, 2012, s. 253).
- 2) „*Pravá láska nebude dbát na to, co se druhému líbí, co je mu příjemné a působí mu radost, ale bude se řídit jen podle toho, co druhému prospívá! Nezáleží na tom, jestli to druhému působí radost, nebo ne. To je pravá láska a služba. Je-li tedy psáno: Milujte své nepřátele, znamená to: Čiňte to, co je jim prospěšné! Tedy je i kárejte, když jinak nemohou dospět k poznání! To znamená jim sloužit. Musí však při tom vládnout spravedlnost, neboť lásku nelze oddělit od spravedlnosti. Obě jsou jedno! Nemístná povolnost by znamenala*

ještě více pěstovat chyby nepřátel, a tak je nechávat, aby stále více sklouzávali na šikmé ploše. Byla by to láska? Tím bychom naopak na sebe uvalili vinu!“ (Abd-ru-shin, 2012, s. 239).

3) „I kdyby se (člověk) ocitl v hlubinách, jež by ho nutně přiváděly k zoufalství, láska je schopna vynést ho silou bouře vzhůru ke Světlu, k Bohu, který sám je Láska. Jakmile se v člověku z nějakého podnětu probudí čistá láska, má také přímé spojení s Bohem, zdrojem veškeré lásky, a tím získá i nejsilnější pomoc. Ale kdyby měl člověk všechno a neměl lásku, byl by jen zvučícím kovem nebo znějícím zvoncem, tedy bez tepla, bez života... nebyl by nic!“ (Abd-ru-shin, 2012, s. 326).

Pro doplnění zde ještě uvádíme Masarykovo pojetí lásky k bližnímu, zachycené v knize Hovory s T. G. Masarykem: **„Láska, pravá láska je činností, prací, spoluprací, tvořením pro jiné a pro sebe. Není sentimentální. Láska k bližnímu není jen soucitem ve zlém, je i souradostí. Láska k bližnímu je v plánu světa, lidská společnost stojí na lásce; ale nestačí mít k spolučlověku jen tak zvaný milý cit — láska, humanita se musí ztělesnit v práci, v součinnosti, v tvoření a tím i v zdokonalování světa nám daného. Jsme dělníci na vinici boží. Láska účinná předpokládá poznání bližních a sebe samého, aby člověk postřehl, co komu chybí. Poznat sebe, být přísný na sebe, být skromný; proto se mluví o křesťanské pokoře.“ (Čapek a Masaryk, 1938, s. 244 – 245).**

2 VYCHOVATELÉ NÁRODA: JAN HUS, JAN AMOS A KOMENSKÝ A TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK

V tomto oddíle se budeme zabývat životními příběhy Jana Husa, Jana Amose Komenského, Tomáše Garrigua Masaryka v návaznosti na historický kontext dob, ve kterých tyto osobnosti žily.

2.1 Život „reformátora“ Mistra Jan Husa

*„Hledaj pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu,
prav pravdu, drž pravdu, braň pravdy až do smrti“.*

(J. Hus. In Masaryk, 1923, s. 6).

Historický kontext Husovy doby:

Když bylo Janovi 7 let, zemřel český král a římsko-německý císař Karel IV., pro svou lásku k české zemi nazývaný jako „*Otec vlasti*“, jehož dlouhá vláda byla obdobím pokojného rozkvětu (Pitter a Plzák, 2011, s. 33 - 34).

Po odchodu Karla IV. na český trůn usednul Václav IV., Karlův syn a dědic císařské koruny. Byl však mnohem slabším a méně zkušeným vladařem než jeho otec. Nestáčil na složité poměry v říši, byl sesazen a císařské koruny zbaven. To značně oslabilo i jeho mocenské postavení v Českých zemích. Praha přestala být císařským sídelním městem říše a kdysi nejbohatší země Evropy začala chudnout. Jedině církve se snažila stůj co stůj udržet své mocenské postavení a majetek, které získala za vlády Karla IV. V důsledku toho začala stále více a více zanedbávat své duchovní povinnosti vůči národu a přesouvala svou orientaci k hmotným zájmům (Kratochvíl, 1955, s. 24).

Nesprávné církevních snahy té doby vyvrcholily papežským schizmatem. Církve po staletí vštěpovala věřícím, že jejich hlavou je papež, vladař nad vladaři, náměstek Kristův na zemi. Od roku 1378 se tato hlava církve a křesťanstva rozštěpila a proti římskému papeži se pomocí Francie prosazoval vzdoropapež se sídlem v Avignonu. Toto rozdvojení pokračovalo i v nástupcích obou papežů nepřetržitě dále. Každý z obou papežů se považoval za jediného právoplatného a navzájem se stíhali kletbami a klatbami, zápasíce spolu o území,

desátky a příjmy. A aby toho nebylo málo, koncem 15. století přibyl k této dvojici papežů i papež třetí (Kratochvíl, 1955, s. 30).

V době Husova příchodu byla Praha podle tehdejších měřítek velkoměstem, žilo v ní přes 30.000 obyvatel. Necháme-li stranou dvůr a šlechtu, málo početná skupina příslušníků starých měšťanských rodů ve svých rukách soustřeďovala ekonomickou i politickou moc nad městem, jehož většinu obyvatel tvořilo méně zámožné drobné měšťanstvo a chudina. Platy pro tovaryše, dělníky a nádeníky byly velmi nízké, platby za církevní úkony při svatbách, křtech a pohřbech neúměrně vysoké. Na tom se nikdo neodvážil šetřit. Představa pohřbu nebožtíka bez posledního pomazání naháněla hrůzu, protože by se podle tehdejšího náboženského povědomí dostal do pekla! O nějaké rovnosti před zákonem nemohlo být ani řeči, protože zcela jiné tresty byly pro chudé (např. za krádež hrozilo useknutí ruky) a zcela jiné pro bohaté, kteří se mohli vykoupit peněžitou pokutou třeba i za vraždu. Vlivem stěhování venkovanů do měst vzrůstal počet chudých obyvatel Prahy. Z těchto skutečností pak vystupovaly další protiklady, vzrůstající hospodářské a sociální napětí mezi jednotlivými složkami obyvatelstva bylo posíleno národnostní polarizací. V Praze vládla politická a hospodářská krize, která vypukla krátce po smrti Karla IV. a neustále se stupňovala (Kratochvíl, 1955, s. 18 – 23).

Život Jana Husa a jeho skutky:

Mistr Jan Hus se narodil v Husinci asi v r. 1370. Jeho otec se jmenoval Michael, o matce sám Hus říkal, že byla zbožná. O tom, že měl bratra, svědčí jeho prosba před smrtí, v níž žádá Mistra Martina, aby dal syny jeho bratra na řemeslo. Jinak nám o jeho rodině není nic známo. Prvního vzdělání se Husovi dostalo na farní škole v Prachaticích (Sedlák, 1915, s. 76).

Jan Hus pocházel z chudých poměrů. Do Prahy na studie přišel pravděpodobně již r. 1386, tedy v 17. roce svého věku. Hus pilně studoval a brzy si osvojil vše, co tehdejší učenost poskytovala. Latinsky uměl téměř dokonale, znal i němčinu. Měl zvlášť jemný cit pro čistotu a správnost české řeči i porozumění pro její potřeby. Osvojil si velkou znalost bible, která byla základem tehdejšího světonázoru. Roku 1393 se stal bakalářem svobodných umění a v únoru r. 1396 byl prohlášen za mistra svobodných umění (Štech, 1920, s. 10 – 11).

V době Husových studií zasáhl pražskou univerzitu reformní proud v podobě učení anglického reformátora Johna Viklefa. Když Hus opisoval jeho traktáty přivezené z Anglie, často neovládl své vzrušení a doprovodil opisovaná slova výrazy souhlasu a nadšení: „Za

zlatý stojí, co tu slyšíš“, poznamenal na okraj. A jindy: „*Bůh dej Viklefovi nebeské království*“ (Kratochvíl, 1955, s. 29 – 30).

Roku 1400 byl Hus vysvěcen na kněze a počal přípravu na složení mistrovských zkoušek na bohoslovecké fakultě. O rok později byl zvolen děkanem fakulty svobodných umění. Brzy nato zněl hlas jeho prostorami kaple betlémské, kde byl roku 1402 ustanoven knězem. Jeho vážná, opravdová a přísná slova pronášená v mateřském jazyce pronikala k srdcím prostého lidu a zanechávala v nich ozvěnu. Z university i Betléma se šíří Husovo obrozující mravní učení. Hus se stává zpovědníkem královny Žofie a získává si přízeň královského dvora. Dne 18. ledna 1409 Král Václav IV. na Husův popud vydává památný „*Dekret kutnohorský*“, který mění váhu rozhodovacího na pražské univerzitě ve prospěch českých mistrů.

Obr. 1 - Mistr Jan Hus

Dříve měl hlas německého mistra trojnásobnou váhu hlasu mistra českého a nyní to mělo být naopak. Po dobrovolném odchodu protestujících (v počtu asi 2000) německých mistrů, bakalářů a studentů byl Jan Hus zvolen rektorem Karlovy univerzity. Aby lidu usnadnil umění číst a připravil jej pro čtení písma a jiných spisů, složité spřežky (shluky několika písmen) nahradil tečkami a čárkami, čímž položil základ jednotného spisovného jazyka českého a zjednodušeného českého pravopisu (Štech, 1920, s. 11 – 15).

Mezitím dostupuje mravní rozvrat v církvi svého vrcholu. Veškeré úsilí církve směřuje k rozmnožování hmotných statků a za vše, co církev mohla věřícím poskytovat, vybírala poplatky. Církevní hodnosti se prodávaly a kupovaly za peníze. Kdo dal víc, stal se farářem, vikářem, biskupem. Mnoho kněží žilo nemravným životem (Štech, 1920, s. 16 – 21). Roku 1412 se papež Jan XXIII. dal do války se svým sokem protipapežem Řehořem XII., kterého prohlásil za kacíře a všem, kdo mu ve válce proti němu pomohou osobně či penězi, slíbil odpustky. Jeho bubeníci v Praze vyhlašovali veřejně na ulicích a náměstích, že se může

dostat do nebe každý, kdo za to dá peníze. Hus se proti tomu ostře postavil a veřejně 7. června 1412 veřejně vyvěsil svůj spravedlivý protest proti odpustkům. Jeho přítel Jeroným Pražský uspořádal proti odpustkům se studenty potupný průvod. Lid se odpustkům posmíval. Arcibiskup si vymohl na králi zákaz, jímž pod těžkými tresty bylo zakázáno odpírat odpustkům. Lid však neuposlechl. Několik dní po zákazu byli chyceni a zatčeni tři mladíci, kteří odmítali prodávacům odpustků v kostele. Pražský lid se bouřil. Hus nechtěl násilnosti a šel poprosit konšely o jejich propuštění. Ti však slib, že mladíci nebudou potrestáni, nedodrželi a po odchodu Husově je popravili (Štech, 1920, s. 26 – 27).

Hus se zhrozil falše konšelů a hrůzy, kterou toto krveprolití otevřelo. Chvilí mlčel, nechtěl své protivníky dráždit. Ve svém novém kázání proti odpustkům však potvrzuje správnost odporu popravených mladíků a vysoko vyzdvihuje jejich statečnost. Odpor představitelů církve proti Husovi roste. Král Václav IV. chce donutit Husa k poslušnosti, ale ten se nepodvolí a stojí si za svým přesvědčením. Hus ztrácí přízeň a podporu českého krále. Toho využívají Husovi protivníci. Jejich nepřátelství se stupňuje, papež vyhláší nad Husem klatbu a nad Prahou interdikt, t. j. zákaz všech církevních úkonů, dokud se v ní bude Hus zdržovat. Hus opouští Prahu. Nachází útočiště u svých přátel v Jižních Čechách v Kozím hrádku u Táboru. Ve vyhnanství píše své latinské a české spisy, v nichž vybízí církev, aby toužila více po duchovních věcech, než po světském panství a okázalých obřadech. Hus káže lidu pod širým nebem všude, kde se mu naskýtá příležitost (Kratochvíl, 1955, s. 75 – 87).

Kostnický koncil a Husova hrdinná smrt:

V církvi se přiosťoval boj o moc. Už nejen dva, ale tři papežové si nárokovali papežský trůn. Církevní a světské vládaři je podporovali vždy podle toho, co jim slibovalo větší prospěch. Tu se císař Zikmund, papež Jan XXIII. a kardinálové dohodli na svolání koncilu do Kostnice, aby potvrdili papeže, udělali v církvi pořádek a zasedli k soudu nad Husem, obžalovaným z kacířství. Hus neposlechl varování svých přátel, aby na koncil do Kostnice nejezdil. Před celým světem chtěl obhájit pravdu, kterou poznal v Písmu! Dne 11. října 1414 se vydal na cestu z hradu Krakovce, doprovázen rytíři Václavem z Dubé a Janem z Chlumu s písařem Petrem z Mladoňovic. Dne 3. listopadu dorazili do Kostnice. Hus se ubytoval v domě, který dnes slouží jako Husovo muzeum. Dne 28. listopadu si kardinálové vynutili na papeži zatýkácí rozkaz na Husa a vsadili jej do žaláře dominikánského kláštera, kde strávil zimu a kde se těžce rozstolal. Jeho strážci však měli slitování, dodali mu psací potřeby a zprostředkovali mu písemný styk s jeho přáteli v Kostnici. Jan, rozřesený

zimmicí, psal nejen jim, ale i svým druhům a posluchačům ve vlasti dojemné listy. Na jejich prosbu byl v lednu 1415 převeden do snesitelnějšího žaláře.

Mezitím byla moc papeže Jana XXIII. otřesena. Papež v přestrojení uprchl z města, byl však dopaden a uvězněn. Ve zmatku, který tuto událost doprovázel, pro jistotu Husa přemístili do podstřeší západní věže zámku kostnického biskupa v Gottliebenu. Tělesnými mukami ho chtěli donutit, aby odvolal. 3. června je Hus opět převeden do Kostnice, do kobky kláštera minoritů. Jeho toužebné přání veřejně hájit jím poznanou pravdu před koncilem se mu nesplnilo, byl překřičen a umlčen. Nebyl však ochoten zapřít své svědomí jen proto, aby si zachránil život. I když už věděl, že jeho osud je zpečetěn, psal dopisy, překypující vírou a láskou. Nejurputnější nepřátele měl Hus ve svých krajanech, kteří přijeli do Kostnice jen proto, aby podpořili jeho obžalobu. Ráno, 6. července vyslechl Jan Hus v Kostnické katedrále svůj rozsudek. Na opětovnou výzvu, aby se zřekl svého učení, odpověděl, že pro pravdu a své svědomí odvolat nemůže. Na to z něho strhali kněžské roucho, vsadili mu na hlavu papírovou korunu s namalovanými čerty a odevzdali ho světské moci k potrestání. Těsně před zapálením hranice ho vyzval říšský maršál naposledy, aby odvolal své učení a zachránil si život. Tak byl 6. července 1415 upálen jeden z největších Čechů, hlasatel pravdy a nositel světla Mistr Jan Hus. Ještě když ho zapalovali, zpíval modlitby, a to až do okamžiku, kdy ho umlčely plameny. Jeho popel kati pak naložili na káru a vysypali do Rýna (Pitter a Plzák, 2011, s. 35 – 38).

2.2 Život „učitele národů“ Jana Amose Komenského

„Škola bez kázně, mlýn bez vody“

(Komenský, 1948, s. 208)

Historický kontext Komenského doby

V době Komenského byl požadavek všeobecného vzdělání požadavkem naprosto revolučním. Prostí lidé neměli práv, jen samé povinnosti. Byli nevolníky v každém směru odvislími od vrchnosti. Právy byla obdařena jen šlechta a duchovenstvo. Školy byly jen pro bohaté. Rolník, řemeslník či dělník mohl poskytnout svým dětem vzdělání jen s milostivým povolením vrchnosti (Štech, 1919, s. 56).

Komenský tvořil své veliké pedagogické dílo v době převratných ekonomických, politických a náboženských proměn, probíhajících v Evropě na přechodu od feudalismu ke kapitalismu. Skrze Komenského vrcholí tradice husitství, Jednoty bratrské a českého reformačního humanismu (Somr, 1987, s. 40).

Habsburkové, porušující úmluvy o náboženských svobodách si dělali absolutistické nároky na český trůn. Česká šlechta je odmítla a za svého krále zvolila Bedřicha Falckého v naději, že se jim dostane podpory protestantské Anglie a Německa. Tato otevřená vzpoura habsburským panovníkům byla počátkem třicetileté války. Dne 8. listopadu r. 1620 přichází porážka českých vojsk v bitvě na Bílé hoře, která znamenala pro český národ násilnou protireformaci a konec svobod na tři století. Vůdcové povstání (27 českých pánů, mezi nimi i lékař Jesenius) byli popraveni. Skonali statečně, naproti husitskému Týnskému chrámu, v jehož průčelí stál kalich a nad ním slova: „*Pravda Páně vítězí*“. Katolická šlechta a církve opět získaly velkou moc a obohatili se rozsáhlými konfiskacemi. Roku 1627 bylo katolické náboženství prohlášeno za jediné přípustné a bylo poddaným vnuceno. Kdo se tomu se nechtěl podrobit, musel se vystěhovat (Pitter a Plzák 2011, s. 71 –73).

Život Jana Amose Komenského a jeho skutky

Komenský se narodil 28. března 1592. Na místě jeho narození nepanuje shoda, bývají za něj označována tři místa na Moravě: Uherský brod, Nivnice a Komňa (Somr, 1987, s. 40).

Jeho otec Martin byl mlynářem. Nad kolébkou zpívala malému Janu Amosovi ukolébavku jeho matka Anna. Oba rodiče byli českobratrského vyznání a v Písmu viděli pramen dokonalosti, zjevenou vůli Boží, která byla pro ně nejsvětějším zákonem. Komenský začal vstřebávat křesťanské učení už v dětském věku. Péče svých vlastních rodičů si však dlouho neužil, jeho otec zemřel, když mu bylo necelých dvanáct let, za rok na to zemřela i jeho matka a předčasně skonaly i jeho dvě sestry Ludmila i Zuzana. Jan Amos osiřel a jeho poručníci se o jeho vzdělání příliš nestarali. V letech 1604 – 1605 Komenský, už v péči své tety, chodil do bratrské školy ve Strážnici. Městečko však v r. 1605 shořelo a Komenský se chytal různých povolání, než se dostal v r. 1608, ve věku 16 let do českobratrské latinské školy do Přerova. Jako student této školy vynikal svými velikými duševními vlohami, obrazotvorností, znamenitou pamětí a neúnavnou pílí a svým spolužákům byl nedostižným vzorem (Štech, 1919, s 14 – 17).

Pro své nadání byl poslán radou starších na vysoké školy do Herbornu a Heidelbergu, aby studoval bohoslovectví a filosofii. Po třech letech intenzivního studia se Komenský vrací

domů. Jeho ochránce Karel z Žerotína ho pověřuje vedením latinské školy v Přerově, aby zde nahradil zastaralé učební metody novými. Komenský pozvedl úroveň školy, načež byl povolán do Fulneku. Tam působil jako kazatel a správce bratrské školy, když ho zastihla zvěst o zničující porážce českých vojsk v bitvě na Bílé Hoře (Pitter a Plzák 2011, s. 71 – 72). Mor mu vzal celou rodinu a při požáru přišel o celý majetek. Komenský opustil Moravu a v letech 1621— 1628 se skrýval v Čechách, hledal útěchu v bibli, psal svůj „*Labyrint světa*“, překládal žalmy a rozpracovával svou „*Didaktiku*“. S posledními zbytky bratří poté přišel r. 1628 do Lešna, kde se stal seniorem bratrského sboru a správcem tamní latinské školy. V Lešnu rozvinul svou epochální činnost v reformě jazyků i organizaci školy, dokončil „*Velkou Didaktiku*“ a tvořil jazykové, teologické a výchovné spisy (Kádner, 1912, s. 7). Třináctiletý pobyt v Lešně byl pro Komenského obdobím plodné literární tvorby. Jeho

Obr. 2 - Jan Amos Komenský

názorné vyučování a obrazové učebnice byly převratným vynálezem, neboť se do té doby užívalo pouze učení z paměti a tresty. Komenský byl zván do mnoha zemí. Neopustil by Lešno, kdyby nedoufal, že pomocí styků s vysoce postavenými lidmi získá přízeň a pomoc pro své souvěrce a svou ujařmenou zemi. První cesta jej vedla do Londýna, kde strávil téměř rok (Pitter a Plzák 2011, s. 74 – 75). Komenského plány, podporované anglickým parlamentem a jeho přáteli překazily bouře vypuknuvší občanské války. A tak přijal nabídku bohatého holandského kupce Ludvíka de Geer a přestěhoval se do Švédska (Kádner, 1912, s. 7). De Geer jej uvedl ke švédskému kancléři Oxenstjernovi a

poskytl mu prostředky, aby mohl přepracovat a vydat svá didaktická díla pro švédské školství. Ve východopruském Elbinku, městě patřícímu Švédsku, Komenský strávil šest let v usilovné práci, dokud nebyl zavolán zpět do Lešna, aby převzal nejvyšší pastýřský úřad seniora rozptýlené Jednoty bratrské. V roce 1648 přišel na Komenského opět nesmírný žal.

Smrt, pravděpodobně opět mor, mu vzala i druhou choť, matku pěti dětí. Také ho těžce zasáhla zpráva o – pro český národ potupném – Vestfálském míru, který dal Habsburkům naprostou pravomoc nad českými zeměmi. Při jeho vyjednávání švédský kancléř Oxenstjern ustoupil od svého záměru pomoci českým zemím a jeho delegace podlehla nátlaku. Český národ přestal pro svět existovat (Pitter a Plzák 2011, s. 75 – 76).

V roce 1650 se J. A. Komenský na pozvání knížecí rodiny Rakoczyových přestěhoval do Blatného Potoka v Uhrách. Zde vedl svou pansofickou školu, přičemž se potýkal s lenivostí žáků, netečností učitelstva, nedostatkem knih i nepřízní dvora. V roce 1654 jej neblahé poměry bratrské církve již po třetí povolaly do Lešna. Při dobytí města však následkem požáru ztratil všechno jmění, knihovnu i nenahraditelný materiál „**Pokladu jazyka českého**“, čtyřicet let sbíraný, dále všechnu látku pansofickou, rukopisy, kázání i obsáhlou korespondenci (Kádner, 1912, s. 8).

Čtyřiašedesátiletý učenec putuje bez prostředků přes Slezsko do Frankfurtu nad Odrou, Štětína a do Hamburku, kde jej vyčerpaného nemocí, zastihlo pozvání do Amsterdamu od syna jeho dávného mecenáše de Geera. Komenský přijal jeho nabídku pohostinství a v přívětivém prostředí se zotavil natolik, že mohl pracovat na dovršení svého díla. Některé své starší spisy zdokonalil a napsal nové. O jejich vydání měli amsterodamští tiskaři velký zájem. Komenský se cítil být povolán k tomu, aby vytvořil vševědnou soustavu, o které dlouho vážně přemýšlel a jejíž podstatná část shořela. „**Všeobecná porada o nápravě věcí lidských**“ měla vyjít v sedmi svazcích, ale jen dva Komenský odevzdal k tisku. Veliký vychovatel lidstva navždy opustil tento svět dne 15. listopadu 1670 v Amsterdamu a je pohřben v kostelíku valonských exulantů v Naardenu (Pitter a Plzák 2011, s. 78 – 80).

Epilog Komenského života tvoří poslední jeho spis „**Jedno potřebné**“, v němž osvědčuje: „*Můj všechen život bylo putování, nikdy jsem pro mnohé proměny stálého přebývání nemíval, nikde vlast. Ale nyní již spatřuji vlast nebeskou, k jejímuž prahu mě přivedl můj vůdce, mé světlo, můj Kristus... To tedy jest mi tím jedním potřebným, abych na to, co za mnou jest, zapomínaje, chvátal k tomu, co přede mnou jest, k cíli svrchovaného povolání Božího.*“ (Pitter a Plzák 2011, s. 79 - 80).

2.3 Život „osvoboditele Čechů a Slováků“ Tomáše Garrigua Masaryka

„Nic není veliké, co není pravdivé“

(T. G. Masaryk. In Mahler, 2007, s. 20)

Podle spisovatele Karla Štecha „*Masaryk, v duchovní stejnorodosti s Husem a Komenským, vychovává národ probuzený z pobělohorských mrákot k plnosti kulturního života, Je posledním národním buditelem, jehož úsilí vrcholí činem, který národu přináší navrácení politické samostatnosti*“ (Štech, 1925, s. 4).

Historický kontext Masarykovy doby

V sedmnáctém století pro svou víru musela opustit vlast čtvrtina šlechtických a měšťanských rodů. Nahrazovaly je cizí, německy mluvící. Vládnoucí Habsburkové se snažili vymýtit všechno nekatolické. Domácí školy byly nahrazovány jezuitskými školami s cizími učiteli. Úředníci a vzdělanci přestávali mluvit česky. Čeština ustupovala na vesnice. Ztratila status spisovného jazyka a špěla k zániku. I Josef Dobrovský, zakladatel slavistiky, pochyboval o záchraně své mateřštiny. Obával se, že jeho národ splyne s němečtím, tak jako Polabští Slované. Na nový rozkvět českého kulturního života měl rozhodný vliv toleranční patent a zákon o zrušení nevolnictví, které r. 1781 vydal osvícený císař Josef II. Do měst proudily nové neopotřebované lidové vrstvy, z nichž vyrůstala inteligence, schopná převzít vedení českého obrození. Dobrovského spisy a učitelská činnost působily divy. Jeho žáci už nepochybovali, že národ je schopen přežít. Využívali všechny způsoby k pěstování řeči svých otců. Putovali od vesnice k vesnici, od města k městu. Divadelní ochotníci navštěvovali i nejdlejší kraje a předváděli hry vlasteneckých autorů. Josef Jungmann očistil češtinu od záplavy germanismů, obohatil ji o mnoho nových výrazů a vytvořil první stěžejní slovník. Přibývalo beletristických a vědeckých děl v českém jazyce. Nejvýznamnější žák Dobrovského, historik František Palacký, seznámil svůj národ opět s českou reformací a vzbudil zájem o Chelčického a Komenského, kteří byli téměř zapomenuti. Statečný bojovník a politický novinář Karel Havlíček Borovský byl poslán do vyhnanství. Obrozeneckému hnutí přejí i ušlechtilí Němci Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner, kteří založili v r. 1862 tělocvičnou jednotu Sokol, z níž vyrostlo nejvýznamnější národní hnutí. Všude se projevovala touha zřizovat nezávislé české divadlo. Roku 1868 byl slavnostně položen základní kámen Národního divadla v Praze. Bedřich Smetana, jeden z

pilířů buditelského hnutí pro něj skládá své slavné opery. Ve své symfonické básni „*Má vlast*“ zachytil mistrně českou minulost – mýtus pověstí a historické události husitské doby. V kouzelných tónech se ozývá víra ve šťastnou budoucnost. Když přišel Masaryk v roce 1882 do Prahy, bylo už národní obrození v rozkvětu (Pitter a Plzák, 2011, s. 82 – 87).

Život Tomáše Garrigua Masaryka a jeho skutky

Tomáš Masaryk se narodil 7. března 1850 v Hodoníně nedaleko moravskoslovenských hranic jako první ze tří synů panského kočího a kuchařky. Jeho otec slovenské národnosti se narodil jako nevolník a neměl školní vzdělání. Tomáš poznal tísnivost nevolnictví a bídy. Díky své matce, která ve službě u pánů ve Vídni získala rozhled, se Tomášovi dostalo školního vzdělání. Po absolvování školní docházky jej otec nechal vyučit kovářskému řemeslu. Poté, z iniciativy Tomášova bývalého učitele a za přispění čejkovického kaplana, který jej učil základům latiny, bylo Tomáši umožněno studium na brněnském německém gymnáziu (Cipro, 1990, s. 4 – 5).

Když ho maminka poslala do školy, upekla mu dva bochníky chleba, nacpala mu peřinu a tak ho vypravila do Brna. Tomášovi bylo čtrnáct let a od té doby se o sebe musel starat sám (Mahler, 2007, s. 12).

Aby si mladý Masaryk vydělal na živobytí, doučoval neduživého synka brněnského policejního ředitele Le Monniera. Masaryk však studium brněnského gymnázia nedokončil. Jeho přímá povaha se střetla s pokryteckým jednáním ředitele gymnázia, který, když se dověděl, že Masaryk odmítá jít ke zpovědi, vyrukoval na něj s argumentem, že on sám také na zpověď nevěří, ale je-li to předpis, pak jej plní. Masaryk mu na to vmetl do tváře odpověď, že ten, kdo jedná proti svému přesvědčení, je darebák. Když jej chtěl hluboce uražený ředitel za to udeřit, Masaryk se chopil kleští na uhlí, aby se bránil. Výsledkem bylo vyloučení z gymnázia. Masarykovi však přálo štěstí: Le Monnier, jež si Masaryka velmi oblíbil, byl právě v tom čase povýšen na policejního prezidenta a přeložen do Vídně. Masaryka vzal s sebou a ten úspěšně dostudoval na vídeňském gymnáziu, kde roku 1872 složil maturitu a zapsal se na filozofickou fakultu vídeňské univerzity (Cipro, 1990, s. 5 – 6).

Masaryk byl velkým čtenářem: Měl rád klasiky, ale nejsilněji na něj zapůsobil Platón svým zájmem o náboženství, etiku a politiku a tím, jak svérázně spájel teorii s praxí. Masaryk strávil ve Vídni téměř dvanáct let, nejprve jako student a později jako docent. Mezitím studoval rok i na univerzitě v Lipsku. (Pitter a Plzák, 2011, s. 88)

V Lipsku se seznámil s ušlechtilou a vzdělanou Američankou slečnou Charlottou Garrigue, která se roku 1878 stala jeho ženou. Podle amerického zvyku ke svému jménu přijal rodné jméno své ženy. V té době byl znám Masaryk jako vědecký spisovatel. Po obhajobě své habilitační práce o sebevraždě, která vyvolala značný rozruch, se stal docentem (soukromým učitelem) filosofie na vídeňské universitě. Roku 1882 byl povolán za mimořádného profesora české university. Tak se ocitl v Praze, která byla centrem českého duchovního dění, vyzbrojen velikými vědomostmi a velikou touhou po práci. Ve své ženě měl vzácnou duši, která mu byla v dobách nejhorších mocnou oporou. Masaryk se pustil do vědecké práce a v kruhu rodinném sbíral síly k boji, který začal, když se postavil do čela skupiny vědců kvůli prokázání nepravosti rukopisů (Královédvorského a Zelenohorského), blýskajících se slavnou minulostí a vysokou mírou vzdělanosti českého národa (Masaryk, 1947, s. 6–7).

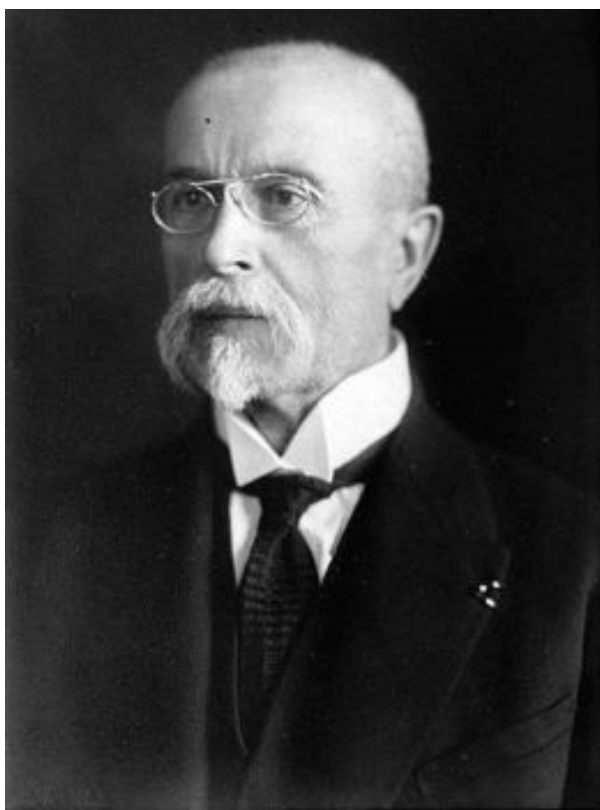
Masaryk se přesvědčil, že jde o falzifikáty a nemohl jinak, než stát se obhájcem pravdy. Pro Masaryka bylo prokázání pravdy otázkou mravní. Nechtěl, aby byla hrdost a výchova národa založena na lži. Za hájení této „rukopisné“ pravdy však Masaryk sklidil nenávisť národa a jeho jmenování řádným univerzitním profesorem se zdrželo o několik let. Masarykovi šlo o opravdové duchovní hodnoty národa, a proto začal důkladně studovat veškerou obrozeneckou literaturu a dějiny národa, v nichž hledal stopy Božího působení. Na základě svého svědomitého studia vytvořil monografie o Husovi a Havlíčkovi a svůj spis „**Česká otázka**“ (1895). Masaryk vidí zvláštní úlohu českého národa ve vnášení lásky k bližnímu do lidských vztahů a Jednotu bratrskou považuje za nejkrásnější květ české reformace, protože se snažila v praxi uskutečňovat „**Ježíšův zákon lásky**“. Dospěl ke zjištění, že otázka náboženská je pro národ nejdůležitější. Zajímal se o socialismus, ale jen potud, pokud se kryl s jeho humanitním programem. Marxismus však odmítal a po jeho důkladném studiu napsal spis „**Sociální otázka**“. Masaryk přednášel dělníkům, bojoval za osmihodinový pracovní den a za práva žen. Potíral alkoholismus a usiloval o odluku církve od státu. Roku 1899 vystoupil proti protizidovské pověře rituální vraždy. Proti smyšlenému obvinění žida z rituální vraždy bojoval pádnými argumenty a tak houževnatě, že soud uznal jeho důkazy. Znepřátelil si však proti sobě protizidovsky zaujatou veřejnost a na přelomu století byl Masaryk nejvíce nenáviděným a hanobeným člověkem v zemi. Dokonce i tiskem poštvání studenti proti němu demonstrovali. Když napadli i jeho ženu, která ho doprovázela, Masaryk začal pochybovat o vzdělavatelnosti vlastního národa a chtěl odjet do Ameriky a přijmout profesuru, kterou mu nabízeli v Chicagu. Jeho žena Charlotta si však svou novou vlast zamilovala a cítila, že národ Masaryka nutně potřebuje, aby se vnitřně osvobodil. Díky její podpoře to Masaryk nevzdal. Také klerikálové na Masaryka nenávisťně útočili a žalovali ho

u soudu jako rušitele náboženství, když hovořil o zvrácenostech v církvi, která se musela domáhat policejní ochrany. Masaryk přednášel i na shromáždění dělníků a svá tvrzení dovozoval Ježíšovými výroky. Na otázku dělníka, zda ještě věří v Boha, Masaryk se otevřeně vyznal: „*Nebylo v mém životě chvíle, kdy bych v Boha nevěřil.*“ (Pitter a Plzák, 2011, s. 89 – 92).

Zaujímal stanovisko ke všem důležitým událostem v české politice. Svou ušlechtilostí a opravdovostí odzbrojil časem mnohé ze svých odpůrců. Mladí lidé shledávali Masarykovy přednášky zajímavými a prostřednictvím jeho žáků se jeho vliv zvolna šířil po celé zemi (Pitter a Plzák, 2011, s. 89 – 90).

Od roku 1907 do začátku války byl Masaryk členem Říšské rady ve Vídni, parlamentu národů Rakouska. Pro svůj národ požadoval samosprávu v rámci Rakouska a upozorňoval, že budoucnost říše záleží na šťastném rozřešení české otázky. Tím proti sobě poštval

Obr. 3 - Tomáš Garrigue Masaryk

německé i české nacionalisty. Roku 1909 bylo postaveno v Záhřebu před soud třiapadesát chorvatských a srbských občanů pro spiknutí a velezradu. Na základě prosby jejich zoufalých příbuzných Masaryk přijel do Záhřebu a pak i do Bělehradu a odhalil nepravdivost obvinění. Podařilo se mu dokázat, že usvědčující dokumenty byly vyrobeny na rakouském vyslanectví, aby Rakousko získalo důvod k akci proti Srbsku. Třiapadesát lidských životů bylo zachráněno. Proces vzbudil pozornost světových médií. Noviny „TIMES“ ocenily Masarykův vysoký morální kredit a nazvaly jej „*živým svědomím Rakouska*“. Masaryk se snažil v říšské

radě zdůrazňovat potřebnost reforem, aby byl zajištěn mír. Jeho snahám se však nedostalo patřičné odezvy a Masaryk shledal, že režim je natolik špatný, že jej nelze napravit. Když padl následník trůnu František Ferdinand v Sarajevu za oběť atentátu, Masaryk ztratil naději na autonomii Čechů v rámci Rakousko-Uherska a nezbylo mu, než se postavit proti Habsburkům. Vypuknutím 1 světové války dne 20. července 1914 pro Masaryka skončilo

třicetileté období menších bojů. Začal jeho velký zápas za český národ na otevřeném světovém bojišti (Pitter a Plzák, 2011, s. 92 – 95).

Když se profesor a poslanec parlamentu země Rakouska Tomáš Garrigue Masaryk rozhodl odejít za hranice, bylo mu necelých 65 let. Uvědomil si, že si jeho národ přeje úplnou samostatnost. Svou úlohu při zajišťování nezávislosti národa viděl v propagační, politické a diplomatické činnosti. Po vypuknutí války vypověděly spolky českých a slovenských krajanů v různých zemích Rakousko-Uhersku boj. Byly však roztržité a bylo třeba je sjednotit. Čeští a slovenští dobrovolníci už bojovali ve francouzské a ruské armádě, když přišel Masaryk na západ (Pitter a Plzák, 2011, s. 95 - 96).

Svůj rozhodný boj proti Rakousku-Uhersku Masaryk zahájil ve Švýcarském Curychu v červenci 1915, a to svým projevem na počest pětistého výročí mučednické smrti Jana Husa, ke kterému byl pozván českými spolky v Curychu a Ženevě. Doma se nesmělo Husovo upálení veřejně vzpomínat. Masaryk ve svém projevu označil Rakousko za odpůrce české reformace a vyzval Čechy, aby si uvědomili Husa a jeho význam, význam Chelčického a Komenského a v tomto smyslu a duchu bojovali za naše osvobození. Nedlouho poté jej zasáhla zpráva o smrti jeho staršího syna Herberta a zatčení jeho dcery Alice. K tomu se přidaly dezinformace o nemoci jeho ženy a o oběšení nejmladšího syna Jana. Ale ani trýznivé okamžiky vyvolané obavou o jeho milované Masaryka nezlomily. Ještě se musel mít na pozoru před rakouskými špicly. Naštěstí pro něj – srbský generální konzul, majíc v paměti Masarykovu záchranu životů falešně obviněných Srbů, vydal Masarykovi srbský pas, aby pro spojenecké země přestal být občanem nepřátelského státu a mohl bez překážky cestovat. Masarykovým nejbližším spolupracovníkem se stal mladý profesor Edvard Beneš, který v Paříži navázal na předchozí skvělou práci slovenského astronoma Milana Rastislava Štefánika a francouzského historika Ernesta Denise. Profesor Masaryk se přesunul do Londýna, aby získal podporu anglosaského světa. Podařilo se mu sjednotit rozptýlené skupiny Čechů a Slováků bojujících za svobodu. Cesta k uznání požadavku samostatnosti českého národa však byla namáhavá a dlouhá. Západní státníci nevěděli o českém a slovenském národě téměř nic. Zprávy o přebíhání velkého množství rakouských vojáků k nepříteli Rakouska však na ně silně zapůsobily. Masaryk pochopil, že k prosazení nároku Čechů a Slováků na osvobození potřebuje armádu, a vydal se proto do Ruska, aby vytvořil legii z tisíců válečných zajatců, kteří se dobrovolně hlásili k boji proti Rakousku. Masaryk nabyl přesvědčení, že sebeobrana proti imperialistickému militarismu, jenž se snaží porobit malé národy, není v rozporu s jeho humanitními ideály. Dosáhl toho, že z českých a slovenských zajatců byl vytvořen zvláštní vojenský útvar. Česká brigáda se vyznamenávala

v bojích na haličské frontě. Po Říjnové revoluci však začaly potíže s bolševiky, kteří s Němci vyjednávali o míru. Masarykovy legie se musely probíjovat skrze rudé oddíly sněhovými pouštěmi Sibíře napříč celým Ruskem až do Vladivostoku. Masaryk odjel z Ruska dříve, aby legionářům urovnal cestu. Během měsíční cesty k břehům Tichého oceánu napsal knihu „*Nová Evropa*“. Pak vyplul do Ameriky, aby se zúčastnil mírových jednání. Ve Spojených státech upevnil jednotu Čechů a Slováků a získal si americkou veřejnost. Pomáhali mu starousedlíci, kteří financovali národně osvobozenecský boj. Masarykovi se podařilo získat amerického prezidenta Wilsona pro svůj plán nezávislého Československa (Pitter a Plzák, 2011, s. 96 – 99).

Po kapitulaci Rakouska-Uherska byla dne 28. října 1918 na prvním zasedání Národního shromáždění vyhlášena Československá republika a Masaryk byl zvolen jejím prvním prezidentem. President osvoboditel do své vlasti přijel 21. prosince a druhý den nato na Pražském hradě přednesl svůj první projev. Vliv Masaryka jako hlavy státu byl však menší než během jeho působení v exilu, protože ústava značně omezovala jeho pravomoc a on musel brát ohled na zájmy politických stran. Československo se měnilo v prosperující stát. Došlo k mnohostrannému rozvoji školství, obzvláště na Slovensku. Masarykovi se postupně dařilo získávat ke spolupráci národnostní menšiny. Když byl v roce 1934 zvolen prezidentem počtvrté, hlasovala pro něho i převážná většina německých, maďarských, polských a rusínských poslanců – všech menšin ve státě. Tomáš Garrigue Masaryk nepřestával hájit ideály, kterým před válkou jako učitel mládeže, jako nepohodlný kritik a politický reformátor věřil. Demokracie pro něj znamenala politickou formu lidskosti, která spočívala na lásce a úctě k bližním. Měla být uskutečňováním Božího řádu na zemi. Roku 1935 se pětáosmdesátiletý Masaryk vzdal presidentského úřadu a o dva roky později, dne 14. září 1937 zemřel. Národ ztratil svého vůdce a ochránce (Pitter a Plzák, 2011, s. 100 – 104).

3 VÝCHOVNÉ PŮSOBENÍ JANA HUSA, JANA AMOSE KOMENSKÉHO A TOMÁŠE GARRIGUA MASARYKA NA ČESKÝ NÁROD A JEHO VÝZNAM

V této kapitole se zabýváme výchovným působením Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka na český národ, jejich mravními postoji a myšlenkami. Také se pokusíme o interpretaci jejich výchovného významu pro český národ a jejich přínosu do oblasti sociální pedagogiky.

3.1 Formy výchovně vzdělávacího působení Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka na český národ

Zde chceme přiblížit, jakým způsobem Jan Hus, Jan Amos Komenský a Tomáš Garrigue Masaryk působili na český národ.

Husovo výchovně vzdělávací působení na český národ.

Husovo hrdinské hájení posvátných zájmů národa je skvělý mravně výchovný příklad s posilujícími účinky. Karel Štech přirovnal Husa k blesku, od něhož chytají a zapalují se duše a srdce národa pro vše dobré, krásné, ušlechtilé a velké (Štech, 1920, s. 5 – 6).

Husovo výchovné působení na pražské univerzitě:

Hus podává svým studentům na vysokém učení návod k dobré životosprávě, tedy jakousi praktickou filosofií. Praví: „ *Sebe-li ovládati budeš, v pravdě králem budeš, opravuj minulé, pořádej přítomné, starej se o budoucí; rozum nechť vládne, vůle nechť poslouchá.* “ „*Raději dávej se přemáhati mluvě pravdu, než bys chtěl vítěziti lha...*“ (Štech, 1920, s. 52).

Husův výchovný spis pro ženy a dívky:

Svá doporučení na adresu žen a dívek vyjádřil Jan Hus ve svém, v jádře vychovatelském spise „*Dcerka*“. Husovi jde o pěstování citů náboženských, aby povznesl mravnost. Hus se v tomto spise projevuje jako středověký, čistý křesťan, jemuž je bible nejvyšší autoritou.

Slovy „*Ty, dcerko, od sebe počni!*“ vystihuje, že každá oprava společnosti a národa musí začínat od opravy jednotlivců. Čím více jednotlivců se mravně povznese, tím více získá všeobecná mravnost. Husovo usilování o to, aby se lidská mysl odvracela od vnějších statků ke statkům vnitřním a pěstovala dobré svědomí. Hus se táže: „*Co prospěje krása, urození, co bohatství a umění? Co dlouhá zde rozkoš i milování? Co síla i všeho světa oslava, aneb chvála? Již po smrti ukáže konec, kam chvála světa chýlí; již pozná duše, že, co bude kdo zde síti, to bude po smrti žítí*“. V pojetí středověkého člověka, jakým byl Hus, je současný pozemský život člověka cestou a přípravou k jeho posmrtnému životu, v němž sklídí ovoce svého pozemského působení (Štech, 1920, s. 56 – 57).

Výchova lidu k vyšší vzdělanosti zjednodušením českého pravopisu:

Hus zjednodušil český pravopis proto, aby se lidé snáze naučili číst a psát, a mohli si tak sami činit z Písma závěry a soudy. Do té doby byl pravopis značně složitý, změkčená písmena vyjadřoval skupenstvím samohlásek a zdvojením vyjadřoval délku samohlásek. Místo toho „spřežkového pravopisu“, který sdružoval více znaků na vyjádření jedné hlásky, zavedl Hus rozlišovací diakritická znaménka (Kratochvíl, 1955, s. 45).

Stojí zde za zmínku, že se husité snažili zvýšit vzdělání lidu a nedělali přitom rozdíl mezi muži a ženami, což bylo v té době krajně neobvyklé. Kardinál Eneáš Silvius Piccolomini, pozdější papež Pius II., přiznal v jednom listě z Čech, že táboritské (husitské) ženy se vyznají v Písmu svatém lépe než mnohý italský kněz. (Pitter a Plzák, 2011, s. 55).

Posilování národního cítění zušlechťováním české řeči:

Hus kromě obsahu české řeči kladl důraz na její správnou výslovnost. Vyzýval pány, rytíře, měšťany a knížata, aby dbali na čistotu svého mateřského jazyka. Kritizoval používání německých slov, jimiž naše řeč překypovala a snažil se je nahradit výrazy českými. Velmi pečlivě volil slova pro svá kázání. Nepoužíval zastaralé výrazy, a když přece jen musel, ihned vysvětloval jejich význam (Polc, 2015, s. 44).

Husův vztah k příslušníkům německého národa:

Hus neupřednostňoval člověka jen pro jeho národnostní příslušnost. Svědčí o tom jeho výrok „*Více miluji dobrého Němce nežli špatného Čecha*“, který napsal a právě tak říkal: „*Nepřátelé nejhorší jsou domácí nepřátelé*“, jimiž podle Masaryka mínil nepřátele svého díla (Masaryk, 1923, s. 19). Jeho odpůrci mu vytýkali národní nesnášenlivost, šovinismus pro jeho účast na Kutnohorském dekretu, který měl za následek odchod německých mistrů

a studentů z Čech. To však byl hluboký a proti Husovi vědomě zneužitý omyl. Hus je nevyháněl, oni odešli ze země z jejich vlastního rozhodnutí, když se nechtěli podřídit nové úpravě vysokého učení pražského (Kratochvíl, 1955, s. 85).

Komenského pedagogické myšlenky a jeho výchovné působení na český národ.

Komenský ve své hlavní vychovatelské knize „*Didaktika*“ dovozuje, že cílem výchovy jest, aby vzdělávalo pravé lidi. O školách praví, že budou dílnami lidskosti, které budou člověka přivádět k jeho cíli, aby ducha byl moudrého, v jednání obratný a srdcem zbožný. Ke vzdělání nutně náleží mravnost (Štech, 1919, s. 50).

Komenského výchovná a pedagogická činnost:

Komenský, ač žil v těžkých dobách, měl neobvyklý zápal pro školu a podivuhodný smysl pro život dítěte a rozvoj dětské duše, velké znalosti i obratnost v didaktické praxi. Měl také velké porozumění pro sociální roli školy a usiloval o to, aby do školy chodili všechny děti bez rozdílu pohlaví a společenského stavu. Kladl důraz na mravní výchovu, horlivé pěstování mateřského jazyka, praktičtější vyučovací metody jazyků, kázeň udržovanou přiměřenými prostředky, ohraničení vyučovací doby a dramatické produkce. Učebny měly být světlé a čisté, vyzdobené obrazy a vybavené názornými pomůckami, aby činily školu skutečnou dílnou lidskosti.

Komenský rozšířil, prohloubil i obohatil látku a formu školy, kterou budoval jako funkční instituci, vzdělávající žáky všech věkových kategorií. Komenský je typickým představitelem výchovného realismu, který zahrnuje tyto znaky: spojitost učení věcného s jazykovým jenž vychází od řeči mateřské, názornost a přirozenost metody, nenásilný postup, apelující na žákovu součinnost, učení se nazpaměť jen věcí opravdu pochopených a konečně, jisté uznání tělesné výchovy (Kádner, 1912, s 53 – 54).

Určitě zde stojí za zmínku Komenského nová, výchovná a vyučovací metoda, pomocí níž tvořil svou „*Didaktiku*“. Miroslav Somr ji charakterizuje v knize „*Dějiny školství a pedagogiky*“ (2012). Komenského „*synkritická metoda*“ (srovnávací metoda) uvádí všechny poznatky člověka v ucelený systém a vychází z toho, že celé univerzum má společné principy. Pokud není možno jev vysvětlit přímo, lze o něm uvažovat na základě analogie, podle jiných jevů podobných. Na základě názoru, že pomocí přirozené výchovné metody lze všechny poznatky člověka uvádět do souladu s jeho vývojovými možnostmi, vytvářel

Komenský velkolepý plán na nový rozvrh a systém vědy, zahrnující nejen vědy přírodní, ale i univerzálně pojaté vychovatelství (Somr, 1987 s. 41).

Masarykovy pedagogické myšlenky, státoporný a výchovný vliv na český národ.

Ve své knize „*Ideály Humanitní*“ Masaryk poukazuje na nízký stupeň propojenosti našich škol s potřebami a duchem českého národa. Na začátku kapitoly 6 „*Prostředky národa malého*“ se Masaryk při osvětlování tohoto problému odvolává i na Komenského: „*Především je naším úkolem starat se o vychování a sebevychování. Jsme národ Komenského, kolikrát jsme tuto frázi opakovali. Ale buďme národem Komenského. Školství musí být naší starostí, je-li pravda, co říkal Komenský, že vzděláním teprv se člověk stává člověkem.*“ Masaryk dále říká, že výchova spočívá především v utváření charakteru člověka a musí být proto starostí celého českého národa. Naše škola ale ještě není českou národní školou jen proto, že se v ní vyučuje česky, protože je řízena vídeňskými byrokraty a vše je v ní všechno prováděno podle stejných šablon jako v alpských zemích. Nemůže být národní a česká, když my o ní nerozhodujeme. Aby naše škola byla skutečně národní a česká, musí být vedena národním duchem českým, musí se v ní učit o českých věcech a uvažovat o českých problémech (Masaryk, 1990, s. 85).

Největším vychovatelem svého lidu byl Masaryk v době předválečné:

Od dob Jana Husa se nikomu nepodařilo rozčeřit stojatou vodu starého myšlení v celé zemi tak mocně jako jemu. Masaryk roztrhal pozlátko falešného vlastenectví, budoval mravní obrodu společnosti a ukázal na pravé historické zdroje národního bytí. Pro národ se stal příkladem neohroženého zastávce pravdy. Bez svého nezměrného úsilí a neoceňované práce před válkou by nikdy nemohl úspěšně dokončit svůj pozdější zápas o samostatnost národa. A to proto, že by si v západních zemích nezískal potřebnou důvěru a politický vliv, ale hlavně pro svou duchovní sílu, která v něm dlouhým zápolením zmohutněla a díky níž Masaryk ve válečné situaci poznal jedinečnou příležitost pracovat pro osvobození národa. Masaryk nevěřil ve vítězství Rakouska, jehož armádu ze šedesáti procent tvořili Slované (Pitter a Plzák, 2011, s. 95).

3.2 Obraz Husova, Komenského a Masarykova výchovného působení na český národ v konkrétních historických situacích

✓ Mistr Jan Hus

Husovo výchovné napomínání – kázání v Betlémské kapli:

Hus kázal o svátcích v betlémské kapli dvakrát x denně a v neděli měl až tři vystoupení. Mluvil k Pražanům, zvyklým slýchat kazatele Konráda Waldhausera, Milíče z Kroměříže, Matěje z Janova a jeho slavného předchůdce v betlémské kapli Štěpána z Kolína. Hus kritizoval nešvary církve, nedostatky společenského řádu a vybízel lid k pravému křesťanskému životu. Jeho vystoupení se účastnilo až 3000 posluchačů. Základem jeho úspěchu byla láska k lidem. Hus se stal nejvyhledávanějším kazatelem v Praze (Kratochvíl, 1955, s. 33 – 36).

Výchovná síla Husova hrdinství a odvahy:

Abychom si uvědomili velikost Husovy odvahy, s níž vystoupil proti církvi, je třeba si představit její nesmírnou moc v tehdejší době. Církev byla nejsilnější mocností, stojící nad světem – od panovníků až po jejich poddané. Uzurpovala si domnělé právo jim vládnout ve jménu a zastoupení Boha a prohlásila se za jediného prostředníka mezi Ním a lidmi. Přisvojila si právo rozhodovat o spáse věřících a středověké obyvatelstvo udržovala v okovech strachu, který využívala k jeho ovládnutí. Její politická i světská moc rostla, hromadila stále větší majetky a šířila učení postavené na dogmatech, o kterých se nesmělo pochybovat! A proti tomuto nejsilnějšímu mocenskému aparátu světa Hus zaútočil! Byl to boj malého Davida s obrovským Goliášem! Jen v jeho začátcích za Husem stála podpora univerzity a královského dvora! Nakonec Husovi zbyla jen hrstka odhodlaných druhů a velká lidová obec jeho posluchačů, avšak nikdo disponující mocí, která by ho chránila. A Hus tento boj vyhrál! I když byl násilně zbaven své fyzické schrány, jeho myšlenky a slova podnítila vznik mohutného duchovního hnutí (Kratochvíl, 1955, s. 155).

Strhující síla Husova nezlomného přesvědčení:

Když se kostnický koncil se souhlasem papeže ustanovil nejvyšším soudcem ve věcech víry a pravdy, odvolává se Hus na autoritu ještě vyšší, na samotného Ježíše Krista. V Husově chování není ani stopy domýšlivosti. Pokorně prosí: „*Ukažte mi, v čem jsem se mýlil, a já se*

milerád poučím a vše křivé a bludné před celým světem odvolám!“ „Napřed odvolej, pak můžeš žádat poučení“ zněla odpověď. *„Já máje rozum, jaký nyní mám, nemohu tak učinit bez odporu svědomí“* (Pitter a Plzák, 2011, s. 29 – 30).

✓ **Jan Amos Komenský**

Komenský jako mírotvorce:

Jan Amos Komenský se osobně účastnil mírového jednání v Bredě. Svým spisem „*Anděl Míru*“ (Angelus pacis) chce přispět k usmíření mezi Anglií a Holandskem a poukazuje na nezbytnost mírového soužití lidstva (Komenský, Molnár a Raichrtová, 2017, s. 344).

Při svém pobytu v Londýně dal Komenský podnět k založení společnosti učenců, jejímuž utvoření však zabránila občanská válka. Tato myšlenka však žila dále a měla vliv na založení první světové akademie „*Royal Society*“, které Komenský později věnoval svůj spis „*Cesta světla*“ (Via lucis) (Pitter a Plzák 2011, s. 75).

Komenského agitační a diplomatická činnost:

Pro vytoužené vysvobození domova Komenský vyvíjí informační, diplomatickou a agitační činnost. Zřizuje si poměrně hustou zpravodajskou síť z vědeckých přátel a jejich známých. Jejich šifrovaná korespondence propojuje Anglii, Sedmihradsko, Švédsko, Gdaňsk, Švýcarsko a další země schopné vytvořit mezinárodní protihabsburskou koalici (Komenský, Molnár a Raichrtová, 2017, s. 224).

Komenského intervence švédskému kancléři:

Komenský ve svém listě z 11. října r. 1648 naléhavě prosí švédského kancléře Oxenstjerna, aby v mírových jednáních, které o třináct dní později vyústily v uzavření pro Čechy potupného vestfálského míru, nezapomněl na Čechy (Kratochvíl, 1979, s. 145 – 148).

Komenského tvůrčí rozmach jako reakce na ztrátu:

Na svou nejtěžší životní pohromu (ztrátu svého majetku a velkého množství cenných děl při požáru Lešna), Komenský reaguje nejprudším pracovním vzmachem. Rezignací by bylo připsat zničenému dílu čtyřicetileté dřiny takovou hodnotu, bez níž se nelze obejít. Rezignace je přitakání nicotě. Komenský se však rozhodl jinak. S mohutným odhodláním začal slepovat střepy svých rozbitých nádob. Výsledek je pozoruhodný: Měřeno součtem

publikací je následujících šest až sedm amsterodamských let vrcholem jeho tvůrčí a vydavatelské aktivity (Komenský, Molnár a Raichrtová, 2017, s. 275).

✓ **Tomáš Garrigue Masaryk**

Masarykův výchovný příklad v jeho neohroženém „Boji o rukopisy“:

Masarykův začátek v Čechách byl také těžký – pražské kulturní prostředí mu zpočátku připadalo zcela cizí. Byl však brzy vtažen do veřejného života. Jeho kolega, jazykozpytec a literární historik Jan Gebauer, ho požádal, aby podporoval jeho boj za prokázání nepravosti Rukopisů. Jejich nález oznámil Václav Hanka, nadaný básník, který tato svá mistrovská díla vydával za epeje, pocházející ze středověku, neboť toužil, aby se česká kultura mohla měřit s kulturou jiných národů. Tyto rukopisy, zvané „*Královédvorský*“ a „*Zelenohorský*“, inspirovaly Palackého a Smetanu a staly se chloubou národa. Hledání pravdy o jejich původu bylo vysoce nevědnou prací. Každá pochybnost o pravosti obou rukopisů se označovala za národní zradu. Masaryk se přesvědčil, že jde o geniální falzifikáty a nemohl jinak, než se stát obhájcem pravdy. Pro něj byla vždy směrodatná otázka mravní. „*Hrdost národa a jeho výchova nesmějí spočívat na lži*“ napsal do časopisu „*Atheneum*“, který založil (Pitter a Plzák, 2011, s. 88 – 89).

Masaryk vyhlašuje proti Rakousko-Uhersku národně osvobozenecí boj:

Masaryk poprvé veřejně vystoupil proti Rakousku-Uhersku v Curychu v červenci 1915, o pětistém výročí mučednické smrti Jana Husa. Toto datum si zvolil proto, aby celému světu ukázal morální i politickou oprávněnost našeho národně osvobozenecího boje. V Čechách se nesměla Husova památka veřejně připomínat a Husův pomník na Staroměstském náměstí byl obestřen atmosférou tragického ticha. České spolky v Curychu a Ženevě považovali za svou povinnost Husovo výročí důstojně oslavit a jako řečníka pozvaly profesora Masaryka. Masaryk ve svém projevu zdůraznil, že každý osvícený Čech vidí v dějinách české reformace svůj národní ideál. Masaryk řekl: „*Naše obrození dnešní musí jít zase směrem naší reformace. My jsme dodnes reprezentováni světu Habsburky a Rakouskem. Ale Rakousko je odpůrcem české reformace. My dnes si musíme uvědomit Husa a jeho význam, význam Chelčického a Komenského a v tomto smyslu a duchu bojovat za naše osvobození*“ (T. G. Masaryk. In Pitter a Plzák, 2011, s. 96).

Masaryk dal všanc své postavení, svůj život, svou rodinu a byl připraven, že se v případě neúspěchu už nikdy nebude moci vrátit domů. Brzy nato ho zasáhly zprávy o smrti jeho staršího syna Herberta a o zatčení jeho dcery Alice. Masaryk byl sledován a musel se mít

stále na pozoru před rakouskými špehy. Do kolen ho měly dostat záměrně šířené desinformace o onemocnění jeho ženy a o oběšení jeho mladšího syna Jana. Avšak ani tato nervy drásající prožití nezviklaly Masarykovo cílevědomé úsilí (Pitter a Plzák, 2011, s. 97).

Masarykův první prezidentský projev:

Dne 21. prosince byl skoro sedmdesátiletý Masaryk triumfálně přivítán v Praze, ve své milované vlasti. Následujícího dne na Hradě zní k shromážděným poslancům první prezidentské poselství. V jeho projevu zazněla tato slova: „*Stojíme na prahu nové doby, kdy celé člověčenstvo pocítuje svoji jednotu. Odtud i náš úkol; náš národ chce přispěti svou hřivnou k uskutečnění toho velkolepého a vznešeného úkolu... Chceme se sousedy a blízkými národy organizovat styky co nejdůvěrnější... Přejeme si, aby porážka pruského útočného militarismu byla vítězstvím německého lidu... Německé a maďarské menšiny budou požívat všech občanských práv. Vůbec budeme jako stát spravedliví. „Spravedlnost je matematika humanity“* (T. G. Masaryk. In Pitter a Plzák, 2011, s. 100 - 101).

3.3 Jan Hus, Jan Amos Komenský a Tomáš Garrigue Masaryk a jejich význam pro český národ

➤ **Jan Hus**

Husův význam pro lidstvo, pro národ a svět vyjadřuje tento citát: „*Jan Hus se stal opravdu v české zemi a v českém národě zrnem hořčičným z písma i z básně Macharovy, zrnem hořčičným, které musilo umřít, aby z něho vypsěla mohutná rostlina: doba husitská, doba české reformace náboženské, která národu našemu a celému světu přinesla úrodu stonásobnou a požehnání nebes.*“ (Štech, 1920, s. 9).

Husův význam tkví v tom, že poznanou pravdu a Bohem osvícené svědomí stává nad autority nejvyšší, i nad sněm, jenž věřil, že je řízen Duchem svatým. To je ten nový, neslýchaný tón, který zazněl z Kostnice a jímž se začalo přeladovat myšlení a citění lidstva, a to plných sto let před Lutherem, Kalvínem a Zwinglim. Začala slábnout víra v autority vnější a objevovala se autorita nová, autorita vnitřní, dosud skrytá v duši každého člověka (Pitter a Plzák, 2011, s. 30). Podle Přemysla Pittera Hus objevil pevninu duchovních a mravních hodnot v člověku, což je pro lidstvo objevem významnějším než objevení Ameriky. Neboť to osvobodilo tvůrčí

síly, které Bůh do člověka vložil a ohrozilo to dávné řády a instituce, které pozbyly božské glorioly (Pitter a Plzák, 2011, s. 30).

T. G. Masaryk vidí Husův význam nikoli v intelektuálním obsahu jeho činnosti, ale v odhodlanosti a důslednosti jím poznanou pravdu hájit. Píše, že myšlenkový fond Husova boje pochází od Viklefa a ptá se: „*Ale co by byly platny sebe čistší pravdy, jichž cílem je polepšení společnosti lidské, kdyby zůstávaly uzamčeny v učených knihách a nenašly apoštolů silné vůle?* „ *Hus však pravdu Viklefovu, odhodlanější a důslednější v tom než mistr sám, učinil pokladem statisíců. Jan Hus, tento hrdina mravní důslednosti, přišel ji bránit před koncil a položil za ni život.*“ (Masaryk, 1923, s. 106).

➤ **Jan Amos Komenský**

„Hlavní však zásluha Komenského tkví v tom, že předběhnuv dobu razil cestu mnohým ideám moderním a že je vskutku velikým věštcem veškeré moderní školské výchovy. V jeho Didaktice jsou obsaženy všechny pedagogické názory naší doby a celá moderní škola stojí na jeho základech.“ (Kádner, 1912, s. 54).

Komenský jako tvůrce moderního školství.

Jan Amos Komenský dosáhl světové pověsti jako tvůrce moderního školství a originálností svých četných latinských spisů. Českými spisy a svým životem tento geniální syn Jednoty bratrské vyjádřil to, zač jeho národ v minulosti bojoval a trpěl. Jeho nezdolná víra, jeho naděje a láska byly jeho lidu oporou v těžkých časech (Pitter a Plzák, 2011, s. 70).

Veliký význam Komenského v dějinách lidstva spočívá v tom, že jako první vyslovuje požadavek všeobecného vzdělání ve školách. Tato zásada Komenského nejvíce proslavila a učinila jej v dějinách lidské vzdělanosti nesmrtelným. Komenský byl z nejhlubší duše přesvědčen, že světlo poznání přinese lidstvu spásu, odstraní nevědomost, mravní nízkost, spory mezi náboženskými vyznáními, boje národů i rodin, krutou válku a krveprolévání (Štech, 1919, s. 51 – 56).

➤ **Tomáš Garrigue Masaryk**

Za největší historickou zásluhu Tomáše Garrigua Masaryka se považuje jeho vítězný boj za osvobození Čechů a Slováků z rakousko-uherské nadvlády a založení Československé republiky, jejímž se stal prvním prezidentem. Tím však zdaleka není Masarykův význam

vyčerpán. Masaryk byl také neohroženým publicistou, bojujícím za pravdu a spravedlnost, sociologem a realistickým filozofem, humanistou a demokratem. I v dnešní době jsou vysoce oceňovány a stále aktuální jeho mravní principy. Nelze opomenout ani Masarykův odkaz pedagogický, který je mnohem méně znám, ačkoliv obsahuje mnoho živých a inspirativních myšlenek (Cipro, 1990, s. 3 – 4).

3.4 Husův, Komenského a Masarykův přínos k sociální pedagogice

Přínos Jana Husa do oblasti sociální pedagogiky.

Jsme názoru, že máme-li pochopit přínos Jana Husa do sociální pedagogiky, měli bychom se na něj dívat jako na člověka, který vychovával už jen příkladem svého vzorného života. Byl kazatelem, ale co kázal druhým, to také sám žil. Hus byl člověkem, který mravně působil na velké množství lidí, nabádajíc je k započetí spravedlivějšího a zodpovědnějšího způsobu života. S neotřesitelnou zásadovostí trval na svých ideálech i v hodině své smrti, čímž odstartoval hluboké společenské změny v Českých zemích a Evropě.

Náš bývalý prezident pan Václav Havel se na mezinárodním symposiu v Římě na Papežské lateránské univerzitě před Vánoci roku 1999 v jednom ze svých projevů vyjádřil o Husově přínosu pro lidstvo takto: *„Husovo vroucí, bytostné přilnutí k Pravdě, k jejímu věrnému následování v hlubokém souladu nejvnitřnějšího přesvědčení a skutků každodenního života, zůstává trvalou výzvou duchovního dědictví našeho národa. Velkým vkladem Jana Husa k evropským dějinám byl princip osobního ručení. Pravda pro něho nebyla jen volně přenosnou informací, ale životním postojem, závazkem a nárokem. Tím se vlastně začala stávat rozhodující společenskou veličinou konkrétní a jedinečná lidská bytost a její nadčasově zakořeněná odpovědnost. Tedy přesně to, co by měla cítit a oč by se měla opírat celá moderní civilizace, nechce-li dopadnout špatně.“* (V. Havel. In Hájek, b.r).

Hus stál o obrození mravů a veškerého života:

Hus byl především reformátorem, ne bohoslovcem. Reformace každého jednotlivce by nebyla možná bez svobody společenské. Proto se Hus postavil proti nesmírné církevní moci. Vnitřní svoboda svědomí a svoboda vyznání víry vedla k osvobození z pout vnější,

mechanické autority církevní. Jen reformace osob je opravdovou reformací, která vede k žádoucí změně společenského řádu.

Hus požadoval, aby se autorita církevní podřídila autoritě svědomí a téže samé autoritě podřídil autoritu státní a politickou (Masaryk, 1923, s. 16 – 18).

Hus jako první průkopník za svobodu svědomí a volnost ducha:

životem svým i smrtí svou dobývá svobody přesvědčení. Zahajuje tak nový věk pro celou Evropu a v dějinách lidské vzdělanosti bude mít vždy místo nejčestnější. „*Vím*,“ praví francouzský dějepisec naší pobělohorské minulosti Ernest Denis, „*že je zásluhou Husa a husitů, když dnes mohu svobodně projevit své mínění.*“ (Štech, 1920, s. 76).

Přínos Jana Amose Komenského do oblasti sociální pedagogiky.

Komenského vrcholnou prací byla „*Všeobecná porada o nápravě věcí lidských*“, která je svým druhem výzvou i plánem k sociální a duchovní přeměně světa (Procházka, 2012, s. 27). Pro sociální pedagogiku má nejvýraznější souvislosti čtvrtá a šestá část „Porady“, „*Vševýchova*“ (Pampedia) a „*Všenáprava*“ (Panorthosia). Zde jsou obsaženy ideje, dávající do jasné souvislosti další rozvoj společnosti a vytvoření sociálního prostředí, v němž by našla prostor výchova k vzájemné pomoci, harmonickému soužití a dorozumění mezi národy. Komenský věřil v možnost všenápravy společnosti výchovou. Bůh stvořil svět dokonalý a člověka k obrazu svému jako v podstatě dobrého. Zkaženosti světa a lidských povah lze přičíst samostatnému lidskému konání, nikoli dokonalé kreativitě Stvořitele. Odpovědnost za svět, za jeho mravní a sociální vývoj má ten, kdo jej zkažil a jen on jej může a má napravit. Náprava je šancí a nejvyšším úkolem člověka. Má k tomu předpoklady, protože v sobě spojuje vše, co mají ostatní bytosti jen z části: je nadán rozumem, svobodnou vůlí a odhodlaností k činům. Lidská přirozenost není a nemůže být nenapravitelně zkažená, neboť člověk, jehož předobrazem byl Stvořitel sám, ve svém nitru nese otisk části Jeho dobroty, Jeho moudrosti a výchova a vzdělávání mu dávají šance onen skrytý potenciál znovu oživovat a otevírat. Komenský dobře věděl, že se žádná změna nedá nadiktovat „ze shora“ a že musí být diskutována na všech úrovních lidského společenství. K odstranění neduhů musí dojít ve všech analogických pilířích společenského soužití a řádu – ve vědění, ve víře a vládě (Procházka, 2012, s. 26 – 27).

Komenský kladl důraz na společenský význam vzdělávání a úlohu výchovy ve vývoji člověka i společnosti. Svůj systém celoživotního vzdělávání spojoval se sociální

všenápravou člověka, společnosti i světa. Jeho reformní úsilí vycházelo z české tradice sociálně revolučních myšlenek husitství (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 31 – 32).

Přínos Tomáše Garrigua Masaryka k sociální pedagogice.

Tomáš Garrigue Masaryk měl k sociální pedagogice blízko nejen jako sociolog, ale i svým přístupem k řešení problému. Za jednu z největších závad ve vzdělávání považoval, že moderní škola je příliš orientována na rozvoj rozumové stránky na úkor citu a vůle a že škola svou osnovou a organizací nevyhovuje změněným potřebám sociálního života, takže vzniká hluboký rozpor mezi školou a životem. Individuální rozměr a sociální rozměr pedagogiky navrhl řešit výchovou – socializací a vzdělání individualizací. Sociální hledisko promítal i do rodinné výchovy. S ohledem na roli matky v rodině usiloval o vyšší vzdělání žen. Klíčem k jeho pedagogickým názorům je jeho spis „*Otázky sociální*“. Na rozdíl od Komenského, který propagoval zásadu „škola hrou“, Masaryk zastával ideu, že dítě by se nemělo učit jen hrou, ale i prací ve smyslu plnění povinností (Hroncová, Emmerová a Kraus, 2008, s. 130 – 131).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část naší práce se zabývá obsahovou analýzou vybraných textů z děl Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka a z prací autorů, kteří o nich psali.

Záměrem tohoto výzkumu je zjistit společné znaky a spojující souvislosti v životech a působení jednotlivých osobností ve vztahu k humanitě, k výchově a k sociální pedagogice, která se jako nauka o zlepšování poměrů ve společnosti zformovala později.

4.1 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky jsou rozděleny do tří výzkumných okruhů. Výzkumný okruh č. 1 je rozdělen do 3 dílčích otázek a výzkumný okruh č. 2 je rozčleněn do 4 podotázek. Výzkumný okruh č. 3 má 5 dílčích otázek. **Výzkumné okruhy můžeme formulovat takto:**

Otázka výzkumného okruhu č.1:

1) Existují významově podobné vlivy a souvislosti, které formovaly životy Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka? A pokud ano, jaké?

Dílčí otázky výzkumného okruhu č. 1:

1 a) Existuje podobnost sociálních poměrů, z jakých pocházeli?

1 b) Existují mezi nimi profesní spojitosti? A pokud ano, jaké?

1 c) Existují v jejich životech další spojující charakteristiky? A pokud ano, jaké?

Otázka výzkumného okruhu č. 2:

2) Jaké společné znaky spojovaly jedinečnosti v Husově, Komenského a Masarykově výchovném působení na děti, na dospělé jedince a na český národ a k jakým společným výchovným cílům tyto osobnosti směřovaly?

Dílčí otázky výzkumného okruhu č. 2:

2a) Jakými zvláštními znaky se vyznačovalo výchovné působení Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka ve vztahu k dětem, dospělým jedincům a českému národu?

2b) Jakým způsobem se vypořádávali s mimořádně nepříznivými životními situacemi, kterým museli čelit?

2c) Jak ovlivňovala víra v Boha výchovné působení Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka?

2d) Jaké jsou společné výchovné cíle, ke kterým Jan Hus, Jan Amos Komenský a Tomáš Garrigue Masaryk směřovali?

Otázka výzkumného okruhu č. 3

3) Jaký je poměr Jana Husa, Jan Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka k sociální pedagogice?

Dílčí otázky výzkumného okruhu č. 3:

3a) Jaké povahové rysy tyto osobnosti spojovaly?

3b) V čem spočívá výchovná síla jejich příkladů?

3c) V čem spočívá reformní charakter výchovného působení Jana Husa, Jana Amose Komenského a T. G. Masaryka?

3d) V čem spočívá největší přínos J. Husa, J. A. Komenského a T. G. Masaryka pro sociální pedagogiku?

3e) Lze Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka považovat za sociální pedagogy?

4.2 Cíle výzkumu

Cílem č. 1 tohoto výzkumu je zjistit, zda existovaly významově podobné vlivy a souvislosti, které formovaly životy Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka. A pokud ano, jaké.

Cílem č. 2 tohoto výzkumu je zjistit, jaké společné znaky spojovaly jedinečnosti v Husově, Komenského a Masarykově výchovném působení na děti, na dospělé jedince a na český národ a k jakým společným výchovným cílům tyto osobnosti směřovaly.

Cílem č. 3 tohoto výzkumu je zjistit poměr Jana Husa, Jan Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka k sociální pedagogice.

4.3 Výzkumný soubor

Součástí výzkumného souboru pro náš výzkum se staly knihy J. Husa, J. A. Komenského, T. G. Masaryka a také autorů, kteří o těchto osobnostech psali. Ve výběru vzorků, tvořících výzkumný soubor jsme zvolili výběr záměrný, reprezentativní. Celkový počet vzorků ve výzkumném souboru je 27. Pro lepší přehlednost jsou výzkumné vzorky číslovány.

Pro obsahovou analýzu Jana Husa jsme zvolili tyto výzkumné vzorky:

- 1) Výňatek textu z knihy: „*Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa*“, kapitola „*Jan Hus, průkopník nové doby*“ (Pitter a Plzák, 2011, s. 34 – 35).
- 2) Výňatek textu z knihy: „*Jan Hus Muž a doba*“, kapitola „*Zápas o univerzitu a srážka s arcibiskupem*“ (Kratochvíl, 1955, s. 59).
- 3) Úryvek textu z knihy: „*Listy Husovy*“, kapitola „*C. – Listy psané od srpna až do konce roku 1414*“ (Hus a Mareš, 1911, s. 88 - 89).
- 4) Výňatek textu z knihy: „*Listy Husovy*“, kapitola „*A. – Listy psané v letech 1408—1412 před vyhnanstvím*“ (Hus a Mareš, 1911, s. 10 – 11).
- 5) Úryvek textu z knihy: „*Listy Husovy*“, kapitola „*A. – Listy psané v letech 1408—1412 před vyhnanstvím*“ (Hus a Mareš, 1911, s. 9 – 10).

- 6) Tři úryvky textu z knihy: „*Listy z Kostnice*“ kapitola „*Z cesty do Kostnice*“ (Hus, 2015, s. 2 – 12).
- 7) Dva úryvky textu z knihy: „*Dcerka*“, „*kapitola druhá*“ (Hus, 2011, s. 8 – 10).
- 8) Úryvek textu z knihy: „*Masaryk české mládeži*“, kapitola „*X. – Studentstvo*“ (Masaryk a Caha, 1922, s. 121 – 123).
- 9) Výňatek textu z knihy: „*Zpráva o Mistru Janu Husovi v Kostnici*“, kapitola „*Poslední okamžiky Jana Husa*“ (Z Mladoňovic, 1965, s. 173 – 174).

Jako výzkumné vzorky pro obsahovou analýzu Jana Amose Komenského jsme zvolili:

- 10) Úryvek textu z knihy: „*Předehra pansofie: Objasnění pansofických pokusů*“, kapitola „*Předehra pansofie*“ (Komenský, 2010, s. 92 – 93).
- 11) Výňatek textu z knihy: „*Jan Amos Komenský: průvod jeho životem pro dospěléjší mládež*“, kapitola „*III. – Ve vlasti. – Působení v Přerově i Fulneku. – Pobělohorská národní pohroma.*“ (Štech, 1919, s. 19 – 20).
- 12) Výňatek textu z knihy: „*Obecná porada o nápravě věcí lidských*“, části čtvrté - „*PAMPAEDIA*“, kapitola „*X. – Škola dětství*“ (Komenský, 1992, s. 93 – 94).
- 13) Dva úryvky textu z knihy: „*Obecná porada o nápravě věcí lidských*“, části čtvrté - „*PAMPAEDIA*“, kapitola „*VII. – Všeučitelství*“ (Komenský, 1992, s. 59 – 60).
- 14) Dva výňatky textů z knihy: „*J. A. Komenský*“ (Kádner, 1912, s. 20 – 21 a 24 – 25).
- 15) Dva na sebe navazující úryvky textu z knihy: „*Život Jana Amose: román*“: první je z kapitoly „*XIII. – Celý život můj byl jen putování*“ a druhý z kapitoly „*XIV.- Dopis*“ (Kratochvíl, 1979, s. 145 – 148).
- 16) Úryvek textu z knihy: „*O sobě*“, kapitola „*VII. – Amsterdam*“ (Komenský, Molnár a Raichrtová, 1987, s. 305 – 309).
- 17) Výňatek textu z knihy: „*J. A. Komenský: přednáška T. G. Masaryka*“ (Masaryk, 1920, s. 15).

18) Tři výňatky textu z knihy: „*Poselství J. A. Komenského současné Evropě*“, části druhé — „*Výběr textů z díla J. A. Komenského*“ — z toho 2 kapitoly „*III. — O úloze výchovy, vzdělávání a potřebě reformy škol*“ a 1 z kapitoly „*IV. — O výchově k mravnosti a ke zbožnosti*“ (Komenský in Floss, 2005, s. 63, 64, 68).

Pro obsahovou analýzu Tomáše Garrigua Masaryka jsme zvolili tyto výzkumné vzorky:

19) Tři úryvky textu z knihy: „*Masaryk české mládeži*“, kapitola „*V boji o pravdu*“ (Masaryk a Caha, 1922, s. 30, 33 a 36).

20) Úryvek textu z knihy: „*Ano, Masaryk*“ (Mahler, 2007, s. 25 – 26).

21) Úryvek textu z knihy: „*Ano, Masaryk*“ (Mahler, 2007, s. 39 – 42).

22) Výňatek textu z knihy: „*Masaryk mládeži*“, – projevu nazvaného „*PROGRAM ŽIVOTA*“ (Masaryk, 1947, s. 9 – 12).

23) Výňatek textu z knihy: „*Masaryk mládeži*“, – projevu nazvaného „*ZABRAŇUJME VÁLCE*“ (Masaryk, 1947, s. 17 – 18).

24) Dva úryvky textu z knihy: „*Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa*“ – kapitola „*Tomáš Masaryk*“ (Pitter a Plzák, 2011, s. 82 a 87).

25) Dva úryvky textu z knihy: „*Hovory s T. G. Masarykem*“ z kapitol „*Náboženství*“ a „*Ještě o náboženství*“ (Čapek a Masaryk, 1938, s. 244 – 245 a 272).

26) Výňatek textu z knihy: „*Hovory s T. G. Masarykem*“, kapitola – „*Věk mladosti*“ (Čapek a Masaryk, 1938, s. 52 – 54).

27) Úryvek textu z knihy: „*O alkoholismu: předneseno v Dělnickém domě na Vsetíně dne 11. září 1905*“ (Masaryk, 1920, s. 3).

4.4 Metoda a technika výzkumu a proces sběru dat

Jako výzkumnou metodu jsme použili obsahovou analýzu textu. Jako výzkumnou techniku jsme si zvolili metodu otevřeného kódování dle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 211).

V souladu s těmito metodami provedeme kódování dat, získané kódy přiřadíme k jednotlivým kategoriím jejich následnou interpretaci použijeme k zodpovězení výzkumných otázek. Pro účely této práce bylo třeba poznat souvislosti, které provázely životy a působení těchto osobností, popsat historické kontexty dob, ve kterých žily, významné události v jejich životech, které formovaly jejich osobnosti a události, které souvisely s jejich výchovným a sociálně pedagogickým působením na obyvatele oblastí, do kterých toto působení zasahovalo. Naší základní snahou je pomocí pojmů obsažených ve vybraných textech z dokumentů a knih – tedy z výzkumného souboru – zjistit, jaké jsou společné znaky osobností Jana Husa, Jana Amose Komenského, Tomáše Garrigua Masaryka a nalézt mezi jednotlivými osobnostmi a jejich působením spojitosti a skryté souvislosti. Kritériem pro výběr vzorku a jeho zařazení do výzkumného souboru byla výpovědní hodnota textu a obsahová podobnost.

Proces sběru dat probíhal v průběhu studia a četby knih Jana Husa, Jana Amose Komenského, Tomáše Garrigua Masaryka a autorů píšících o nich. Každé z námi zkoumaných osobností je věnováno 9 výzkumných vzorků, takže součet všech vzorků činí $3 \times 9 = 27$.

5 OBSAHOVÁ ANALÝZA ČÁSTÍ DĚL A INTERPRETACE DAT

Účelem výzkumné metody obsahové analýzy je popsat a vysvětlit obsahovou strukturu textu. Obsahová analýza nemá předem daný postup, ale řídí se pravidlem, že v každém výzkumu budou předem stanovené kroky analýzy (Gulová a Šíp, 2013, s. 140 – 142).

Otevřené kódování je technika zahrnující operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, zpracovány a novým způsobem poskládány. Postupujeme tak, že analyzovaný text nejprve rozdělíme na jednotky (významové celky), a to nikoli formálně, ale podle jejich skutečného významu. Jednotkou může být jedno slovo, víceslovné spojení či věty. Každé z takto utvořených jednotek přidělíme číselný nebo slovní kód (ve formě slova nebo krátké fráze). Při volbě kódů se zamýšlíme nad tím, o jakém jevu, ději nebo činnosti daná sekvence vypovídá (Švaříček a Šed'ová, 2014, s. 211 – 212). Vytváříme si seznam kódů, které průběžně revidujeme a dle potřeby přejmenováváme. Vzniklé kódy seskupujeme a systematicky (podle vnitřních souvislostí) zařazujeme do jednotlivých, námi vytvořených kategorií (Švaříček a Šed'ová, 2014, s. 220 – 221).

„Významová kategorie musí mít vlastní název. Výzkumník musí zvolit takový název, který je abstraktnější než je pojmenování jevu, který významová kategorie pokrývá. Musí vystoupit o jedno poschodí výš, než je popisovaný jev“ (Gavora, 2010, s. 212).

Posléze vytvoříme seznam kategorií a k nim přiřazených kódů a pokusíme se o krátkou interpretaci každé kategorie. Rozbor výzkumného vzorku zakončíme celkovou interpretací textu.

Inspirací k tomuto postupu byla publikace *„Zachránci dětí“* (Krajčovičová a Balvín, 2017), která je elektronickým knižním vydáním diplomové práce Pavly Krajčovičové a v níž je použit výše uvedený způsob obsahové analýzy textu, techniky otevřeného kódování a interpretace dat.

5.1 Obsahová analýza textů, vztahujících se k Janu Husovi

Za účelem obsahové analýzy osobnosti Jana Husa jsme použili vzorky (1) až (9)

Vzorek (1). Z knihy „*Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa*“ jsme obsahové analýze podrobili úryvek textu z kapitoly „*Jan Hus, průkopník nové doby*“ (Pitter a Plzák, 2011, s. 34 – 35).

Text	Kódy	Kategorie
<p>Jako chudý student se Hus utěšoval vyhlídkou na pohodlný život kněze;</p> <p>ale pravda Písma svatého ho tak uchvátla,</p> <p>že rozpoznal hluboký úpadek církve.</p> <p>Jako Jan Milíč káral i on především neřestný život kněží.</p> <p>Hus shledal, že anglický reformátor Jan Viklef vyslovil ve svých spisech mnohé, čím se zabýval on sám, a seznámil s nimi své posluchače na Karlově universitě.</p> <p>Avšak, Hus není pouze teoretickým myslitelem a kritikem: vyzývá, aby se Kristových slov poslouchalo. Kněžstvu doporučuje dobrovolnou chudobu, a církvi, aby se vrátila k původní prostotě a zřekla se světské moci.</p> <p>Také široké masy národa nabádal Hus neustále k pokání.</p>	<p>Chudé poměry</p> <p>Přání dobrého žívobytí</p> <p>Vnitřní probuzení</p> <p>pravdou Písma</p> <p>Selhání církve</p> <p>Mravokárce</p> <p>Inspirace</p> <p>Viklefovými myšlenkami</p> <p>Volání po nápravě zkažené církve</p> <p>Nabádání lidu k pokání</p>	<p>Výchozí sociální poměry</p> <p>Probuzení ducha a budování vlastního přesvědčení</p> <p>Prosazování společensko-nápravných idejí</p>

<p>Od roku 1402 rozvinul v nově postavené Betlémské kapli mohutnou kazatelskou činnost.</p> <p>Husovi odpůrci, zejména bohatí preláti, se ho pokoušeli umlčet. Pražský arcibiskup dosáhl zákazu, kázání mimo farní kostely, čímž byla postižena Betlémská kaple. Dal veřejně spálit Viklefovy knihy jako kacířské. Papež vyhlásil nad Husem klatbu.</p> <p>Spor vyvrcholil roku 1412, když Hus veřejně vyzval prodavače odpustků, aby opustili Prahu.</p> <p>Ztratil tak přízeň krále a jiných, kteří těžili z tohoto rouhačného obchodování.</p> <p>Nakonec musel Hus opustit Prahu, neboť nad městem byl vyhlášen interdikt - to jest zákaz církevních úkonů – pokud se v něm Hus zdržoval.</p> <p>Útulek mu poskytli jeho přívrženci na svých hradech v jižních a západních Čechách.</p> <p>Tam se k němu hrnul lid, aby naslouchal jeho plamenným slovům o pravém křesťanském životě.</p> <p>V té době také napsal mnoho latinských a českých knížek.</p> <p>V českých ⁶ zavedl zjednodušený pravopis s čárkami a háčky, který se osvědčuje dodnes (Pitter a Plzák, 2011, s. 34 – 35).</p>	<p>Rozvoj kazatelské činnosti</p> <p>Perzekuce nepohodlného kazatele</p> <p>Pranířování svatokupectví</p> <p>Ztráta přízně královského dvora</p> <p>Nucený odchod z Prahy</p> <p>Nalezení azylu u přátel</p> <p>Touha lidu po lepším životě</p> <p>Období psaní knih</p> <p>Zdokonalení Pravopisu</p>	<p>Vyvrcholení Husova sporu s církví</p> <p>Azyl u přátel jako ochrana před pronásledováním</p> <p>Prosazování společensko-nápravných idejí</p> <p>Pisemný odkaz národu v zušlechtěné řeči</p>
---	---	--

Interpretace výňatku textu z knihy: „*Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa – kapitola Jan Hus, průkopník nové doby*“ (2011).

⁶ Z kontextu věty umístěné v 1. odstavci na straně 35 knihy jednoznačně vyplývá, že po slově českých chybí slovo ve významu zemích nebo krajinách.

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Výchozí sociální poměry, Probuzení ducha a budování vlastního přesvědčení, Prosazování společenskonápravných idejí, Vyvrcholení Husova sporu s církví, Azyl u přátel jako ochrana před pronásledováním, Písemný odkaz národu v zušlechtěné řeči

Kódy: Chudé poměry, Přání dobrého živobytí, Vnitřní probuzení pravdou Písma, Selhání církve, Mravokárce, Inspirace Viklefovými myšlenkami, Volání po nápravě zkažené církve, Nabádání lidu k pokání, Rozvoj kazatelské činnosti, Touha lidu po lepším životě, Perzekuce nepohodlného kazatele, Pranýřování svatokupectví, Ztráta přízně královského dvora, Nucený odchod z Prahy, Nalezení azylu u přátel, Období psaní knih, Zdokonalení pravopisu

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Výchozí sociální poměry

Příslušné kódy: Chudé poměry, Přání dobrého živobytí,

Chudé poměry, z nichž Jan Hus vycházel, vyvolávaly v něm přání, mít se v životě dobře.

Kategorie: Probuzení ducha a budování vlastního přesvědčení

Příslušné kódy: Vnitřní probuzení pravdou Písma, Selhání církve, Mravokárce, Inspirace Viklefovými myšlenkami

S přispěním Bible a Viklefových myšlenek Jan Hus procitl a rozpoznal zkaženost v církevních kruzích. Veřejně pranýřoval nemravné církevní praktiky.

Kategorie: Prosazování společenskonápravných idejí

Příslušné kódy: Volání po nápravě zkažené církve, Nabádání lidu k pokání, Rozvoj kazatelské činnosti, Touha lidu po lepším životě

Hus volal po nápravě zkažené církve a vyzýval lid k odčinění hříchů. Jeho kázání si našlo cestu k zástupům prostých a utlačovaných lidí.

Kategorie: Vyvrcholení Husova sporu s církví

Příslušné kódy: Perzekuce nepohodlného kazatele, Pranýřování svatokupectví, Ztráta přízně královského dvora

Spor církve s Husem gradoval tím, že Hus navzdory mohutnému odporu představitelů špiček církevní a světské moci nekompromisně setrval na svém nesmlouvavém postoji vůči ohavnosti svatokupectví. Hus ztrácí přízeň krále a církevní hierarchie se jej snaží umlčet.

Kategorie: Azyl u přátel jako ochrana před pronásledováním

Příslušné kódy: Nucený odchod z Prahy, Nalezení azylu u přátel,

Nesmiřitelní protivníci z řad církevní hierarchie donutí Husa opustit Prahu. Přátelé mu však poskytují bezpečí azylu na venkově.

Kategorie: Písemný odkaz národu v zušlechtěné řeči

Příslušné kódy: Období psaní knih, Zdokonalení pravopisu

V tomto období Hus formuje své myšlenky v literární díla a současně pokládá základy českého spisovného jazyka.

Celková interpretace textu:

Tento úryvek je stručným nástinem části Husovy životní cesty s akcentem na jeho reformátorsko-výchovné působení na společnost. Během svých studií mladý Jan Hus krystalizuje ve vzdělanou, unikátní osobnost nezlomného charakteru. Vyškolen církví na kněze, na Božství a spravedlnost si utváří vlastní, neotřelý názor. Pokání káže nejen lidu, ale staví pod ostré světlo jím poznané pravdy i zlořád zneužívání církevní moci. Hus polarizuje společnost – je milován davy poctivě smýšlejících lidí, avšak nenáviděn a potírán těmi, kdož pod maskou předstírané zbožnosti hromadí majetky a usilují o moc. Hus, vyštván papežskou klatbou z Prahy, nachází ochranný azyl, skýtající mu čas na vylepšení českého pravopisu a vetkání svých – otrockou mysl osvobozujících – myšlenek do knih.

Vzorek (2). Z knihy „Jan Hus, muž a doba“ jsme provedli obsahovou analýzu úryvku textu z kapitoly „Zápas o univerzitu a srážka s arcibiskupem“ (Kratochvíl, 1955 s. 59).

Text	Kódy	Kategorie
Při slavnosti dosazení rektora 20. října 1409 proslovil Hus svou vstupní řeč.	Příležitost k slavnostní řeči	

<p>Taková vystoupení nově instalovaného rektora vynikala obyčejně krasořečnickou formou, avšak zde se projevila Husova osobnost, konkrétní a životná; v místě, kde se obracel k universitním mistrům, zazněla jeho slova naléhavou výzvou, tolik vášnivou i lidskou zároveň:</p> <p>„Bděte, stůjte u víře, zmužile sobě počínejte, buďtež silní a všecky vaše věci ať se dějí v lásce. Učme se taktéž nikomu neubližovat, všem přátel dobrého, míti úctu k starším, nezáviděti rovným, varovati se vypínání, řídit se rozumem a milovati ctnost. Zachovávejme, co je dovoleno, varujme se zlého pro svou spásu, nestyďme se mluvit pravdu. Nezadržujme slova v čas spásy, neskrývejme moudrost v její kráse, nevzpírejme se nijak slovu pravdy, jděme za slovem pokoje a spravedlnosti, aby s námi byl pokoj a spravedlnost.“</p> <p>Husovo rektorské období, kdy Mistr Jan stanul na vrcholu své universitní dráhy, kdy ovzduší kolem něho bylo naplněno radostným dojmem z dosažených vítězství — toto období bylo poslední mezihrou klidu a bezpečí.</p> <p>Avšak na obzoru se již začaly stahovat mraky nové bouře, bouře, která potrvá, téměř již bez přerušení, až do konce Husova života (Kratochvíl, 1955 s. 59).</p>	<p>Vybočení z rámce obvyklosti předchozích projevů</p> <p>Srdečné povzbuzování kolegů k čistému a upřímnému působení</p> <p>Husovo šťastné období na akademické půdě.</p> <p>Zhoršování celospolečenského klimatu</p>	<p>Otisk Husovy osobnosti v jeho historickém proslovu.</p> <p>Projev síly ducha a přirozené autority</p> <p>Období sbírání sil k dlouhotrvajícímu životnímu zápasu</p>
---	---	--

Interpretace výňatku textu z knihy: „Jan Hus, muž a doba“ (1955).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Otisk Husovy osobnosti v jeho historickém proslovu, Projev síly ducha a přirozené autority, Období sbírání sil k dlouhotrvajícímu životnímu zápasu

Kódy: Příležitost k slavnostní řeči, Vybočení z rámce obvyklosti předchozích projevů, Srdečné povzbuzování kolegů k čistému a upřímnému působení, Husovo šťastné období na akademické půdě, Zhoršování celospolečenského klimatu

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Otisk Husovy osobnosti v jeho historickém proslovu,

Příslušné kódy: Příležitost k slavnostní řeči, Vybočení z rámce obvyklosti předchozích projevů.

Věnování Karlovy univerzity do českých rukou a následné ustanovení Husa jejím rektorem bylo velikou národní kulturně-historickou událostí a skvělou příležitostí k Husově úvodnímu projevu, sršícího radostným nadšením a přáním naplňovat křesťanské a humanistické ideály.

Kategorie: Projev síly ducha a přirozené autority,

Příslušné kódy: Srdečné povzbuzování kolegů k čistému a upřímnému působení

V prvním Husově projevu v roli rektora vyvěrá z Husa podmanivé kouzlo jeho silné osobnosti. Věří, že jeho kolegové jsou stejně tak dobří, jako on.

Kategorie: Období sbírání sil k dlouhotrvajícímu životnímu zápasu

Příslušné kódy: Husovo šťastné období na akademické půdě, Zhoršování celospolečenského klimatu

Hus si užívá přátelské atmosféry na akademické půdě a současně vnímá zhoršující se poměry ve společnosti stahované dolů bohapustými výstřelky a špatnými příklady církevních hodnostářů.

Celková interpretace textu:

Po vlasteneckém úsilí, které vyvrcholilo vložení řízení Karlovy univerzity do rukou jejích českých mistrů, je Hus zvolen prvním českým rektorem! Husův projev se nese v atmosféře plné důvěry a nadšení. Na univerzitě v kruhu svých přátel Hus prožíval možná nejšťastnější léta své kariéry. Nepochybně i okamžiky, na které pak rád v dobách těžkých vzpomínal. Ve své čistotě však Hus nemohl jinak, než rozdávat naději, důvěru a nadšení. Tehdy zřejmě vůbec netušil, jaký pohnutý osud ho čeká. V té době však už byl známým kazatelem a musel znát poměry v církvi a ve společnosti.

Vzorek (3). Z knihy „Listy Husovy“ jsme provedli obsahovou analýzu úryvku textu z „kapitoly C. – Listy psané od srpna až do konce roku 1414“ (Hus a Mareš, 1911, s. 88 – 89).

Text	Kódy	Kategorie
<p>49, Mistru Martinovi, žáku svému. ⁷⁾ <u>R. 1414, 10. října. (1414, zač: října.)</u></p> <p>Tento list, nazývaný obyčejně závětí Husovou, zanechal Hus zapečetěný Martinovi se žádostí pod nadpisem, aby ho dříve neotevřel, leč by slyšel, že podstoupil smrt.</p> <p>Hus Martina nebo Martinka z Volyně, svého nejdražšího a nejdůvěrnějšího žáka a přítele (viz ještě listy mu poslané (č. 23. a 709.), napomíná k cudnému a čistému životu, k dbání svých povinností, byl-li by za faráře povolán; vyznává se mu ze svých hříchů (na svědectví, jak probuzené a citlivé svědomí měl) a činí konečně svou závět' v příčině skrovného majetku svého.</p> <p style="text-align: center;">***</p>	<p>List s Husovou poslední vůlí</p> <p>Výchovné napomenutí přítele</p> <p>Husova zpověď před smrtí</p>	<p>Husova závět'</p>

⁷ Pal. 183, Tom. 583.

<p>Mistře Martine, bratře nejdražší v Kristu! Napomínám tě v Pánu, abys se bál Boha, jeho přikázání zachovával,</p> <p>vyhýbal se společností ženským a byl obezřelý, když posloucháš zpověď žen, aby pomocí pokrytectví ženského satanáš tě nepodvedl; neboť praví Augustin:⁸⁾ Nevěř pobožnosti, protože čím je pobožnější, tím je bujnější a pod rouškou zbožnosti skrývá se uvnitř útroba žádostivá.</p> <p>I střež se tedy, abys nepřišel o nenahraditelné panictví, které doufám zachovááš.</p> <p>Pamatuj, že od mládí tvého jsem tě učil sloužit Kristu Ježíši a, jak bych tě byl naučil, kdybych byl mohl, za jeden den rád, co jsem věděl.</p> <p>Víš také, že jsem zatracoval lakotu a nespořádaný život kněžský, začez z milosti boží trpím pronásledování, které brzo proti mně bude dovršeno; a nebojím se zahanben býti pro jméno Ježíše Krista.</p> <p>Prosím tě také srdečně, abys nedychtil po statcích; budeš-li nicméně zavolán k plebánství,⁹⁾ čest Boží, spása duší a práce ať tebou vládnou,</p> <p>ne majetek prasat neb polností.</p> <p>A staneš-li se plebánem, měj se na pozoru, abys neměl mladou kuchařku,</p>	<p>Desatero</p> <p>Svody lehkých žen</p> <p>Antikristovy léčky skrze ženskou rafinovanost</p> <p>Žádostivost maskovaná zbožností</p> <p>Celibát</p> <p>Vštěpování lásky k Bohu</p> <p>Touha po předání vědomostí</p> <p>Kritika církevních hříchů</p> <p>Přijetí utrpení pro lásku k Pravdě</p> <p>Hamižnost</p> <p>Služba duchovního pastýře</p> <p>Mamon</p> <p>Pokoušení plynoucí z příležitosti</p>	<p>Život ve službě Bohu</p> <p>Varování před pádem do hříchu</p> <p>Život ve službě Bohu</p> <p>Vřelý vztah učitele k žákovi</p> <p>Husův boj za reformu církve</p> <p>Varování před pádem do hříchu</p> <p>Život ve službě Bohu</p> <p>Varování před pádem do hříchu</p>
---	---	---

⁸ Nejvíce vynikající otec církevní západní církve, na něhož reformátoři nejvíce se odvolávali, byl biskupem v Hipponě v Africe a spisovatelem, zem. r. 430.

⁹ K farářství

<p>abys nevzdělával více příbytek než duší svou; hled', abys byl vzdělavatelem stánku duchovního,</p> <p>jsa nakloněn k chudým a ponížen;</p> <p>a abys neprojídal statky v hodech.</p> <p>Bojím se také, nenapravíš-li života svého upouštěje od krásných šatů a nadbytečných, že těžce budeš pokárán od Pána; jakož i já nešťastný budu pokárán,</p> <p>jenž jsem je míval dav se svěsti špatným zvykem lidí, mezi nimiž byl jsem raněn proti Bohu duchem pýchy.</p> <p>A proto, že's mé mluvení a hlásání veřejné od mládí svého znamenitě poznal, není mi třeba ti více psáti.</p> <p>Ale prosím tě pro milosrdenství Ježíše Krista, aby mne nenásledoval v žádné lehkomyšlnosti, kterou's na mě spatřil.</p> <p>Víš, že jsem — jak mne to bolí! — před kněžstvím svým rád a často hrál v šachy, zmařil čas a Často jiné i sebe onou hrou nešťastně přivedl do hněvivosti. Pročež dopustiv se i jiných chyb bezpočetných,</p> <p>odevzdávám se tvým prosbám k Pánu nejmilostivějšímu za odpuštění, pokud bys si nelenoval vzývati jeho milosrdenství, aby ráčil život můj řídit a po překonání ničemností nynějšího věku, těla, světa a ďábla, aspoň v den soudný mne usídliti v nebeské oblasti.</p> <p>Buď zdrav v Kristu Ježíši se všemi, kteří ostříhají zákona jeho.</p>	<p>Zušlecht'ování duše</p> <p>Milosrdenství a pokora Obžerství</p> <p>Marnivost</p> <p>Pýcha</p> <p>Propojenost učitele a žáka</p> <p>Výzva k odvržení špatného příkladu</p> <p>Vyznání se z prohřešků mládí</p> <p>Prosba o přimluvnou modlitbu</p>	<p>Život ve službě Bohu</p> <p>Varování před pádem do hříchu</p> <p>Vřelý vztah učitele k žákovi</p> <p>Husova zpověď</p>
---	--	---

<p>Sukni šedivou kdybys chtěl nechati si pro sebe na památku; ale ty se štítíš, myslím, šedivé barvy; tedy dáš ji, komu se ti lépe bude zdát. Sukni bílou dáš plebánovi.¹⁰⁾ Žáku mému Jiřímu či Jiříkovi¹¹⁾ také dáš I kopu neb šedivou sukni, protože mi věrně sloužil. („Následuje nadpis“.) Prosím tě, abys tohoto listu neotvíral, leč dostaneš-li zprávu o tom, že jsem mrtev. (Hus a Mareš, 1911, s. 88 – 89).</p>	<p>Komu a co Hus odkazuje</p> <p>Posmrtné otevření závěti</p>	<p>Husova poslední vůle</p>
--	---	-----------------------------

Interpretace výňatku textu z knihy: „Listy Husovy – kapitola C. – Listy psané od srpna až do konce roku 1414“ (1911).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Husova závěť, Život ve službě Bohu, Varování před pádem do hříchu, Vřelý vztah učitele k žákovi, Husův boj za reformu církve, Husova zpověď příteli, Husova poslední vůle

Kódy: List s Husovou poslední vůlí, Výchovné napomenutí přítele, Husova zpověď před smrtí, Desatero, Vštěpování lásky k Bohu, Služba duchovního pastýře, Zušlechtování duše, Milosrdenství a pokora, Svody lehkých žen, Antikristovy léčky skrze ženskou rafinovanost, Žádostivost maskovaná zbožností, Celibát, Hamižnost, Mamon, Pokušení plynoucí z příležitosti, Obžerství, Marnivost, Pýcha, Touha po předání vědomostí, Propojenost učitele a žáka, Kritika církevních hříchů, Přijetí utrpení pro lásku k Pravdě, Výzva k odvržení špatného příkladu, Vyznání se z prohřešků mládí, Prosba o přímluvnou modlitbu, Komu a co Hus odkazuje, Posmrtné otevření závěti

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Husova závěť

¹⁰ O nich se zmiňuje Hus ještě v listech č. 71 a 79, ale ničeho určitějšího o nich, ani jméno plebánovo nevíme, než to, že Husovi přísluhovali.

¹¹ Tamtéž.

Příslušné kódy: List s Husovou poslední vůlí, Výchovné napomenutí přítele, Husova zpověď před smrtí,

10. října 1414, den před svým odjezdem na kostnický koncil píše Hus svému příteli list s výchovnými radami a závětí, který má být otevřen až po Husově smrti.

Kategorie: Život ve službě Bohu

Příslušné kódy: Desatero, Vštěpování lásky k Bohu, Služba duchovního pastýře, Zušlechtování duše, Milosrdenství a pokora

Hus svému příteli připomíná, aby žil podle DESATERA a pěstoval lásku k Bohu. Aby více zušlechtoval svou duši, než své tělo, a pokud bude povolán do církevní služby, má pomáhat chudým.

Kategorie: Varování před pádem do hříchu

Příslušné kódy: Svody lehkých žen, Antikristovy léčky skrze ženskou rafinovanost, Žádostivost maskovaná zbožností, Celibát, Hamižnost, Mamon, Pokušení plynoucí z příležitosti, Obžerství, Marnivost, Pýcha

Jan Hus nabádá přítele k bezúhonnému životu a vyjmenovává zde hříchy, kterých se má na své cestě životem vyvarovat. Apeloval na svého přítele, aby odolával svodům lehkých žen a zachoval si vnitřní čistotu a v případě, že bude knězem, dodržoval celibát.

Kategorie: Vřelý vztah učitele k žákovi

Příslušné kódy: Touha po předání vědomostí, Propojenost učitele a žáka

Jak rád by Jan Hus Martinovi, se kterým se tak dobře znal, předal celé své vědění!

Kategorie: Husův boj za reformu církve

Příslušné kódy: Kritika církevních hříchů, Přijetí utrpení pro lásku k Pravdě

Hus se zmiňuje o svém boji proti zlořádu v církvi a vyjadřuje svou ochotu pro jméno Boží snášet utrpení, které mu způsobují jeho odpůrci.

Kategorie: Husova zpověď příteli

Příslušné kódy: Výzva k odvržení špatného příkladu, Vyznání se z prohřešků mládí, Prosba o přímělnou modlitbu

Hus se zde zpovídá a chce, aby ho jeho přítel – budoucí kněz nenásledoval v „lehkomyšlnostech a plýtvání časem“ kterých se v mládí dopouštěl. Prosí jej o přímluvnou modlitbu k Bohu aby, až přijde pravý čas, směl jeho duch vstoupit do ráje.

Kategorie: Husova poslední vůle

Príslušné kódy: Komu a co Hus odkazuje, Posmrtné otevření závěti

V poslední části dopisu Hus vysvětluje, jak má být s jeho skromným majetkem, skýtajícím jen pár kusů oděvu, naloženo. Dopis je opatřen nápisem, ze kterého je patrné, že jde o závěť.

Celková interpretace textu:

Hus ve své „Závěti“ klade svému příteli a žáku Martinovi z Volyně na srdce to nejdůležitější: Aby ve svém budoucím životě nezatěžoval svou duši vinou a vždy jednal čistě, Bohu ke cti a podle mravních a etických norem obsažených v Písmu. Také se mu jako budoucímu knězi zpovídá z „hříchů svého mládí“ a prosí ho o přímluvnou modlitbu. Vysvětluje mu, jak má naložit s jeho skromnou pozůstalostí. Tímto dopisem dává Hus najevo, že nejdůležitější věcí v životě člověka je přibližování se Bohu žitím podle Kristova evangelia a Desatera.

Vzorek (4). Z knihy „Listy Husovy“ jsme provedli obsahovou analýzu úryvku textu z „kapitoly A. – Listy psané v letech 1408 – 1412 před vyhnanstvím“ (Hus a Mareš, 1911, s. 10 – 11).

Text	Kódy	Kategorie
<p>6. Jakémusi soudci nastupujícímu. ¹²⁾ <u>R.?</u> (?) V přítomném listě bez nápisu, svědčícím příteli jakémusi, když nastupoval zodpovědný úřad soudcovský, napomíná Hus, aby pamatoval na spravedlnost a svou duši bez přijímání osob, aby ze sporů se neradoval, nešlechtnost potíral a pomocí Kristovou od spravedlnosti se odvrátiti nedal.</p> <p style="text-align: center;">* * *</p>	<p>Dobře míněné rady začínajícímu soudci Bohulibý a spravedlivý výkon funkce jako ochrana soudcovy duše</p>	<p>Duchovní podpora začínajícímu soudci</p>

¹² List nový nalezený, ještě netištěný, z rukopisu Staroboleslavského bez nápisu.

<p>Spasení od Pána Ježíše Krista. Příteli nejdražší!</p> <p>Dle mého soudu snad nastoupil jsi již dobrý úřad s velikým nebezpečenstvím spojený.</p> <p>Proto uvažuj a opět uvažuj ono křitelem Kristovým publikánům předložené slovo: „nic jiného nečiňte, než co ustanoveno jest vám“, a přidej ono Kristovo z evangelia: „co jest platno člověku, by všecken svět získal, své pak duši uškodil“.</p> <p>Pročež, což spravedlivo jest, činiž, měj nejspravedlivějšího soudce před očima,</p> <p>abys ani vědomě netýral spravedlivého, ani nešlechetného nehladil prost přátelství, což uzdu nešlechetnosti a pychu popouštívá.</p> <p>Hleď, ať osoby nepřijímáš; jak bohatému tak chudému služebnosti úřadu svého poskytuj, aniž stůj o hrdlo člověka třeba nešlechetného pro zisk. Neboť znáš výrok Katonův:¹³⁾ „Na smrt bližního naději neskládej.“ Neraduj se ze sporů, jak činívají soudcové nešlechetní.</p> <p>Z nemoci se těší lékař, ze smrti kněz a ze sporů nastávající soudce. Ne tak ty,</p> <p>ale usmiřuj rozepře, nezbedné krot', kurevství nič a zvláště kněží;¹⁴⁾</p> <p>přízeň Tě od spravedlivé stezky nápravy nestrhuj, ani strach, nebo lépe by bylo Tobě nepřijímati úřadu než přijati jej a nelámati jím nešlechetnost.</p> <p>Zmužile se tudíž měj, abys i nešlechetnost ničil a spravedlnost pozdvihoval; jestliže středem velebezpečně půjdeš,</p>	<p>Oslovení srdcem</p> <p>Nebezpečenství osudových omylů</p> <p>Nezbytnost obezřetných a uvážlivých kroků</p> <p>Nutnost zachování čistoty duše</p> <p>Vzor Boha jako nejspravedlivějšího soudce</p> <p>Milosrdenství, nestrannost a neúplatnost</p> <p>Ušlechtilé cítění, myšlení a jednání</p> <p>Usmiřování sporů a potírání zločinů</p> <p>Výzva k nepodjatosti</p> <p>Zlatá střední cesta</p>	<p>Duchovní zodpovědnost za výkon činnosti soudce</p> <p>Rady k budování postojů a kompetencí spravedlivého soudce</p>
--	--	--

¹³ Vynikající Říman starořímské prostoty a přísnosti mravů, státní hodnostář a řečník, nar. r. 234 př. Kristem.

¹⁴ To poněkud zdá se nasvědčovatí tomu, že adresát byl snad kněz v úřadě soudní moci církevní.

<p>a jestliže bys jen hledal a tloukl, hledej od Krista odpuštění hříchů a tuc, aby dopřál milosti na pomoc, jež by přišla, prostředkovala a naplnila Tvé přisluhování k užítku svaté církve Boží.¹⁵⁾</p> <p>Budiž sílen v Kristu Ježíši a pozdravuj přátele věčné pravdy.</p> <p>To jsou slova mistra Jana Husi z Husince (Hus a Mareš, 1911, s. 10 – 11).</p>	<p>Víra v láskyplnou Boží ochranu a pomoc</p> <p>Požehnání a rozloučení se</p>	<p>Duchovní rady a požehnání začínajícímu mladému soudci</p>
--	--	--

Interpretace výňatku textu z knihy: „*Listy Husovy – kapitola A. – Listy psané v letech 1408 – 1412 před vyhnanstvím*“ (1911).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Duchovní podpora začínajícímu soudci, Duchovní zodpovědnost za výkon činnosti soudce, Rady k budování postojů a kompetencí spravedlivého soudce, Duchovní rady a požehnání začínajícímu mladému soudci

Kódy: Dobře míněné rady začínajícímu soudci, Bohulibý a spravedlivý výkon funkce jako ochrana soudcovy duše, Oslovení srdcem, Nebezpečnost osudových omylů, Nezbytnost obezřetných a uvážlivých kroků, Nutnost zachování čistoty duše, Vzor Boha jako nejspravedlivějšího soudce, Milosrdenství, Nestrannost a neúplatnost, Ušlechtilé cítění, myšlení a jednání, Usmiřování sporů a potírání zločinů, Výzva k nepodjatosti, Zlatá střední cesta, Víra v láskyplnou Boží ochranu a pomoc, Požehnání a rozloučení se

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Duchovní podpora začínajícímu soudci

Príslušné kódy: Dobře míněné rady začínajícímu soudci, Bohulibý a spravedlivý výkon funkce jako ochrana soudcovy duše,

¹⁵ To poněkud zdá se nasvědčovat tomu, že adresát byl snad kněz v úřadě soudní moci církevní.

Hus ve svém dopise nabádá začínajícího soudce, aby se s Boží pomocí snažil o svědomitý a spravedlivý výkon svěřené funkce.

Kategorie: Duchovní zodpovědnost za výkon činnosti soudce

Příslušné kódy: Oslovení srdcem, Nebezpečství osudových omylů, Nezbytnost obezřetných a uvážlivých kroků, Nutnost zachovávání čistoty duše

S vřelostí srdce a opravdovostí svého citu Hus svého přítele upozorňuje, aby bral zřetel na nezměrnou duchovní zodpovědnost, s jakou je spojen výkon soudcovské činnosti a staví úsilí o zachovávání čistoty duše nad všechny pozemské poklady.

Kategorie: Rady k budování postojů a kompetencí spravedlivého soudce

Příslušné kódy: Vzor Boha jako nejspravedlivějšího soudce, Milosrdenství, Nestrannost a neúplatnost, Ušlechtilé, cítění, myšlení a jednání, Usmířování sporů a potírání zločinů, Výzva k nepodjatosti

Hus píše svému příteli, aby se ve svém životě a výkonu soudcovské funkce snažil přibližovat k Bohu a radí mu, k jakým duchovním postojům má směřovat a o jaké soudcovské kompetence má usilovat a jak je má naplňovat ve svém úsilí o spravedlnost a v boji o potírání zločinu.

Kategorie: Duchovní rady a požehnání začínajícímu mladému soudci

Příslušné kódy: Zlatá střední cesta, Víra v láskyplnou Boží ochranu a pomoc, Požehnání a rozloučení se

V poslední části svého dopisu Hus soudce nabádá, aby byl statečný, vždy vzhlížel k Bohu a ve svém ušlechtilém úsilí o spravedlnost se držel zlaté střední cesty. Závěrem se loučí a přeje Božího požehnání.

Celková interpretace textu:

Ve svém srdečnosti a vroucím citem prodchnutém dopise dává Hus svému příteli cenné duchovní rady, jak si má počínat, aby pod Boží ochranou ustál vysokou zodpovědnost a překlenul nebezpečná úskalí, jenž jsou duchovně spojeny s činností soudce. Aby se mladý muž, začínající soudce, nedopouštěl soudcovských chyb, jimiž by ničil svoji duši a současně vrhal druhé lidi do neštěstí. I když to zde není výslovně řečeno, z uvedeného vyplývá, že Hus poskytuje svému příteli rady, jak má naplňovat své soudcovské poslání a duchovně směřovat do Království Božího.

Vzorek (5). Z knihy „Listy Husovy“ jsme provedli obsahovou analýzu úryvku textu z „kapitoly A. - Listy psané v letech 1408 – 1412 před vyhnanstvím“ (Hus a Mareš, 1911, s. 9–10).

Text	Kódy	Kategorie
<p>5, Mistru Závaši, faráři Prachatickému. ¹⁶ <u>Kolem r. 1409. (1410 po 16. červenci.)</u></p> <p>Mistr Závaše (byl doktorem filosofie i bohosloví, členem zkušební komise z národa českého povoláným, později kanovníkem církve Pražské; byl dle jména a pro příjmy farářem Prachatickým, zdržoval se ale nepochybně v Praze, ač tu učitelské stolice na vysokých školách neměl. Náleží k odpůrcům Husovým, účastňoval se v inkvisičních schůzích protiviklefitských a protihusitských.</p> <p>Hus v přítomném listě, kterýž jest vzorem křesťanské polemiky v záležitostech osobních, kárá jej,</p> <p>protože Závaše, ač sám svých povinností zanedbával, jej kacířem nazval, a to snad v některé schůzi inkvisiční, v níž se z viklefismu obžalovaní ospravedlniti měli; ukazuje, že nejednal křesťansky a vyzývá ho bratrsky, aby mu kacířství dokázal.</p> <p style="text-align: center;">***</p> <p>Spasení od Pána Ježíše Krista!</p> <p>Mistře ctihodný! Doneslo se mi, že jste zřejmě nazval mne kacířem. Jesli tomu tak, prosím, odepište mi, a pak uvidíte s Boží milostí,</p>	<p>Nashromážděné funkce církevního hodnostáře</p> <p>Opomíjené povinnosti faráře</p> <p>Účast na Inkvizici proti Husovi</p> <p>Husův kárný list</p> <p>Porušování povinností kněze a bezcitné podkopávání Husovy pověsti</p> <p>Zvolání k Bohu</p> <p>Výzva k písemné odpovědi</p>	<p>Nepravý sluha Boží</p> <p>Hus jako mravokárce</p> <p>Víra v Boží lásku a spravedlnost</p>

¹⁶ Pal. 07, Tom. 475.

<p>že víru, kterou chovám, veřejně vyznám a obhájím, ne pokoutně osočuje, nýbrž jak se sluší na pravého křesťana.</p> <p>A kéž byste poznal sebe sama, jak snad od třicítilet nebo více stříháte ovce v Prachaticích, a kde Vaše sídlo? kde práce? kde pastva ovcí? Nepomníte slov Páně: Běda pastýřům, kteří pasou sebe samy, ovcí však nepásli!</p> <p>Kde, prosím, ono evangelium Kristovo na vás se vyplňuje: dobrý pastýř před ovci kráčí a ovce následují ho, poněvadž znají hlas jeho?</p> <p>Jak, prosím, kráčíte před ovci a jak vás ony následují a slyší, když za mnoho let zřídka vás spatří?</p> <p>Přijde den, kdy vydáte počet z ovcí svých a obroků¹⁷) mnohých, o nichž čtete ve pravích svých, že kdo může z jednoho náležitě živ býti, nemůže jiný bez hříchu smrtelného podržeti.</p> <p>To máte v mysli své uvažovati, ne bližního uvažovati, ne bližního z kacírství obviňovati.</p> <p>Anebo kdybyste věděl, že on kacírem jest, měl byste dle pravidla apoštolského jednou a dvakrát jej napomenouti, a kdyby nepřijal napomenutí, pak se ho jako kacíře varovati a obzvláště, ježto jste mistrem a doktorem, který můžete, ba i máte na učitelskou stolicí veřejně k obhájení pravdy vystoupiti.</p> <p>Ba, jelikož jste mezi odsuzovateli jeden z předních, měl byste odsouzení a spálení knih věrohodně z Písma dokázati.¹⁸</p>	<p>Odhodlání veřejně obhájit svou víru</p> <p>Máslo na hlavě Husova žalobce</p> <p>Odkaz na Evangelium</p> <p>Špatný příklad k následování</p> <p>Spravedlivé kolo Božích mlýnů</p> <p>Absence svědomí odsuzovatele</p> <p>Výzva k uplatňování práva dle křesťanských zásad</p> <p>Odsouzení bez důkazů o vině</p>	<p>Husova reakce na osočování a obviňování z kacírství</p> <p>Co člověk zaseje, to také sklídí</p> <p>Lekce křesťanské etiky</p>
---	--	--

¹⁷ Ročních důchodů.

¹⁸ Tato poslední věta v Palackého vydání vypuštěná, avšak v Norimberském obsažená, dodává se. V. Novotný str. II.

<p>To píši vám bratrsky vás napomínaje dle pravidla Kristova,¹⁹⁾ které praví: Zhřešil-li by proti tobě bratr tvůj, potresci ho mezi sebou a jím samým. Tedy, bratře, přijměte to, a jestliže jste o mně tak mluvil, odpovězte, a až dokážete, že jsem kacířem, dám se pokorně napravit, a vy vezmete odplatu, že jste člověka odvrátil od bludu.</p> <p>Leč doufám od milosti Boha všemohoucího, že tak velkou víru chovám v Pána Ježíše Krista, jakou vy a tak dobře ochoten jsem pro ni v naději pokorně smrt podstoupiti. (Hus a Mareš, 1911, s. 9 – 10).</p>	<p>Napomenutí nevěrného služebníka Páně</p> <p>Výraz čistého svědomí</p> <p>Odhodlání ubránit své přesvědčení</p>	<p>Víra v Boží lásku a spravedlnost</p>
---	---	---

Interpretace výňatku textu z knihy: „Listy Husovy“ – „kapitola A. – Listy psané v letech 1408 – 1412 před vyhnanstvím“ (1911).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Nepravý sluha Boží, Hus jako mravokárce, Víra v Boží lásku a spravedlnost, Husova reakce na osočování a obviňování z kacířství, Co člověk zaseje, to také sklídí, Lekce křesťanské etiky

Kódy: Nashromážděné funkce církevního hodnostáře, Opomíjené povinnosti faráře, Účast na inkvizici proti Husovi, Husův kárný list, Porušování povinností kněze a bezcenné podkopávání Husovy pověsti, Zvolání k Bohu, Výraz čistého svědomí, Odhodlání ubránit své přesvědčení, Výzva k písemné odpovědi, Odhodlání veřejně obhájit svou víru, Máslo na hlavě Husova žalobce, Odkaz na Evangelium, Špatný příklad k následování, Spravedlivé kolo Božích mlýnů, Absence svědomí odsuzovatele, Výzva k uplatňování práva dle křesťanských zásad, Odsouzení bez důkazů o vině, Napomenutí nevěrného služebníka Páně

¹⁹ Mat. 18.-15.

Rozčlenění kategorií a kódů:**Kategorie:** Nepravý sluha Boží**Příslušné kódy:** Nashromážděné funkce církevního hodnostáře, Opomíjené povinnosti faráře, Účast na inkvizici proti Husovi

Příjemcem dopisu byl Husův tvrdý odpůrce a inkvizitor, církevní kariérista, pro svůj prospěch shromažďující funkce, které nevykonával v souladu s Písmem a posláním kněze.

Kategorie: Hus jako mravokárce**Příslušné kódy:** Husův kárný list, Porušování povinností kněze a bezcítěné podkopávání Husovy pověsti

Hus ve svém listě umravňuje výše postaveného služebníka církve, který, ač si sám neplní své kněžské povinnosti, se nerozpakuje bez důkazů označovat nevinného člověka (Husa) jako škůdce pravé víry (kacíře) a tím jej v podstatě posílat na smrt.

Kategorie: Víra v Boží lásku a spravedlnost**Příslušné kódy:** Zvolání k Bohu, Výraz čistého svědomí, Odhodlání ubránit své přesvědčení

Lehkost, kterou dávalo Husovi jeho čisté svědomí, jeho odvahy, neochvějná víra v Boží spravedlnost, výřečnost a láska k pravdě spojená s dobrou znalostí písma vytvářely předpoklad, že Hus byl ochoten a schopen bránit své přesvědčení, a to i za cenu ztráty svého pozemského života.

Kategorie: Husova reakce na osočování a obviňování z kacířství**Příslušné kódy:** Výzva k písemné odpovědi, Odhodlání veřejně obhájit svou víru

Hus vyzval svého kolegu kněze – příslušníka stejné církve, aby mu v odpovědi na jeho dopis potvrdil, že ho obviňuje z kacířství, kteréžto byl Hus připraven vyvrátit ve svých otevřených projevech k veřejnosti, nikoli však pomluvami a osočováním svých odpůrců.

Kategorie: Co člověk zaseje, to také sklídí**Příslušné kódy:** Máslo na hlavě Husova žalobce, Odkaz na Evangelium, Špatný příklad k následování, Spravedlivé kolo Božích mlýnů

Mistr Závise, ustanovený jako kněz v Prachaticích a který žil trvale v Praze, nebyl pastýřem svého stáda, ač za to pobíral plat. Vrhla stín na povolání kněze, který by měl jít věřícím

vzorem. Jak praví písmo, jednou přijde den a hodina, kdy se člověku dostane spravedlivé odplaty za jeho činy.

Kategorie: Lekce křesťanské etiky

Příslušné kódy: Absence svědomí odsuzovatele, Výzva k uplatňování práva dle křesťanských zásad, Odsouzení bez důkazů o vině, Napomenutí nevěrného služebníka Páně

Veden nízkými pohnutkami a bez důkazů obviňovat Husa z hrdelního zločinu (Což tehdy kacířství bylo) mohl jen člověk, u nějž absentovalo svědomí. Hus, opírajíc se o Písmo, svému kolegovi – knězi a doktoru teologie vysvětluje, jak se měl podle Písma postupovat, když pojal podezření o Husově vině. Tato stať je lekcí křesťanské etiky a současně důrazným napomenutím člověka, jenž se jeví být služebníkem Božím jen podle jména.

Celková interpretace textu:

Jan Hus, nepohodlný kritik vrhající světlo na církevní nešvary, v tomto dopise káral církevní hodnostáře, který, sám kázajíc vodu a pijíc víno, odsuzoval Husa jako škůdce víry a církve. Husova kritika byla věcná a jasná a opírala se o písmo. Ač byla Husova napomínání velmi ostrá, šla mu přímo od srdce. Jakoby Hus doufal, že se jeho výše postavený kolega chytne za nos a přestane mu škodit. Hus byl čistou duší, která milovala světlo pravdy a nedokázala tísnit své svědomí, tak jak to bylo v té době v církevních kruzích i mimo ně zcela běžné.

Vzorek (6). Z knihy „Listy z Kostnice“ jsme provedli obsahovou analýzu 3 úryvků textu z kapitoly „Z cesty do Kostnice“ (Hus, 2015, s. 2 – 12).

Text	Kódy	Kategorie
Dne 11. října se Hus s ochranným doprovodem pánů Václava z Dubé a Jana z Chlumu vydává na více než třítydenní cestu do Kostnice.	Ochrana od souvěrců Cesta na koncil	Podpora přátel Husova pouť do Kostnice
Cestou se setkává s vřelým přijetím,	Srdečné přijetí německým lidem	Přátelské vnímání Husa Němci

<p>v projížděných městech diskutuje s teology a šíří své prohlášení v latinském a německém znění.</p> <p>Ze zastávky v Norimberku pak přátelům v Čechách píše o zdárném průběhu své cesty (Hus, 2015, s. 2).</p> <p>Prohlášení cestou na koncil</p> <p>Mistr Jan Hus se právě ubírá do Kostnice, aby ukázal víru, kterou dosud zastával, nadále zastává a dá-li Pán Ježíš Kristus, bude ji zastávat až do smrti.</p> <p>Ještě před svým odchodem oznámil vyhláškami a listy po celém království, že se chce zodpovídat ze své víry a učinit zadost každému kterémukoli žalobci ve všeobecném shromáždění na dvoře arcibiskupa pražského.</p> <p>Stejně tak i v tomto slavném říšském městě oznamuje: chce-li mu někdo přičítat nějaký blud nebo kacířství, ať se vypraví na koncil, protože on, mistr Jan Hus, je na tomto koncilu připraven se zpovídat před kterýmkoli odpůrcem²⁰</p> <p>(Hus, 2015, s. 9).</p> <p>Přátelům v Čechách (24. října 1414)</p> <p>Pozdravení od Krista Ježíše,</p> <p>Vězte, že jsem nikdy necestoval zahalen kápí, ale zjevně, s odkrytou tváří.</p> <p>Když jsem opustil Čechy a dorazil nejprve do města Barnau,</p>	<p>Diskuse o víře</p> <p>Písemné vysvětlení účelu Husovy cesty</p> <p>Důvod cesty do Kostnice</p> <p>Husovo přesvědčení o správnosti jeho víry</p> <p>Husovo přesvědčení o pravdivosti jeho učení</p> <p>Projev otevřenosti a čistého svědomí</p> <p>Opuštění Čech Barnau</p>	<p>Husova touha vnášet světlo</p> <p>Husova písemná sdělení</p> <p>Husova touha vnášet světlo</p> <p>Husova pouť do Kostnice</p>
--	---	--

²⁰ Srov. 1. Petr 3:15

<p>ještě před mým příchodem mne tam očekával farář se svými kaplany.</p> <p>Když jsem vkročil do světnice, hned mi nalil velký džbán vína a spolu se svými druhy přijímal všechno mé učení a prohlásil, že byl vždy mým přítelem.</p> <p>Potom v Neustadtu mne všichni Němci velmi rádi viděli. Cestou přes Weiden nám mnoho lidí vyjadřovalo obdiv. Tam jsem v síni před konšely a staršími města řekl: „Hle, já jsem mistr Jan Hus, o kterém jste, myslím, slyšeli mnoho zlého. Ptejte se mne tedy.“</p> <p>A když jsme probrali mnoho věcí, velmi příznivě všechno přijali. Pak jsme pokračovali přes Hirschau, kde nás opět velmi vřele přijali, a dále přes Hersbruck, načež jsme přenocovali ve městě Lauf.</p> <p>Tam za námi se svými kaplany přišel farář, velký znalec práva, a když jsem s ním rozmlouval, také on vše přijal příznivě. Takto jsme tedy dorazili do Norimberku. Náš příchod tam rozhlásili kupci, kteří nás předešli, a tak lidé stáli v ulicích, prohlíželi si nás a vyptávali se, který z nás je mistr Hus. Před jídlem mi poslal list mistr Jan Helvel, farář u sv. Vavřince; psal mi, že si se mnou už dávno přál promluvit.</p> <p>Odepsal jsem mu na témže listu, ať přijde, a tak přišel.</p>	<p>Očekávání Husova příchodu</p> <p>Pohoštění</p> <p>Přijetí Husova učení</p> <p>Projev přátelství</p> <p>Neustadt</p> <p>Radost Němců</p> <p>Weiden</p> <p>Obdiv lidí</p> <p>Husova výzva k diskuzi</p> <p>Souhlas s Husovými názory</p> <p>Hirschau</p> <p>Vřelé přivítání</p> <p>Hersbruck, Lauf</p> <p>Návštěva od duchovních</p> <p>Dobrozdání právního znalce</p> <p>Norimberk</p> <p>Ohlášení Husova příjezdu</p> <p>Čekání na Husa</p> <p>Touha mluvit s Husem</p> <p>Ochota k setkání</p>	<p>Přitažlivost Husových názorů</p> <p>Přátelské vnímání Husa Němci</p> <p>Kladné reakce na Husovo učení</p> <p>Husova pouť do Kostnice</p> <p>Přátelské vnímání Husa Němci</p> <p>Husova touha vnášet světlo</p> <p>Kladné reakce na Husovo učení</p> <p>Přátelské vnímání Husa Němci</p> <p>Přitažlivost Husových názorů</p> <p>Kladné reakce na Husovo učení</p> <p>Husova pouť do Kostnice</p> <p>Přitažlivost Husových názorů</p> <p>Husova touha vnášet světlo</p>
---	--	--

<p>Když jsem se pak už chystal jít vyvěsit prohlášení, které jsem předtím napsal,²¹ vtom pro mě poslal pan Václav,²² že se sešli měšťané a mistři a chtějí mne vidět a mluvit se mnou. Ihned jsem tedy vstal od stolu a šel za nimi, Mistři mi vzkázali, abychom rozmlouvali v soukromí, ale na to jsem jim řekl: „Já kážu veřejně. Chci, aby mohl poslouchat každý, kdo bude chtít.“ A tak jsme hned od té chvíle rozmlouvali před konšely a měšťany až do soumraku.</p> <p>Byl tam také nějaký kartuziánský učenec, který mi vášnivě odporoval. A všiml jsem si, že mistru Albertovi²³, faráři od sv. Sebalda, se nelíbilo, že měšťané přitakali mým názorům.</p> <p>Nakonec ale byli všichni mistři a měšťané spokojeni.</p> <p>Vězte také, že jsem si dosud nevšiml žádného nepřátelství.</p> <p>V každém hostinci nechávám na rozloučenou Desatero přikázání²⁴ a někde je přilepím na zeď kouskem těsta.</p> <p>Všechny hospodyně i jejich muži mne přijímají velmi laskavě.</p> <p>Nikde také kvůli mně nevyhlašují zákaz bohoslužeb a všichni schvalují mé německé prohlášení.²⁵</p>	<p>Zveřejnění důvodu Husovy cesty Prání hovořit s Husem Setkání s měšťany Žádost o soukromý rozhovor Husův záměr kázat veřejně Veřejná diskuse Nesouhlas s Husem Souhlas učenců Absence nepřátelství Připomenutí Božích pravd Laskavé reakce prostého lidu Absence církevních zákazů Souhlas s prohlášením</p>	<p>Husova písemná sdělení Přitažlivost Husových názorů Husova touha vnášet světlo Odpůrce Husova učení Kladné reakce na Husovo učení Husova písemná sdělení Přátelské vnímání Husa Němci Kladné reakce na Husovo učení</p>
--	--	--

²¹ Prohlášení Cestou na koncil (Hus, 2015 s. 9) Cestou německými městy Hus toto prohlášení vyvěšoval na dveřích chrámů

²² Václav z Dubé

²³ Mistr Albert Fleischmann.

²⁴ Zřejmě opis nedochovaného Husova krátkého výkladu k desateru.

²⁵ Německá verze Husova latinského prohlášení, viz Prohlášení Cestou na koncil (Hus, 2015 s. 9)

<p>Poznávám tedy, že vůči mně nikde není větší nepřátelství než u obyvatel Českého království.</p> <p>Co bych ještě napsal?</p> <p>Pan Václav a podobně pan Jan²⁶ se mnou zacházejí velice laskavě a vlídně.</p> <p>Chovají se jako zvěstovatelé pravdy (přesněji řečeno obhájci pravdy) a s pomocí Páně se nám s nimi vše daří. Král je v Porýní²⁷ a pan Václav z Leštna se vydal za ním²⁸, zatímco my ihned v noci vyrážíme do Kostnice, kam se už blíží papež Jan²⁹. Máme totiž za to, že by bylo zbytečné cestovat za králem snad 60 mil a pak se vracet do Kostnice. Psáno v Norimberku v sobotu před svátkem Jedenácti tisíc pannen.³⁰</p> <p>(Hus, 2015, s. 12).</p>	<p>Srovnání přátelských reakcí Čechů a Němců</p> <p>Laskavá péče Husových přátel</p> <p>Láska k pravdě Husových ochránců</p> <p>Snaha o získání ochranného glejtu</p> <p>Závěr zprávy o cestě do Kostnice</p>	<p>Přátelské vnímání Husa Němci</p> <p>Podpora přátel</p> <p>Husova písemná sdělení</p>
--	---	---

Interpretace 3 výňatků textu z knihy: „Listy z Kostnice“ (2015).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Podpora přátel, Husova pouť do Kostnice, Přátelské vnímání Husa Němci, Husova touha vnášet světlo, Husova písemná sdělení, Přitažlivost Husových názorů, Kladné reakce na Husovo učení, Odpůrce Husova učení

Kódy: Ochrana od souvěrců, Laskavá péče Husových přátel, Láska k pravdě Husových ochránců, Snaha o získání ochranného glejtu, Cesta na koncil, Opuštění Čech, Barnau, Neustadt, Weiden, Hirschau, Hersbruck, Lauf, Norimberk, Srdečné přijetí německým lidem, Pohoštění, Projev přátelství, Radost Němců, Obdiv lidí, Vřelé přivítání, Absence nepřátelství, Laskavé reakce prostého lidu, Absence církevních zákazů, Srovnání přátelských reakcí Čechů a Němců, Diskuse o víře, Projev otevřenosti a čistého svědomí,

²⁶ Pan Václav z Dubé a Jan z Chlumu.

²⁷ Zikmund se tam vypravil kvůli své korunovaci, k níž došlo 8. listopadu 1414 v Cáchách.

²⁸ Václav z Dubé se vypravil za Zikmundem, aby od něj získal glejt pro Husa.

²⁹ Jan XXIII. Dorazil do Kostnice 28. října 1414.

³⁰ T.j.. Sv. Voršily.

Husova výzva k diskuzi, Ochota k setkání, Husův záměr kázat veřejně, Veřejná diskuse, Písemné vysvětlení účelu Husovy cesty, Důvod cesty do Kostnice, Husovo přesvědčení o správnosti jeho víry, Husovo přesvědčení o pravdivost jeho učení, Zveřejnění důvodu Husovy cesty, Připomenutí Božích pravd, Závěr zprávy o cestě do Kostnice, Očekávání Husova příchodu, Návštěva od duchovních, Ohlášení Husova příjezdu, Čekání na Husa, Touha mluvit s Husem, Prání hovořit s Husem, Setkání s měšťany, Žádost o soukromý rozhovor, Přijetí Husova učení, Souhlas učenců, Souhlas s Husovými názory, Dobrozdání právního znalce, Souhlas s prohlášením, Nesouhlas s Husem

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Podpora přátel

Příslušné kódy: Ochrana od souvěrců, Laskavá péče Husových přátel, Láska k pravdě Husových ochránců, Snaha o získání ochranného glejtu

Hus je na pochodu do Kostnice chráněn dvěma šlechtici v čele družiny jeho souvěrců, kteří mu pomáhají hájit jejich společné ideály.

Kategorie: Husova pouť do Kostnice

Příslušné kódy: Cesta na koncil, Opuštění Čech, Barnau, Neustadt, Weiden, Hirschau, Hersbruck, Lauf, Norimberk

Kódy této kategorie tvoří názvy měst, které Hus se svým doprovodem proputovali na cestě do Kostnice.

Kategorie: Přátelské vnímání Husa Němci,

Příslušné kódy: Srdečné přijetí německým lidem, Pohoštění, Projev přátelství, Radost Němců, Obdiv lidí, Vřelé přivítání, Absence nepřátelství, Laskavé reakce prostého lidu, Absence církevních zákazů, Srovnání přátelských reakcí Čechů a Němců

Husovo putování německými zeměmi na Kostnický koncil probíhalo v přátelském ovzduší. Pohoštění v Barnau a přátelství tamního faráře, radost z Husova příjezdu v Neustadtu, obdivné reakce lidí ve Weidenu, vřelé přivítání Hirschau. Během své cesty se nestřetává s žádnými projevy nepřátelství: prostý německý lid mu otevírá svou přátelskou náruč. Hus se nestřetává s církevními sankcemi ani na místech, na kterých během své cesty káže.

Kategorie: Husova touha vnášet světlo

Příslušné kódy: Diskuse o víře, Projev otevřenosti a čistého svědomí, Husova výzva k diskuzi, Ochota k setkání, Husův záměr kázat veřejně, Veřejná diskuse

Svou lásku k pravdě Hus projevuje i během své cesty po Německu. Ač stíhán vysokými církevními a mocenskými kruhy, vždy cestuje nezahalen, před nikým se neschovává. Před soukromými rozhovory dává přednost veřejnému kázání, aby ho mohl slyšet každý, kdo chce slyšet. Ochetně přijímá návštěvy, jimž objasňuje své učení a diskutuje s teology a učenici.

Kategorie: Husova písemná sdělení

Příslušné kódy: Písemné vysvětlení účelu Husovy cesty, Důvod cesty do Kostnice, Husovo přesvědčení o správnosti jeho víry, Husovo přesvědčení o pravdivost jeho učení, Zveřejnění důvodu Husovy cesty, Připomenutí Božích pravd, Závěr zprávy o cestě do Kostnice

Husova práce se slovem nespočívala jen v obratném, pro věc zapáleném a přesvědčivém řečnění, kromě knih psal i veřejná prohlášení, které rozvěšoval (např. na vrata kostelů), dále veřejné a soukromé dopisy, které adresoval svým přátelům. Pomocí prohlášení, které rozšířil po českém království, vysvětlil lidu důvod své cesty do Kostnice. Podobně si počínal, když projížděl německými městy do Kostnice. Na své poslední pobytové zastávce v Norimberku napsal „Přátelům v Čechách“ zprávu z cesty, kterou podrobujeme této obsahové analýze.

Kategorie: Přitažlivost Husových názorů

Příslušné kódy: Očekávání Husova příchodu, Návštěva od duchovních, Ohlášení Husova příjezdu, Čekání na Husa, Touha mluvit s Husem, Přání hovořit s Husem, Setkání s měšťany, Žádost o soukromý rozhovor

Kudy Hus Německem projížděl, všude ho kontaktovali lidé, kteří s ním chtěli vážně a upřímně mluvit o závažných otázkách víry. S cizincem, vrcholnými představiteli církve označeným a zapsaným na černou listinu odpadlíků od víry!

Proč byl o Husa takový zájem v době, kdy ještě neexistoval knihtisk? Nabízí se zde vysvětlení, že Husovy názory byly pro lid natolik přitažlivé, že se rozšířily i za hranice české země!

Kategorie: Kladné reakce na Husovo učení

Příslušné kódy: Přijetí Husova učení, Souhlas učenců, Souhlas s Husovými názory, Dobrozdání právního znalce, Souhlas s prohlášením,

Reakce na Husovy názory byly vesměs souhlasné. Přitakávali mu knězi, učenci a měšťané. Ryzí upřímnost a přesvědčení, které Hus do svých vysvětlení vkládal, zřejmě způsobily, že v jeho posluchačích rezonovaly ušlechtilé city souladné s jejich svědomím.

Kategorie: Odpůrce Husova učení

Príslušné kódy: Nesouhlas s Husem

Jednomu faráři z Norimberku se však Husovo učení nelíbilo...

Celková interpretace textu:

Hus je neochvějně přesvědčen o správnosti své víry a pravdivosti svého učení. S malým průvodem svých věrných vyráží na koncil do Kostnice. Ještě před cestou a během ní vyvěšuje prohlášení, v němž objasňuje, proč chce vypovídat před koncilem. Na své pouti se setkává s přátelskými reakcemi německého lidu a velkým zájmem o své učení. V městech, kde se zastavuje, káže lidu, vysvětluje své učení a diskutuje s teology. Většina posluchačů s ním souhlasí. Hus získává další stoupence. Před koncem své cesty v Norimberku píše zprávu o průběhu cesty. Pochvaluje si v ní přátelské reakce německého lidu a srovnává je s tím, jak ho lid vnímá doma. Pozitivita lidí, s níž se na své cestě setkával a souhlasné reakce jeho posluchačů působí na církevními mocipány štvaného a osočovaného Husa jako posilující nápoj.

Vzorek (7). Z knihy „Dcerka“ jsme použili na obsahovou analýzu dva úryvky textu z „kapitoly druhé“ (J. Hus, 2011, s. 8 – 10).

Text	Kódy	Kategorie
Slyš, dcerko, a viz, a přichyl ucho své, že hodno jest, abys poznala své svědomí. Věz, že nemůžeš hříchů konečně skrýti, neb musíš je všem lidem, andělům i d'áblům v soudný den oznámiti.	Výzva k bdělosti Nahlédnutí do vlastního nitra	
Tu viz, a přichyl uši své, že kam se obrátíš, cos v duši, v svém svědomí položila, bud zlé neb	Kniha dobrých a zlých skutků	Účel lidského svědomí

<p>dobré, svědomí chová tobě, dokud jsi živa, a vrátí tobě, když budeš mrtva.</p> <p>Neb ta jest každé duši položena úmluva, aby slib svůj Bohu držela; činí-li zle, ihned přirazí se svědomí; pakli činí dobře a v tom nezpychne duše, nekárá pravé svědomí;</p> <p>ale když zle činí člověk, svědomí jest při živém, a vleče se po mrtvém. A tak, kam se člověk obrátí, vždy bud chvála nebo pohanění za ním jde... (Hus, 2011, s. 8)</p> <p>To slyš, dcerko, a viz, a přichyl ucho své. Slyš také a viz, že svědomí jest sebe poznání, totiž jímž se člověk sám zná, je-li vinen hříchem či není, a umí uvážiti, je-li hřích či není.</p> <p>A bývá blud v svědomí: prvé, když člověk neví, má-li učiniti či nemá; na příklad, když jest člověk nemocen, a velí jemu v postní den jisti mléčné, a on váhá, nevěda, má-li to učiniti, aby nezhřešil, či nemá.</p> <p>Druhé: blud bývá v svědomí z nedbání, jako když kdo nedbá sebe poznati, je-li v hříchu, a pakli dbá, ale nechce jiného se otázati, neuměje sám sebe rozsouditi.</p> <p>Třetí bývá blud z pýchy, když kdo příliš troufaje sobě nad jiné, i neučiní sobě poznání v hříchu svém.</p> <p>Čtvrté, bývá blud nezřízené žádosti, jež člověka odchyľuje od dobré věci, které on žádá, a tak činí, že pobloudí.</p>	<p>Boží určení účelu svědomí</p> <p>Paměť svědomí jako součást lidské duše</p> <p>Výzva k bdělosti Svědomí jako strážce čistoty, rádce a nástroj sebepoznávání</p> <p>Přílišná váhavost</p> <p>Nedůvěra zanedbávanému hlasu svědomí</p> <p>Prolomení přirozených zábran následkem troufalosti a pýchy</p> <p>Propadání náruživostem</p>	<p>Bdělé svědomí jako kompas na cestu životem</p> <p>Faktory zrcadlící vady svědomí</p>
---	---	---

<p>Páté, z přílišné bázně, jako když se kdo bojí toho, čehož se nemá báti podle rozumu; jako činil-li by kdo sobě svědomí, že by chudému dal almužnu před lidmi s dobrým úmyslem.</p> <p>Protož, aby člověk zpravil své svědomí i v minulých skutcích, i kteréž ještě činí, a kteréž potom bude činiti, má vždy k Písmu hleděti.</p> <p>A má se varovati svědomí příliš širokého, i svědomí příliš úzkého; neb svědomí široké často má zlé za dobré, hřích za nehřích.</p> <p>A v tom svědomí jsou lidé zlořečení, jakož dí Písmo: „Běda těm, již říkají zlému dobré a dobrému zlé!“</p> <p>Ó, co jest zlořečených v tom svědomí!</p> <p>Mnoho kněží, již smilství, svatokupectví a lakomství svého za hřích nepokládají!</p> <p>Též v jiných stavech, které záletů, tanců, žertů, pomluv, her, vystříhování roucha a jiných zlých obyčejů za hřích nemají, a tak svědomí sobě z nich nečiní!</p> <p>To široké svědomí dává také velikou všetečnost, to jest zlou přílišnou smělost, takže člověk směle hřích činí a nechce míti za hřích, a tak často položí člověka k spasení, an sluší k zatracení.</p> <p>A slově široké svědomí, že jakož veliký pytel slově široký, že veliké věci v se bře, neb dům široký, neb vrata široká, jimiž bez závady veliký kůň, velbloud, neb vůz projede, též to svědomí bře v sebe veliké hřích, takže nic se rozumem a vůlí nepohádá v člověku, jenž se takového hřichu dopustí.</p>	<p>Neuposlechnutí hlasu svědomí kvůli strachu z negativní reakce okolí</p> <p>Život podle Písma branou k čistému svědomí</p> <p>Nebezpečí plynoucí z rozvolněného svědomí</p> <p>Záměna dobrého a zlého</p> <p>Hřích, „duchovních pastýřů“</p> <p>Následky oslabení strážné funkce svědomí</p> <p>Ztráta sebekontroly a soudnosti</p> <p>Absence přirozených zábran</p>	<p>Bdělé svědomí jako kompas na cestu životem</p> <p>Utlumené svědomí jako selhávající ochrana duše</p>
---	---	---

<p>A tak široké svědomí měli kněží a zákonníci za Krista, jenž řekl: „Běda vám, mistři a zákonníci, pokrytci, kteří komára vycedíte a velblouda požíráte!“ to jest, z malých věcí sobě svědomí činíte, ale Boží přikázání přestupujete, z toho sobě svědomí nečiníte.</p>	<p>Kristova slova o zveličování malých a tolerování velkých hříchů</p>	<p>Ježíšova promluva do duší farizejů a zákoníků</p>
<p>A v tom Kristově zlořečení jsou všichni nyní ti, kteříž málo váží přestoupení zákona Božího a svá ustanovení a přikázání mnoho váží, jakož činí papežové, biskupové a jiní preláti a zákonníci (=řeholníci) i také knížata, páni a měšťané.</p>	<p>Podobnost amorálnosti představitelů moci Husovy a Kristovy doby</p>	<p>farizejů a zákoníků</p>
<p>Také má se člověk varovati svědomí příliš úzkého neb to vede člověka k zoufalství; neb dí člověku, že jest příliš zlý, že se z hříchů právě nekaje neb nezpovídá, že nic dobře nečiní a tak že dobré položí člověku za zlé. A tím úzkým svědomím klame ďábel obecně ty, kteří hříchů hrubých se nedopustili, neb kteří dopustivše se, teď se z nich kají;</p>	<p>Sebeobviňující přecitlivělé svědomí</p>	
<p>a položí chytrý čert člověku i promluvení za hřích, i jídlo, i napití, i jiné skutky. Protož má se ho člověk velmi ostříhati, aby nepokládal za hřích, co není hřích; jako pokládali knězi a zákonníci, že jisti s neumytýma rukama jest veliký hřích, a Pán Ježíš ukázal, že to není hřích.</p>	<p>Pomýlené myšlení vyvolané klamnou iluzí viny</p>	<p>Sebemrškačství</p>
<p>Také věz, že svědomí sluhy Božího má být pokorné a smutné, aby pokora zdržela od pýchy, a tesknost od chlípnosti neb marného veselí.</p>	<p>Pokora a bohabojnost – ideální vlastnosti svědomí</p>	

To vše pilně má člověk znamenati, aby mohl duchovně vesel býti. (Hus, 2011, s. 8 – 10).	Čisté svědomí jako předpoklad svěží mysli	Bdělé svědomí jako kompas na cestu životem
---	---	--

Interpretace dvou výňatků textu z knihy: „Dcerka“ (2011).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Účel lidského svědomí, Bdělé svědomí jako kompas na cestu životem, Faktory zrcadlící vady svědomí, Utlumené svědomí jako selhávající ochrana duše, Ježíšova promluva do duší farizejů a zákoníků, Sebemrškačství

Kódy: Výzva k bdělosti, Nahlédnutí do vlastního nitra, Kniha dobrých a zlých skutků, Boží určení účelu svědomí, Paměť svědomí jako součást lidské duše, Výzva k bdělosti, Život podle Písma branou k čistému svědomí, Pokora a bohobojnost – ideální vlastnosti svědomí, Čisté svědomí jako předpoklad svěží mysli, Přílišná váhavost, Nedůvěra zanedbávanému hlasu svědomí, Prolomení přirozených zábran následkem troufalosti a pýchy, Propadání náruživostem, Neuposlechnutí hlasu svědomí kvůli strachu z negativní reakce okolí, Nebezpečí plynoucí z povolného a mělkého svědomí, Záměna dobrého a zlého, Hříchy „duchovních pastýřů“, Následky oslabení strážné funkce svědomí, Ztráta sebekontroly a soudnosti, Absence přirozených zábran, Kristova slova o zveličování malých a tolerování velkých hříchů, Podobnost amorálnosti představitelů moci, Husovy a Kristovy doby, Sebeobviňující přecitlivělé svědomí, Pomýlené myšlení vyvolané klamnou iluzí viny

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Účel lidského svědomí

Příslušné kódy: Výzva k bdělosti, Nahlédnutí do vlastního nitra, Kniha dobrých a zlých skutků, Boží určení účelu svědomí, Paměť svědomí jako součást lidské duše

Hus věří, že skrze svědomí člověk nahlíží do svého nitra a že jeho svědomí je neustále průběžně zatěžováno či nadlehčováno způsobem, který odpovídá charakteru jím prováděných skutků. Hus tak popisuje Knihu (paměť) svědomí, která se podle Božího určení otevírá každému člověku po odchodu z tohoto světa.

Kategorie: Bdělé svědomí jako kompas na cestu životem

Příslušné kódy: Výzva k bdělosti, Život podle Písma branou k čistému svědomí, Pokora a bohobojnost – ideální vlastnosti svědomí, Čisté svědomí jako předpoklad svěží mysli

Hus klade velký důraz na čisté a dobře pracující svědomí, ukazující člověku na křižovatkách jeho života správný směr ke koruně věčného života.

Kategorie: Faktory zrcadlící vady svědomí

Příslušné kódy: Přílišná váhavost, Nedůvěra zanedbávanému hlasu svědomí, Prolomení přirozených zábran následkem troufalosti a pýchy, Propadání náruživostem, Neuposlechnutí hlasu svědomí kvůli strachu z negativní reakce okolí

Hus zde popsal faktory, mající vliv na zhoršení strážné a ochranné funkce svědomí.

Kategorie: Utlumené svědomí jako selhávající ochrana duše

Příslušné kódy: Nebezpečí plynoucí z neujasněného a zasypaného svědomí, Záměna dobrého a zlého, Hříchy „duchovních pastýřů“, Následky oslabení strážné funkce svědomí, Ztráta sebekontroly a soudnosti, Absence přirozených zábran

Hus hovoří o selhávání „příliš širokého“ (povolného, všepropustného) svědomí, které již neplní svou přirozenou regulační funkci a není schopno rozpoznat dobro od zla a varovat jedince před rozhodnutími, která přinášejí škody. Hus ukazuje, k jakým výstřelkům proti křesťanské morálce vede ztráta přirozených zábran, způsobená potlačovaným svědomím a zkřivenými formami myšlení.

Kategorie: Ježíšova promluva do duší farizejů a zákoníků

Příslušné kódy: Kristova slova o zveličování malých a tolerování velkých hříchů, Podobnost amorálnosti představitelů moci, Husovy a Kristovy doby

Hus vzpomíná Ježíšova slova, poukazující na pokrytectví a pokřivené svědomí zákoníků a farizejů Kristovy doby. Hus hovoří o představitelích církevní a světské moci své doby, kteří také staví svá vlastní vymyšlená malá pravidla nad všeobsáhlé moudré pravdy, obsažené v písmu.

Kategorie: Seběmrskačství

Příslušné kódy: Sebeobviňující přecitlivělé svědomí, Pomýlené myšlení vyvolané klamnou iluzí viny

Hus popisuje nezdravý stav mysli, provázený sebestarostností, obviňování sebe sama a iracionální výčitkami svědomí, v němž se člověk sám na sebe dívá přes příliš kritickými, černými brýlemi. Tento stav lze nazvat „*příliš úzkým*“ svědomím.

Celková interpretace textu:

Dcerka je jediný Husův výchovný spis, určený ženám a dívkám. V úvodu kapitoly věnované svědomí Hus hovoří o účelu lidského svědomí. Podle Husa je svědomí osudovou knihou lidské duše, jejíž záznamy na ni čekají a otevírají se po odchodu z pozemského světa. Skrze svědomí nahlíží člověk do svého nitra, aby poznal charakter svých skutků. Husova vysvětlení mohou být pro někoho motivací, aby udržoval krb svého svědomí čistý a bylo mu dáno vejít do Božího království.

Z dalšího textu pak vyplývá, že Hus považuje zdravé svědomí za kompas, podle kterého by se měl člověk na své cestě životem řídit. Správně vyladěné a citlivé svědomí je nesmírně důležitým přirozeným regulátorem jednání člověka a má být v souladu s Písmem. Vady svědomí negativně ovlivňují jeho jednání. Hus – vychovatel se zde projevuje jako zdatný psycholog. Cílem této Husovy snahy je vést ženy a dívky, aby si za všech okolností snažily zachovávat čisté svědomí. Výchovný účinek tohoto Husova spisu umocňuje skutečnost, že Hus nebyl jen pouhým moralistou, ale skutečnou, neposkvrněnou a vysoce morální autoritou své doby.

Vzorek (8). Z knihy „*Masaryk české mládeži*“ jsme provedli obsahovou analýzu úryvku textu z „*kapitoly X – Studentstvo*“ (Masaryk a Caha, 1922, s. 121 – 123).

Text	Kódy	Kategorie
<p>X. Studentstvo. <u>Hus českému studentstvu.</u></p> <p>České studentstvo, české profesorstvo, česká universita — jsou bez Husa nemyslitelný a zajisté vítati budou všichni, kdo to pochopují, že studentstvo konečně chce Husa oslavovat a oslavovat vážně. Slibuje práci další, a není pochyby, že ji bude dost a mnoho. Já bych si</p>	<p>Husovy kořeny v české univerzitní půdě</p>	<p>Šíření Husova odkazu v univerzitních kruzích</p>

<p>představoval roční oslavu Husovu studentstvem českým v tom způsobu, aby přednášeny byly zprávy o českých a cizích studiích o Husovi a pak ovšem o české reformaci a reformaci vůbec. To znamená zprávy o vývoji a pokroku mravnosti a náboženství lidstva a našeho národa zvláště. To znamená studentstvu připravovat roční oslavu Husovu, pracovat pro ni celý rok, mít ji na paměti, a dá se pak mnoho a mnoho, co jsme zatím zanedbali, dohonit. A to je věc vaše, já bych chtěl stručně uvažovat, co může být Hus českému studentu; nemyslím totiž, že by studentské oslavování Husa mělo a mohlo být vyčerpáno pouhými zprávami literárními. Ze života Husova a jeho působení na universitě máme dost příčin ho oslavovat. Byl vynikajícím učitelem, byl děkanem, jak se tehda říkalo, fakulty artistické, byl rektorem dvakrát. Hus měl jistě účastenství v domáhání se toho, aby českému národu na universitě stalo se právo vedle a proti nadpráví národů cizích. Už to je českému studentu příčinou, aby o Husovi uvažoval vážně.</p> <p>Ale nejen tyto příčiny, přece jen více vnější (profesorů a slavných profesorů na universitě bylo vždycky) má student český.</p> <p>Hus — co mám ještě více říkat — je neodlučně a navždy spojen s duchovním vývojem českého národa. Myslit o našem národě, znamená myslet také o Husovi.</p> <p>Mravní poměr Husův k českému studentstvu posud vyznačen je platně v tak zv. závěti, kterou Hus psal roku 1414 na podzim svému žákovi</p>	<p>Uctívání Husova odkazu studiem jeho děl</p> <p>Posilování mravnosti a zbožnosti po Husově vzoru</p> <p>Více důvodů, proč si Husa vážít</p> <p>Husova zásluha na zrovnoprávnění českých univerzitních mistrů</p> <p>Více důvodů, proč Husem vážně zabývat</p> <p>Husovo spojení s duchovním vývojem českého národa</p> <p>Husovy mravní a výchovné názory</p>	<p>Husovo účastenství na duchovním vývoji českého národa</p>
---	---	--

<p>Martinkovi z Volyně: v ní skutečně máme Mistra Husa celého.</p> <p>Doporučuje svému žáku především a důrazně čistotu, napomíná ho proti lakotě a nepořádnému životu, aby neprojídal statků v hodech, aby upustil od krásných šatů a nadbytečných.</p> <p>Sám vyznává se z poklesku tohoto a viní se, že ve svém mládí v šachy hrával, čas marnil a jiné a sebe tou hrou v hněv uváděl.</p> <p>Napomíná ho dále, aby byl nakloněn chudým a ponížen.</p> <p>Ještě bych snad mohl vybrat poznámku, jako by zpytoval své profesorské svědomí, když mu říká: „Jak rád bych tě naučil, kdybych byl mohl, za jeden den, co jsem věděl.“ V pozdějším listu shrnuje mu svá napomenutí ve větu: „Co jsi, co jsi byl, co budeš, vždy uvažuj!“</p> <p>Toto konfiteor učitele žákovi je nejlepším ukázáním, co byl Hus, a jaký byl jeho mravní poměr k žactvu a ke všem, kteří k němu stáli.</p> <p>I jinde se přiznává, že v mládí byl z té „rubriky bláznivé“, ale nastala mu doba vážná a jeho svědomí již mu vytýkalo, že hrával v šachy.</p> <p>Zajisté rigorism přílišný, ale bývají právě okamžiky, kdy i to, co je dovoleno, co je pěkné, musí ustupovat tomu, co je vážnější a důležitější.</p> <p>Hus před svou smrtí nepamatoval jen na své žáky, Hus i universitě naší zanechal závět’.</p> <p>Bylo to na samém sklonku života v Kostnici (27. června 1415), když psal všem mistrům,</p>	<p>Nabádání k čistotě, štedrosti a skromnosti</p> <p>Výčitky plynoucí z neuvědomělosti mládí</p> <p>Vedení k milosrdenství a pokoře</p> <p>Husova touha předat své poznání</p> <p>Husovo vyznání odrazem krásy jeho duše</p> <p>Výčitky plynoucí z neuvědomělosti mládí</p> <p>Význam správné volby priorit</p> <p>Výchovný odkaz studentům a mistrům</p>	<p>Husova výchova ke ctnostnému a mravnému životu</p> <p>Husův mravní a výchovný odkaz univerzitě</p>
--	---	---

<p>bakalářům i studentům: „...abyste se milovali vespolek, vymyřovali rozkoly, pilní byli především cti boží, mě v paměti chovající, kterak jsem vždy usiloval zdar university ke cti boží přiváděti,</p> <p>kterak národ náš přeslavný chtěl jsem shromáždit v jedno“.</p> <p>Bolí ho, že právě ti, které nejvíce miloval, miláckové jeho, přivedli ho k smrti. Ale odpouští jim, dokládaje na konec: „Ostatně, nejhlavnější v Jezu Kristu!</p> <p>stůjtež v poznané pravdě, která nad vším vítězí a mocná je až na věky“.</p> <p>Universitě tedy, profesorstvu a žakovstvu Hus praví, abychom se milovali vespolek a rozkolů se varovali;</p> <p>avšak na konec: „stůjtež v poznané pravdě!“.</p> <p>Svornost je zajisté oprávněné heslo posud a vždy bude, ale svornost v pravdě; můžet' býti svornost také v nepravdě, v omylu, ba i ve lži</p> <p>Proto Hus vyzývá: „Ostatně, stůjtež v poznané pravdě!“.</p> <p>Už řečník přede mnou citoval tu jeho, mohl bych říci, modlitbu o pravdě: „Hledej pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdy až do smrti“.</p> <p>A zpívali jsme již také píseň Táboritů; následníků Husových, kteří nám zanechali heslo: „Blaze každému, kdo na pravdě seje“.</p> <p>Hus stal se kamenem úrazu při všem svém usilování o svornost, a nastalo rozpolčení národa ve jménu pravdy. To je nám ukázáním</p>	<p>Výzva k harmonické spolupráci</p> <p>Touha po jednotnosti národa</p> <p>Husovo odpuštění vlastním katanům</p> <p>Výzva k hájení pravdy</p> <p>Svornost v úsilí o pravdu versus soudržnost při lpění na lži</p> <p>Úsilí o pravdu jako kategorický imperativ</p> <p>Pravda jako zdroj blaženosti</p> <p>Hus jako úhelný kámen společnosti</p>	<p>Velkomyslnost Husova ducha</p> <p>Vítězná síla světla pravdy</p>
---	---	---

<p>velikým, jak postupovat a vždy. Již řečník přede mnou dotkl se také toho, že</p> <p>jméno Husovo a památka jeho shromáždila vás, studentstvo všech směrů. Vidíme, jak se může shromažďovat v jedno a jak budeme svorni, nerozborní, nezdolní, jestliže budeme stát v poznané pravdě.</p> <p>Význam Husův a jeho díla již z toho, co jsem pověděl, může a musí být jasný a není jiný, nežli že, až do smrti bráně pravdy, se stavěl proti vnější autoritě.</p> <p>Kacíř, arcikacíř, jak mu malovali na hranici potupnou čepici, usiloval o svornost v pravdě. Byl záhy opuštěn, ale i následován.</p> <p>A byl opuštěn proto, že mnozí ještě nepochopili, že svědomí vlastní musí být nejvyšším rozhodčím, kdykoli a kdekoli jde o pravdu.</p> <p>Lidé byli zvyklí mocné autoritě papeže, císaře, doktorů,</p> <p>ale v Husovi po prvé vidíme ten ohromný světodějný konflikt mezi autoritou a svědomím, který v době nové se opakuje vždy a stále.</p> <p>Nemůže být jinak. V Husovi také po prvé vidíme, — jak vítězí to svědomí uvolněné — padl, ale zvítězil.</p> <p>To uvolnění individuálního svědomí náboženského a mravního, ten boj pro pravdu, „Stůjtež v poznané pravdě!“, je význam Husův a jeho díla. To je význam reformace.</p> <p>» Hus českému studentstvu « (Masaryk a Caha, 1922, s. 121 – 123).</p>	<p>Sjednocující síla Husových idejí</p> <p>Bojovník za pravdu vedený autoritou svědomí.</p> <p>Osud Kristova následníka</p> <p>Husovo učení jako duchovní křížovatka lidstva</p> <p>Svoboda svědomí proti otročení mocenským zájmům</p> <p>Osvobozující síla hlasu svědomí</p> <p>Svědomí, mravnost a úsilí o pravdu jako podstata reformace</p>	<p>Duchovní význam Husa jako ukazatele cesty ke světlu</p>
---	--	--

Interpretace výňatku textu z knihy: „Masaryk české mládeži - kapitola X – Studentstvo“ (1922).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Šíření Husova odkazu v univerzitních kruzích, Husovo účastenství na duchovním vývoji českého národa, Husova výchova ke ctnostnému a mravnému životu, Husův mravní a výchovný odkaz univerzitě, Velkomyslnost Husova ducha, Vítězná síla světla pravdy, Duchovní význam Husa jako ukazatele cesty ke světlu

Kódy: Uctívání Husova odkazu studiem jeho děl, Posilování mravnosti a zbožnosti po Husově vzoru, Více důvodů, proč Husem vážně zabývat, Husova zásluha na zrovnoprávnění Českých univerzitních mistrů, Husovo spojení s duchovním vývojem českého národa, Husovy mravní a výchovné názory, Nabádání k čistotě, štedrosti a skromnosti, Výčitky plynoucí z neuvědomělosti mládí, Vedení k milosrdenství a pokoře, Husova touha předávat své poznání, Husovo vyznání odrazem krásy jeho duše, Význam správné volby priorit, Výchovný odkaz studentům a mistrům, Výzva k harmonické spolupráci, Touha po jednotnosti národa, Husovo odpuštění vlastním katanům, Výzva k hájení pravdy, Svornost v úsilí o pravdu versus soudržnost při lpění na lži, Pravda jako kategorický imperativ, Pravda jako zdroj blaženosti, Hus jako úhelný kámen společnosti, Sjednocující síla Husových idejí, Bojovník za pravdu vedený autoritou svědomí, Osud Kristova následníka, Husovo učení jako duchovní křižovatka lidstva, Svoboda svědomí proti otročení mocenským zájmům, Osvobozující síla hlasu svědomí, Svědomí, mravnost a úsilí o pravdu jako podstata reformace

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Šíření Husova odkazu v univerzitních kruzích,

Příslušné kódy: Uctívání Husova odkazu studiem jeho děl, Posilování mravnosti a zbožnosti po Husově vzoru

Husovo působení sílilo kořeny českého vysokého školství. Oslavovat Husa však znamená zabývat se ideami vetkaných do jeho děl. Aby mohl být Hus správně oslaven, je třeba přijmout jeho mravní zásady.

Kategorie: Husovo účastenství na duchovním vývoji českého národa

Příslušné kódy: Více důvodů, proč Husem vážně zabývat, Husova zásluha na zrovnoprávnění Českých univerzitních mistrů, Husovo spojení s duchovním vývojem českého národa

Kromě Husovy zásluhy na převzetí Karlovy Univerzity z rukou německých a jejím vložení do rukou českých jsou zde další důvody, proč se vážně zabývat Husovými ideami, neboť Hus je neodmyslitelně spojen s duchovním vývojem našeho národa.

Kategorie: Husova výchova ke ctnostnému a mravnému životu

Příslušné kódy: Husovy mravní a výchovné názory, Nabádání k čistotě, štedrosti a skromnosti, Výčitky plynoucí z neuvědomělosti mládeže, Vedení k milosrdenství a pokoře, Husova touha předat své poznání, Husovo vyznání odrazem krásy jeho duše, Význam správné volby priorit

Hus nejen slovy, ale především svou příkladností poukazoval na nezbytnost ušlechtilého mravního života. Své mravně výchovné postoje vůči studentstvu vyjádřil v dopise svému bývalému studentu Martínkovi z Volyně. S velkou touhou předat své poznání ho vede skromnosti, milosrdenství a pokoře. Hus nabádá k přísnosti vůči sobě samému, zpytování svědomí a správnému nastavení hodnotového žebříčku.

Kategorie: Husův mravní a výchovný odkaz univerzitě

Příslušné kódy: Výchovný odkaz studentům a mistrům, Výzva k harmonické spolupráci, Touha po jednotnosti národa

Ve svém posledním dopise univerzitě těsně před svou smrtí Hus klade na srdce všem univerzitním učitelům i studentům, aby pilně pracovali ke cti Boží, měli se rádi a nevedli mezi sebou rozepře.

Kategorie: Velkomyslnost Husova ducha

Příslušné kódy: Husovo odpuštění vlastním katanům

Hus v sobě našel i vnitřní sílu odpustit těm, kteří jej poslali na smrt.

Kategorie: Vítězná síla světla pravdy

Příslušné kódy: Výzva k hájení pravdy, Svornost v úsilí o pravdu versus soudržnost při lpění na lži, Pravda jako nejvyšší kategorický imperativ, Pravda jako zdroj blaženosti, Hus jako úhelný kámen společnosti, Sjednocující síla Husových idejí

Pro Husa bylo hledání a hájení jím poznané pravdy nejvyšším zákonem. Pravda je vítěznou silou sjednocující ty, kteří ji svorně hledají a v jím poznané pravdě stojí. Hus byl příkladem hodným k následování a úhelným kamenem, na kterém se dělila společnost.

Kategorie: Duchovní význam Husa jako ukazatele cesty ke světlu

Příslušné kódy: Bojovník za pravdu vedený autoritou svědomí, Osud Kristova následníka, Husovo učení jako duchovní křižovatka lidstva, Svoboda svědomí proti otročení mocenským zájmům, Osvobozující síla hlasu svědomí, Svědomí, mravnost a úsilí o pravdu jako podstata reformace

Podobně jako Pán Ježíš i Jan Hus za pravdu bojoval, trpěl a zemřel. Nejvyšší autoritou, která člověku ujasňuje, kde jedná v pravdě a kde už ne, je jeho svědomí. Tato autorita je dokonce nadřazena i té nejvyšší světské moci. V to spočívá neslýchaná moc, schopná člověka osvobodit od jakéhokoli duchovního otroctví. Důkazem toho je samotný Jan Hus, který, i když padl, přece zvítězil na temném své doby. Svědomí, jdoucí ruku v ruce s úsilím o pravdu a mravností, je základním kamenem jakékoli reformace.

Celková interpretace textu:

Husovo působení zanechalo hluboké stopy v myslích i srdcích českého studentstva. Alespoň tak tomu bylo z pohledu Masaryka v počátcích formování samostatného československého státu. Kdyby tomu bylo jinak, studenti by nechtěli Husova ducha ve vši vážnosti oslavovat. Pravda je zdrojem blaženosti, spojující člověka s nejvyšším cílem. Pravda zastoupená v Husově učení je duchovním magnetem, který podporuje duchovní zrání českého národa. Svědomí, svornost a mravnost je cestou k pravdě, nejvyšší příčce ideálně nastaveného žebříčku hodnot. Alespoň cítím, že to tak vnímali obě stěžejní osobnosti naší české reformace Mistr Jan Hus a k němu se hlásící profesor Tomáš Garrigue Masaryk. To vše podtrhuje nezměrně vysoký účinek pravdy, protože úsilí o její dosažení dělá lidi lepšími. Pravda je cestou k Bohu, jejíž krajnice (boční hranice) tvoří svědomí.

Vzorek (9). Z knihy „Zpráva o Mistru Janu Husovi v Kostnici“ jsme podrobili obsahové analýze úryvek textu z kapitoly „Poslední okamžiky Jana Husa“ (Z Mladoňovic, 1965, s. 173 – 174).

Text	Kódy	Kategorie
Potom ho svlekli z jeho šatu a uvázali k jakémusi sloupu provazy, s rukama nazad obrácenýma k řečenému sloupu ho přivázavše,	Přivazování k mučednickému kůlu	
A když byl tváří obrácen k východu, někteří z okolo stojících řekli: „Nebudiž obrácen k východu, protože jest kacír, ale obraťte ho k západu.“ A tak se stalo.	Zlá poznámka Husových katů	Příprava Husovy popravy
Když pak ho za krk přivazovali jakýmsi začazeným řetězem, pohlédnuv naň a pousmáv se, pravil biřicům:	Přivazování k mučednickému kůlu	
„Pán Ježíš Kristus, můj Vykupitel a Spasitel, tvrdším a těžším řetězem byl spoután: a já bídný přivázán nestydím se tento pro jeho jméno nésti.“	Odvaha následovat Ježíše Krista	Husovo uvědomění si veliké lásky Boží
Byl pak tento sloup jako nějaké tlusté prkno na míru asi půl kroku; to z jednoho konce zaostřivše, do země a řečené louky vrazili. Pod nohy pak mistra dva svazky a otýpky dříví podložili.	Začátek stavby hranice smrti	Příprava Husovy popravy
Ten ještě, přivázán k sloupu, měl na nohou své botky a jedno pouto. Řečené pak svazky dříví promíšené slámou obložili kolem jeho těla tak stojícího až po bradu; dříví pak byly dva vozíky, jinak káry. Pod nohy pak mistra dva svazky a otýpky dříví podložili. Dříve však, než by ho podpálili,	Dokončení stavby hranice smrti	

<p>přijel k němu říšský maršálek Hoppe z Pappenheimu a syn kdysi Klema³¹), jak se mu říkalo, vybízej ho, aby ještě zachoval život bez úrazu a aby to, co kdysi kázal, a svoje slova odpřisáhl a odvolal:</p>	<p>Potupná nabídka záchrany života</p>	<p>Poslední pokus temnot o dosažení Husova odvolání</p>
<p>A on, pohlédnuv k nebi, vysokým hlasem odpověděl: „Bůh mi jest svědek, že jsem to, co se mi falešně připisuje a skrze falešné svědky přičítá, nikdy neučil, ani nekázal,</p>	<p>Přísežné zvolání k Bohu jako výraz čistého svědomí</p>	<p>Přijetí role mučedníka jako výraz nezměrné mravní síly</p>
<p>ale předním úmyslem mého kázání a všech jiných mých skutků nebo písem bylo, abych jen mohl lidi zachrániti od hříchů.</p>	<p>Husova motivace odvracet lidi od páchání zla</p>	<p>výraz nezměrné mravní síly</p>
<p>V té pak pravdě evangelia, kterou jsem psal, učil a kázal ze slov a výkladů svatých doktorů, dnes vesele chci umřítí.“</p>	<p>Zpečetění boje za čistější lidstvo vlastní krví</p>	<p>výraz nezměrné mravní síly</p>
<p>A uslyševsše to, ihned řečený maršálek se synem Klemovým, tlesknuvše rukama, odjeli. A jeho hned biřici zapálili</p>	<p>Pokyn k zapálení hranice</p>	<p>Zahájení poprav mučedníka</p>
<p>a mistr hned vysokým hlasem zazpíval nejprve: „Kriste, synu Boha živého, smiluj se nad námi“; a po druhé: „Kriste, synu Boha živého, smiluj se nade mnou“; po třetí: „Jenž jsi se narodil z Marie Panny“, A když po třetí začal zpívat, hned mu vítr vehnal plamen do tváře,</p>	<p>Husův závěrečný chvalozpěv</p>	<p>Poslední vteřiny životu velkého národního hrdiny</p>
<p>a tak sám v sobě se modle, pohybuje rty a hlavou, vypustil duši v Pánu.</p>	<p>Modlitba na rtech umírajícího hrdiny</p>	<p>Poslední vteřiny životu velkého národního hrdiny</p>
<p>Ve chvíli pak mlčení bylo viděti, že se hýbe, dříve než vydechl, tak dlouho, zakdy bys rychle mohl odříkati dva nebo nejvíce tři otčenáše.</p>	<p>Modlitba na rtech umírajícího hrdiny</p>	<p>Poslední vteřiny životu velkého národního hrdiny</p>
<p>Když pak dříví řečených svazků a provazy byly spáleny u ještě trup těla stál, vise za krk na řečeném řetězu, hned biřici řečený trup spolu se</p>	<p>Bezcitná nízkost Husových katů</p>	<p>Hanobení Husových ostatků</p>

³¹ Maršálek Hoppe z Pappenheimu a rýnský falckrabí Ludvík

sloupem srazili na zemi, a zvětšivše oheň ještě třetím vozíkem dříví, pálili je a obcházejíce kyji kosti roztloukali, aby se tím dříve obrátily v popel (Z Mladoňovic, 1965, s. 173 – 174).		
---	--	--

Interpretace výňatku textu z knihy: „Zpráva o Mistru Janu Husovi v Kostnici“ (1965).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Příprava Husovy popravu, Husovo uvědomění si veliké lásky Boží, Poslední pokus temnot o dosažení Husova odvolání, Přijetí role mučedníka jako výraz nezměrné mravní síly, Zahájení popravu mučedníka, Poslední vteřiny života velkého národního hrdiny, Hanobení Husových ostatků

Kódy:

Privazování k mučednickému kůlu, Zlá poznámka Husových katů, Začátek stavby hranice smrti, Dokončení stavby hranice smrti, Odvaha následovat Ježíše Krista, Potupná nabídka záchranu života, Přísežné zvolání k Bohu jako výraz čistého svědomí, Husova motivace odvracet lidi od páchání zla, Zpečetění boje za čistější lidstvo vlastní krví, Pokyn k zapálení hranice, Husův závěrečný chvalozpěv, Modlitba na rtech umírajícího hrdiny, Bezcitná nízkost Husových katů

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Příprava Husovy popravu

Příslušné kódy: Privazování k mučednickému kůlu, Zlá poznámka Husových katů, Začátek stavby hranice smrti, Dokončení stavby hranice smrti

Mistr Jan je privazován ke hranici dřeva. Těžko si lze představit, co musel v posledních okamžicích svého života prožívat.

Kategorie: Husovo uvědomění si veliké lásky Boží

Příslušné kódy: Odvaha následovat Ježíše Krista

Hus si uvědomuje velikost Kristova činu. To posiluje jeho víru a odvahu snášet utrpení, jímž musí projít.

Kategorie: Poslední pokus temnot o dosažení Husova odvolání

Příslušné kódy: Potupná nabídka záchrany života

Husovi nepřátelé využívají svou poslední příležitost. Nabízejí Husovi něco, co jim nikdy nepatřilo a co vždy patřilo jen Husovi (jeho život) výměnou za to, že zradí své přesvědčení. Hus však neodvolal.

Kategorie: Přijetí role mučedníka jako výraz nezměrné mravní síly

Příslušné kódy: Přísežné zvolání k Bohu jako výraz čistého svědomí, Husova motivace odvracet lidi od páčání zla, Zpečetění boje za čistější lidstvo vlastní krví

Jaká mravní síla musela obklopovat Husovo nitro! Hus nebude obchodovat s vlastními vrahy! Odpovědí na jejich nabídku bylo vytrysknutí nevinnosti skrze výkřik k Bohu! Pak objasnil, co bylo obsahem jeho životního kazatelského úsilí a stvrdil, že pro hodnoty, které hájí, podstoupí vlastní smrt.

Kategorie: Zahájení popravu mučedníka

Příslušné kódy: Pokyn k zapálení hranice

Odpovědí na Husovo zvolání byl rozkaz k zapálení hranice.

Kategorie: Poslední vteřiny života velkého národního hrdiny

Příslušné kódy: Husův závěrečný chvalo zpěv, Modlitba na rtech umírajícího hrdiny

Než naposledy v kouři a plamenech vydechl, Hus nespílal svým vrahům, ale prosil Boha o milost a velebil Jeho velikost, neboť mu dal sílu dokončit svůj boj za svatou věc.

Kategorie: Hanobení Husových ostatků

Příslušné kódy: Bezcitná nízkost Husových katů

Modlitby v plamenech a smrt následuje roztloukání Husových kostí, které demonstruje bezcitnost Husových katů, služebníků tehdejší katolické církve.

Celková interpretace textu:

Mistr Jan Hus důstojně a statečně čelí krutosti svých nepřátel, kteří jej zavraždí upálením zaživa. Od svých katů nepřijímá poslední nabídku odvolat své učení. Umírá v plamenech a s modlitbou na rtech. Toto dokonání Husova boje, který byl vítězstvím srdnatosti a ryzího přesvědčení, bylo viděno a zapsáno jedním z Husových nejvěrnějších přátel, písařem Petrem z Mladoňovic.

5.2 Obsahová analýza textů, vztahujících se k Janu Amosi Komenskému

K obsahové analýze osobnosti Jana Amose Komenského jsme použili vzorky (10) až (18).

Vzorek (10). Z knihy „*Předehra pansofie: Objasnění pansofických pokusů*“ jsme provedli obsahovou analýzu úryvku textu z kapitoly „*Předehra pansofie*“ (Komenský, 2010, s. 92 – 93).

Text	Kódy	Kategorie
Již běží dvacátý rok od doby, kdy jsem pocítil poprvé touhu a puzení hledat prostředky proti nesnadnosti školských prací: a příležitost k tomu dalo mé neštěstí, které mě obralo, ach, takřka o všechny roky mládí.	Příležitost vyvolaná řízením osudu	Faktory formující Komenského osobnost
Jako velmi malý hoch jsem totiž přišel o oba rodiče a vinou lhostejnosti svých pěstounů jsem byl tak nehleděný, že se mi teprve v šestnácti letech podařilo okusit základy latiny.	Ztráta rodičů Lhostejnost pěstounů Pozdní začátek studii	
Boží dobrota způsobila, že ta chuť zažehla žízeň přirozené touhy natolik, že jsem od té doby nepřestal s prací a úsilím, které by vyvážily újmu ztraceného času — nejen u mě, ale i u druhých.	Probuzení celoživotní touhy po vzdělávání Lítost ztraceného času	Probuzení Komenského ducha

<p>Údělu druhých mi totiž bylo podobně líto, zvláště šlo-li o ty v mém národě, který není dost čilý, pokud jde o pěstování věd.</p> <p>Proto jsem často a mnoho přemítal, jak by se dal nejen co možná největší počet lidí ponouknout k zálibě ve studiu svobodných umění, ale s jakými úsporami výdajů i dřiny by se daly otvírat školy a jak by se mládež v nich dala za pomoci snazší metody dovést k významnému pokroku ve vzdělání.</p> <p>Pak jsem byl brzy (ve věku 24 let) povolán k církevní službě a měl jsem před očima onu božskou výzvu: „TOTO ČIN,“ a školské starosti jsem proto musel odložit.</p> <p>Když jsem však byl po pěti letech z Božího dopuštění vypuzen z vlasti a vinou života ve vyhnanství, který jsem musel snášet, jsem se vrátil ke „školnímu prachu“, věnoval jsem se četbě množství autorů.</p> <p>Narazil jsem na mnohé, kteří se i za těchto bouřlivých poměrů začali lopotit s nápravou metody studia, jako Ratke, Hehwig, Rhenius, Ritter Glaum, Caecilius a Johann Valentin Andreae, muž planoucího ducha a jasné mysli, jehož se slušelo jmenovat mezi prvními; a také Campanella a Verulamský, proslavení obnovitelé filosofie.</p> <p>Jejich četba ve mně vzbudila velkou naději, že tolik a tak různých jisker již konečně propukne v plamen.</p> <p>Přece se mi ale zdálo, že tu a tam pozorují jisté nedostatky a mezery,</p>	<p>Soucit s nevzdělanými</p> <p>Jak zpřístupnit školní výuku veřejnosti?</p> <p>Existují lepší metody výuky?</p> <p>Nástup do církevní služby</p> <p>Uposlechnutí výzvy vyšší moci</p> <p>Vyhnaní z vlasti</p> <p>Návrat k pedagogickým myšlenkám</p> <p>Pátrání v dílech průkopníků – reformátorů</p> <p>Probuzení naděje na změnu</p> <p>Nedostatky studijních metod</p>	<p>Počátek pedagogického myšlení</p> <p>Začátek kariéry duchovního</p> <p>Dramatická změna životních podmínek</p> <p>Prohloubení zájmu o reformu vzdělávacího systému</p> <p>Povzbuzení k další k činnosti</p>
---	--	--

<p>a nemohl jsem se zdržet, abych se nepokusil o něco, co by spočívalo na nehybných základech: kdyby se to dalo vymyslet, nepřipouštělo by to žádnou rozkolísanost.</p> <p>Po mnohém přemýšlení, při němž jsem všechno vyvozoval podle neměnných zákonů a norem přírody,</p> <p>mi pod rukou vznikla Velká DIDAKTIKA, jež líčila umění, jak všechno všechny rychle a spolehlivě naučit (Komenský, 2010, s. 92 – 93).</p>	<p>Vymýšlení stabilních učebních postupů</p> <p>Řešení odvozená ze zákonů přírody</p> <p>Vytvoření uceleného didaktického spisu</p>	<p>Položení základů nového vzdělávacího systému</p>
--	---	---

Interpretace výňatku textu z knihy: „*Předehra pansofie: Objasnění pansofických pokusů*“ (2010).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Faktory formující Komenského osobnost, Probuzení Komenského ducha, Počátek pedagogického myšlení, Začátek kariéry duchovního, Dramatická změna životních podmínek, Prohloubení zájmu o reformu vzdělávacího systému, Povzbuzení k další činnosti, Položení základů nového vzdělávacího systému

Kódy:

Příležitost vyvolaná řízením osudu, Ztráta rodičů, Lhostejnost pěstounů, Opožděný začátek studií, Probuzení celoživotní touhy po vzdělávání, Lítost ztraceného času, Soucit s nevzdělanými, Jak zpřístupnit školní výuku veřejnosti?, Existují lepší metody výuky?, Nástup do církevní služby, Uposlechnutí výzvy vyšší moci, Vyhnání z vlasti, Návrat k pedagogickým myšlenkám, Pátrání v dílech reformátorů školství, Probuzení naděje na změnu, Nedostatky studijních metod, Vymýšlení stabilních učebních postupů, Řešení odvozená ze zákonů přírody, Vytvoření uceleného didaktického spisu

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Faktory formující Komenského osobnost

Príslušné kódy: Příležitost vyvolaná řízením osudu, Ztráta rodičů, Lhostejnost pěstounů, Opožděný začátek studií,

Rány osudu a nepříznivé životní podmínky, provázející Komenského mládí daly propuknout Komenského touze zlepšit dostupnost a kvalitu školní výuky. Ztráta rodičovské lásky, nezájem jeho poručníků a blokování včasné školní výuky jej vsunuly do role zanedbávaného sirotka.

Kategorie: Probuzení Komenského ducha

Příslušné kódy: Probuzení celoživotní touhy po vzdělávání, Lítost ztraceného času, Soucit s nevzdělanými

Deprivace z nenaplnění vzdělávacích potřeb vyvolala u Komenského touhu po trvalém, nepřetržitém vzdělávání. Účastenství na výuce latinského jazyka v 16. roce věku v něm probudilo jeho skryté duchovní vlohy, soucit a velikou píli k dohnání ztraceného času. Také v něm ožila ušlechtilá přání, která se stala hnací silou jeho pozdějších pedagogicko-výchovných nápravných snah.

Kategorie: Počátek pedagogického myšlení

Příslušné kódy: Jak zpřístupnit školní výuku veřejnosti?, Existují lepší metody výuky?

Uvědoměla nutnost zpřístupnění škol veřejnosti a potřeba zkvalitnění výuky vede Komenského k úvahám, jak toho prakticky dosáhnout. Vzdělání je třeba každému, a proto by mělo být pro všechny. Tato zásada provází Komenského po celý jeho další život.

Kategorie: Začátek kariéry duchovního

Příslušné kódy: Nástup do církevní služby, Uposlechnutí výzvy vyšší moci

Komenský, uposlechnuv volání vyšší moci dočasně opouští své plány na reformu školství a vstupuje na dráhu duchovního pod křídly své církve.

Kategorie: Dramatická změna životních podmínek

Příslušné kódy: Vyhnání z vlasti

Tlak okolností donutí Komenského opustit náruč své milované vlasti.

Kategorie: Prohloubení zájmu o reformu vzdělávacího systému

Příslušné kódy: Návrat k pedagogickým myšlenkám, Pátrání v dílech reformátorů školství

Komenský se vrací ke svým dříve započatým pedagogickým a didaktickým úvahám. Studuje spisy autorů, zabývajících se myšlenkami na zlepšení vzdělávacích metod.

Kategorie: Povzbuzení k další činnosti

Příslušné kódy: Probuzení naděje na změnu

Naděje na úspěch společného úsilí, zažehlá četbou děl, je Komenskému vzpruhou k další činnosti.

Kategorie: Položení základů nového vzdělávacího systému

Příslušné kódy: Nedostatky studijních metod, Vymyšlení stabilních učebních postupů, Řešení odvozená ze zákonů přírody, Vytvoření uceleného didaktického spisu

Komenský chtěl vytvořit vzdělávací systém, který by byl prost nedostatků, jenž našel v plánech svých předchůdců. Inspiraci i řešení nacházel v lůně matky přírody. Pomocí důsledného pozorování přírodních zákonitostí vytvořil unikátní vzdělávací systém, který vetkal do své „Velké didaktiky“ – nadčasového a převratného díla, jež se stalo inspirátorem mnoha pozdějších i současných tvůrců školských systémů a vyučovacích metod.

Celková interpretace textu: V úryvku textu náš „Muž touhy“ jak se Komenský sám nazývá, hovoří o počátcích své duchovní a pedagogické dráhy. Zřetelně zde vystupuje velikost a přesah tohoto mimořádně nadaného lidského ducha: Jako by nám říkal: „*Chybělo mi něco, co chybí většině lidí a co potřebuje úplně každý (kvalitní vzdělání). Bylo mou lidskou povinností veškerou svou sílu, schopnosti a talent darované Bohem využít k tomu, abych lidstvu zpřístupnil to, co tak naléhavě potřebuje...*“

Vzorek (11). Z knihy „Jan Amos Komenský: průvod jeho životem pro dospělejší mládež“ jsme provedli obsahovou analýzu úryvku textu z „kapitoly III. Ve vlasti. – Působení v Přerově i Fulneku. – Pobělohorská národní pohroma.“ (Štech, 1919, s. 19 – 20).

Text	Kódy	Kategorie
<p>III. Ve vlasti. - Působení v Přerově i Fulneku. - Pobělohorská národní pohroma.</p> <p>Ozbrojen všemi vědomostmi, jež tehdy známy byly, vrátil se Komenský po 22. roce svého věku pěšky zpět přes Prahu na Moravu.</p>	<p>Odhodlání zúročit ukončená studia práci pro vlast</p>	<p>Návrat mladého pedagoga na Moravu</p>

<p>Ujal se tu v Přerově r. 1614 správy latinské školy českých bratří.</p> <p>Učinił tak ku přání nejvyššího hejtmana moravského Karla Staršího ze Žerotína.</p> <p>Ušlechtilý tento vynikající muž stal se od té chvíle ochráncem a příznivcem Komenského.</p> <p>Ve škole přerovské staral se o to, aby novými, lepšími způsoby učení latiny usnadnil.</p> <p>K tomu směřovala první práce jeho pro studenty, nadepsaná „Mluvnice snadnější předpisové“.</p> <p>Když se stal plnoletým, byl vysvěcen r. 1616 na kněze a ustanoven bratrským kazatelem.</p> <p>Po dvou letech byl Komenský povolán do Fulneku, nejstarší to osady českých bratří na Moravě.</p> <p>Stál tu v čele kvetoucí obce bratrské.</p> <p>Spravoval zároveň latinskou školu a byl také dozorcem studentů, které sem čeští bratři posílali, aby se tu přiučili němčině.</p> <p>Bratři čeští z návodu Komenského zdobili ve Fulneku příbytky své beránky. Říkalo se jim zde proto beránci.</p> <p>Komenský nazván byl pastýřem jejich. Zachované přísloví, že „pastýř beránků ani žlučí nemá“, svědčí o tom, že Komenský jednal ve všem a s každým co nejlaskavěji.</p> <p>Povolání svému oddal se s celou duší.</p> <p>Snažil se býti celým svým životem vzorem všem osadníkům.</p>	<p>Důvěra v Komenského schopnosti</p> <p>Přání vrchnosti</p> <p>Záštitu dobrodince</p> <p>Zlepšování metod výuky</p> <p>Tvorba didaktického materiálu</p> <p>Vysvěcení na kněze</p> <p>Mise ve Fulneku</p> <p>Vedení církevní obce</p> <p>Pověření k vedení školy</p> <p>Pedagogický dozor</p> <p>Křesťanské symboly</p> <p>Duchovní pastýř</p> <p>Laskavost</p> <p>Vědomé, plné nasazení</p> <p>Síla lidského příkladu</p>	<p>Komenského pracovní mise v rodné vlasti</p> <p>Prostředí ochranných křídel</p> <p>Pedagogická, tvůrčí a výchovná činnost</p> <p>Duchovní a církevní služba</p> <p>Komenského pracovní mise v rodné vlasti</p> <p>Pedagogická, tvůrčí a výchovná činnost</p> <p>Duchovní a církevní služba</p> <p>Dobrota Komenského srdce</p> <p>Komenského vzorný život</p>
---	---	---

<p>Všude si všeho všimal, všude radil, poučoval, povzbuzoval.</p> <p>Naučil své osadníky i včelařit.</p> <p>Nejpracovitější muž své doby</p> <p>měl včely, vzory neúnavné práce, stále před očima.</p> <p>Ve Fulneku získával si Komenský náklonnosti a lásky svých farníků jednáním s jich dětmi.</p> <p>Vodil děti do háje nad školou. Pozoroval a učil je v přírodě pod dubem, který se tam podnes ukazuje.</p> <p>Slavil tam s nimi i první máj. Připravil jim k tomuto dni májovou slavnost, spojenou s vycházkou do vzdálenějšího lesa.</p> <p>Významná a pamětihodná doba tříletého působení Komenského ve Fulneku utkvěla v té krajině v paměti lidu i po nejnovější časy.</p> <p>Čtyři léta strávená ve Fulneku byla snad nejšťastnějšími v celém dlouhém životě Komenského.</p> <p>Přivedl si sem i první družku svého života a zasypával zde své dvě dítky nejněžnější láskou.</p> <p>Nejhorší pohroma však zasáhla do jeho krátkého životního štěstí. Přikvapil nejosudnější rok na národ Husa a Komenského, rok 1620.</p> <p>Osudové kolo národa otočilo se rychlým spádem do spodu, aby tu po několik věků zůstalo nehybně trčeti (Štech, 1919, s. 19 - 20).</p>	<p>Angažovanost Edukační činnost</p> <p>Propojování se s přírodou skrze včely</p> <p>Ztělesnění žité ctnosti</p> <p>Učení se z přírody</p> <p>Náklonnost získaná láskou k dětem</p> <p>Škola v přírodě</p> <p>Trávení svátku v lůně přírody</p> <p>Stopy Komenského působení</p> <p>Nejšťastnější Komenského období</p> <p>Rodinné štěstí</p> <p>Osudová rána národu</p> <p>Počátek doby temna</p>	<p>Pedagogická, tvůrčí a výchovná činnost</p> <p>Komenského víra v moudrost přírody</p> <p>Komenského vzorný život</p> <p>Dobrota Komenského srdce</p> <p>Komenského víra v moudrost přírody</p> <p>Komenského otisk v paměti národa</p> <p>Období čerpání životní síly</p> <p>Konec idylických časů</p>
--	--	--

Interpretace výňatku textu z knihy: „Jan Amos Komenský: průvod jeho životem pro dospělejší mládež“ (1919).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Návrat mladého pedagoga na Moravu, Komenského pracovní mise v rodné vlasti, Prostředí ochranných křídel, Pedagogická, tvůrčí a výchovná činnost, Duchovní a církevní služba, Dobrota Komenského srdce, Komenského vzorný život, Komenského víra v moudrost přírody, Komenského otisk v paměti národa, Období čerpání životní síly, Konec idylických časů

Kódy: Odhodlání zúročit ukončená studia prací pro vlast, Důvěra v Komenského schopnosti, Mise ve Fulneku, Vedení církevní obce, Pověření k vedení školy, Prání vrchnosti, Záštitu dobrodince, Zlepšování metod výuky, Tvorba didaktického materiálu, Pedagogický dozor, Angažovanost, Edukační činnost, Vysvěcení na kněze, Křesťanské symboly, Duchovní pastýř, Laskavost, Náklonost získaná láskou k dětem, Vědomé, plně nasazení, Síla lidského příkladu, Ztělesnění žité ctnosti, Propojování se s přírodou skrze včely, Učení se z přírody, Škola v přírodě, Trávení svátku v lůně přírody, Stopy Komenského působení, Nejšťastnější Komenského období, Rodinné štěstí, Osudová rána národu, Počátek doby temna

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Návrat mladého pedagoga na Moravu

Příslušné kódy: Odhodlání zúročit ukončená studia prací pro vlast

Komenský přináší své vědomosti, získané důkladným studiem v zahraničí, do své milované vlasti.

Kategorie: Komenského pracovní mise v rodné vlasti.

Příslušné kódy: Důvěra v Komenského schopnosti, Mise ve Fulneku, Vedení církevní obce, Pověření k vedení školy

Důvěra Českobratrských přátel a představených Komenskému otevírá jeho první velkou příležitost na bratrské škole ve Přerově. Když zlepšil, co mohl, dostává úkol větší: Je pověřen vedením Českobratrské církevní obce ve Fulneku a tamní latinské školy.

Kategorie: Prostředí ochranných křídel

Příslušné kódy: Prání vrchnosti, Záštitu dobrodince

Naštěstí – pro Komenského a pro český národ – měl Komenský, a tím i jeho myšlenky mocného podporovatele, ochránce a dobrodince v nejvyšším moravském hejtmanovi, jehož přání bylo vodou na mlýn Komenského touze vychovávat a vzdělávat.

Kategorie: Pedagogická, tvůrčí a výchovná činnost

Příslušné kódy: Zlepšování metod výuky, Tvorba didaktického materiálu, Pedagogický dozor, Angažovanost, Edukační činnost

Již na svém prvním působišti se Komenský věnoval vývoji nových učebních metod, které současně používal při jazykové výuce svých žáků. Úspěchy se brzy dostavily a Komenského pole působnosti je přeneseno do Fulneku, kde spravuje jednu z nejstarších českobratrských obcí, řídí místní latinskou školu a současně bdí nad výchovou jejích žáků. Komenský se projevuje jako bystrý pozorovatel, schopný své zkušenosti a zpracované požitky měnit v účinnou pomoc druhým lidem. Kudy chodí, tudy pomáhá a dobře radí.

Kategorie: Duchovní a církevní služba

Příslušné kódy: Křesťanské symboly, Duchovní pastýř

Mladý kněz duchovním pastýřem. Beránek jako symbol křesťanské víry.

Kategorie: Dobrota Komenského srdce

Příslušné kódy: Laskavost, Náklonost získaná láskou k dětem

Srdce Jana Amose překypovalo dobrotou, která formovala jeho myšlenky, slova i skutky.

Kategorie: Komenského vzorný život

Příslušné kódy: Vědomé, plné nasazení, Síla lidského příkladu, Ztělesnění žité ctnosti

Komenský se do všeho, co činil, vkládal celý. Tím, že se tento pracovitý učenec snažil ve všem jít druhým příkladem, stal se lidským vzorem s velkou přirozenou autoritou. To mu také nesmírně pomáhalo v jeho pedagogické a výchovné činnosti.

Kategorie: Komenského víra v moudrost přírody

Příslušné kódy: Propojování se s přírodou skrze včely, Učení se z přírody, Škola v přírodě, Trávení svátku v lůně přírody

Propojujíc se s přírodou, propojoval se Komenský i s Bohem, neboť věřil, že příroda je dokonalým dílem Božím. Prováděl mnohačetná pozorování, neúnavně zkoumal přírodní děje, z nichž se učil a odvozoval souvislosti, ze kterých vznikly základy Komenského učení. Není tedy divu, že nejpracovitějšího Čecha fascinovaly pracovitě včely, že mu bylo blízké i vyučování v přírodě, v níž tak rád trávil svůj čas.

Kategorie: Období čerpání životní síly

Příslušné kódy: Nejšťastnější Komenského období, Rodinné štěstí

Pobyt v milované vlasti v dobrých svobodnějších časech! Lásky k rodině - milované ženě a dvěma dětem, přátelé, vynikající start kněžské i pedagogické kariéry, podložený výbornými pracovními výsledky. Vděčnost jeho žáků, podpora Jednoty a vlivného mecenáše. Mohl si snad Komenský přát více? Toto velmi šťastné Fulnecké období mu dalo sílu i na léta budoucí a nepochybně mu bylo vzpruhou, když se k němu později, v těžkých chvílích strávených v exilu vracel.

Kategorie: Konec idylických časů

Příslušné kódy: Osudová rána národu, Počátek doby temna

Na svobodu lidu matičky země české a štěstí jejího nejlepšího syna – moudrého Jana Amose znenáhla padá pobělohorský těžký, černý mrak, zlověstně oznamující počátek doby temna.

Celková interpretace textu:

Díky silné podpoře bratří a hejtmana čerstvě vystudovaný Komenský získal významné pracovní příležitosti, na nichž rozvíjel svůj pedagogický talent. Bez ověřování získaných vědomostí v praxi by stěží mohl tvořit tak významná pedagogická díla. Jako kněz i jako pedagog vedl lidi k Bohu a v tomto bodě se prolíná jeho kněžská i pedagogická dráha. Miloval nejen lidi, ale měl vroucí vztah i k přírodě jakožto Božímú dílu, z něhož čerpal svá mnohačetná a cenná pozorování.

Vzorek (12). Z knihy „*Obecná porada o nápravě věcí lidských, části čtvrté - PAMPAEDIA*“ jsme provedli obsahovou analýzu úryvku textu z „*kapitoly X. Škola dětství*“ (Komenský, 1992, s. 93 – 94).

Text	Kódy	Kategorie
<p style="text-align: center;">KAPITOLA X. ŠKOLA DĚTSTVÍ</p> <p><u>čili o moudré a prozíravé výchově mládeže od šestého do dvanáctého roku věku:</u> ³²</p> <p style="text-align: center;">***</p> <p>Všechno dřívější v každé věci chystá půdu a klade základ všemu následujícímu. A všechno pozdější se nepřidává k předešlému jen jako pouhý dodatek, nýbrž jako vrchní stavba, takže závisí na předešlém nebo se o ně opírá a spočívá na něm.</p> <p>Vždyť tolik je jasné, že horní stavba nemůže, nebo alespoň ne pevně a dlouho stát, je-li položen základ nedobry nebo nedobře. Neboť stavba se stále viklá a hrozí zřícením, které se konečně jednou také dostaví, není-li snad stavba podepřena novými dodatečnými sloupy.</p> <p>Vše, co malé i větší děti začínají brát do rukou, pozorovat, poslouchat, vyslovovat a konat, to všechno ať je základem, na němž se bude stavět vše následující po celý život. Přísluší nám tedy dozajista, abychom se starali o správné položení těchto základů.</p> <p>Počátek jsme učinili v předešlé kapitole s dětmi, které dosud nedovedou užívat rozumu, a</p>	<p>Postupnost jako podmínka zákonitého vývoje</p> <p>Pevný základ jako předpoklad pevné stavby</p> <p>Zvládnutí raných vývojových stadií jako předpoklad zdravého vývoje</p> <p>Mateřská výchova</p>	<p>Zákonitost postupného vývoje</p> <p>Cíle výchovy a etapy edukačního cyklu</p>

³² Jde o elementární školní vzdělávání všech dětí na základě mateřštiny. Srov. Didactica XXIX (Idea scholae vernaculae — Idea školy obecné).

přidělili jsme jim školu podle chápavosti jejich věku ³³ .	Škola dětství jako předstupeň školy dospívání	
Odtud vstupujeme do školy dětství, v níž bude třeba vyučovat všemu, co bude předmětem učení později ve škole dospívání, v jazyce mateřském, ale stručněji a přístupněji.		
Definice. Děti jsou mladí lidé, budoucí nástupci těch, z nichž se nyní skládá svět (stát, církev, škola).	Děti jako nositelé budoucnosti lidstva	Předurčenost dětské kohorty
1. Jsou to lidé? Tedy mají být vzdělávány k lidství.	Výchova k humanitě	
2. Jsou to děti? Tedy musí být vzdělávány jako děti, to jest podle chápavosti svého věku.	Zásada přizpůsobení	Didaktické zásady
3. Jsou to budoucí dospělí lidé? Tedy, aby se jimi staly, ať jsou vzdělávány v tom, co jim bude prospívat jako dospělým lidem.	dětské chápavosti Zásada spojení školy se životem	
4. A poněvadž věk dospělosti končí stářím, stáří smrtí, smrt vzkříšením, musí být vzdělávány tak, aby tímto životem pronikly šťastně do budoucího.	Výchova ke stáří Výchova k životu věčnému	Cíle výchovy a etapy edukačního cyklu
5. A poněvadž smrt je jistá, hodina nejistá, musí být vzdělávány bez odkladu.	Zásada neodkladnosti	
6. Poněvadž se vyvíjejí po stupních, mají být vzdělávány postupně. ³⁴	Zásada postupnosti	
7. Poněvadž dětský věk nestačí pro svou útlost na práce řemeslné, máme dětského věku užívat k práci mírnější jako k předebrám prací vážných.	Zásada systematickosti a soustavnosti	Didaktické zásady
8. Tedy jen k tomu, co již ve svém věku zmohou.	Zásada přiměřené náročnosti	

³³ KAPITOLA IX. ŠKOLA ÚTLÉHO DĚTSTVÍ KLÍN MATEŘSKÝ čili o prozíravé výchově lidského pokolení od narození až asi k šestému roku věku.

³⁴ Srov. zde VII, 27.34, s. 66.73.

<p>9. Tedy ke gramotnosti, k jazykům a k lehčím naukám, které jsou lidské mysli hrou, ale přitom pěknou předehrou celého života.</p> <p>10. Ale berme je vážně, neboť život, na který se děti takto připravují, není hra, nýbrž vážná záležitost. A nesmíme se domnívat, že děti nedovedou vážné věci brát vážně (svým způsobem). Správně praví Erasmus:³⁵</p> <p>K získání vzdělanosti platí více jediný rok v útlém věku než deset let v době, kdy se lidská mysl, zaujatá jinými věcmi, stala již nepružnou k učení.</p> <p>A poněvadž mladí lidé jsou dosud neznalí světa, potřebuje tento první drobný věk nad jiné věrné a pilné učitele.</p> <p>Také proto, že první základy díla nebo první čáry kresby se musí klást dobře, neboť jaký je začátek, tak jde všechno.³⁶</p> <p>Například učitel nejnižší třídy by měl být nad jiné moudřejší a má být také získán za plat nad jiné větší.</p> <p>Konečným cílem této školy bude zjednat čilost tělu, smyslům a duchu, to jest:</p> <p>1. Upevnit cvikem schopnost pohybovou, dále schopnost zraku (k rychlému čtení písmen), schopnost jazyka (k rychlému vyslovování čteného) a schopnost ruky (k rychlému psaní a kreslení).</p>	<p>Výchova k odpovědnosti</p> <p>Pružnost mysli útlého věku versus nepružnost stáří</p> <p>Nezkušenost mládí</p> <p>Moudří učitelé pro nejmenší</p> <p>Dobře uchopený začátek oporou dalšího vývoje</p> <p>Ocenění moudrých učitelů</p> <p>3 Edukační cíle školy dětství</p> <p>Rozvoj psychomotorické složky dítěte</p>	<p>Cíle výchovy a etapy edukačního cyklu</p> <p>Důležitost dobrého začátku</p> <p>Snahy o komplexní rozvoj dětské osobnosti</p>
---	--	---

³⁵ Erasmus: De pueris statim ac liberaliter instituendis libellus. In: Opera omnia, sv. I. Lugduni Batavorum 1703-6, § 1, podobně § 2.

³⁶ Srov. Škola mateřská, Moudré pověření (DJAK 11, s. 227).

Příslušné kódy: Postupnost jako podmínka zákonitého vývoje, Pevný základ jako předpoklad pevné stavby, Zvládnutí ranných vývojových stadií jako předpoklad zdravého vývoje

Každé něco se může vyvinout jen z něčeho, tedy z nějakého předchozího vývojového stupně, který je závislý na splnění stupně předešlého. Tak jako u stavby domu, může být položena pevná střecha jen tehdy, je-li postavena dobré základy, tak jsou dobře zvládnutá raná vývojová stadia dobrým předpokladem jeho dalšího rozvoje dítěte.

Kategorie: Cíle výchovy a etapy edukačního cyklu

Příslušné kódy: Mateřská výchova, Škola dětství jako předstupeň školy dospívání, Výchova k humanitě, Výchova ke stáří, Výchova k životu věčnému, Výchova k odpovědnosti

V této kategorii Komenský zdůvodňuje stanovení konkrétních výchovných cílů, vztahujících se k člověku a jednotlivým fázím jeho vývoje. Člověk má být vychováván a vzděláván od nejtělejšího věku až do konce svých pozemských dnů tak, aby byl po smrti těla jeho duch vzkříšen a mohl šťastně vstoupit do svého budoucího života.

Kategorie: Předurčenost dětské kohorty

Příslušné kódy: Děti jako nositelé budoucnosti lidstva

Dnešní děti jsou budoucími tvůrci naší civilizace. Jakou civilizaci v budoucnu vytvoří, závisí hodně tom, k jakým výchovným cílům je povedeme.

Kategorie: Didaktické zásady

Příslušné kódy: Zásada přizpůsobení dětské chápavosti, Zásada spojení školy se životem, Zásada neodkladnosti, Zásada postupnosti, Zásada systematickosti a soustavnosti, Zásada přiměřené náročnosti

Učit dítě jen to, co může pochopit, a jen to, co mu v životě k něčemu bude, předkládat mu jen takové úkoly, které zvládne, vést ho postupně od jednoduššího ke složitějšímu. A zbytečně se vzděláváním dítěte neotálet, ale začít hned! To jsou logické a křesťálově jasné didaktické zásady velkého učitele Jana Amose Komenského

Kategorie: Důležitost dobrého začátku

Příslušné kódy: Pružnost mysli útlého věku versus nepružnost stáří, Nezkušenost mládí, Moudří učitelé pro nejmenší, Dobře uchopený začátek oporou dalšího vývoje, Ocenění moudrých učitelů

Děti jsou mladí lidé, mající pružnou mysl nezatíženou předsudky, neopotřebované smysly, tělo a dobrou paměť. Proto se dítě mnohem rychleji učí než dospělý člověk, jehož mysl je zatížena různými názory a předsudky. Nezkušenost dětí však vyžaduje pilné a moudré učitele, kteří by měli být náležitě oceněni. Správně nastavený začátek výchovně vzdělávacího procesu je dítěti velkou oporou pro jeho všestranný osobnostní rozvoj.

Kategorie: Snahy o komplexní rozvoj dětské osobnosti

Příslušné kódy: 3 Edukační cíle školy dětství, Rozvoj psychomotorické složky dítěte, Rozvoj rozumové složky dítěte, Rozvoj afektivní složky dítěte

Cílem Školy dětství je rovnovážný rozvoj všech složek osobnosti dítěte: citové, emoční, smyslové, rozumové a pohybové. Tak, aby dítě směřovalo k tělesnému a duševnímu zdraví a stávalo se společenským tvorem se vštípenými mravními základy, disponujícím přiměřeným poznáním, umějícím správně používat svůj rozum a ovládat své tělo.

Celková interpretace textu:

Dítě je nositelem budoucnosti našeho světa. Aby byl zdravý, musí být děti od začátku správně a všestranně vychovávány a vzdělávány těmi nejmoudřejšími učiteli a vychovateli. Komenský zde jmenuje hlavní didaktické zásady a vysvětluje důvody důležitých, výchovně vzdělávacích cílů ve vztahu k příslušným etapám lidského života. Nejvíce se zde zabývá *Školou dětství*, jejímž úkolem je formovat z dítěte vyrovnanou, všestranně rozvinutou osobnost, umějící správně využívat získávané poznání a dovednosti.

Vzorek (13). Z knihy „*Obecná porada o nápravě věci lidských, části čtvrté – „PAMPAEDIA“*“ jsme provedli obsahovou analýzu dvou úryvků textu z „*kapitoly V. Všeučitelství*“ (Komenský, 1992, s. 59 – 60).

Text	Kódy	Kategorie
<p>KAPITOLA VII. PANDIDASKALIA (VŠEUČITELSTVÍ)</p> <p><u>to jest o univerzálních vzdělavatelích, učitelích pampaedických, znalých učit všechny všemu všestranně. Jak velká je jejich nezbytnost a jaké podmínky</u> ³⁷</p> <p style="text-align: center;">***</p> <p>Až budou knihy pampaedické takto řádně upraveny, bude třeba se postarat, aby si žáci neodnášeli ze škol učené knihy, nýbrž řádně vypěstovanou mysl, srdce, jazyk a ruce, aby tak po dny svého života nenesili moudrost v knihách, nýbrž ve svém nitru, a aby ji osvědčovali svými skutky.</p> <p>Toho se dosáhne, budou-li se učit všichni užívat knih ne jako lehátek k línému přenášení a příjemnému dřímání, nýbrž jako vozíků nebo loděk k rychlému dospění tam, kam mají spěchat, totiž k moudrosti.</p> <p>Nestačí tedy mít dobré knihy, nýbrž je třeba je horlivě číst. A nejenom číst, nýbrž i správně jim rozumět, pevně si je vtiskovat do paměti a dobře je vyjadřovat skutky.</p> <p>Aby to všichni v posledním věku moudrosti uměli, k tomu je třeba vedení všeučitelů.</p>	<p>Nutnost přivést mladou generaci na „cestu světla“</p> <p>Duchovní živost jako síla na cestu k moudrosti</p> <p>Poctivou snahou osvojená moudrost ze vzdělávacích knih</p> <p>Učitelé lidstva jako studnice moudrosti</p>	<p>Všeučitelství pro všestranné zušlechťování člověka</p> <p>Učitelé lidstva jako mosty ke zlatému věku</p>

³⁷ K celé kap. srov. Didactica XVI-XIX, dále Methodus X a jiné pedagogické práce Komenského; v Poradě Svět lidské dovednosti VII (mathetika — učení se), sv. 2, s. 58n.

<p>2. Ale kdo je to všeučitel? Je to učitel pansofický, který umí všechny lidi vzdělávat ve všem, co přivádí k dokonalosti lidskou přirozenost, aby se lidé stali všestranně dokonalými.</p> <p>Za takové učitele ustanovil Kristus apoštoly (Ko 1,28). I musíme se starat, aby takoví byli ti, kteří po časech apoštolských přejímají výchovu lidí, a také, aby takovými mohli být.</p>	<p>Všestranné schopnosti ušlechtilého pedagoga</p> <p>Bohem vyvolené výchovatské vzory</p>	
<p>3. O to bude postaráno, budeme-li u všeučitele přesně dbát těchto tří podmínek:</p> <p>1. aby každý byl takový, jakými má učinit jiné;</p> <p>2. aby znal způsoby, jak jiné takovými učinit; 3. aby byl horlivý ve svém díle.</p> <p>Zkrátka, aby stačil, uměl a chtěl utvářet pansofy.</p>	<p>Opravdovost, příkladnost, erudice a pílě v učitelském díle</p>	
<p>4. Vzdělavatelé lidí mají tedy být ze všech lidí nejvybranější, zbožní, počestní, vážní, příčinliví, pracovití a moudří, zcela takoví, v jaké by měl vospět podle našeho přání všechen lid posledního věku, osvícený, pokojný, zbožný a svatý.</p> <p>Tedy vzhledem k tomuto cíli mají být: Zbožní, zcela oddaní Bohu, aby měli Boha spolupracovníkem. Počestní, před lidmi po všech stránkách bezúhonní. Vážní, aby všechno konali s nejblahovolnější přísností. Příčinliví, aby se nikdy nestyděli nebo nemrzeli pro svůj úřad a aby neklesali tak snadno pod práci. Moudří, neboť lidské povahy (zejména vznětlivější) jsou jako Próteus, mění se v</p>	<p>Nejlepší z nejlepších jako ukazovatelé cesty k dokonalosti</p> <p>Vyzrálé osobnosti Božích služebníků – vzdělavatelů lidstva</p>	<p>Osobnostní předpoklady vrcholných vzdělavatelů lidí</p>

<p>mnohotvárné zrůdy, nejsou-li polapeny a co nejpevněji spoutány pouty řádu.³⁸</p> <p>5. Aby dovedli takové lidi vychovávat, musí znát: 1. všechny cíle svého povolání; 2. všechny prostředky k nim vedoucí; 3. veškerou rozmanitost metody.</p> <p>6. Cíl je měřítkem příslušných prostředků, a každé věci se může dát více cílů. Správně tedy položí základ svého všeučitelského vedení ten, kdo tyto cíle pochopí, a tak zařídí svou práci podle cílů dobře poznaných.</p> <p>7. Každý všeučitel však musí brát v úvahu jednak všeobecný cíl celého lidského vzdělání, jednak speciální a vlastní cíl svého všeučitelského povolání.</p> <p>Všeobecným cílem je vrátit se ke ztracenému obrazu Božímu,</p> <p>to jest ke ztracené dokonalosti svobodné vůle, jež záleží ve volbě dobra a zamítání zla, aby se tak lidé naučili pravdivé znát, dobré chtít, potřebné konat, t.j. nezhazovat dukát kvůli haléři; 2. nezanedbávat věčné kvůli prchavému; 3. nezaměňovat drahocenné za bezcenné (Komenský, 1992, s. 59 – 60).</p> <p>Aby se tomu mohla učit mládež od svých učitelů, musí tito být, jak jsme už naznačili, nejvybranější lidé, obdaření stejnou moudrostí a praktickou schopností jako pastýři církví a představení obcí, ba spíše v míře ještě větší,</p>	<p>Znalost výchovně vzdělávacích cílů a metod vedoucích k nim</p> <p>Orientace ve struktuře výchovně vzdělávacích cílů</p> <p>Napodobování dokonalosti Boží jako smysl vzdělávání a výchovy</p> <p>Očišťování svobodné vůle člověka poznáváním pravdy</p> <p>Nejlepší z nejlepších jako ukazovatelé cesty k dokonalosti</p>	<p>Odborné kompetence vzdělavatele</p> <p>Povznesení se k Bohu jako cíl lidského vývoje</p> <p>Osvobození se od nepravd a zjasnění lidského ducha</p> <p>Osobnostní předpoklady vrcholných vzdělavatelů lidí</p>
---	---	--

³⁸ Mytický mořský bůh měnící stále svou podobu. Řád patřil u Komenského k významným filozofickým kategoriím. Srov. Svět možný II, sv. 1, s. 275nn. Srov. řád je duší věcí - Didactica XIII, 1; Methodus X, 78; podobně Panorthosia XII, 7/11, s. 338.

<p>neboť zde se musí klást základy pro církev i stát. Proto si zasluhují nejopatrnějšího výběru, vážnosti, odměn atd. Toto je tedy hlavní cíl, všem vzdělávatelům společný, k němuž má směřovat všechno vzdělávání člověka: obnovení ztraceného obrazu Božího v nás (Komenský, 1992, s. 59 – 60).</p>	<p>Napodobování dokonalosti Boží jako účel vzdělávacího procesu</p>	<p>Povznesení se k Bohu jako cíl lidského vývoje</p>
--	---	--

Interpretace výňatku textu z knihy: „*Obecná porada o nápravě věcí lidských, část čtvrtá – PAMPAEDIA – kapitola V. Všeučitelství*“ (1992).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Všeučitelství pro všestranné zušlechťování člověka, Učitelé lidstva jako mosty ke zlatému věku, Osobnostní předpoklady vrcholných vzdělávatelů lidí, Odborné kompetence vzdělavatele, Povznesení se k Bohu jako cíl lidského vývoje, Osvobození se od nepravd a zjasnění lidského ducha

Kódy: Nutnost přivést mladou generaci na „cestu světla“, Duchovní živost jako síla na cestu k moudrosti, Poctivou snahou osvojená moudrost ze vzdělávacích knih, Učitelé lidstva jako studnice moudrosti, Všestranné schopnosti ušlechtilého pedagoga, Bohem vyvolené vychovatelské vzory, Opravdovost, příkladnost, erudice a píle v učitelském díle, Nejlepší z nejlepších jako ukazovatelé cesty k dokonalosti, Vyzrálé osobnosti Božích služebníků – vzdělávatelů lidstva, Znalost výchovně vzdělávacích cílů a metod vedoucích k nim, Orientace ve struktuře výchovně vzdělávacích cílů, Napodobování dokonalosti Boží jako smysl vzdělávání a výchovy, Napodobování dokonalosti Boží jako účel vzdělávacího procesu, Očišťování svobodné vůle člověka poznáváním pravdy

Rozčlenění kategorií a kódů:**Kategorie:** Všeučitelství pro všestranné zušlechťování člověka**Příslušné kódy:** Nutnost přivést mladou generaci na „cestu světla“, Duchovní živost jako síla na cestu k moudrosti, Poctivou snahou osvojená moudrost ze vzdělávacích knih

Až budou připraveny moudré „vševýchovné“ knihy, je třeba napomáhat tomu, aby se moudrost v nich uložená dotkla mládežnických duší. K osvojení moudrosti do masa a krve je třeba píle a vnitřní živosti lidského ducha. S duchovně línými se moudrost nespojí, neboť ji nechávají ležet v učených knihách.

Kategorie: Učitelé lidstva jako mosty ke zlatému věku**Příslušné kódy:** Učitelé lidstva jako studnice moudrosti, Všestranné schopnosti ušlechtilého pedagoga, Bohem vyvolené výchovatele vzory

K lepší budoucnosti lidstva mohou vést mládež jen „všeučitelé“, jejichž všestranné nadání a schopnosti jim umožní harmonicky vést mládež k dokonalosti, která spočívá v přirozenosti. Vzorem pro ně jsou apoštolové, které vyvolil sám syn Boží, aby učili lidstvo.

Kategorie: Osobnostní předpoklady vrcholných vzdělavatelů lidí**Příslušné kódy:** Opravdovost, příkladnost, erudice a píle v učitelském díle, Nejlepší z nejlepších jako ukazovatelé cesty k dokonalosti, Vyvrálené osobnosti Božích služebníků – vzdělavatelů lidstva

„Všeučitel“ musí být osobností zcela vyvrálenou, jejíž morální profil musí být zcela bez poskvrny, neboť své žáky vede k nejvyššímu možnému myslitelnému cíli (k Bohu!) a je třeba, aby jim šel ve všem příkladem. Neboť nemůže jim ukázat cestu k vyššímu vývojovému stupni, než který zaujímá on sám! „Všeučitel“ by se měl trvale a ve všem snažit žít podle Kristových slov, jinak by nebyl zcela oddán Bohu! To však mohou dokázat jen ti, kteří Boha milují z celého svého srdce. „Pansofové“ své žáky vedou v lásce a přísnosti tak, aby mohli vyvráten v takové osobnosti, jakými jsou oni sami.

Kategorie: Odborné kompetence vzdělavatele**Příslušné kódy:** Znalost výchovně vzdělávacích cílů a metod vedoucích k nim, Orientace ve struktuře výchovně vzdělávacích cílů

K dobrému srdci, morálním zásadám a naprosté oddanosti k Bohu je třeba přidat vysokou odbornou vypělost, vynikající orientaci v taxonomii výchovně vzdělávacích cílů a výborné znalosti cest a cestiček, které k nim vedou.

Kategorie: Povznesení se k Bohu jako cíl lidského vývoje

Příslušné kódy: Napodobování dokonalosti Boží jako smysl vzdělávání a výchovy, Napodobování dokonalosti Boží jako účel vzdělávacího procesu

Výchovně vzdělávací cíle by měly být podporovateli zdravého vývoje. V Komenského pojetí vzdělávání a výchovy se nad podpůrnými cíli tyčí oltář hlavního výchovného cíle, kterým je dokonalost náležející Božímu obrazu a s ní spojené niterné povznesení se k Bohu. Logicky odvozeno, tento v pojetí Komenského nejvyšší výchovně vzdělávací cíl musí být nutně v souladu s jeho pojetím nejvyššího cíle lidského vývoje.

Kategorie: Osvobození se od nepravd a zjasnění lidského ducha

Příslušné kódy: Očišťování svobodné vůle člověka poznáváním pravdy

A konečně zde Komenský vysvětluje, v čem spočívá návrat ke ztracené dokonalosti Božího obrazu. Tím návratem k dokonalosti může být jen skrze poznání očištěná svobodná vůle, aby byl člověk nejen ochoten, ale i schopen poznat pravdu, chtít dobro a konat to, co je ve výše uvedeném smyslu potřebné! („pravdivé znát, dobré chtít, potřebné konat“).³⁹

Celková interpretace textu:

„Všeučitelem“, jehož úkolem je příprava mladé generace pro zlatý věk lidstva, by měl být jen člověk blízký se dokonalému Božímu obrazu a zcela oddaný Bohu. Výborný znalec lidských povah a člověk s velkým osobnostním přesahem a správně uspořádaným žebříčkem hodnot. Všestranně nadaný vzdělavatel, kterému jsou jasné výchovně vzdělávací cíle a dobře rozumí metodám, jak je dosahovat. Komenský, náš „učitel národů“ by ve své skromnosti a pokoře nikdy neukazoval na sebe a za vzory vzdělavatelů a vychovatelů prohlašoval Kristovy učedníky.

Ale my, lidé dnešní doby, kteří se chceme stát vrcholnými vzdělavatelí a vychovateli, můžeme hlasitě zvolat:

„Komenský, byl jsi to ty, kdo převzal po apoštolech „všeučitelskou štafetu“ a kdo nám byl, je a bude velikým vzdělavatelem a vychovatelem vzorem!“

³⁹ Srov. s Husovým rozbořením lidského svědomí, který je náplní vzorku č. 7. této práce (dva úryvky textu z knihy „Dcerka“ z „kapitoly druhé“) (J. Hus, 2011, s. 8 - 10).

Vzorek (14). Z knihy „*J. A. Komenský*“ jsme provedli obsahovou analýzu dvou úryvků textů (Kádner, 1912, s. 20 – 21 a 24 – 25).

Text	Kódy	Kategorie
<p>Název spisu středověky důkladný⁴⁰, udává spolu již i hlavní obsah díla.</p> <p>Dělí se mimo předmluvu čtenáři, provolání ke všem představeným lidských zařízení a konečně krátký výklad o užitku umění didaktického patrně na čtyři části: v první, úvodní (I.—XII.) je podána tak řečená pedagogika obecná, zvláště její teleologie a výklad o potřebě škol i možnosti jejich opravy. Druhá část podává didaktiku obecnou (XIII.—XIX.) a jmenovitě methodiku věd, umění i jazyků (XX.—XXII.); třetí část (XXXIII.—XXVI.) jedná o výchově nábožensko mravní i kázni; konečně čtvrtá (XXVII.—XXXIII.) podává návrh organizace škol a shrnuje ještě jednou rady i přání celého díla.</p> <p>Cíl výchovy stanoví Komenský ve shodě s křesťanským předpokladem, že cíl života člověka jakožto bytosti nejvyšší dokonalé (<i>creaturarum ultima, absolutissima, excellentissima</i>) není na tomto světě, nýbrž že vlastním určením jeho je věčná blaženost s bohem (<i>aeterna</i></p>	<p>Stručný obsah <i>Didaktiky</i> jako součást původního názvu</p> <p>Struktura Komenského <i>Didaktiky</i></p> <p>Život věčný jako hlavní výchovný cíl</p>	<p>Komenského výchovně - vzdělávací spis</p>

⁴⁰ Líčící všeobecné umění, jak naučiti všechny všemu: čili spolehlivý a vybraný způsob, jak lze ve všech obcích, městech a vesnicích některého království křesťanského zřizovati takové školy, aby všechna mládež obojího pohlaví, nevyjímajíc nikde nikoho, mohla býti vzdělávána ve vědách, uhlazována ve mravech, naplňována zbožností a tím způsobem po léta mládí vedena býti ke všemu, co patří životu přítomnému i budoucímu, stručně, příjemně a důkladně. Kde všeho toho, čemu se radí, základy čerpány jsou ze samé povahy věcí, pravda se ukazuje na souběžných příkladech z mechanických umění, postup se pořádá podle let, měsíců, dní a hodin, cesta konečně snadná a spolehlivá se ukazuje, jak dovésti to šťastnému výsledku.

<p>beatitudo cum deo). K tomuto určení má se připravovati člověk tím, že poznává sama sebe (se nosse), že se ovládá (se regere) a že se po vznáší bohu (se ad deum dirigere);</p> <p>a tak dle těchto tří rozdílů jsou i tři podružné cíle výchovy: vzdělání vědecké (eruditio), ctnost či mravnost (virtus seu mores honesti), konečně zbožnost (religio seu pietas).</p> <p>Zárodky těchto nejvyšších cílů uloženy jsou v člověku samém, a proto jest možno, ba nutno výchovou je rozvíjeti</p> <p>a to hned od mládí a u každého člověka, neboť vzdělání potřebují stejně lidé nadaní i tupí, bohatí i chudí, chlapečci i dívky (Kádner, 1912, s. 20 – 21).</p> <p>Jestliže již v úvodních kapitolách o cíli výchovy byl patrný křesťanský základ pedagogiky Komenského, proniká ještě více v kapitolách o výchově mravní a náboženské.</p> <p>Znamé ctností řecké antiky recipované a doplněné křesťanstvím: opatrnost, umírněnost, udatnost i spravedlnost kladou se v popředí.</p> <p>Vykládá se podrobně, jak jich pěstování musí začít od nejujtějšího mládí, jaký význam tu mají živé příklady i předpisy.</p> <p>Výchova náboženská vede člověka tomu, aby hledal Boha v Písmě, ve světě vnějším i vlastním nitru a to přemýšlením, modlitbou i pokušením.</p> <p>Písmo má být všem školám křesťanským začátkem i koncem všeho učení, nejnižší i</p>	<p>Způsob dosažení výchovného cíle</p> <p>Dílčí výchovné cíle</p> <p>Zárodky ctností jako semínka lidského rozkvětu</p> <p>Důležitost včasného výchovného začátku</p> <p>Křesťanský základ Komenského pedagogiky</p> <p>Návaznost na ctnosti antiky</p> <p>Tvárnost dětského věku</p> <p>Význam pravidel a živého příkladu</p> <p>Písmo - návěstí na cestu k niternému přiblížování se Bohu</p>	<p>Charakteristika cílů Komenského výchovy</p> <p>Komenského pojetí výchovy</p>
--	---	---

<p>nejvyšší knihou, níž by se mládež opět a opět vracela;</p> <p>proto také Komenský nebyl v Didaktice vůbec přízniv četbě klasiků pohanských a teprv později mínění své modifikoval.</p> <p>Důležité a dosud časové jest připomenutí, že nemáme náboženství míti jen na rtech a ve slovech, nýbrž míti víru živou, t. j. osvědčovati ji přiměřenými skutky.</p> <p>K tomuto oddílu přičleňuje se i krátký výklad o kázni dle českého přísloví, že škola bez kázně jako mlýn bez vody.</p> <p>Komenský vyslovuje se tu pro řídké užívání trestů (jmenovitě za nedbalost v učení), neboť učitel má prý vlastním příkladem i vlídností vésti žáky čilostí v učení; tužší kázně má se užívati jen pro přestupky v mravném chování (pro bezbožnost, vzdorovitost, pýchu i lenost), při čemž třeba míti se na pozoru, aby se trestů těch neužívalo pro příčinu nepatrnou, a aby se neopotřebovaly,</p> <p>vůbec pak i tu sledovati příkladů vnější přírody, slunce, které tomu, co roste, dává vždycky světlo i teplo, často déšť i větry, zřídka hromy a blesky.</p> <p>Správně poznal Komenský, že rány a bití nemohou nikdy vstřípiti do hlavy dětem lásku vědění, nýbrž naopak jen nechť a nenávisť; také věta odtud často pronášená v moderní pedagogice, např. i u Salzmannů a u Tolstého, že vina nechuti učení není v žácích, nýbrž v učitelích,</p>	<p>Písmo jako alfa a omega křesťanské edukace</p> <p>Dočasné odmítání klasiků</p> <p>Dobré skutky jako projev živé víry</p> <p>Nezbytnost žákovské kázně</p> <p>Doporučení netrestat často</p> <p>Výchovný příklad učitele</p> <p>Prísnejší tresty za nemravné chování</p> <p>Škodlivost neadekvátního trestání</p> <p>Inspirace přírodou</p> <p>Averze k učení jako následek bití</p> <p>Vztah žáků k učení v rukou učitele</p>	<p>Bible jako duchovní zdroj křesťanské výchovy</p> <p>Vliv živé víry na chování člověka</p> <p>Udržování kázně a výchovný účinek trestů</p>
---	--	--

čte se na tomto místě již u Komenského (Kádner, 1912, s. 24 – 25).		
---	--	--

Interpretace dvou výňatků textu z knihy: „*J. A. Komenský*“ (1912).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Komenského výchovně-vzdělávací spis, Charakteristika cílů Komenského výchovy, Komenského pojetí výchovy, Bible jako duchovní zdroj křesťanské výchovy, Vliv živé víry na chování člověka, Udržování kázně a výchovný účinek trestů

Kódy: Stručný obsah *Didaktiky* jako součást původního názvu, Struktura Komenského *Didaktiky*, Život věčný jako hlavní výchovný cíl, Způsob dosažení výchovného cíle, Dílčí výchovné cíle, Zárodky ctností jako semínka lidského rozkvětu, Důležitost včasného výchovného začátku, Křesťanský základ Komenského pedagogiky, Návaznost na ctnosti antiky, Tvárnost dětského věku, Význam pravidel a živého příkladu, Písmo - návěstí na cestu k niternému přiblížení se Bohu, Písmo jako alfa a omega křesťanské edukace, Dočasné odmítání klasiků, Dobré skutky jako projev živé víry, Nezbytnost žákovské kázně, Doporučení netrestat často, Výchovný příklad učitele, Přísnější tresty za nemravné chování, Škodlivost neadekvátního trestání, Inspirace přírodou, Averse k učení jako následek bití, Vztah žáků k učení v rukou učitele

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Komenského výchovně-vzdělávací spis

Příslušné kódy: Stručný obsah *Didaktiky* jako součást původního názvu, Struktura Komenského *Didaktiky*

Komenský pomocí popisu vetkaného do původního názvu „*Didaktiky*“ stručně vysvětluje, o čem jeho výchovné didaktické dílo je.

Kategorie: Charakteristika cílů Komenského výchovy

Příslušné kódy: Život věčný jako hlavní výchovný cíl, Způsob dosažení výchovného cíle, Dílčí výchovné cíle, Zárodky ctností jako semínka lidského rozkvětu, Důležitost včasného výchovného začátku

Cesta k dosažení Božího ráje, jako hlavního výchovného cíle vede skrze sebeovládání, pěstování ctností a zbožnost. Zárodky těchto schopností ctností má člověk v sobě, a je nutno je výchovou a vzděláváním rozvíjet, a to nejlépe od útlého mládí.

Kategorie: Komenského pojetí výchovy

Příslušné kódy: Křesťanský základ Komenského pedagogiky, Návaznost na ctnosti antiky, Tvárnost dětského věku, Význam pravidel a živého příkladu, Písmo - návěstí na cestu k niternému přiblížení se Bohu

Komenský staví svou pedagogiku na křesťanských základech. Ve svém pojetí výchovy doplňuje antické ctnosti těmi křesťanskými, vyzdvihuje význam lidského příkladu a dobrých pravidel. Náboženská výchova vede lidi k Bohu, ke kterému se člověk přibližuje modlitbou, přemýšlením a čistým vnitřním životem.

Kategorie: Bible jako duchovní zdroj křesťanské výchovy

Příslušné kódy: Písmo jako alfa a omega křesťanské edukace, Dočasné odmítání klasiků

Pro Komenského je Písmo nejdůležitějším pramenem křesťanského vzdělávání a výchovy. Proto z počátku odmítal klasiku, která se neopírala o křesťanskou víru.

Kategorie: Vliv živé víry na chování člověka

Příslušné kódy: Dobré skutky jako projev živé víry

Víra člověka v Boha se nemá projevovat jen slovy, ale především dobrými skutky!

Kategorie: Udržování kázně a výchovný účinek trestů

Příslušné kódy: Nezbytnost žakovské kázně, Doporučení netrestat často, Výchovný příklad učitele, Přísnější tresty za nemravné chování, Škodlivost neadekvátního trestání, Inspirace přírodou, Averze k učení jako následek bití, Vztah žáků k učení v rukou učitele

Bez kázně není morálky, která je předpokladem plnění výchovného cíle, a proto je nutno ji neustále udržovat. U trestání by však mělo platit zlaté pravidlo: „Dvakrát měř, jednou řež“.

Láskyplně přísné a příkladné chování učitele zmůže mnohem více, než všechny tresty. Někdy však, zejména v případě nemravného chování je přísné potrestání na místě.

Celková interpretace textu:

Velká didaktika se stala ucelenou abecedou školní edukace nového věku. Její velký záběr Komenský naznačuje už v samotném názvu díla. Ve svém životě se má člověk vnitřně přibližovat Bohu, aby po své smrti došel do ráje. Proto musí být pedagogika provázána s náboženskou výchovou a mít pevný křesťanský základ. Kdo je skutečně věřícím křesťanem, na tom to musí být podle jeho skutků vidět. Vrozené schopnosti jsou součástí lidského ducha je třeba výchovou je rozvíjet. Písmo ukazuje cestu, jak na to. Tresty jsou mimořádnými opravně-výchovnými prostředky, dobrý učitel si získává sympatie žáků svým příkladným chováním, které je předpokladem účinné výchovy.

Vzorek (15). Z knihy „*Život Jana Amose: román*“ jsme provedli obsahovou analýzu dvou výňatků textu: první je z „*kapitoly XIII. – Celý život můj byl jen putování*“ a druhý, na něj navazující z „*kapitoly XIV. – Dopis*“ (Kratochvíl, 1979, s. 145 – 148).

Text	Kódy	Kategorie
<p>Pak dojdou zprávy, že se dokonce Pražané Starého a Nového Města brání se zbraní v ruce — svým osvoboditelům!</p> <p>A Švédové? Mají plno práce s loupením, drancováním a odvážením kořisti.</p> <p>Zatím se na stole mírových vyjednávačů kupí list za listem, kde jsou zajišťovány zisky vítězů a ústupky poražených, všichni bývalí spojenci si tu přijdou na své, všichni, všichni —</p> <p>Až jednoho dne dojde do Lešna list od „kohosi z našich předních šlechticů, že my z našeho národa jsme zcela vyloučení z tohoto míru“.</p>	<p>Zprávy o agresí falešných zachránců</p> <p>Drancování Prahy Švédů</p> <p>Zvěst o zmařené naději na osvobození národa</p>	<p>Komenského reakce na zradu a zmařené naděje na získání národní svobody</p>

<p>Tedy Komenský usedne za stůl a naposled píše Oxenstjernovi. Cítí, že je to již marné, ale nemůže nepozvednout svůj hlas.</p> <p>Netuší, že píše list právě v den, kdy v Münsteru a Osnabrücku byla mírová dohoda — uzavřena.</p> <p>[XIV] DOPIS</p> <p>Dopis odesílá 11. října roku 1646 — třináct dní před uzavřením vestfálského míru, kterým skončila třicetiletá válka...</p> <p style="text-align: center;">***</p> <p>„Nejjasnější pane, převládny dobrodinče!</p> <p>S jakou radostí slyšeli dříve moji krajané, postižení pro evangelium, slova, která ústy mými i jiných dala hlásat Tvoje Jasnost, že nebudeme opuštěni,</p> <p>s takovým smutkem slyší nyní, že jsme opuštěni, ba opuštěni již při mírovém jednání v Osnabrücku,</p> <p>Jsme-li vylučování z účasti na všem, co je nám platné, že jsme k vám vzhlíželi jako k svým osvoboditelům?</p> <p>Co platné zmáhat vás našimi slzami, jestliže ty, jimž takřka zachráněným vrátit svobodu je ve vašich rukou, znovu vydáváte do rukou utiskovatelů?</p> <p>Co platné, že jste nám vy připomínali evangelickou svornost, svatě uzavřenou mezi našimi předky a rovněž utvrzenou krví mučedníků, jestliže nečiníte opatření do budoucna, aby se naše království mohlo vrátit k vyznávání evangelia,</p>	<p>Hořký dopis švédskému kancléři</p> <p>Diktát pod nálepkou míru - mír jen pro některé</p> <p>Naděje Českého národa živené sliby švédského kancléře</p> <p>Smutek pramenící z neposkytnutí slíbené podpory</p> <p>Rokování o nás bez nás</p> <p>Slzy beznaděje, zoufalství a zklamání</p> <p>Nenaplněný příslib pomoci se získáním náboženské svobody</p>	<p>Citová deprivace, způsobená zradou a ztrátou důvěry</p>
--	--	--

<p>vy, kterým dopřál Bůh možnost takového opatření? Vždyť vy jste onen magnet zázračné schopnosti, který nepřibírá, nýbrž potírá všechno železo; a přece vědí fyzikové, že magnet obrněný železem je dvakrát, třikrát i desetkrát účinnější. Vězte tedy, že ze strany půlnoční, že vaše železo je posilováno zbraněmi církve, vzdechů a slz, takže obrněno jsou takřka nebeskou schopností, proniká všude, neuhýbá nikde.</p>	<p>Vysoké předpoklady ke splnění slibu</p>	<p>Komenského snaha o vzkříšení ztracených nadějí</p>
<p>Neosobuji si to psát, abych Tě snad poučoval, nejjasnější pane, vždyť se pamatuji, že jsem z Tvých moudrých úst slyšel slova shodná s Davidovými,</p>	<p>Poukaz na dřívější kancléřova slova.</p>	
<p>nýbrž abych na prsa vlídné dobrotivosti vylil naši bolest z poslední úzkosti a z vylekaného kolísání mezi nadějí a strachem.</p>	<p>Vroucí snaha o obměkčení kancléřova srdce</p>	
<p>Píši Ti tyto řádky jménem mnohých; jejich vzdechy mne pohnuly, abych se znovu přivinul k Tvým kolenům a Tvým prostřednictvím k nejjasnější královně a celému posvátnému poradnímu sboru a poprosil i zapřisáhl vás při ranách Ježíše Krista, abyste nás, postižené pro Krista, tak docela neopouštěli.</p>		
<p>Shlédněte na národ, na který jako první mezi evropskými národy ráčil Kristus shlédnout tím, že jej vyrval z temna Antikristova, národ, který dříve než ostatní přijal osvětlení, samojediný po celé století vydržel běsnění zuřivosti Antikristovy.</p>	<p>Omilostněný český národ oddaný Bohu</p>	<p>Bohu milý český národ – poklad stojící za záchranu</p>
<p>Rovněž nedávno, když se nepřátelé rozhodli vyvrátit všechny, jedny po druhých, byl náš národ první, který zachytil útok s tím</p>	<p>Češi národem hrdinů a Božích bojovníků</p>	

<p>výsledkem, že vlastní zkázou zůstavil ostatním příležitost, aby se hájili.</p> <p>Těchto několik slov, jež píše s vědomím jen malého počtu osob, ale společným jménem všech, kteří ještě dosud vyhlízejí pomoc a smilování od Boha skrze vás, budiž svědectvím našich každodenních proseb, jež za vás vysíláme k Bohu, a rukou, jež se k vám vzpínají za slitování.</p> <p>Vyslyšte nás ubohé, aby i vás vyslyšel milosrdný Bůh, jemuž vás nejhoroucnějšími prosbami co nejponíženěji poroučím.</p> <p>Nejjasnější Vaší slovutnosti navěky oddaný Jan Komenský.“ (Kratochvíl, 1979, s. 145 – 148).</p>	<p>Modlitby Čechů za vyplnění Oxenstjernových slibů</p> <p>Vyslyšte nás a budete vyslyšen...</p>	<p>Očekávání nepřicházející pomoci</p>
---	--	--

Interpretace dvou výňatků textu z knihy „Život Jana Amose: román“ (1979).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Komenského reakce na zradu a zmařené naděje na získání národní svobody, Citová deprivace, způsobená zradou a ztrátou důvěry, Komenského snaha o vzkříšení ztracených nadějí, Bohu milý český národ – poklad stojící za záchranu, Očekávání nepřicházející pomoci

Kódy: Zprávy o agresi falešných zachránců, Drancování Prahy Švédy, Zvěst o zmařené naději na osvobození národa, Hořký dopis švédskému kancléři, Diktát pod nálepkou míru - mír jen pro některé, Naděje Českého národa živené sliby švédského kancléře, Smutek pramenící z neposkytnutí slíbené podpory, Rokování o nás bez nás, Slzy beznaděje, zoufalství a zklamání, Nenaplněný příslib pomoci se získáním náboženské svobody, Vysoké předpoklady ke splnění slibu, Poukaz na dřívější kancléřova slova, Vroucí snaha o obměkčení kancléřova srdce, Vyprošování si Boží pomoci, Omilostněný český národ oddaný Bohu, Češi národem hrdinů a Božích bojovníků, Modlitby Čechů za vyplnění Oxenstjernových slibů, Vyslyšte nás a budete vyslyšen...

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Komenského reakce na zradu a zmařené naděje na získání národní svobody

Příslušné kódy: Zprávy o agresi falešných zachránců, Drancování Prahy Švédy, Zvěst o zmařené naději na osvobození národa, Hořký dopis švédskému kancléři, Diktát pod nálepkou míru – mír jen pro některé

Na zprávy o zradě švédského vůdce a drancování Prahy jeho vojsky reaguje Komenský dopisem, v němž kancléři Oxenstjernovi připomíná jeho slib pomoci Čechům ke svobodě. Blíží se uzavření pro Čechy potupné dohody (vestfálského míru), která sice ukončuje třicetiletou válku, ale současně vrhá český národ zpět do nesvobody habsburského područí.

Kategorie: Citová deprivace způsobená zradou a ztrátou důvěry

Příslušné kódy: Naděje Českého národa živené sliby švédského kancléře, Smutek pramenící z neposkytnutí slíbené podpory, Rokování o nás bez nás, Slzy beznaděje, zoufalství a zklamání, Nenaplněný příslib pomoci se získáním náboženské svobody

Zraněn na duši a s bolestí v srdci Komenský vyjadřuje smutek nad kancléřovými přísliby švédské podpory, které vyvolávaly velké naděje českého národa. Při poválečném rokování o poválečném uspořádání Evropy se rokovalo bez účasti Čechů, kteří se stávají obětí cizích mocenských zájmů. Apeluje na kancléře Oxenstjerna, vrchního představitele protihabsburské koalice, aby přehodnotil své rozhodnutí opustit svůj dřívější slib pomoci zemím České koruny

Kategorie: Komenského snaha o vzkříšení ztracených nadějí

Příslušné kódy: Vysoké předpoklady ke splnění slibu, Poukaz na dřívější kancléřova slova, Vroucí snaha o obměkčení kancléřova srdce, Vyprošování si Boží pomoci

Komenský se nadechl. Připomíná Oxenstjernovi jeho dřívější krásná slova a ukazuje mu, že má pořád všechny předpoklady k tomu, aby mohl dodržet svůj slib. Znovu se snaží obměkčit jeho srdce a vyprošuje si přízeň Nejvyššího.

Kategorie: Bohu milý český národ – poklad stojící za záchranu

Příslušné kódy: Omilostněný český národ oddaný Bohu, Češi národem hrdinů a Božích bojovníků

Komenský hovoří o slavném období dějin našeho Bohu milého národa, související s Janem Husem, husitstvím a Jednotou Bratrskou, které ukončila porážka Čechů na Bílé Hoře.

Kategorie: Očekávání nepřicházející pomoci

Příslušné kódy: Modlitby Čechů za vyplnění Oxenstjernových slibů, Vyslyšte nás a budete vyslyšen...

Lidé čekají na osvobození českého království a zavedení náboženské svobody zprostředkované švédským kancléřem. K nebi stoupají tisíce čistých proseb o vyplnění této pomoci.

Celková interpretace textu:

Tento dopis je činem velkého vlastence. Je srdceryvným a zoufalým pokusem pohnout svědomím člověka, do něhož Komenský a desetitisíce Čechů vkládali své naděje. Komenského dopis je výrazem jeho hluboké lásky k vlasti a odráží jeho snahu a ochotu učinit cokoliv, co by vedlo k odvrácení národní katastrofy.

Vzorek (16). Z knihy „*O sobě*“ jsme provedli obsahovou analýzu úryvku textu z „*kapitoly VII. – Amsterdam*“ (Komenský, Molnár a Raichrtová, 1987, s. 305 – 309).

Text	Kódy	Kategorie
<p>Jiřímu Filipu Härsdorffrovi V Amsterdamu 1. září 1656</p> <p>Žije Kristus, budeme žít i my; tato útěcha čerpaná z jeho úst necht' nás posiluje na věky! Vznešený pane a příznivče! Když jsi po tak dlouhou dobu nedostal ode mne ani lístečku, zda se ptáš, co je se mnou? Širé moře nás zmitá i vlny. Po nešťastném osudu Polsky a v ní našeho Lešna já, s ostatními zaživ ztroskotání všeho majetku, vyvržen nahý na břeh sousedního Slezska,</p>	<p>Modlitba Oslovení ušlechtilého muže Potřeba svěřit se Osudová bouře Neštěstí Polska a zkáza Lešna Ztráta veškerého majetku a bydlení</p>	<p>Zdvořilé navázání kontaktu s přítelem Přání být vyslyšen Líčení bolestných životních událostí</p>

<p>a neshledávaje pobyt tam bezpečným, uchýlil jsem se do sousední marky. Odtud pak odvolán do Štětína v Pomořansku, potom do Hamburku,</p> <p>kde jsem pro chorobu přivoděnou starostmi i útrapami uvázl na dva měsíce,</p> <p>konečně „po rozmanitých pádech a tolikerém nebezpečnosti“ přibyl jsem do Amsterodamu. Zde tedy jsem, kam mne zanesla osudu síla, leč mezi přátele a příznivce, kteří mne přijali s vlídnou tváří,</p> <p>obzvláště mecenáš, který mým pansofickým studiím přeje již po dvanáct let a neustává ke mně být dobrotivý a štědrý, takže se začínám sbírat. A mohu říci: Dobře jest nám tuto býti, kdyby mne nesužovaly ještě dva důvody: vzdálenost rodinky, kterou jsem zanechal v marce, a ztráta celé knihovny a téměř všech rukopisů, usilovných prací více než čtyřiceti let.</p> <p>Píše se, že komický básník Terentius, ztrativ své komedie při ztroskotání, zahynul žalem.</p> <p>Já chválím Boha, který mne nenechal klesnout tak hluboko, abych zapomněl na křesťanskou trpělivost a nemohl snést i tento druh zkoušky, který seslala prozřetelná ruka boží. Jak se zlíbilo Hospodinu, tak se stalo.</p> <p>Chválím jeho jméno, že ona filologická díla, která jsem vypracoval v Uhrách, tamže zanechal a potom pokládal téměř za ztracená,</p> <p>konečně byla nalezena a uchráněna před touto poslední zkázkou tím, že byla o několik dní předtím poslána k Vám. Myslím tím</p>	<p>Únik z nebezpečných míst</p> <p>Propuknutí nemoci</p> <p>Nalezení útočiště u přátel</p> <p>Přízeň osudu</p> <p>Pomoc dobrodince</p> <p>Postesknutí si nad ztrátami a odloučením od rodiny</p> <p>Příklad nezvládnutého žalu</p> <p>Vděčnost Bohu za zvládnutí osudové zkoušky</p> <p>Vděčnost za zachráněná díla</p> <p>Způsob záchrany některých děl</p>	<p>Naplňování touhy po bezpečném přístavu</p> <p>Líčení bolestných životních událostí</p> <p>Naplňování touhy po bezpečném přístavu</p> <p>Počítání ztrát</p> <p>Vypořádávání se z těžkou životní situací</p>
---	--	---

<p>Lucidarium, Lexicum Latino-latinum a Scholaludus a biblický manuálík;</p> <p>Poněvadž jsem dosud nedostal zprávy, co se s nimi děje, prosím o ni nyní. Rovněž o těch knihách, které, vytištěny tiskárnou potockou, začaly se u Vás přetiskovat — Methodus Lingvarum novissima, Vestibulum, Janua s mluvnicí a slovníkem a Atrium Latinitatis Purae — toužím zvědět, jak daleko jejich tisk pokročil.</p> <p>A nejenom to, ale aby mi byla také poslána nějaká část těch, které vyšly; například Atria, jehož oněch padesát výtisků, které mi byly poslány, bylo s výjimkou několika, jež jsem porůznu rozdal, stráveno ohněm stejně jako všechno ostatní, takže mi z mých prací nezůstalo nic kromě nečistopisů pansofického díla, o jehož úpravě jsem strávil přes pětadvacet let. Vše, co bylo čistě přepsáno a připraveno do lisu, zahynulo.</p> <p>Ale i za ony odpadky, které byly zachráněny před zánikem, vzdávám Bohu svému díky.</p> <p>Nyní již se vážně do toho pustím, abych sebral střepy svých rozbitých nádob a nějak je zase slepil.</p> <p>V tom i Ty, příznivče, vypros přízeň boží a přispěj zbožnému vzdychání!</p> <p>Pokládej mne, prosím, za hodna odpovědi.</p> <p>Hle, cesta k pokračování dopisového styku mezi námi je otevřena: váš měšťan Vilém Deller si dopisuje se zdejším předním měšťanem</p>	<p>Zjišťování množství existujících děl</p> <p>Prosba o zaslání knih</p> <p>Škody na Komenského díle</p> <p>Vděčnost za nespálené zbytky děl</p> <p>Mohutné vzchopení se k nové činnosti</p> <p>Vyprošení si Božího požehnání</p> <p>Touha po kladné odpovědi</p> <p>Vymezování komunikačního kanálu</p>	<p>Potřeba spolupráce přítele</p> <p>Počítání ztrát</p> <p>Vypořádávání se z těžkou životní situací</p> <p>Přání být vyslyšen</p> <p>Potřeba spolupráce přítele</p>
--	--	---

<p>Jakubem Beyerem, blízko něhož v téže ulici bydlím; jejich prostřednictvím můžeme i týdně vyměňovat listy a navzájem si podávat zprávy o nutných věcech.</p> <p>A prosím, učiň počátek ihned a odevzdej doručiteli váš balík s určením pro mne, myslím svazek těch knih, které má poslat Endter-Atria a jiných, až kam se do této doby došlo.</p> <p>Já zase odtud touž cestou budu moci posílat své věci, ukáže-li se, že tato cesta bude schůdná. Přál bych si však, aby se začátek stal hned,</p> <p>dokud se skrze frankfurtský trh nabízí mimořádná příležitost.</p> <p>Pan Endter necht' ode mne přijme pozdravy a počíná si rázně.</p> <p>Větší věcná díla dopřeje mi, doufám, Bůh vypracovat zde; k nim však bez oněch menších, filologických, nemůže mládež mít přístup. Buďte sbohem, Bohu poručeni!</p> <p>Poněvadž jsem ztratil celou knižní výzbroj, přišel jsem také o všechny Tvé zlaté knihy, a mezi nimi o Deliciae mathematicae. Smutně shledávám, že i ty jsou mezitím uvedeny na účtu ztrát mého ztroskotání, a tak mi není možno do nich nahlédnout, ač by nový náhled posloužil k upravení anebo lepšímu formulování mých pojetí.</p> <p>Kéž bys vlídně připojil výtisk k témuž balíku, který mi má být poslán! Několik knih již mám znovu, štědrostí dobrých učených mužů, základ nové knihovny; jestliže i Ty ze svých</p>	<p>Prosba o urychlení</p> <p>Nutnost vzájemného poštovního styku</p> <p>Urgence</p> <p>Výhodné tržní podmínky</p> <p>Zapojení nového spolupracovníka</p> <p>Komenského tvůrčí plány do budoucna</p> <p>Další Komenského škody</p> <p>Prosba o pomoc při budování nové knihovny</p>	<p>Výzva k zahájení činnosti</p> <p>Potřeba spolupráce přítele</p> <p>Výzva k zahájení činnosti</p> <p>Využití obchodních příležitostí</p> <p>Vypořádávání se z těžkou životní situací</p> <p>Počítání ztrát</p> <p>Potřeba spolupráce přítele</p>
--	--	--

<p>sebemenšího něco připojíš, rozmnožíš řadu těch, kterým se budu cítit zavázán. Není nesnadné mnoha bohatým podarovat jednoho chudého, snadné je každého dobrého si zavázat dobrodiními.</p> <p>Buď sbohem!</p> <p>(Přiložený dopis dej prosím poslat mému Hesenthalerovi; neznám totiž jiné cesty!)</p> <p>Týž, jenž si vždycky Tebe, pane, velice vážil, Jan Komenský (Komenský, Molnár a Raichrtová, 2017, s. 305 – 309).</p>	<p>Prosba o předání vzkazu Rozloučení se s přítelem</p>	<p>Zakončení důležitého sdělení</p>
---	---	---

Interpretace výňatku textu z knihy: „*O sobě*“ (1987).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Zdvorné navázání kontaktu s přítelem, Prání být vyslyšen, Líčení bolestných životních událostí, Naplňování touhy po bezpečném přístavu, Počítání ztrát, Vypořádávání se z těžkou životní situací, Potřeba spolupráce přítele, Výzva k zahájení činnosti, Využití obchodních příležitostí, Zakončení důležitého sdělení

Kódy: Modlitba, Oslovení ušlechtilého muže, Potřeba svěřit se, Touha po kladné odpovědi, Osudová bouře, Neštěstí Polska a zkáza Lešna, Ztráta veškerého majetku a bydlení, Propuknutí nemoci, Únik z nebezpečných míst, Nalezení útočiště u přátel, Přízeň osudu, Pomoc dobrodince, Postesknutí si nad ztrátami a odloučením od rodiny, Škody na Komenského díle, Další Komenského škody, Příklad nezvládnutého žalu, Vděčnost Bohu za zvládnutí osudové zkoušky, Vděčnost za zachráněná díla, Způsob záchrany některých děl, Vděčnost za nespálené zbytky děl, Mohutné vzbouření se k nové činnosti, Vyprošení si Božího požehnání, Komenského tvůrčí plány do budoucna, Zjišťování množství existujících děl, Prosba o zaslání knih, Vymezování komunikačního kanálu, Nutnost vzájemného poštovního styku, Prosba o pomoc při budování nové knihovny, Prosba o urychlení, Urgence, Výhodné tržní podmínky, Zapojení nového spolupracovníka, Prosba o předání vzkazu, Rozloučení se s přítelem

Rozčlenění kategorií a kódů:**Kategorie:** Zdvořilé navázání kontaktu s přítelem**Příslušné kódy:** Modlitba, Oslovení ušlechtilého muže

Komenský, hluboce věřící muž, se v dopise vždy nejprve obrací k Bohu a pak následuje zdvořilé, uctivé oslovení komunikačního protějšku.

Kategorie: Prání být vyslyšen**Příslušné kódy:** Potřeba svěřit se, Touha po kladné odpovědi

Komenský toho má hodně na srdci. Dojmy z jeho strastiplných prožití jsou ještě hodně čerstvé. V úvodu svého dopisu Komenský cítí niternou potřebu svému příteli svěřit svá nedávná osudová prožití a z nich vyplývající naléhavé potřeby. Když se tak stalo, apeluje na svého přítele, aby jej vyslyšel a na dopis odpověděl.

Kategorie: Líčení bolestných životních událostí**Příslušné kódy:** Osudová bouře, Neštěstí Polska a zkáza Lešna, Ztráta veškerého majetku a bydlení, Propuknutí nemoci

Polsko prožívá krušné časy, Lešno je vypáleno. Komenský přichází o svůj dům a veškerý majetek – a ještě hůře – o nesmírně cennou, velikou část svých děl, na kterých mnoho let pracoval. Sám píše, že prožitá traumata a z něj plynoucí starosti způsobily, že na dva měsíce onemocněl.

Kategorie: Naplňování touhy po bezpečném přístavu**Příslušné kódy:** Únik z nebezpečných míst, Nalezení útočiště u přátel, Přízeň osudu, Pomoc dobrodince

Nebezpečí, v jakém se Komenský ocitl bezprostředně po tragických událostech v Lešnu, v něm vyvolává přirozenou potřebu bezpečného úkrytu. Slezsko (kde se necítil bezpečně), pohraniční oblasti, Štětín a Hamburk (kde onemocněl), byly místy, kudy prošel na své cestě do Amsterdamu, v němž byl přijat do laskavé náruče svých přátel.

Kategorie: Počítání ztrát**Příslušné kódy:** Postesknutí si nad ztrátami a odloučením od rodiny, Škody na Komenského díle, Další Komenského škody

Komenský trpí odloučením od rodiny, již musel zanechat v pohraničí a vyrovnává se se ztrátou svého majetku, zejména spálených knih a rukopisů, na nichž pracoval desítky let. V dopise příteli naznačuje celkový rozsah těchto škod.

Kategorie: Vypořádávání se z těžkou životní situací

Příslušné kódy: Příklad nezvládnutého žalu, Vděčnost Bohu za zvládnutí osudové zkoušky, Vděčnost za zachráněná díla, Způsob záchrany některých děl, Vděčnost za nespálené zbytky děl, Mohutné vzchopení se k nové činnosti, Vyprošení si Božího požehnání, Komenského tvůrčí plány do budoucna

Na příkladu básníka Terentia poukazuje Komenský na zhoubnost bezbřehého propadání se žalu. Je vděčný Bohu za to, že ho nenechal hluboce klesnout na mysli, je hluboce vděčný nejen za díla, která byla před požárem uchráněna, ale i za ohněm poškozené, ne zcela zničené zbytky svých rukopisů. Následuje výraz mohutného vzchopení se a odhodlání směřovat, co se týče tvůrčí činnosti, k neplodnějšímu období jeho života. V hluboké pokoře a důvěře v prozřetelnost Boží odkrývá svůj plán pomocí vysokého pracovního nasazení nahradit ztracené.

Kategorie: Potřeba spolupráce přítele

Příslušné kódy: Zjišťování množství existujících děl, Prosba o zaslání knih, Vymezování komunikačního kanálu, Nutnost vzájemného poštovního styku, Prosba o pomoc při budování nové knihovny

K tomu, aby mohl Komenský své smělé plány realizovat, musí s nimi seznámit své příznivce a přátele, bez jejichž pomoci se neobejde. V dopise svému příteli Jiřímu Filipu Härsdorffrovi vysvětluje, jakými konkrétními činy může realizovat svůj díl pomoci, související s inventarizací a distribucí Komenského děl a současně mu navrhuje způsob navázání intenzivnější vzájemné komunikace a poštovního styku. Ke konci svého dopisu jej prosí, aby svou troškou do mlýna přispěl k vybudování nové Komenského knihovny.

Kategorie: Výzva k zahájení činnosti

Příslušné kódy: Prosba o urychlení, Urgence

Komenský svého přítele Härsdorffra naléhavě prosí a výslovně vybízí k neodkladné a ihned započaté činnosti.

Kategorie: Využití obchodních příležitostí

Příslušné kódy: Výhodné tržní podmínky

Zapojení nového spolupracovníka

Blíže nespecifikované, aktuálně výhodné podmínky na frankfurtském trhu nahrávaly k realizaci Komenského plánů. Komenský prosí svého přítele, aby v této souvislosti bezprostředně aktivizoval a instruoval dalšího spolupracovníka.

Kategorie: Zakončení důležitého sdělení

Příslušné kódy: Prosba o předání vzkazu, Rozloučení se s přítelem

V závěru dopisu se Komenský se svým přítelem loučí a prosí jej o předání vzkazu.

Celková interpretace textu:

Zde se projevuje Komenského ryzí vztah k Bohu. Statečné přijetí krajně nepříznivých událostí, těžkých osudových ran a hluboká vděčnost za vše, co mu zůstalo. Následuje mohutné vzchopení se v propuknutí nového tvůrčího úsilí, podporovaného zlatými vlákny přátelství jeho věrných podporovatelů, ochotně připravených Komenskému ku pomoci.

Vzorek (17). Z knihy „J. A. Komenský: přednáška T. G. Masaryka“ jsme provedli obsahovou analýzu výňatku textu (Masaryk, 1920, s. 15).

Text	Kódy	Kategorie
Z Komenského musíme pochopiti, že vzdělanost zabezpečuje národu budoucnost, vzdělanost na základě mravním.	Mravním vzděláváním k lepším časům	Komenský jako světlo k důstojné budoucnosti národa
Komenský budiž nám příkladem neúporné práce, příkladem, který my Slované ve své pověstné širokosti dobře bychom měli ceniti.	Výchovný příklad pracovitého pedagoga	
Nepřehlížejme v této souvislosti, že Komenský v každém individuu vidí zárodek vývoje celku,	Jedinec jako vyvíjející se článek společnosti	Sounáležitost jednotlivce se společností
— nedá ti celek, nedá ti nikdo, čeho alespoň sámě nemáš už v sobě.	Obohacování jedince společností	

<p>Naše národní duše má zvláštnost, která též u Komenského se jeví: mysticism se spojuje s krajním realismem. Mně se zdá, že je to vlastnost nejen českého národa, ale Slovanů vůbec.</p> <p>Komenského charakterisuje přímo na jedné straně ideální, vznešené, řeknu i blouznivé úsilí, na druhé straně reální praktickost: celá jeho didaktika a paedagogika je práce člověka naskrze praktického, jenž výtečně dovede využítovati daných poměrů, (zde: sil duševních) k velikým účelům.</p> <p>I doufám, protože v Komenském se projevil český, slovanský duch, pokud národové mají něco zvláštního, že dobře působiti bude na budoucí naše generace; vždyť nepůsobil by Komenský pouhým mechanickým vlivem svých myšlenek, jestliže bychom mu nebyli do jisté míry kongeniální.</p> <p>Podle Komenského je naším úkolem pozornost obrátiti na to, co již ve svém národě máme, toť úkol těch, kteří ve školách na národ mají působiti.</p> <p>Jestliže při takové kongeniálnosti Komenský se nám stane učitelem milým, pak buďme jisti, mnoho a mnoho vykonáme, — už Sokrates pověděl, že učitel působí jen ten, jejž žactvo — zde celý národ — miluje (Masaryk, 1920, s. 15).</p>	<p>Komenský, Češi a Slované jako uskutečňovatelé ideálů</p> <p>Komenského produchovnění všedního života</p> <p>Komenského pedagogické kompetence</p> <p>Komenský jako ztělesnění předností slovanského ducha</p> <p>Vliv stejnorodosti na přitažlivost myšlenek</p> <p>Zušlechtování existujícího jako úkol pedagogů</p> <p>Duchovní posila Komenského myšlenkami Charisma milovaného učitele</p>	<p>Komenský a realizace ideálů jako schopnost slovanského ducha</p> <p>Stejnorodost v přitažlivosti Komenského a jeho myšlenek</p> <p>Výchova národa v Komenského duchu</p>
---	---	---

Interpretace výňatku textu z knihy: „J. A. Komenský: přednáška T. G. Masaryka“ (1920).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Komenský jako světlo k důstojné budoucnosti národa, Sounáležitost jednotlivce se společností, Komenský a realizace ideálů jako schopnost slovanského ducha, Stejnorodost v přitažlivosti Komenského a jeho myšlenek, Výchova národa v Komenského duchu

Kódy: Mravným vzděláváním k lepším časům, Výchovný příklad pracovitého pedagoga, Jedinec jako vyvíjející se článek společnosti, Obohacování jedince společnosti, Komenský, Češi a Slované jako uskutečňovatelé ideálů, Komenského produchovnění všedního života, Komenského pedagogické kompetence, Komenský jako ztělesnění předností slovanského ducha, Vliv stejnorodosti na přitažlivost myšlenek, Zušlechťování existujícího jako úkol pedagogů, Duchovní posila Komenského myšlenkami, Charisma milovaného učitele

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Komenský jako světlo k důstojné budoucnosti národa

Příslušné kódy: Mravným vzděláváním k lepším časům, Výchovný příklad pracovitého pedagoga

Komenský vychovával i příkladem svého pracovitého života. Kdo mu rozumí, ví, že vzdělávání a mravní výchova utváří charaktery nositelů budoucnosti národa.

Kategorie: Sounáležitost jednotlivce se společností

Příslušné kódy: Jedinec jako vyvíjející se článek společnosti, Obohacování jedince společnosti

Podle způsobů, jakými se budou vyvíjet jednotlivci, se utvoří společnost jako celek. Ta dává jednotlivcům zpětnou vazbu a zároveň je obohacuje podle principu stejnorodosti.

Kategorie: Komenský a realizace ideálů jako schopnost slovanského ducha

Příslušné kódy: Komenský, Češi a Slované jako uskutečňovatelé ideálů, Komenského produchovnění všedního života, Komenského pedagogické kompetence

Masaryk zde hovoří o Komenském jako o člověku, který, vzhlížeje vysoko, stojí nohama pevně na zemi a umí své vznešené myšlenky a získané poznatky uvádět do praktického života. Umění uskutečňovat ideály je charakterovým rysem, který je zastoupen v mentalitě českého národa, potažmo všech Slovanů. Celá Komenského pedagogika a didaktika je prostoupena úsilím tohoto druhu.

Kategorie: Stejnorodost v přitažlivosti Komenského a jeho myšlenek

Příslušné kódy: Komenský jako ztělesnění předností slovanského ducha, Vliv stejnorodosti na přitažlivost myšlenek

Komenský jako zosobnění některých světlých stránek českého, potažmo slovanského národního ducha? Proč ne, avšak jeho ideály a myšlenky mohou působit skrze lidi, kteří jsou jim povahově nakloněni. Stejně druhy se zde takto vzájemně přitahují.

Kategorie: Výchova národa v Komenského duchu

Příslušné kódy: Zušlechtování existujícího jako úkol pedagogů, Duchovní posila Komenského myšlenkami, Charisma milovaného učitele

Je třeba, aby pedagogové ve školách působili na národ. Jestliže v sobě probudí stejnorodost s Komenským, snáze se naladí na jeho myšlenky a pak jejich edukace přinese dobré ovoce. Dobrého učitele mají jeho žáci rádi.

Celková interpretace textu:

Masaryk líčí Komenského jako lidský vzor, jako výkvět duše slovanství, který v sobě soustřeďuje schopnost zpracovávat jím vnímané ideály v tvořivé myšlenky a ty pak důsledně realizovat v praktickém životě. Tato vlastnost, v Komenském tak výrazně vystupující, je součástí mentality Čechů a všech slovanských národů. Nejvyšším výchovným cílem je život věčný v ráji. A cesta k němu je živá víra, osvědčená přiměřenými skutky. Knihou všech knih křesťanského výchovně vzdělávacího procesu je Písmo a školní pedagogové jsou zušlechtujícími činiteli ve výchově národa. Kázeň ve škole je nutná, ale žáci mají být trestáni velmi uvážlivě, protože nepřiměřené tresty vzbuzují jejich odpor. Dobrým učitelem je ten, který je svými žáky milován.

Vzorek (18). Z knihy „*Poselství J. A. Komenského současné Evropě, části druhé — výběr textů z díla J. A. Komenského*“ jsme podrobili obsahové analýze tři úryvky textů, z toho dva z „*kapitoly III. — O úloze výchovy, vzdělávání a potřebě reformy škol*“ a jeden z „*kapitoly IV. — O výchově k mravnosti a ke zbožnosti*“ (Komenský in Floss, 2005, s. 63, 64, 68).

Text	Kódy	Kategorie
<p style="text-align: center;">III.</p> <p><u>O úloze výchovy, vzdělání a potřebě reformy škol a o kritice současného stavu škol</u></p> <p>23. Nyní špatné společnosti kazí mládež.</p> <p>Avšak nyní bydlíme promíšení, dobří mezi špatnými; a nekonečně větší je počet špatných než dobrých.</p> <p>Špatným příkladem se dává mládež tak mocně strhovat,</p> <p>že předpisy o pěstování ctnosti, jež se podávají jako protijed zla, nemají žádnou moc, nebo jen nepatrnou.</p> <p>A rodiče nedbají nebo neumějí čelit zlu. Co teprve říci tomu, že ty předpisy ctnosti pomáhají jen zřídka? Málo je mezi rodiči těch, kteří mohou své děti naučit něčemu dobrému, buď že se sami nenaučili ničemu takovému, nebo že majíce jiné snažení, tyto věci zanedbávají.</p> <p>Ani všichni učitelé. I mezi učiteli je málo těch, kteří umějí mládeži dobro dobře vštěpovat. A nebo vyskytne-li se někdy někdo, uchytí jej některý mocný pán, aby se v soukromí věnoval jeho dítkám; obecného přístupu k němu není.</p>	<p>Menšina dobrých versus temná většina Zhoubný vliv špatných příkladů na mládež Zanedbatelný přínos výchovných norem Nezpůsobilost a špatné výchovné snažení rodičů Nedostatek dobrých a kompetentních učitelů</p>	<p>Jevy způsobující kolabování výchovného procesu</p>

<p>Proto všechno divočí a řítí se k horšímu. Tím se stává, že ostatní mládež roste bez náležité péče tak jako proutí, které nikdo nepěstuje, nezalévá, neklestí, nevede k řádu. Následkem toho surové a divoké mravy a zvyky ovládají svět, všechna města a městečka, všechny domy a všechny lidi, jejichž tělo i duch je na všech stranách pln čirého zmatení. Kdyby dnes ožil Diogenes, Sokrates, Seneka, Šalomoun a přišel mezi nás, nenajdou nic jiného než druhdy. Kdyby Bůh z nebe k nám mluvil, neřekne nic jiného, než co řekl: že porušení jsou všichni a ohavní se stali ve všech snahách svých (Žalm 14, 1). (DM, s. 54)⁴¹ (Komenský in Floss, 2005, s. 63).</p> <p>24. Co znamená pečlivě vychovávat mládež. konečně aby pravým poznáním Boha, sebe sama i rozmanitých věcí byla plněna jejich mysl; a v tom světle aby zvykali vidět světlo boží a nade vše ostatní milovat a ctít otce světél, (DM, s. 54-55)⁴².</p> <p>25. Jak tedy komu leží na srdci blaho vlastních dítek a vrchnostem světským i církevním blaho pokolení lidského, tak ať pospíší činit opatření, by nebeské rostlinky začaly být včas štěpovány, oklest'ovány a zalévány a aby včas začaly být rozumně formovány k šťastnému vzrůstu ve vzdělání, mravnosti a zbožnosti (DM, s. 88)⁴³ (Komenský in Floss, 2005, s. 64).</p>	<p>Společenský úpadek Mládež rostoucí jako dříví v lese Svět jako Babylón zdivočelých mravů, zvyků a zmatených duší Zděšení mudrců nad morálním bahnem lidstva Hněv Boží nad nízkostí lidí</p> <p>Výchova mládeže působením světla poznání a pěstováním lásky k Bohu Nutnost žádoucích změn výchovně – vzdělávacího systému Včasný začátek vzdělávání a výchovy dětí k mravnosti a zbožnosti</p>	<p>Hříšný Babylón světa jako následek ne výchovy Pláč mudrců a hněv Boží nad zkažeností světa Opěrné body Komenského vize pečlivé výchovy mládeže</p>
---	--	---

⁴¹ Velká didaktika (Didactica magna), v: Vybrané spisy Jana Amose Komenského, sv. I., Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 41-281 (DM).

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

<p style="text-align: center;">IV.</p> <p><u>O výchově k mravnosti a ke zbožnosti</u></p> <p>31. Nešťastné trhání</p> <p>Nešťastné proto trhání, kdekoli ta trojice spolu nedrží ocelovým svazkem! Nešťastné vzdělání, které nepřechází v mravnost a zbožnost!</p> <p>Neboť co je vzdělání bez mravnosti? Kdo prospívá ve vedení a ztrácí na mravech (praví staré přísloví), více ztrácí než získává.</p> <p>Tedy totéž, co řekl Šalomoun o krásné, ale nerozumné ženě, může se říci o člověku vzdělaném, jehož mravy jsou však špatné: jako šperk zlatý na rypáku svině je vzdělání při člověku nectnostném (Přísloví 11,22).</p> <p>Jako drahokamy se nezasazují do olova, nýbrž do zlata a oboje se třpytí pěkněji, tak vědění se nesmí spojovat s nevázaností, nýbrž se ctností, a jedno druhému dodá krásy.</p> <p>Když pak k obojímu přistoupí pravá zbožnost, bude dokonalost dovršena.</p> <p>Neboť jako je bázeň Páně počátkem a koncem moudrosti, tak také je vrcholem a korunou vědění, poněvadž plnost moudrosti je báti se Pána (Přisl. 1, Sir. I a jinde). (DM, s. 98) ⁴⁴ (Komenský in Floss, 2005, s. 68).</p>	<p>Neštěstí plynoucí z odtržení vzdělání od mravnosti a zbožnosti</p> <p>Škodlivé účinky vzdělání vyvěrající z půdy nemravnosti</p> <p>Házení perel vědění bezectným sviním versus pokládání perel vědění na oltář mravní čistoty</p> <p>Zbožnost jako most k dokonalosti</p> <p>Respekt a úcta k Bohu jako alfa a omega moudrosti</p>	<p>Vzdělání, mravnost a zbožnost jako součásti zlatého trojúhelníku dokonalosti</p>
--	--	---

Z knihy „*Poselství J. A. Komenského současné Evropě*“ jsme podrobili obsahové analýze 3 výňatky textů (2005).

⁴⁴ Velká didaktika (Didactica magna), v: Vybrané spisy Jana Amose Komenského, sv. I., Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 41-281 (DM).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Jevy způsobující kolabování výchovného procesu, Hříšný Babylón světa jako následek ne-výchovy, Pláč mudrců a hněv Boží nad zkažeností světa, Opěrné body Komenského vize pečlivé výchovy mládeže, Vzdělání, mravnost a zbožnost jako součásti zlatého trojúhelníku dokonalosti

Kódy: Menšina dobrých versus temná většina, Zhoubný vliv špatných příkladů na mládež, Zanedbatelný přínos výchovných norem, Nezpůsobilost a špatné výchovné snažení rodičů, Nedostatek dobrých a kompetentních učitelů, Společenský úpadek, Mládež rostoucí jako dříví v lese, Svět jako Babylón zdivočelých mravů, zvyků a zmatených duší, Zděšení mudrců nad morálním bahnem lidstva, Hněv Boží nad nízkostí lidí, Výchova mládeže působením světla poznání a pěstováním lásky k Bohu, Nutnost žádoucích změn výchovně – vzdělávacího systému, Včasný začátek vzdělávání a výchovy dětí k mravnosti a zbožnosti, Neštěstí plynoucí z odtržení vzdělání od mravnosti a zbožnosti, Škodlivé účinky vzdělání vyvěrající z půdy nemravnosti, Házení perel vědění bezectným sviním versus pokládání perel vědění na oltář mravní čistoty, Zbožnost jako most k dokonalosti, Respekt a úcta k Bohu jako alfa a omega moudrosti

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Jevy způsobující kolabování výchovného procesu

Příslušné kódy: Menšina dobrých versus temná většina, Zhoubný vliv špatných příkladů na mládež, Zanedbatelný přínos výchovných norem, Nezpůsobilost a špatné výchovné snažení rodičů, Nedostatek dobrých a kompetentních učitelů,

Podle Komenského jsou dobří lidé na světě v menšině. Špatné příklady z většiny strhávají mládež na šikmou plochu. Protiváhou nejsou ani předpisy nabádající ke ctnostnému životu, neboť nenacházejí v duších dostatečnou odezvu. Rodiče, jimž někdy chybí dobré chtění či potřebná způsobilost, většinou na výchovu svých dětí nestačí. Dobrých učitelů - vychovatelů je poskrovnu, a většinou k nim veřejnost nemá přístup.

Kategorie: Hříšný Babylón světa jako následek ne-výchovy

Příslušné kódy: Společenský úpadek, Mládež rostoucí jako dříví v lese, Svět jako Babylón zdivočelých mravů, zvyků a zmatených duší

Následkem špatných příkladů lidí a nedostatečné výchovy, které chybí pevný a spravedlivý řád, mládež roste jako divoké dříví v lese nechané napospas sobě samému. Z toho vzchází divoký zmatek v duších, který se promítá do společenského úpadku světa.

Kategorie: Pláč mudrců a hněv Boží nad zkažeností světa

Příslušné kódy: Zděšení mudrců nad morálním bahnem lidstva, Hněv Boží nad nízkostí lidí

Sodoma Gomora. Mudrci dávných dob by se zhrozili a Bůh by se hněval nad zkažeností tohoto světa.

Kategorie: Opěrné body Komenského vize pečlivé výchovy mládeže

Příslušné kódy: Výchova mládeže působením světla poznání, Nutnost žádoucích změn výchovně – vzdělávacího systému, Včasný začátek vzdělávání a výchovy dětí k mravnosti a zbožnosti

Pečlivou výchovou mládeže je plnění jejich duší i mysli světlem, aby v něm poznávali sami sebe, Vůli Stvořitele a účel rozmanitých věcí a aby se v něm naučili milovat a ctít Otce všeho tvorstva. Je však třeba, aby mocní tohoto světa zasáhli a učinili opatření vedoucí k tomu, aby děti mohly být vzdělávány, formovány a vychovávány k šťastnému vývoji, mravnosti a zbožnosti již od útlého věku.

Kategorie: Vzdělání, mravnost a zbožnost jako součásti zlatého trojúhelníku dokonalosti

Příslušné kódy: Neštěstí plynoucí z odtržení vzdělání od mravnosti a zbožnosti, Škodlivé účinky vzdělání vyvěrající z půdy nemravnosti, Házení perel vědění bezectným sviním versus pokládání perel vědění na oltář mravní čistoty, Zbožnost jako most k dokonalosti, Respekt a úcta k Bohu jako alfa a omega moudrosti

Komenský vidí ve vzdělání, mravnosti a zbožnosti tři atributy lidské dokonalosti, které se navzájem posilují a doplňují. Jejich oddělování v člověku je nešťastné. Vzdělání na půdě nemravnosti jsou perly na rypáku svině a přináší neštěstí a škody. Vzdělání působí blahodárně tam, kde se snoubí s mravností a zbožností. Zbožnost je vystupňováním mravnosti a vede k Bohu. Začátkem a koncem veškerého skutečného vědění je respekt a úcta k Bohu.

Celková interpretace textu:

Mezi lidmi je málo dobrých a mnoho temných duší, jejichž špatné příklady a zlé zvyky strhují s sebou a kazí dorůstající mládež. Těmto zhoubným výchovným vlivům nedokáží

čelit rodiče ani učitelé, kterých je málo. Výchovná pravidla nejsou respektována. Svět se noří do divokého chaosu zmatených duší. Temnoty ovládají svět. Pečlivá výchova mládeže musí být spojena s poznáváním Boha, svých schopností a účelu všech věcí. Mládež má být vzdělávána a vychovávána k mravnosti a zbožnosti od útlého věku. Za tím účelem je třeba, aby představitelé světské a církevní moci učinili potřebná opatření. Vzdělání, mravnost a zbožnost by měly být v člověku pevně spojeny, neboť jej vedou k dokonalosti, k Bohu. Úcta k Bohu je počátkem a koncem moudrosti. Vědění bez mravnosti dláždí cestu k úpadku.

5.3 Obsahová analýza textů, vztahujících se k Tomáši Garriguu Masarykovi

K obsahové analýze osobnosti Tomáše Garrigua Masaryka jsme použili vzorky (19) až (27).

Vzorek (19). Z knihy „*Masaryk české mládeži*“ jsme provedli obsahovou analýzu tří úryvků textu z „*kapitoly II. – V boji o pravdu*“ (Masaryk a Caha, 1922, s. 30, 33 a 36).

Text	Kódy	Kategorie
<p>V BOJI O PRAVDU:</p> <p>Boj o Rukopisy.</p> <p>Na počátku 19. stol. (1817) „objevil“ spisovatel V. Hanka „vzácné staročeské“ Rukopisy. První z nich, zvaný Královédvorský, obsahuje několik „staročeských“ básní, druhý, Zelenohorský, báseň „Soud Libušin“.</p> <p>Mezi vlastenci českými vzbudil tento „objev“ veliké nadšení a vzrušení, neboť Rukopisy jasně dokazovaly, že staří Čechové měli vysokou vzdělanost, když Němci „chodili po lesích a pojídali žaludy“</p>	<p>Nález „vzácných rukopisů“</p> <p>Euforie českých vlastenců</p> <p>Falšování historických dokumentů</p>	<p>Dramatická událost</p> <p>vyrůstající ze lži či omylu</p> <p>manipulace davů</p>

<p>Někteří učenci čeští (např. Dobrovský) již tehdy nevěřili v pravost Rukopisů, ale vystoupit veřejně proti národním „skvostům“ těmto neodvážil se nikdo.</p> <p>Až po 70 letech</p> <p>několik neohrožených učenců českých (Masaryk, Gebauer, Goll, Vlček a j.) nezvratně dokázalo, že Rukopisy nevznikly v českém starověku, nýbrž že jsou to výtvořky Hankovy a jeho přátel.</p> <p>V boji o Rukopisy byl Masaryk duší celého hnutí, dodává ostatním odvahy.</p> <p>Nejen obráncové Rukopisů, nýbrž takřka celý národ vrhl se na něho. Masaryk byl veřejně obviněn, že je podplacen, když ne z Berlína, tedy alespoň z Vídně!</p> <p>Ale neohrožený učenec nedal se zastrašiti. Byl přesvědčen, že národní mravnost káže, aby z našich dějin odstraněno bylo bezcenné a zahanbující pozlátko (Rukopisy), aby falešná minulost byla nahrazena minulostí pravou a mnohem skvělejší — slavnou minulostí husitskou a českobratrskou (Masaryk a Caha, 1922, s. 30).</p> <p>Proti pověře rituální vraždy.</p> <p>R. 1899 obviněn byl žid Hilsner, že zavraždil křesťanskou dívku z Polné, aby její krev dodal k náboženským obřadům (obřad ritus, odtud vražda rituální). Český lid věřil této lživé pověře.</p>	<p>Nevyslovená nedůvěra učenců</p> <p>Doba působení lži</p> <p>Odhalení pravdy o původu rukopisů</p> <p>Opravdovost živená láskou k pravdě</p> <p>Útoky veřejnosti odmítající pravdivou realitu</p> <p>Falešná obvinění z podjatosti</p> <p>Síla odvahy</p> <p>Bezcennost lživého zkrášlování dějin, obraz skutečné hrdinské minulosti českého národa,</p> <p>Obvinění z vraždy vycházející z předsudků</p>	<p>Strach učenců hájit vlastní přesvědčení</p> <p>Boj o pravdu a spravedlnost</p> <p>Ctnosti duchovního rytíře</p> <p>Nepřátelská reakce veřejnosti</p> <p>Ctnosti duchovního rytíře</p> <p>Výchovný účinek pravdy v dějinách národa</p> <p>Dramatická událost vyrůstající ze lži či omylu</p>
--	--	--

<p>Prof. Masaryk však po pečlivém studiu vystoupil rozhodně proti ní s důkazem, že rituální Vražda zakládá se na pouhé pověře.</p> <p>Opět téměř celý národ povstal proti němu. Nepřátelé ho obvinili, že je podplacen židy.</p> <p>Ale Masaryk neustoupil: klidně snášel všechna příkoří. Chtěl, aby jeho národ byl živen jen ryzí pravdou (Masaryk a Čaha, 1922, s. 33).</p>	<p>Vlastní analýza případu</p> <p>Vyvrácení důkazů o Hilsnerově vině</p> <p>Vzplanutí nenávisti davů</p> <p>Schopnost trpět pro pravdu</p>	<p>Boj o pravdu a spravedlnost</p> <p>Nepřátelská reakce veřejnosti</p> <p>Ctnosti duchovního rytíře</p>
<p>„Velezrádný“ proces záhřebský.</p> <p>R. 1909 obviněno bylo 53 vzdělaných Čarvatů, že osnovali velezrádné hnutí, jež směřovalo k odtržení Čarvatska a ostatních zemí jihoslovanských od Rak.-Uherska. Po 9 měsících úpěli ubožáci ve vězení, a rak.-uher. katané chystali již pro ně šibenice ...</p> <p>Masaryk zajel si několikrát do Záhřeba i do Bělehradu, aby viděl a slyšel, co potřeboval,</p> <p>a pronesl pak (v polovici května 1909) ve vídeňském parlamentě obsírnou řeč, v níž odhalil vládní ničemnost důkazem, že listiny, na základě jichž byla sepsána žaloba, byly padělány na rakousko-uher. vyslanectví v Bělehradě.</p> <p>Brzy po tom vystoupil Masaryk v delegacích (společném sněmu pro Rak.-Uhersko) velmi ostře proti tehdejšímu rakouskému ministru zahraničních věcí. Rakouská diplomacie byla zahanbena před celým světem.</p>	<p>Pokus o záměrnou justiční vraždu</p> <p>Vlastní šetření případu vlastizrady</p> <p>Vystoupení ve Vídeňském parlamentu</p> <p>Odhalení vykonstruovaných důkazů</p> <p>Veřejné kárání vysokého politika</p>	<p>Dramatická událost vyrůstající ze lži či omylu</p> <p>Boj o pravdu a spravedlnost</p>

<p>Od té doby vyslovovalo se jméno Masarykovo s úctou po celé Evropě. Největší lásky svým mužným vystoupením dobyl si Masaryk ovšem u Jihoslovanů, kteří od té doby o něm říkali: „Evo, naš čoviek“ (to je náš člověk). Dle slov Arn. Denise Masaryk svým zakročením učinil „malý český národ velikým ve světě“. (Masaryk a Caha, 1922, s. 36).</p>	<p>Projevy úcty, lásky a veřejného uznání</p>	<p>Mezinárodní věhlas pramenící z morálního kreditu</p>
---	---	---

Interpretace výňatků textu z knihy: „*Masaryk české mládeži, kapitola II. – V boji o pravdu*“ (1922).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Dramatická událost, vyrůstající ze lži či omylu, Manipulace davů, Strach učenců hájit vlastní přesvědčení, Boj o pravdu a spravedlnost, Ctnosti duchovního rytíře, Nepřátelská reakce veřejnosti, Výchovný účinek pravdy v dějinách národa, Mezinárodní věhlas pramenící z morálního kreditu

Kódy: Nález „vzácných rukopisů“, Obvinění z vraždy vycházející z předsudků, Pokus o hromadnou justiční vraždu, Euforie českých vlastenců, Falšování historických dokumentů, Doba působení lži, Nevyslovená nedůvěra učenců, Odhalení pravdy o původu rukopisů, Vlastní analýza případu, Vyvrácení důkazu o Hilsnerově vině, Vlastní šetření případu vlastizrady, Vystoupení ve Vídeňském parlamentu, Odhalení vykonstruovaných důkazů o vině, Veřejné kárání vysokého politika, Opravdovost živená láskou k pravdě, Síla odvahy, Schopnost trpět pro pravdu, Útoky veřejnosti odmítající pravdivou realitu, Falešná obvinění z podjatosti, Vzplanutí nenávisti davů, Bezcennost lživého zkrášlování dějin, Obraz skutečné hrdinské minulosti českého národa, Projevy úcty, lásky a veřejného uznání

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Dramatická událost, vyrůstající ze lži či omylu

Příslušné kódy: : Nález „vzácných rukopisů“, Obvinění z vraždy vycházející z předsudků, Pokus o hromadnou justiční vraždu

Kauza týkající se podvržených rukopisů se „vzácným historickým obsahem“, případ vraždy dívky, ze které byl obviněn nevinný žid Hilsner a kauza obvinění 53 Jihoslovanů z vlastizrady měly tyto společné jmenovatele: hýbaly povědomím tehdejší veřejnosti, měly dramatický průběh a jejich spouštěčem byla nepravdivá tvrzení.

Kategorie: Manipulace davu

Příslušné kódy: Euforie českých vlastenců, Falšování historických dokumentů, Doba působení lži

Rukopisy byly zfalšovány v době, kdy probíhalo obrozenecké hnutí a náš národ dychtil po artefaktu, který by zřetelně ukazoval na historické kořeny české kultury. Podvržení nepravých historických dokumentů však bylo manipulací davu, neboť způsobilo výrazné ovlivnění nálad a myšlení veřejnosti, trvající 7 desetiletí.

Kategorie: Strach učenců hájit vlastní přesvědčení

Příslušné kódy: Nevyslovená nedůvěra učenců

Byť někteří vzdělanci nevěřili, že jsou Rukopisy pravé, báli se jít do konfrontace s veřejným míněním, které jejich existenci vítalo a oslavovalo.

Kategorie: Boj o pravdu a spravedlnost

Příslušné kódy: Odhalení pravdy o původu rukopisů, Vlastní analýza případu, Vyvrácení důkazu o Hilsnerově vině, Vlastní šetření případu vlastizrady, Vystoupení ve Vídeňském parlamentu, Odhalení vykonstruovaných důkazů o vině, Veřejné kárání vysokého politika

Masaryk se nebál otevřít otázku pravosti národem opěvovaných Rukopisů. Na základě provedeného vědeckého výzkumu je označil za falzifikáty. I přes nenávisť davů, kterou si svým činem vysloužil, Masaryk šel do boje s předsudky širokých mas protižidovsky laděného obyvatelstva, které hnaly nevinného žida Hilsnera na smrt. Masarykův nezlomný charakter, cit pro pravdu a spravedlnost se opět projevily, když po prozkoumání případu velezrady vystoupil na půdě Rakousko-uherského parlamentu a rozbil vládními úředníky vykonstruovanou obžalobu, posílající na šibenici 53 Jihoslovanů, obviněných z velezrady. Ve svém dalším projevu ostře kritizoval ministra zahraničí. Masaryk, příslušník vazalského českého národa, po tři století uzurpovaného Rakousko-uherským mocnářstvím veřejně

poukazuje na zkaženost v jeho nejvyšších politických kruzích! Svými chrabrymi činy Masaryk dával jasný signál, že Pravda a Spravedlnost jsou těmi nejvyššími hodnotami.

Kategorie: Ctnosti duchovního rytíře

Příslušné kódy: Opravdovost živená láskou k pravdě, Síla odvahy, Schopnost trpět pro pravdu

Masarykovy osobnostní povahové rysy jako láska k pravdě, odvaha k boji, důslednost vykonávaných skutků a statečnost, s níž snášel utrpení, plynoucí z útoků nepřátel jej uschopňovaly k velkým činům – kdyby Masaryk nebyl nadán duchovními ctnostmi vysokého druhu, nikdy by se nemohl stát tím, kým byl.

Kategorie: Nepřátelská reakce veřejnosti

Příslušné kódy: Útoky veřejnosti odmítající pravdivou realitu, Falešná obvinění z podjatosti, Vzplanutí nenávisti davů

Masaryk bere značné části české veřejnosti modlu, na kterou byla pyšná a která v mnohých jednotlivcích vyvolávala příjemné, leč iluzorní představy. Sáhnu na „nedotknutelné“ a davy „ochuzených“ lidí jej za to kamenují a nazývají zaprodancem cizích mocností. Po té, co ukázal českému člověku, že jeho nepřítelem není „Zlý žid“ ale malost spočívající v předsudcích a nízkém myšlení, stal se z nenáviděného Masaryka nejnenáviděnější muž českého národa.

Kategorie: Výchovný účinek pravdy v dějinách národa,

Příslušné kódy: Bezcnost lživého zkrášlování dějin, Obraz skutečné hrdinské minulosti českého národa

Masaryk dobře věděl, že historie může mít pro národ výchovnou hodnotu, jen tehdy, když bude zobrazovat skutečné dějinné události. Rozbil nepravý, uměle vyšperkovaný obraz části českých dějin proto, aby se lidé našeho národa mohli učit od skutečných hrdinů naší minulosti a ze skutečných událostí, které tito spoluvytvářeli a jimiž procházeli. Chtěl, aby znali období reformace, na jehož počátku stál mistr Jan Hus, Jednotu bratrskou a nositele jejího odkazu J. A. Komenského a další znamenité osobnosti a důležité události našich dějin.

Kategorie: Mezinárodní věhlas pramenící z morálního kreditu

Příslušné kódy: Projevy úcty, lásky a veřejného uznání

Činem osvobození 53 Jihoslovanů ze spárů rakousko-uherské byrokracie si bezpochyby Masaryk získal srdce, úctu a respekt tisíců lidí a snad i těch, kteří si o něm dříve mysleli, že je žoldákem Židů či placeným agentem v rakousko-uherských či německých službách. Obsah této kategorie dobře vystihuje citát z knihy *Ano, Masaryk* od Zdeňka Mahlera: „A v roce 1912 uspořádaly noviny⁴⁵ výzkum veřejného mínění – položily otázku: vznikne-li republika, kdo by měl být jejím prezidentem? Jednoznačně v anketě zvítězil Masaryk jakožto nesporná mravní autorita. Vysoké reputaci se těšil nejenom doma, měl ji i v zahraničí: už tehdy byl považován za živé svědomí střední Evropy, a proto byl kandidován na Nobelovu cenu míru“ (Mahler, 2007, s. 58).

Celková interpretace textu:

Postavit se čelem ke společenskému problému, objasnit jej a interpretovat zjištěné skutečnosti a nalezená východiska nezkřiveným a nepřikrášleným způsobem bylo pro Masaryka kategorickým imperativem. On bojoval proti nespravedlnosti, proti pověrám, předsudkům a lžím – protože nemohl jinak! I díky tomuto heroickému neohroženému úsilí se Masaryk v dobách, kdy děním ve společnosti hýbaly výše uvedené kauzy, stával osobou se vzrůstajícím společenským a politickým vlivem.

Vzorek (20). Z knihy *„Ano, Masaryk“* jsme provedli obsahovou analýzu výňatku textu (Mahler, 2007, s. 25 – 26)

Text	Kódy	Kategorie
<p>Aby si zajistil místo univerzitního učitele, předložil Masaryk studii o sebevraždě. Šlo o téma, které ho celý život zjitřovalo.</p> <p>A nejen jako individuální jev — v době, kdy Masaryk na spisu pracoval, bylo v Evropě prokázáno již padesát tisíc sebevražd ročně. Spatřoval v tom důkaz, že společnost je chorá a svět stoná.</p>	<p>Studie o příčinách sebevraždnosti</p> <p>Velký počet sebevražd jako znak upadající společnosti</p>	<p>Masarykova habilitační práce</p>

⁴⁵ Z dalšího textu na str. 58 knihy *Ano, Masaryk* (2007) Zdeňka Mahlera vyplývá, že šlo o Lidové noviny.

<p>A snažil se dopátrat příčin: soustředil poznatky všech vědních odvětví — od historie přes filozofii a sociologii až po psychologii.</p> <p>Dospěl k názoru, že tento jev je zřejmě vyvolán tím, že člověk se odklonil od Boha, že převzal roli Boha, že se sám za Boha prohlásil.</p> <p>Oповážlivec však záhy přišel na to, že na takové břímě nestačí. A tak se ve společnosti ohlásila omrzlost a výstřelky, zoufalství a dekadence.</p> <p>Bylo jaksí patrné, že člověk se buď musí pověsit na Boha, anebo se pověsí na hřebík.</p> <p>Masaryk navíc zjistil, že lidská krize nemusí vyústit jenom v sebevražednost —</p> <p>postihne-li člověka agresivního, může se projevit zabíjením jiných.</p> <p>Na Masarykově rukopise je patrné, že jeho práci provázelo stále větší vzrušení — snažil se dospět nejen k analýze, ale i k odpovědi. Jeho rozbor je znamenitý,</p> <p>odpověď ale velice prostá: Masaryk se dopracoval k tomu, že východisko je v novém náboženství, v opravdové zbožnosti.</p> <p>Vlastně se vrátil k jistotě, jakou byl prostoupen v dětství, od maminky (Mahler, 2007, s. 25 – 26).</p>	<p>Vědecký multidisciplinární přístup</p> <p>Opuštění Boha člověkem</p> <p>Člověk pasující se do role Boha</p> <p>Úpadek lidstva provázený sociálně patologickými jevy</p> <p>Návrat k Bohu nebo utonutí v propastech lidské psychiky</p> <p>Sebevražda jako reakce na krizi</p> <p>Zabíjení jako projev stupňované agresivity</p> <p>Pochopení problému a vzrušující hledání cesty z krize</p> <p>Návrat k Bohu jako východisko z anomického soumraku společnosti</p> <p>Zbožnost matky jako jistota dítěte</p>	<p>Člověk odvracející se od Boha a jeho pád</p> <p>Otevírání se Bohu nebo eskalace společenské krize</p> <p>Hledání východiska ze společenského úpadku</p> <p>Nalezení léku na integritu jednotlivce i společnosti</p>
---	--	--

Interpretace výňatku textu z knihy: „*Ano, Masaryk*“ (2007)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Masarykova habilitační práce, Člověk odvracející se od Boha a jeho následný pád, Otvírání se Bohu nebo eskalace společenské krize, Hledání východiska ze společenského úpadku, Nalezení léku na integritu jednotlivce i společnosti

Kódy: Studie o příčinách sebevraždy, Velký počet sebevražd jako znak upadající společnosti, Vědecký multidisciplinární přístup, Opuštění Boha člověkem, Člověk pasující se do role Boha, Úpadek lidstva provázený sociálně patologickými jevy, Návrat k Bohu nebo utonutí v propastech lidské psychiky, Sebevražda jako reakce na krizi, Zabíjení jako projev stupňované agresivity, Pochopení problému a vzrušující hledání cesty z krize, Návrat k Bohu jako východisko z anomického soumraku společnosti, Zbožnost matky jako jistota dítěte

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Masarykova habilitační práce

Příslušné kódy: Studie o příčinách sebevraždy, Velký počet sebevražd jako znak upadající společnosti, Vědecký multidisciplinární přístup

Masaryk předkládá Sebevraždu jako vstupenku do akademického života. Vysokou sebevražednost v Evropě vyhodnotil jako znak uvadající, nemocné společnosti. Ve svém výzkumu při objasňování příčin postupoval vědeckým, multidisciplinárním způsobem.

Kategorie: Člověk odvracející se od Boha a jeho následný pád

Příslušné kódy: Opuštění Boha člověkem, Člověk pasující se do role Boha, Úpadek lidstva provázený sociálně patologickými jevy

Masaryk přišel na to, že člověk (jako zástupce většiny lidstva) opustil vysoké cíle a mravní zásady, které ho vedly k Božství a nahradil je těmi vlastními. Tím učinil sám sebe svým vlastním Bohem. S vytrácející zbožností se měnily i společensky výchovné cíle a člověk začal způsobem, který vytváří prostor pro vznik sociálně patologických jevů.

Kategorie: Otvírání se Bohu nebo eskalace společenské krize

Příslušné kódy: Návrat k Bohu nebo utonutí v propastech lidské psychiky, Sebevražda jako reakce na krizi, Zabíjení jako projev stupňované agresivity

Aby vyšel ze společenské krize (která je v pojetí Masaryka krizí morálky) se člověk musí vzchopit, přenastavit svůj hodnotový žebříček a žít způsobem, který ho vnitřně přiblíží k Bohu. Pokud odmítne nastoupit cestu vedoucí k Bohu, bude pokračovat ve způsobu života stupňujícím společenskou destrukci. Dojde-li k vystupňování psychosociální krize v agresivním člověku, nemusí být následkem sebevražda, ale zabíjení (vraždění) druhých.

Kategorie: Hledání východiska ze společenského úpadku

Příslušné kódy: Pochopení problému a vzrušující hledání cesty z krize

Masaryk skvěle zanalyzoval příčiny společenského úpadku a hledal z něj cestu ven...

Kategorie: Nalezení léku na integritu jednotlivce i společnosti

Příslušné kódy: Návrat k Bohu jako východisko z anomického soumraku společnosti, Zbožnost matky jako jistota dítěte

Jako jisté východisko z této hluboké psychosociální společenské krize viděl Masaryk nový způsob víry, prostoupený opravdovou zbožností. Vrátil se tak k jistotě, kterou mu vložila do kolébky jeho zbožná matka.

Celková interpretace textu:

Podle Mahlera chtěl Masaryk prostřednictvím své habilitační práce přinést poznání, proč lidé páchají sebevraždy. Přišel na to, že vysoká sebevražednost je příznakem krize stonající společnosti, která se odvrátila od Boha. Příčinu této krize vidí v tom, že se člověk Boha zřekl a sebe samého učinil svým Bohem. Tuto roli však člověk nemůže unést a stává se strůjcem sociálně patologických jevů. Člověk se musí k Bohu přiblížit, anebo završit započatý sebedestrukční proces. Důsledkem krize nejsou jen sebevraždy, ale i vraždy, spáchané prostřednictvím krizí postižených agresivních jedinců. Východiskem z krize je nové náboženství, založené na vroucím, niterném přibližování se k Bohu.

Vzorek (21). Z knihy „*Ano, Masaryk*“ jsme provedli obsahovou analýzu výňatku textu (Mahler, 2007, s. 39 – 42).

Text	Kódy	Kategorie
Když se hovoří o Masarykových střetech, uvádějí se zpravidla dva — rukopisné boje a hilsneriáda. Dodneška se však stydlivě zamlčuje kolize třetí — s katolickými preláty.	Kauza Masaryk versus katolická církve	Třetí osudová bitva mladého profesora
Už poté, co papež Pius IX. proklamoval svoji neomylnost a od profesorů se žádalo, aby služebně přísahali na neposkvrněné početí Panny Marie,	Vynucování slepé poslušnosti církvi	Masarykova reakce na vnucování
vystoupil Masaryk z katolické církve — na čas se přiklonil k evangelíkům, ale brzy mu i tato konverze přestala vyhovovat.	Masarykovo vystoupení z církve	církevních dogmat
Přišel na to, že církev má jako všechny instituce sklon sama sebe vydávat nikoli za prostředek, ale za cíl, t.j. zbožštit se	Glorifikace církevních hodnostářů	
— kněží, zřízení církve, se prohlásí vyvolenými, obklopí se řadou výsadních dogmat,	Církevní dogmata a privilegia	
a tak se náboženství postupně převádí do obřadnictví, vyprazdňuje se,	Obřadnictví jako absence živé víry	Masarykův zápas o čistotu víry a
církev se stává poduškou světské moci, oltář a trůn se vzájemně podpírají.	Kolaborace církve se světskou mocí	odcírkevnění náboženství
Tomu se Masaryk vzepřel. Dopracoval se k názoru, že by náboženství nejvíce prospělo, kdyby se vlastně odcírkevnilo,	Odcírkevnění náboženství	
kdyby se takřikajíc každý sám sobě stal papežem a spojoval se se svým bohem bez prostředníka.	Přímé spojení člověka s Bohem	
V tomto postoji se vlastně ohráželo úsilí o demokratičnost a demokracii.	Prosazování demokratického principu	

<p>A samozřejmě to vyvolalo oheň na střeše! Střetání se projevilo v celé sérii: když šlo například o to uctít památku Husovu, postavil se na odpor katolický politik Schwarzenberk výrokem, že husité byli jenom banda lupičů a žhářů.</p> <p>Popudil českou veřejnost a jmenovitě Masaryka, který se pak přihlásil do čela snah za postavení Husova pomníku v Praze.</p> <p>Nebo v roce 1892 při 300. výročí narození Komenského, kdy habsburská vláda oslavy zakázala, dokonce i na školách — zorganizoval Masaryk cyklus přednášek.</p> <p>Rozlíčení klerikálové nakonec vyvolali proti Masarykovi několik soudních líčení: poprvé se tak stalo u soudu na Praze 1, kde byl obviněn za urážku kněžského stavu.</p> <p>Zastal se totiž jednoho svého kolegy profesora, který byl udán farářem a přeložen na venkov a jemuž byl zastaven úřední postup.</p> <p>Masaryk byl zažalován za výrok, že „katecheta, který se toho dopustil, není služebníkem náboženství, nýbrž vlastně státem placeným denunciantem.“</p> <p>A byl obviněn nikoli jediným žalobcem, nikoli třemi, nikoli třiceti, nýbrž třemi sty osmi kněžími! Jejich jmenný seznam zabírá plných 13 spisových stran! Žádali, aby Masaryk byl exemplárně odsouzen a aby všem hradil soudní výdaje, tedy 308x.</p>	<p>Masívní odpor protireformace</p> <p>Zneuctění Husovy památky katolickým politikem</p> <p>Masaryk v čele bojovníků za oživení Husova a Komenského odkazu</p> <p>Počátek štvavé soudní kampaně</p> <p>Obvinění za znevažování kněžství</p> <p>Masarykova obrana potrestaného kolegy</p> <p>Kritika církevního udavače</p> <p>Hromadná žaloba kněží jako odvěta</p>	<p>Přenesení Masarykova boje do vlastenecké roviny jako reakce na špinění husitů</p> <p>Rozpoutání protimasarykovské soudní štvance</p>
--	---	---

<p>Protože se Masarykovi podařilo prokázat oprávněnost svého tvrzení,</p> <p>pospíšily si katolické kruhy, aby se záhy konalo další tažení, a ještě závažnější — vynutila si je nejvyšší církevní hierarchie,</p> <p>kauzu dokonce zdálky sledoval sám císař pán Franz Josef</p> <p>Masaryk se prý provinil rušením náboženství—</p> <p>hrozilo mu, že bude zbaven profesury a vyloučen ze všech rakousko-uherských univerzit.</p> <p>Když mu právní zástupce dr. Bouček předával obžalovací spis, který měl 220 stran, třásl se mu ruce.</p> <p>Masaryk na to pravil: „Klid — já už se nějak užívám. V nejhorším případě se odstěhujeme do Ameriky a začneme péct koláče a buchty.“</p> <p>Naštěstí si předseda soudu před procesem přečetl časopis Die christliche Welt a v něm studii, která dokazovala, že Masaryk je velice zajímavý novátorský náboženský myslitel — a tak Masaryka osvobodil.</p> <p>Proces probíhal za obrovské veřejné pozornosti — před soudem čekaly zástupy lidí.</p> <p>A vítězný Masaryk byl přivítán poprvé potleskem (Mahler, 2007, s. 39 – 42).</p>	<p>Obhájení Masarykovy neviný</p> <p>Další stupňování církevního nátlaku</p> <p>Ostre sledovaný soudní proces</p> <p>Obvinění z protináboženské činnosti</p> <p>Hrozící zákaz výkonu povolání</p> <p>Rozrušení Masarykova obhájece</p> <p>Masarykova snaha o odlehčení situace</p> <p>Rozšíření soudcova úhlu pohledu</p> <p>Osvobozující verdikt soudce</p> <p>Ostre sledovaný soudní proces</p> <p>Nadšená reakce publika</p>	<p>Vyhodnocení situace soudcem a vynesení osvobozujícího rozsudku</p> <p>Rozpoutání protimasarykovské soudní štvance</p> <p>Událost v popředí veřejného zájmu</p> <p>Reakce na hrozbu Masarykovy profesní likvidace</p> <p>Vyhodnocení situace soudcem a vynesení osvobozujícího rozsudku</p> <p>Událost v popředí veřejného zájmu</p> <p>Pozitivní přijetí Masaryka lidem</p>
--	---	--

Interpretace výňatku textu z knihy: „Ano, Masaryk“ (2007)

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Třetí osudová bitva mladého profesora, Masarykova reakce na vnucování církevních dogmat, Masarykův zápas o čistotu víry a odcírkevnění náboženství, Přenesení Masarykova boje do vlastenecké roviny jako reakce na špinění husitů, Rozpoutání protimasarykovské soudní štvance, Vyhodnocení situace soudcem a vynesení osvobozujícího rozsudku, Událost v popředí veřejného zájmu, Reakce na hrozbu Masarykovy profesní likvidace, Pozitivní přijetí Masaryka lidem

Kódy: Kauza Masaryk versus katolická církev, Vynucování slepé poslušnosti církvi, Masarykovo vystoupení z církve, Glorifikace církevních hodnostářů, Církevní dogmata a privilegia, Obřadnictví jako nedostatek živé víry, Kolaborace církve se světskou mocí, Odcírkevnění náboženství, Přímé spojení člověka s Bohem, Prosazování demokratického principu, Masívní odpor protireformace, Zneuctění Husovy památky katolickým politikem, Masaryk v čele boje za oživení Husova a Komenského odkazu, Počátek štvavé soudní kampaně, Počátek štvavé soudní kampaně, Obvinění za znevažování kněžství, Masarykova obrana potrestaného kolegy, Kritika církevního udavače, Hromadná žaloba kněží jako odveta, Další stupňování církevního nátlaku, Obvinění z protináboženské činnosti, Ostře sledovaný soudní proces, Obhájení Masarykovy nevin, Rozšíření soudcovy úhlu pohledu, Osvobozující verdikt soudce, Hrozící zákaz výkonu povolání, Rozrušení Masarykova obhájece, Masarykova snaha o odlehčení situace, Nadšená reakce publika

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Třetí osudová bitva mladého profesora

Příslušné kódy: Kauza Masaryk versus katolická církev

Po střetech, které provázely „*Boj o Rukopisy*“ a „*Hilsneriádu*“, se Masaryk dostává do střetu s představiteli katolické církve.

Kategorie: Masarykova reakce na vnucování církevních dogmat

Příslušné kódy: Masarykovo vystoupení z církve

Masaryk a další univerzitní profesoři mají přísahat na neomylnost papeže! To Masaryka zvedlo ze židle natolik, že vystoupil z řad členů katolické církve. Na krátký čas konvertoval k evangelíkům, ale nezůstal tam dlouho.

Kategorie: Masarykův zápas o čistotu víry a odcírkevnění náboženství

Příslušné kódy: Glorifikace církevních hodnostářů, Církevní dogmata a privilegia, Obřadnictví jako nedostatek živé víry, Kolaborace církve se světskou mocí, Odcírkevnění náboženství, Přímé spojení člověka s Bohem, Prosazování demokratického principu

Skvostná roucha kněží a okázalé vnější formy obřadů, které měly zakrýt jejich obsahovou prázdnotu. Masaryk přišel na to, že církev sama sebe zdobí aureolou svatosti a neplní dobře svou roli prostředníka mezi Bohem a člověkem, protože namísto navádění věřících k samotnému Bohu strhává jejich pozornost na sebe. Také poukázal na privilegovanost církevních hodnostářů a úzkou provázanost světské a církevní moci. Dospěl k názoru, že v současném stavu věcí by bylo nejlepší, kdyby náboženství bylo odcírkevněno a věřící by se s Bohem spojovali přímo.

Kategorie: Přenesení Masarykova boje do vlastenecké roviny jako reakce na špinění husitů

Příslušné kódy: Masívní odpor zastánců protireformace, Zneuctění Husovy památky katolickým politikem, Masaryk v čele bojovníků za oživení Husova a Komenského odkazu

Masarykovy snahy o očištění náboženství vyvolávají u protireformace vlny odporu. Poté, co vlivný katolický politik ve své reakci na uctívání Husovy památky slovně zneuctil husitské hnutí, Masaryk přenáší svůj boj do vlastenecké roviny. Podporuje výstavbu Husova pomníku a navzdory přání habsburské vlády přednáší o Komenském. Staví se tak do čela snah, jejichž účelem je oživit Husův a Komenského odkaz v podvědomí národa. Skrze tuto činnost se Masaryk přibližuje k vůdčí roli v národně osvobozeneckém zápasu.

Kategorie: Rozpoutání protimasarykovské soudní štvance

Příslušné kódy: Počátek štvavé soudní kampaně, Obvinění za znevažování kněžství, Masarykova obrana potrestaného kolegy, Kritika církevního udavače, Hromadná žaloba kněží jako odvěta, Další stupňování církevního nátlaku, Obvinění z protináboženské činnosti

Reakce protireformace na sebe nedala dlouho čekat. Katolická církev Masaryka zažalovala u soudu poté, co se zastal potrestaného kolegy profesora a poukázal na udavačské praktiky jednoho katolického faráře. Na zproštění této žaloby soudcem vysoká církevní hierarchie reaguje podáním ještě závažnější žaloby, v níž Masaryka viní z destrukce náboženství.

Kategorie: Událost v popředí veřejného zájmu

Příslušné kódy: Ostře sledovaný soudní proces

Druhý soudní proces je předmětem zájmu veřejnosti i samotného císaře.

Kategorie: Vyhodnocení situace soudcem a vynesení osvobozujícího rozsudku

Příslušné kódy: Obhájení Masarykovy neviny, Rozšíření soudcova úhlu pohledu, Osvobozující verdikt soudce

V prvním soudním procesu se Masarykovi podařilo prokázat oprávněnost svého tvrzení. A naštěstí pro Masaryka, soudce jej i v druhém procesu osvobodil, když po přečtení odborné studie došel k závěru, že skutková podstata trestného činu, z něhož byl viněn, nebyla naplněna.

Kategorie: Reakce na hrozbu Masarykovy profesní likvidace

Příslušné kódy: Hrozící zákaz výkonu povolání, Rozrušení Masarykova obhájce, Masarykova snaha o odlehčení situace

Odlehčení tíhy okamžiku: Nad Masarykovou kariérou univerzitního profesora visí Damoklův meč. Při předávání obžalovacího spisu utěšuje Masaryk svého zkormouceného advokáta, že se a ni v případě prohry ve světě neztratí: pojedou do Ameriky, kde bude péct koláče a buchty.

Kategorie: Pozitivní přijetí Masaryka lidem

Příslušné kódy: Nadšená reakce publika

Klíčový okamžik budování vztahu mezi Masarykem a lidem českého národa, v němž se otáčí kolo veřejného mínění v Masarykův prospěch. Masaryk už není veřejností vnímán jako „zrádce národa“ či „zaprodanec židů“. Snad lid v průběhu ostře sledovaného soudního procesu poznal kvalitu Masarykova nezlomného charakteru! Soudce Masaryka osvobozuje a lid reaguje potleskem.

Celková interpretace textu: Z textu je zřejmé, že se profesor Masaryk svým odmítnutím přísahy na neomylnost papeže, svými vysvětleními poukazujícími na znehodnocování obsahu náboženství samotnými představiteli církve, svým doporučením na odcírkevnění náboženství stal trnem v oku Rakouských feudálů a s nimi kolaborujícími příslušníky katolické církve, které popudil ještě více, když se veřejně přihlásil Husově a Komenského odkazu. A tak po těžkých prožitích, které provázely „Boj o rukopisy“ a „Hilsneriádu“, přichází třetí zkouška osudu. Plamen nenávisti proti Masarykovi tentokrát vyšlehl z řad Katolické církve – jako odvěta za jeho blahodárné, reformní, ale pro církevní kariéristy

nebezpečné myšlenky. Záminkou soudního útoku se stal Masarykův projev, v němž se zastal potrestaného kolegy a poukázal na udavačství jednoho faráře. Poté, co Masaryk prokázal soudu oprávněnost svého výroku, je z popudu nejvyšších míst církevní hierarchie znova obžalován: tentokrát z rušení náboženství. Naštěstí v tomto druhém, závažnějším procese, ostře sledovaném veřejností i samotným císařem, rozhodoval osvícený soudce, který uznal opodstatněnost Masarykových výroků a zprostil jej obžaloby. Masaryk se stal dvojnásobným vítězem: Zvítězil v obou soudních procesech a podařilo se mu poprvé získat sympatie veřejnosti, která jej až doposud měla v nelibosti.

Vzorek (22). Z knihy „*Masaryk mládeži*“ jsme provedli obsahovou analýzu textu - přepisu části projevu nazvaného „*PROGRAM ŽIVOTA*“ (Masaryk, 1947, s. 9 – 12).

Text	Kódy	Kategorie
PROGRAM ŽIVOTA.		
President Osvoboditel T. G. Masaryk dětem na Hradě dne 27. října 1928: Vítejte! Zahájil jsem desítileté oslavy republiky s legionáři, a teď jste, vy děti, druzí v řadě oslavovatelů.	Uvítání	
Promluvme si tedy vážné slovíčko.	Upoutání pozornosti	Srdečný úvod proslovu k dětem
Přeju vám, jak jsem to slýchal od malička, zdraví a boží požehnání.	Srdečné přání nejlepšího	
Abyste byly a zůstaly dlouho zdravé, musíte se o to přičinit; a není to nic těžkého: pečujte o čistotu svého těla, nebojte se vody, myjte se s chutí, koupejte se a plavte, pohybujte se čile na čerstvém vzduchu a dejte se ohřívat sluníčkem; větrejte si světnici a byt.	Čistotou těla ke zdraví	
V jídle buďte střídme, vystříhejte se všeho mlsání a nepijte žádných nápojů alkoholických.	Pohyb, slunce, voda a vzduch – ve zdravém těle zdravý duch	Masarykovy rady dětem ke zdravému a šťastnému bytí
Hrejte si vesele, ale když se učíte, když pracujete, učte se a pracujte vážně.	Střídmostí ke zdraví	
	Apel k opravdovosti v činu	

<p>Nevyhýbejte se práci, i když jste na školách;</p> <p>já sám jsem vděčný za to, že jsem byl na řemesle.</p> <p>Jen prací se člověk stává praktickým.</p> <p>Sokolujte a cvičte tělo hrami a rozumným sportem.</p> <p>Přemýšlejte, když dorůstáte, o tom, čím chcete být.</p> <p>Ať budete dělníkem, ať rolníkem, ať řemeslníkem, ať učitelem, ať technikem, ať umělcem nebo spisovatelem, zkrátka — ať budete čímkoliv, vždycky buďte pilnými a poctivými pracovníky.</p> <p>Všichni jsme povoláni k práci, každý na svém místě a podle svých vloh. Společnost musí mít pracovníky rozmanité, práce musí být účelně rozdělena a uspořádána, ale všichni, kdo poctivě pracujeme, jsme si v práci rovni — dobrý dělník není méně hodný než dobrý prezident.</p> <p>Slyšeli jste jistě o neštěstí Na Poříčí — tam nebylo té poctivé práce, ať už je vinen ten neb onen.</p> <p>Poctivá práce živí lidi, poctivou prací živíme se jeden každý a živíme jí své bližní.</p> <p>Když svého bližního máme milovat, jak se nám to správně přikazuje od dětství, tož jej musíme milovat prací, ne holými slovy. Život bez obětí není životem pěkným. Milé děti!</p> <p>Dorostete brzy — čas letí!</p>	<p>Výzva k pracovitosti</p> <p>Osobní zkušenost s řemeslem</p> <p>Uschopňující význam práce</p> <p>Utuzování fyzické kondice</p> <p>Hledání náplně života</p> <p>Apel k poctivému přístupu k práci</p> <p>Dělba práce potřebou společnosti</p> <p>Poctivost jako atribut hodnoty člověka</p> <p>Kam vede nepoctivá práce?</p> <p>Poctivá práce jako nezbytnost</p> <p>Obětavostí k milosrdenství</p> <p>Výzva k nepromeškání času</p>	<p>Umocnění významu řečeného</p> <p>Výchova k užitečné práci ve službě společnosti</p> <p>Umocnění významu řečeného</p> <p>Výchova ke křesťanské lásce</p> <p>Zdůraznění časového faktoru</p>
---	---	---

<p>— a budou z vás otcové a matky; proto se k svým rodičům chovejte tak, jak si budete přát, aby se vaše děti chovaly k vám. Ve všem svém jednání se držte pravidla, abyste se chovaly ke všem lidem tak, jak si přejete a budete přát, aby se oni chovali k nám.</p>	<p>Zušlechťování vztahů vkladem do budoucnosti</p>	
<p>Zanedlouho vás povolají zákony republiky ke službě veřejné; budete vojáky, budete v obcích obecními staršími, budete poslanci. V každém postavení konejte svou občanskou povinnost; milujte republiku, která vám svým demokratickým zřízením zabezpečuje svobodu, milujte svou zemi, svůj národ a jazyk.</p>	<p>Upevňování smyslu pro povinnost</p>	<p>Výchova k vlastenectví</p>
<p>Musíte žít v přátelské shodě se všemi občany, ať se různíte povoláním, ať jazykem, ať náboženstvím.</p>	<p>Podpora vlasteneckého cítění</p>	
<p>Jste si všichni rovni, musíme všichni být stejně svobodni, nesmíme nikoho v ničem znásilňovat.</p>	<p>Snášlivost ke společenskému smíru Svoboda právem každého jednotlivce</p>	<p>Výchova k demokracii</p>
<p>A vy, děti pražské, až přijdete do veřejného života, dbejte toho, aby Praha skutečně byla nás všech matičkou, aby byla městem měst.</p>	<p>Budování města, jehož sláva se hvězd bude dotýkat</p>	<p>Důvěra v potenciál</p>
<p>Snad tu přede mnou mezi vámi stojí budoucí prezident republiky. A tož, ty milý budoucí presidente, budeš muset všem spoluobčanům a celému světu bez bázně hledět do očí, neboť budeš poctivě provádět naše vysoké ideály, ideály našich dějin. Za třicet, za čtyřicet let, ty budoucí presidente, budeš s tohoto místa mluvit k dětem a mládeži. Řekni jim pak: Před lety jsme si zde s</p>	<p>Výzva mládeži k následování vysokých cílů</p>	<p>mladého pokolení</p>
<p>prvním prezidentem slíbili, že se všichni budeme vždycky a za všech okolností řídit příkazem</p>	<p>Poukaz na mravní postoje předků</p>	<p>Strhující síla Masarykova přesvědčení</p>

<p>našich předků, jež čtete tam na té vlajce na Hradě: Pravda vítězí! Slyšíte, jak je živá, jak se vlní a mluví — strážte ji a odevzdejte neposkvřenou příštím pokolením! (Masaryk, 1947 s. 9 – 12).</p>	<p>Víra ve vítěznou sílu Pravdy</p>	
--	-------------------------------------	--

Interpretace výňatku textu z knihy: „Masaryk mládeži“ – části nazvané „PROGRAM ŽIVOTA“ (1947).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Srdečný úvod proslovu k dětem, Masarykovy rady dětem ke zdravému a šťastnému bytí, Výchova k užitečné práci ve službě společnosti, Umocnění významu řečeného, Výchova ke křesťanské lásce, Výzva k nepromeškání času, Výchova k vlastenectví, Výchova k demokracii, Důvěra v potenciál mladého pokolení, Strhující síla Masarykova přesvědčení

Kódy: Uvítání, Upoutání pozornosti, Srdečné přání nejlepšího, Čistotou těla ke zdraví, Pohyb, slunce, voda a vzduch – ve zdravém těle zdravý duch, Střídmostí ke zdraví, Apel k opravdovosti v činu, Utužování fyzické kondice, Výzva k pracovitosti, Uschopňující význam práce, Hledání náplně života, Apel k poctivému přístupu k práci, Dělbba práce potřebou společnosti, Poctivost jako atribut hodnoty člověka, Poctivá práce jako nezbytnost, Osobní zkušenost s řemeslem, Kam vede nepoctivá práce?, Obětavostí k milosrdenství, Zušlechťování vztahů vkladem do budoucnosti, Zdůraznění časového faktoru, Upevňování smyslu pro povinnost, Podpora vlasteneckého citění, Snášelivostí ke společenskému smíru, Svoboda právem každého jednotlivce, Budování města, jehož sláva se hvězd bude dotýkat, Výzva mládeži k následování vysokých cílů, Poukaz na mravní postoje předků, Víra ve vítěznou sílu Pravdy

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Srdečný úvod proslovu k dětem,

Příslušné kódy: Uvítání, Upoutání pozornosti, Srdečné přání nejlepšího

Nejen název projevu, ale i první tři věty proslovu naznačují Masarykův vřelý vztah k dětem a jeho potřebu jim sdělit, co je pro jejich budoucnost to nejdůležitější.

Kategorie: Masarykovy rady dětem ke zdravému a šťastnému bytí

Příslušné kódy: Čistotou těla ke zdraví, Pohyb, slunce, voda a vzduch – ve zdravém těle zdravý duch, Střídmostí ke zdraví, Apel k opravdovosti v činu, Utužování fyzické kondice

Tato část projevu se nesla v duchu hesla „*Ve zdravém těle zdravý duch*“. Základem výchovy je vést děti k tomu, aby si osvojily správné návyky a budovaly dobrou psychickou a fyzickou kondici.

Kategorie: Výchova k užitečné práci ve službě společnosti

Příslušné kódy: Výzva k pracovitosti, Uschopňující význam práce, Hledání náplně života, Apel k poctivému přístupu k práci, Dělna práce potřebou společnosti, Poctivost jako atribut hodnoty člověka, Poctivá práce jako nezbytnost

Masaryk vyzývá děti a mládež k pracovitosti a praktickému rozvíjení vloh, pomocí nichž vybudují prosperující společnost. Hlavním kritériem hodnoty práce je poctivost, s jakou je vykonávána. Dobrý dělník má pro společnost stejnou hodnotu jako dobrý prezident.

Kategorie: Umocnění významu řečeného

Příslušné kódy: Osobní zkušenost s řemeslem, Kam vede nepoctivá práce?, Význam pracovitosti a poctivé práce Masaryk zdůraznil poukazem na svou osobní zkušenost s řemeslem a na neštěstí, jenž bylo následek nepoctivé práce.

Kategorie: Výchova ke křesťanské lásce.

Příslušné kódy: Obětavostí k milosrdenství, Zušlechťování vztahů vkladem do budoucnosti

Základem dobrých vztahů ve společnosti a zdravého společenského klimatu je křesťanská láska. Masaryk ukazuje dětem význam dobrých vztahů a nabádá je, aby svou lásku k bližním vyjadřovali skutky. Jak se budou k lidem chovat, tak se budou lidé chovat k nim.

Kategorie: Výzva k nepromeškání času

Příslušné kódy: Zdůraznění časového faktoru

Masaryk vyzývá děti, aby svou snahu se dobře chovat a pěstovat dobré vztahy neodkládaly.

Kategorie: Výchova k vlastenectví

Příslušné kódy: Upevňování smyslu pro povinnost, Podpora vlasteneckého cítění

Věrné plnění povinností prodchnuté láskou k vlasti je strážcem budoucí svobody národa.

Kategorie: Výchova k demokracii

Příslušné kódy: Snášlivostí ke společenskému smíru, Svoboda právem každého jednotlivce

Svobodní jednotlivci žijící v souladu a vzájemné snášlivosti vytvářejí předpoklad vzniku spravedlivého společenského řádu.

Kategorie: Důvěra v potenciál mladého pokolení

Příslušné kódy: Budování města, jehož sláva se hvězd bude dotýkat, Výzva mládeži k následování vysokých cílů

Masaryk hluboce věřící v dobrotu lidského srdce viděl zjevný i skrytý potenciál mladé generace, tvořící základ budoucího rozvoje našeho mladého svobodného státu. Pokud by se společenský vývoj nesl v duchu Masarykem ražených humanitních ideálů, z Prahy, jako z hlavního města k ideálům směřující občanské společnosti by nemohlo vyrůst nic jiného než město měst, jehož sláva se bude dotýkati hvězd.

Kategorie: Víra ve vítěznou sílu Pravdy,

Příslušné kódy: Poukaz na mravní postoje předků, Strhující síla Masarykova přesvědčení

Masaryk se právem se dovolává mravních postojů našich předků, neboť jeho život a skutky ho staví do řady takových osobností, jakými byli Hus a Komenský. Hovořil-li o potřebnosti, nezbytnosti a vítězné síle pravdivého jednání, musela z něj sálat síla jeho vnitřního přesvědčení.

Celková interpretace textu:

Masarykův projev u příležitosti desátého výročí vzniku samostatné republiky má silný socializačně výchovný charakter. Masaryk radí dětem, jak upevňovat tělo i ducha a nabádá je k aktivitám, vedoucím k harmonickému rozvoji jejich osobností. Před zraky dětí staví hodnotové ideály, jejichž naplňování povede rozkvětu svobodné společnosti. V mladé generaci spatřuje nositele národní budoucnosti a budovatele prosperujícího státu. Zvláštní důraz klade na poctivou práci ve prospěch společnosti a harmonické soužití ve smyslu křesťanské lásky. V závěru svého projevu připomíná heslo o vítězství pravdy, v jehož duchu sám jednal a žil. Morální autorita jeho osobnosti dává projevu nemalou váhu.

Vzorek (23). Z knihy „*Masaryk mládeži*“ jsme provedli obsahovou analýzu textu – projevu nazvaného „*ZABRAŇUJME VÁLCE*“ (Masaryk, 1947, s. 17 – 18).

Text	Kódy	Kategorie
ZABRAŇUJME VÁLCE!		
V listopadu 1932 promluvil pan prezident k německé mládeži:	Masaryk jako apoštol míru	Masarykovo mírotvorné poselství

Miléžačky a žáci!		
Jistě vám ve škole i doma vypravovali, jak hrozná byla světová válka. Mnoho lidí padlo, snad i u vás vzpomínají na někoho drahého, který se z války už nevrátil.	Ničivé následky 1. světové války	Zkázonosné účinky války
Čtrnáct roků žijeme v míru. Nebojíte se teď o tatínka nebo staršího bratra, že bude ve válce zabitý, anebo že se vrátí zmrzačený.	Život bez strachu ze ztráty nejbližších	Blahodárné účinky míru
Starejme se všichni, abychom tento šťastný mír navždy udrželi.	Výzva k zachování míru	Masarykova podpora mírotvorných snah
Jak jej zachováme? Zachováme jej, když lidé zachovají přátelství a vzájemnou úctu.	Láska k bližnímu jako udržovatel míru	
Když budeme všichni pracovat svědomitě,		
podají se nám překonat tuto těžkou dobu, v které by mnozí rádi pracovali, ale nemají práce. Pomáhejme jim, jak můžeme. Vy, kteří máte dostatek, rozdělte se se svým spolužákem, který nemá, nedopusťte, aby měl hlad, nedopusťte, aby mu byla zima,	Překonání krize pomocí svědomité práce a vzájemné solidarity	Masarykovy rady pro šťastnou budoucnost
ale nezávid'te těm, kteří mají víc, než máte vy. Snažte se, abyste jednou měli též více. Učte se, abyste se dobře připravili na budoucí život.	Poctivé přičinění se místo závisti	

<p>V míru se prací zvyšuje vzdělanost lidstva, dávají základy k jeho lepší budoucnosti, mravní i hmotné.</p> <p>Válka však ovoce této mírové práce ničí a lidstvo musí začít znovu. Ale hrozné ztráty na lidských životech nenahradí nikdy a ztráty hmotné jen po dlouhých letech.</p> <p>Proto se snažme všichni, abychom zachovali výsledky práce a míru tím, že budeme zabráňovat válce. Slibte mi, že si budete vážit každého, kdo poctivě pracuje, každého národa, který se bude upřímně snažit o zachování míru (Masaryk, 1947 s. 17 –18).</p>	<p>Mír jako základ společenského vzestupu</p> <p>Válka jako destruktivní činitel</p> <p>Výzva ke společné obraně míru</p>	<p>Zkázonosné účinky války</p> <p>Masarykova podpora mírotvorných snah</p>
--	---	--

Interpretace výňatku textu z knihy: „Masaryk mládeži“ – části nazvané „ZABRAŇUJME VÁLCE“ (1947).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Masarykovo mírotvorné poselství, Zkázonosné účinky války, Blahodárné účinky míru, Masarykova podpora mírotvorných snah, Masarykovy rady pro šťastnou budoucnost

Kódy: Masaryk jako apoštol míru, Ničivé následky 1. světové války, Válka jako destruktivní činitel, Život bez strachu ze ztráty nejbližších, Výzva k zachování míru, Výzva ke společné obraně míru, Láska k bližnímu jako udržovatel míru, Překonání krize pomocí svědomité práce a vzájemné solidarity, Poctivé přičinění se místo závisti, Mír jako základ společenského vzestupu

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Masarykovo mírotvorné poselství

Příslušné kódy: Masaryk jako apoštol míru

Masaryk adresoval svůj mírotvorný projev mládeži naší početné německé menšiny, necelých sedm let před tím, než Německo rozpoutalo 2. světovou válku.

Kategorie: Zkázonosné účinky války

Příslušné kódy: Ničivé následky 1. světové války, Válka jako destrukční činitel

Masaryk poukazuje na ničivé důsledky 1. světové války, kterou mladí lidé, k nimž mluví, zažili buďto: jen když byli malí, anebo vůbec, pokud se narodili až po válce.

Kategorie: Blahodárné účinky míru

Příslušné kódy: Život bez strachu ze ztráty nejbližších

Mír působí blahodárně na lidskou duši, když nemusí žít ve strachu o životy svých blízkých.

Kategorie: Masarykova podpora mírotvorných snah

Příslušné kódy: Výzva k zachování míru, Výzva ke společné obraně míru

Mír se musí udržovat a hájit ze všech sil, protože bez míru nevykvetě štěstí národa.

Kategorie: Masarykovy rady pro šťastnou budoucnost

Příslušné kódy: Lásky k bližnímu jako udržovatel míru, Překonání krize pomocí svědomité práce a vzájemné solidarity, Poctivé přičinění se místo závidění, Mír jako základ společenského vzestupu

Masaryk vyzývá mladé Němce k ohleduplnosti a vzájemné solidaritě, aby poctivou prací v míru překonávali těžkou poválečnou dobu a směřovali ke šťastnějšímu společenskému vývoji.

Celková interpretace textu:

Toto mírové poselství adresované dětem a mládeži u nás žijící německé menšiny zobrazuje Masarykovu skutečnou snahu o vytvoření dobrých vztahů mezi českou většinou národnostními menšinami v našem mladém demokratickém státě. Masaryk si byl nepochybně vědom síly našeho mocného německého souseda a bezpečnostního rizika, které by představovala špatná snášenlivost mezi českou většinou a tehdy velmi početnou německou menšinou.

Vzorek (24). Z knihy „*Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa*“ jsme obsahové analýze podrobili dva úryvky textu z kapitoly „*Tomáš Masaryk, filosof a státník*“ (Pitter a Plzák, 2011, s. 82 a 87).

Text	Kódy	Kategorie
<p>Masaryk má s Komenským mnoho společného. Také on pochází z Moravy a vypracoval se ze skrovných poměrů k velké učenosti a světové slávě.</p> <p>I Masaryk je prodchnut husitskou tradicí a chová neotřesitelnou víru v budoucnost českého národa.</p> <p>Za svého dlouhého života strávil jako Komenský obtížná léta v exilu a přes všechny nesnáze se neúnavně zasazoval o vzdělání a výchovu krajanů.</p> <p>A jako Komenský měl i on svou statečností, vytrvalostí a ryzím charakterem trvalý vliv na svůj národ.</p> <p>Mezi těmito dvěma velkými duchy leží však více než dvě století a v historickém dramatu českého národa jim připadly docela rozdílné úlohy:</p> <p>Komenský prožil zánik české reformace a svěbytného života svého lidu a snažil se pro budoucí generace zachránit slovem i písmem největší duchovní hodnoty.</p> <p>Masaryk naproti tomu přišel v době, kdy jeho národ povstával k novému, životu a mohl tento vzestup korunovat úspěšným zápasem o osvobození Čechů a Slováků z habsburské nadvlády.</p>	<p>Skromné výchozí poměry obou velkých učenců z Moravy</p> <p>Vlastenectví a husitská tradice</p> <p>Osudová léta ve vyhnanství</p> <p>Vzdělávání a výchova krajanů</p> <p>Ctnosti vychovatelů národa</p> <p>Rozdílnost dějinných úloh Komenského a Masaryka</p> <p>Komenský jako strážce duchovních hodnot</p> <p>Masaryk jako oživovatel duchovních hodnot a osvoboditel Čechů a Slováků</p>	<p>Znaky spojující Komenského a Masaryka</p> <p>Odlišnosti Komenského a Masarykovy role v historických kontextech jejich dob</p>

<p>Když přišel Masaryk 1882 do Prahy, bylo už národní obrození v plném proudu. Po dlouhé době duchovního spánku následovalo poznenáhle klopotné probouzení (Pitter a Plzák, 2011, s. 82).</p>	<p>Rozkvět českého národního obrození</p>	
<p>Roku 1882 se splnil i nejmělejší sen českého obrozeneckého hnutí.</p>	<p>Vzpruha obrozeneckému úsilí</p>	<p>Národní obrození a situace na Karlově</p>
<p>Na staroslavné Karlově universitě se už před sto lety přešlo zcela z latinského vyučování na vyučování německé.</p>	<p>Dřívější germanizace univerzity</p>	<p>univerzitě v době Masarykova příchodu</p>
<p>Nyní byla zásluhou českých poslanců universita rozdělena na českou a německou.</p>	<p>Vyčlenění české části z německé Karlovy univerzity</p>	
<p>Dr. Tomáš Masaryk, dosud docent na vídeňské universitě, byl povolán na českou filosofickou fakultu do Prahy. Tím vstoupil velký český myslitel na scénu národního života.</p>	<p>Vstup Masaryka do českého veřejného života</p>	<p>Začátek Masarykova výchovně</p>
<p>Bylo mu souzeno, aby dal pevný myšlenkový základ obrozeneckému hnutí, které se už přes sto let vyvíjelo převážně v rovině citového života (Pitter a Plzák, 2011, s. 87).</p>	<p>Masaryk jako předurčený dovršitel obrozeneckých snah</p>	<p>vzdělávacího působení na český národ</p>

Interpretace výňatku textu z knihy: „*Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa, kapitola - Tomáš Masaryk, filosof a státník*“ (2011).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Znaky spojující Komenského a Masaryka, Odlišnosti Komenského a Masarykovy role v historických kontextech jejich dob, Národní obrození a situace na

Karlova univerzita v době Masarykova příchodu, Začátek Masarykova výchovně vzdělávacího působení na český národ

Kódy: Skromné výchozí poměry obou velkých učenců z Moravy, Vlastenectví a husitská tradice, Osudová léta ve vyhnanství, Vzdělávání a výchova krajanů, Ctnosti vychovatelů národa, Rozdílnost dějinných úloh Komenského a Masaryka, Komenský jako strážce duchovních hodnot, Masaryk jako oživovatel duchovních hodnot a osvoboditel Čechů a Slováků, Rozkvět českého národního obrození, Vzpruha obrozeneckému úsilí, Dřívější germanizace univerzity, Vyčlenění české části z německé Karlovy univerzity, Vstup Masaryka do českého veřejného života, Masaryk jako předurčený dovršitel obrozeneckých snah

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Znaky spojující Komenského a Masaryka

Příslušné kódy: Skromné výchozí poměry obou velkých učenců z Moravy, Vlastenectví a husitská tradice, Osudová léta ve vyhnanství, Vzdělávání a výchova krajanů, Ctnosti vychovatelů národa

Přemysl Pitter zde popisuje, v čem si byli Komenský a Masaryk podobní a vyjmenovává znaky, které tyto dva velké učence spojovaly. Masaryk byl do značné míry s Komenským kongeniální, což je výraz, který sám Masaryk používal a znamená duševní stejnorodost a názorovou spřízněnost. Sourodost mezi Komenským a Masarykem nebyla jen v jejich povahách, ale promítala se i do jejich skutků. Podobnost lze spatřovat i v sociálním prostředí, ze kterého pocházeli či ve skutečnosti, že oba odvedli ohromný kus práce pro vlast a statečně podporovali český národ, když žili ve vyhnanství.

Kategorie: Odlišnosti Komenského a Masarykovy role v historických kontextech jejich dob

Příslušné kódy: Rozdílnost dějinných úloh Komenského a Masaryka, Komenský jako strážce duchovních hodnot, Masaryk jako oživovatel duchovních hodnot a osvoboditel Čechů a Slováků

Dějinné úlohy Komenského a Masaryka však byly odlišné. Komenského lze nazvat pečujícím zachráncem a strážcem mizejících husitských tradic a duchovních hodnot českého národa, aby jednou mohly, opět vyrůst a propuknout v květu Národního obrození. Pak, více než dvě staletí po Komenském přijíždí Masaryk jako rytíř na bílém koni, aby do Národního

obrození vnesl vyšší dynamiku a vlasteneckým snahám dal pevný směr a svůj boj završil osvobozením českého a slovenského národa od habsburské nadvlády.

Kategorie: Národní obrození a situace na Karlova univerzitě v době Masarykova příchodu

Příslušné kódy: Rozkvět českého národního obrození, Vzpruha obrozeneckému úsilí,

Dřívější germanizace univerzity, Vyčlenění české části z německé Karlovy univerzity

Roku 1842, v době, kdy obrozenecké úsilí českého národa graduje, přichází Masaryk do Prahy, kde ve stejném roce dochází k významnému úspěchu Českého pronárodního hnutí. Karlova univerzita, nad kterou byl před sto lety církevní dohled nahrazen dohledem habsburským a vyučování v latině nahrazeno němčinou, se částečně osvobozuje z německo-habsburského vlivu! Univerzita se štěpí na dvě samostatné části, na část německou a část českou.

Kategorie: Začátek Masarykova výchovně vzdělávacího působení na český národ

Příslušné kódy: Vstup Masaryka do českého veřejného života, Masaryk jako předurčený dovršitel obrozeneckých snah

Docent Masaryk přichází z Vídně učit filosofii na pražskou univerzitu. Myslitel Masaryk přichází řídit „vlak Touhy do stanice Nová éra Českého národa“. Postavil se do čela sto let rostoucího, silného, ale neusměrňovaného obrozeneckého hnutí.

Celková interpretace textu:

Masaryk, podoben Komenskému v mnoha ohledech působil v jeho duchu. Jan Amos Komenský z násilím vypleněné zahrady Duchovních hodnot Českého národa sesbíral plody, aby jejich semínka zasadil v cizině tím, že je vetkal do svého díla. Komenského odkaz, navazující na českobratrské a husitské tradice, v sobě nese veliké duchovní hodnoty, které byly k užítku vzniknuvšímu a stále sílícímu národně obrozeneckému hnutí. To však, alespoň do doby, než se k němu připojil Masaryk, postrádalo silného vůdce. Jeho dějinnou úlohou bylo toto hnutí zformovat, postavit se do jeho čela a osvobodit národ od téměř tři století trvajícího poněmčování a zotročování Českého národa, které spisovatel Alois Jirásek nazval dobou temna.

Vzorek (25). Z knihy „*Hovory s T. G. Masarykem*“ jsme provedli obsahovou analýzu dvou úryvků textu z *kapitol: „Náboženství“ a „Ještě o náboženství“* (Čapek a Masaryk, 1938, s. 244 – 245 a 272).

Text	Kódy	Kategorie
<p>Řekl bych, že ta vrozená a samozřejmá láska k bližnímu by obstála i bez náboženství, bez víry.</p> <p>Pravda, ale ne v té plnosti. Zbožnost korunuje a posvěcuje lásku. Náboženství bez lidskosti nemůže být správné; lidskost bez zbožnosti nemůže být úplná.</p> <p>Jan praví: „Řekl-li by kdo: Miluji Boha, a bratra svého nenáviděl by, lhář jest. Nebo, kdož nemiluje bratra svého, kteréhož viděl, Boha, kteréhož neviděl, kterak může milovati?“</p> <p>„Ježíšovo přikázání lásky k bližnímu stačí pro všechno jednání člověka vůči člověku“;</p> <p>už Pavel správně vyvozoval všechny záповědi Desatera z přikázání humanitního.</p> <p>Přikázání Ježíšovo zahrnuje a předpisuje také lásku k sobě: ne egoism, ale uvědomělou starost o sebe, o spásu své duše.</p> <p>Se sebou jsme stále, na sebe můžeme stále působit, třebaže je to často těžší než působit na jiné; proto se máme o sebe starat, aby se o nás nemuseli starat druzí.</p>	<p>Otázka vztahu víry a lidskosti</p> <p>Láska a zbožnost jako vzájemně se podporující vlastnosti</p> <p>Nemožnost spojení lásky s nenávisí</p> <p>Ježíšovo evangelium jako základ mezilidské komunikace</p> <p>Evangelium lásky jako nadstavba Desatera</p> <p>Zdravá sebeláska – práce na sobě samém</p> <p>Trvalá možnost sebevýchovy</p>	<p>Čapkovy podněty k Masarykovým úvahám</p> <p>Harmonie lásky a zbožnosti.</p> <p>Láska k sobě jako péče o vlastní duši</p>

<p>Ježíš to řekl pěkně a prakticky: miluj bližního svého jako sebe samého;</p> <p>tedy starej se o sebe, poznávej sebe, važ si sebe, buď k sobě upřímný a opravdový a neobtěžuj druhé. Buď stále na stráži, dávej - pozor, buď činný, odhodlaný, měj kuráž a neutíkej před odpovědností.</p> <p>Láska, pravá láska je činností, prací, spoluprací, tvořením pro jiné a pro sebe.</p> <p>Není sentimentální — sentimentalita je sebemilská a kochá se ve svých citech,</p> <p>Láska k bližnímu není jen soucitem ve zlém, není jen soustrastí, je i souradostí.</p> <p>Láska k bližnímu je v plánu světa, lidská společnost stojí na lásce;</p> <p>ale nestačí mít k spolučlověku jen tak zvaný milý cit — láska, humanita se musí ztělesnit v práci, v součinnosti, v tvoření a tím i v zdokonalování světa nám daného.</p> <p>Jsme dělníci na vinici boží.</p> <p>Láska účinná předpokládá poznání bližních a sebe samého, aby člověk postřehl, co komu chybí. Poznat sebe, být přísný na sebe, být skromný; proto se mluví o křesťanské pokoře.</p> <p>Láska nás činí praktickými — zbožnost si nežádá nešiků. Již v evangeliu se vyslovuje lítost nad tím, že synové světla často nestačí na syny světa.</p> <p>Ježíš praví, buďte jako holubice a jako had — je třeba moudré mírnosti, ale také důmyslu, praktickosti a dovednosti.</p>	<p>Neoddělitelnost lásky k sobě a k bližnímu</p> <p>Sebevýchovné pěstování ctností</p> <p>Spolutvoření jako součást lásky</p> <p>Přecitlivělost a sebestřednost</p> <p>Spolucítění jako součást lásky</p> <p>Láska jako základ Božího plánu</p> <p>Láska vyjádřená činem jako nástroj zdokonalení světa</p> <p>Lidé jako služebníci Páně</p> <p>Niterné prohlédnutí vedoucí k pokoře</p> <p>Tvořivý um produčovnělý láskou k věci</p> <p>Kráčení po zlaté střední cestě</p>	<p>Vlastnosti nepatřící k lásce</p> <p>Charakteristika pravé lásky</p> <p>Tvořivost a píle vyrůstající z dobré vůle</p>
---	---	---

<p>Tato láska byla ovšem i před Ježíšem.</p> <p>Byla, ale Ježíš ji dovršil; přišel „naplnit zákon“, i ten všelidský a odvěký zákon lásky. Historický čin Ježíšův je, že první jasně a příkladně vymezil zbožnost nejen jako poměr k Bohu, nýbrž i k bližnímu.</p> <p>Před Ježíšem náboženství bývalo a bývá i po něm dost často nelaskavé, nelidské, tvrdé; vemte si, jakých ukrutností se dopouštěli starozákonní Židé ve jménu pravého prý Boha! Stejně mohamedáni.</p> <p>Ale i křesťané, třeba měli evangelium lásky, šířili svou víru ohněm a mečem, vymyslili si inkvisici a učili nenávidět ty, kdo věřili jinak.</p> <p>Nelidskost, ukrutnost je plodem otrockého ducha, otroků a otrokářů zároveň; otroctví a otrokáři se podmiňují vzájemně. Nemůže být humanity bez vzájemné důvěry, člověk zbožný se člověka nebojí (Čapek a Masaryk, 1938, s. 244 – 245).</p>	<p>Poukaz na odvěkou existenci lásky</p> <p>Ježíš – Láska Boží jako dovršitel nejvyššího principu</p> <p>Krutá tvář náboženství předkřesťanské doby</p> <p>Nepochopení Kristova principu samotnými křesťany</p> <p>Nelidskost jako cejch nesvobodného a otrockého ducha</p>	<p>Čapkovy podněty k Masarykovým úvahám</p> <p>Láska jako nejvyšší Princip, jehož absence vede k destrukci.</p>
<p>Což nemůže být mravnost bez náboženství?</p> <p>Může; někdy je lepší než mravnost lidí zbožných a církevních — běží právě o to, jaká ta zbožnost je a jaká je ta mravnost.</p> <p>Chodit do kostela, modlit se, zvykově vykonávat obřady a podobně, to není těžké; ale být si plně a stále vědom poměru k Bohu, mít úctu před každým člověkem a pomáhat mu,</p>	<p>Otázka vztahu mravnosti a náboženství</p> <p>Žitá mravnost ateistů versus mravnost věřících ze zvyku</p>	<p>Čapkovy podněty k Masarykovým úvahám</p>

<p>potlačovat svůj egoism, žít rozumně a mravně — — to je těžké a to je pravá zbožnost. Mravnost a duchovní život mohou být bez náboženství a mimo náboženství, ale ptám se: jsou úplné a dokonalé? Po mém rozumu, ne. Požaduju náboženství jako nutné dovršení duchovního a kulturního života; tím, že v mravnosti vidím hlavní složku náboženství, dělám z mravnosti, řekl bych, náboženský kult. Žít mravně je pravé uctívání Boha (Čapek a Masaryk, 1938, s. 272).</p>	<p>Mravnost jako součást opravdové zbožnosti Zbožnost jako nadstavba mravnosti a perla duchovního života Mravní život základem pravého náboženství</p>	<p>Mravnost jako koruna duchovního života a základ opravdového uctívání Boha</p>
--	--	---

Interpretace 2 výňatků textu z knihy: „Hovory s T. G. Masarykem“, kapitoly - „Náboženství“ a „Ještě o náboženství“ (1938).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Čapkovy podněty k Masarykovým úvahám, Harmonie lásky a zbožnosti, Láska k sobě jako péče o vlastní duši, Charakteristika pravé lásky, Vlastnosti nepatřící k lásce, Tvořivost a píle vyrůstající z dobré vůle, Láska jako nejvyšší princip, jehož absence vede k destrukci, Mravnost jako koruna duchovního života a základ opravdového uctívání Boha

Kódy: Otázka vztahu víry a lidskosti, Poukaz na odvěkou existenci lásky, Otázka vztahu mravnosti a náboženství, Láska a zbožnost jako vzájemně se podporující vlastnosti, Nemožnost spojení lásky s nenávisť, Ježíšovo evangelium jako základ mezilidské komunikace, Evangelium lásky jako nadstavba Desatera, Zdravá sebeláska – práce na sobě samém, Trvalá možnost sebevýchovy, Neoddělitelnost lásky k sobě a k bližnímu, Sebevýchovné pěstování ctností, Spolutvoření jako součást lásky, Spolucítění jako součást lásky, Láska jako základ Božího plánu, Láska vyjádřená činem jako nástroj zdokonalení světa, Sentimentální ješitnost, Lidé jako služebníci Páně, Niterné prohlédnutí vedoucí k pokoře, Tvořivý um produchovněly láskou k věci, Kráčení po zlaté střední cestě, Ježíš – Láska Boží jako dovršitel nejvyššího principu, Krutá tvář náboženství předkřesťanské doby,

Nepochopení Kristova principu samotnými křesťany, Nelidskost jako cejch nesvobodného a otrockého ducha, Žitá mravnost ateistů versus mravnost věřících ze zvyku, Mravnost jako součást opravdové zbožnosti, Zbožnost jako nadstavba mravnosti a perla duchovního života, Mravní život základem pravého náboženství

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Čapkovy podněty k Masarykovým úvahám

Příslušné kódy: Otázka vztahu víry a lidskosti, Poukaz na odvěkou existenci lásky, Otázka vztahu mravnosti a náboženství

V těchto kapitolách Hovorů s TGM Karel Čapek Masarykovi položil otázky, týkající víry, lásky a mravnosti a jejich vzájemné souvztažnosti.

Kategorie: Harmonie lásky a zbožnosti.

Příslušné kódy: Láska a zbožnost jako vzájemně se podporující vlastnosti, Nemožnost spojení lásky s nenávisť, Ježíšovo evangelium jako základ mezilidské komunikace, Evangelium lásky jako nadstavba Desatera

Masaryk uznává schopnost být lidský a milovat u lidí, jenž v sobě nevyvinuli náboženské citění. Nedovede si však představit opravdovou zbožnost, jejíž součástí není láska. Zároveň není možno milovat Boha a přitom nenávidět člověka. Ježíšovo evangelium lásky navazovalo na přísné Desatero a mělo by být základem lidského jednání. Láska a zbožnost jsou podporujícími se atributy vyšších citů. Zbožnost lidskost doplňuje a lásku zušlechťuje.

Kategorie: Láska k sobě jako péče o vlastní duši

Příslušné kódy: Zdravá sebeláska – práce na sobě samém, Trvalá možnost sebevýchovy, Neoddělitelnost lásky k sobě a k bližnímu, Sebevýchovné pěstování ctností

Člověk projevuje zdravou lásku k sobě samému tak, že zušlechťuje svou duši. A to dělá tehdy, když rozvíjí své dobré povahové vlastnosti, což může nepřetržitě, protože sebe samého má člověk vždy na dosah.

Kategorie: Charakteristika pravé lásky

Příslušné kódy: Spolutvoření jako součást lásky, Spolucítění jako součást lásky, Láska jako základ Božího plánu, Láska vyjádřená činem jako nástroj zdokonalení světa,

Opravdová láska se projevuje ve sdílení citů. Nejen bolesti a žalu, ale i radosti. Lidskost a humanita musí být vyjádřeny skutky, které činí lidi lepšími a přispívají ke zdokonalení světa. Láska je základem člověčenství a citem, který stmeluje lidstvo. Vede lidi k ochotě ke spolupráci a ke společnému tvoření.

Kategorie: Vlastnost nepatřící k lásce

Příslušné kódy: Přecitlivělost a sebestřednost

Podle Masaryka sebestředné utápění se ve vlastních pocitech nemá s láskou nic společného.

Kategorie: Tvořivost a píle vyrůstající z dobré vůle

Příslušné kódy: Lidé jako služebníci Páně, Niterné prohlédnutí vedoucí k pokoře, Tvořivý um produhovnělý láskou k věci, Kráčení po zlaté střední cestě

Člověk má hledat Boží vůli, aby ji učinil smyslem svého života. Poznává sebe a druhé proto, aby v pokoře činil, co komu prospívá. Láska produhovňuje člověka a činí jej tvořivějším a praktičtějším. Zbožnost si žádá lidí dovedných. Láskyplný člověk má jít zlatou střední cestou a hledat praktické způsoby, jak své ideály vnášet do každodenního života.

Kategorie: Láska jako nejvyšší princip, jehož absence vede k destrukci

Příslušné kódy: Ježíš – Láska Boží jako dovršitel nejvyššího principu, Krutá tvář náboženství předkřesťanské doby, Nepochopení Kristova principu samotnými křesťany, Nelidskost jako cejch nesvobodného a otrockého ducha

Princip lásky existoval i před narozením Ježíše, který jej naplnil. Náboženství ve světě před jeho příchodem mělo krutou tvář, které chybělo teplo lásky a slitování. Ukrotností se dopouštěli i samotní křesťané pozdější doby, kteří Krista zcela opustili, když svou víru lidem jiné víry vštěpovali násilně ohněm a mečem. Násilí a krutost je destrukční princip, který z lidí činí otroky. Lidskost je podmíněna důvěrou a víra člověka zbavuje strachu.

Kategorie: Mravnost jako koruna duchovního života a základ opravdového uctívání Boha

Příslušné kódy: Žitá mravnost ateistů versus mravnost věřících ze zvyku, Mravnost jako součást opravdové zbožnosti, Zbožnost jako nadstavba mravnosti a perla duchovního života, Mravní život základem pravého náboženství

Masaryk připouští, že nepředstíraná mravnost ateisty může být hodnotnější než předstíraná mravnost věřícího ze zvyku. Pouhé chození do kostela a vykonávání náboženských obřadů není jádrem pravé mravnosti. Člověk je mravný podle toho, s jakou vnitřní čistotou, úctou

a ohledy přistupuje ke svým bližním a sobě samému ve svém každodenním životě. Mravnost je neoddělitelnou součástí zbožnosti, která ji posouvá na vyšší úroveň. Náboženství má být korunou duchovního života.

Celková interpretace textu:

Masaryk zde ukazuje trojjedinost lásky, zbožnosti a mravnosti. Zbožnost bez lásky a mravnosti je pouhým pokrytectvím, nikoli vírou. Lásky i mravnost praktikované ateisty nabývají zářivějších forem než v podání náboženských pokrytců. Jsou-li láska a mravnost člověku kategorickými imperativy, zbožnost provázená touhou po nejvyšších ideálech je doplní a spojí v nádherný drahokam. Nemravnost, pokrytectví a nelidskost vedou lidstvo k destrukci. Pravá láska je tmelem spojujícím lidi k čínorodé spolupráci a jejím cílem je blaho lidstva. Co se týče výchovy, člověk má vychovávat především sám sebe.

Vzorek (26). Z knihy „Hovory s T. G. Masarykem“ jsme provedli obsahovou analýzu úryvku textu nadepsaného „O školách“ z kapitoly – „Věk mladosti“ (Čapek a Masaryk, 1938, s. 52 – 54).

Text	Kódy	Kategorie
O ŠKOLÁCH		
Výchově hochů u nás chybí pěstování samostatnosti, sebevědomí a čestnosti.	Společnost vychovávající slabochoy	Nízké výchovné cíle české společnosti
Já jsem byl k samostatnosti nucen od dětství starostí o chléb i tím, že jsem se, vzdálen od rodiny, musil starat sám o sebe, a sám všechno rozhodovat; tož to je jiný případ; ale celá naše výchova nevede ke kuráži.	Masarykovy nelehké začátky Bojem o živobytí k samostatnosti	Masarykova sebevýchova v mládí
Jen se brzo hmotně zajistit, nejraději v úřadě, aby byl člověk pod pensí...	Společnost vychovávající slabochoy Zlaté tele pohodlí a dostatku	Nízké výchovné cíle české společnosti
Já v tom vidím koneckonců strach před smrtí, strach ze života podnikavého, odpovědného, dobytelského.	Ustrašenost krčící se v koutě	

<p>Pravda, nám chybí moře, nám chybí vědomí, že na druhé straně je také svět; sedíme jako žaby v rybníce a kuňkáme na sebe.</p> <p>Já vždycky rád slyším, když se náš člověk pustí do světa a něčeho dosáhne: ne jako vystěhovalec - i vystěhovalectví je útěk – ale jako podnikatel, český dobyvatel.</p>	<p>Malomyslnost českého lidu</p> <p>Odvážnému štěstí přeje</p>	<p>Slabé stránky malého českého člověka</p> <p>Chvályhodné výjimky českých krajanů</p>
<p>Rozumí se, i chudoba dělá mnoho; většina nás jsme v první, druhé generaci z malých lidí, ze sedláků, z chalupníků a řemeslníků;</p> <p>takový hoch se pak ohlíží, ne co by chtěl a dovedl dělat, ale kde je volné místo, aby se pohodlně uživil.</p>	<p>Chudoba jako stín minulosti</p> <p>Upřednostňování hmotných jistot před rozvojem vlastní osobnosti</p>	<p>Nízké sebevědomí jako důsledek zakořeněných společenských norem</p>
<p>Pak i ta študovanost je jenom lepší řemeslo a třeba se ani pořádnému řemeslu nevyrovná.</p> <p>Já jsem vypožadoval, že nejlepšími učiteli – zvláště na středních školách – jsou dobří odborníci.</p> <p>Má-li takový profesor opravdu rád svůj předmět, vzbudí tu lásku i v chlapcích.</p> <p>Vždyť člověk zapomene skoro všechno, čemu se na školách učil, ale ten zájem jednou vzbuzený trvá a učí ho pozorovat a všímat si věcí. Poznání bez zájmu je mrtvé.</p>	<p>Vysoká odbornost nejlepších učitelů</p> <p>Zájem vzbuzený láskou k věci</p> <p>Živoucí zájem jako otisk v paměti duše</p>	<p>Edukace pomocí pozitivního formování postojů</p>
<p>Neběží škole jen o to, aby poskytovala co nejvíc vědomostí, ale také a hlavně o to, aby navykala žáky přesnosti, pozornosti a metodičnosti;</p> <p>učit je tak, aby uměli sami pozorovat přírodu a život</p> <p>a dovedli správně řešit úkoly a úkolky, kdy a kdekoli se k nim dostanou.</p>	<p>Důraz na všestranný rozvoj žáka</p> <p>Výchova k samostatnosti</p>	<p>Komplexní rozvoj žakovských kompetencí</p>

<p>A když už chce kantor také vychovávat, tedy káže.</p> <p>U nás se nekáže jenom v kostele, ale i ve škole, v novinách i v parlamentě.</p> <p>Pane, pedagogika dospívající mládeže je strašně těžká věc – střední škola většinou pěstuje jenom didaktiku; daleko víc vyučuje, nežli vychovává.</p> <p>Hoch na střední škole podléhá vlivům, o kterých jeho profesor buď nemá tušení nebo které přehlíží.</p> <p>Řekněme v Anglii má student daleko míň povšechného vzdělání nežli u nás, ale zato anglická škola spíš formuje charakter.</p> <p>U nás si mladý chlapec musí osvojit aspoň dočasně spoustu znalostí, ať ho to zajímá nebo ne; ale jednat, obcovat s lidmi, reagovat na skutečné vlivy života, tomu se nenaučí. Z našich škol vycházejí příliš často hoši jaksi nemotorní, těžkopádní a zelení;</p> <p>ti čilejší a energičtější se utvrzují v negaci – škola je pro ně, jak říkají, otrava a učitelé tyrani.</p> <p>Nu ano, i mně se dlouho zdával těžký sen, že dělám znova maturitu; střední škola nemá být trpkou zkušeností a nemá člověka pronásledovat jako můra.</p> <p>Je-li škola břemenem, naučí se v ní ti slabší jen strachu a ti silnější revoltě; ti i oni si oddechnou, když mají za sebou těch sedm nebo osm let, kdy měli tělesně i duševně vyspět - prosím, sedm nebo osm tak důležitých let! I to se teď pomalu mění; stará střední škola příliš vychovávala budoucí úředníky, vlastně rakouské byrokraty; teď má a bude mít úkoly jiné.</p>	<p>Redukce výchovy na napomínání</p> <p>Mentorování jako národní sport</p> <p>Přetěžování rozumu na úkor rozvoje těla a citu</p> <p>Rizikové vlivy ohrožující mládež</p> <p>Vyvážené působení pedagogů v Anglii</p> <p>Neupotřebitelné znalosti pro život</p> <p>Nerovinný člověk jako produkt školy</p> <p>Averze k nedostatkům středního školství</p> <p>Masarykovo potvrzující prožití</p> <p>Posilování negací jako následek (ne)výchovy</p> <p>Probíhající proměna výchovných cílů</p>	<p>Češi jako národ kritiků</p> <p>Vzrůstající nutnost harmonického formování žákovských osobností</p> <p>Nedostatky navozující potřebu reformy školství</p>
---	---	---

Ale chci říci to: mluvíme-li o krizi inteligence, musíme jí sáhnout na kořen a tudíž také na školu (Čapek a Masaryk, 1938, s. 52 – 54).	Krise inteligence jako důsledek školské výchovy	
---	---	--

Interpretace výňatku textu z knihy: „*Hovory s T. G. Masarykem, kapitola – Věk mladosti*“ (1938).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Nízké výchovné cíle české společnosti, Masarykova sebevýchova v mládí, Slabé stránky malého českého člověka, Chvályhodné výjimky českých krajanů, Nízké sebevědomí jako důsledek zakořeněných společenských norem, Edukace pomocí pozitivního formování postojů, Komplexní rozvoj žákovských kompetencí, Češi jako národ kritiků, Vzrůstající nutnost harmonického formování žákovských osobností, Nedostatky navozující potřebu reformy školství

Kódy: Společnost vychovávající slabochy, Zlaté tele pohodlí a dostatku, Masarykovy nelehké začátky, Bojem o živobytí k samostatnosti, Ustrašenost krčící se v koutě, Malomyslnost českého lidu, Odvážnému štěstí přeje, Chudoba jako stín minulosti, Upřednostňování hmotných jistot před rozvojem vlastní osobnosti, Vysoká odbornost nejlepších učitelů, zájem vzbuzený láskou k věci, Živoucí zájem jako otisk v paměti duše, Důraz na všestranný rozvoj žáka, Výchova k samostatnosti, Redukce výchovy na napomínání, Mentorování jako národní sport, Přetěžování rozumu na úkor rozvoje těla a citu, Rizikové vlivy ohrožující mládež, Vyvážené působení pedagogů v Anglii, Neupotřebitelné znalosti pro život, Nerozvinutý člověk jako produkt školy, Averz k nedostatkům středního školství, Masarykovo potvrzující prožití, Posilování negací jako následek (ne)výchovy, Probíhající proměna výchovných cílů, Krize inteligence jako důsledek školské výchovy

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Nízké výchovné cíle české společnosti

Príslušné kódy: Společnost vychovávající slabochy, Zlaté tele pohodlí a dostatku

Společnost nevychovává mladíky k mužným ctnostem, které vedou k vysokým cílům.

V důsledku toho se později nesnaží o více než o to, aby se brzy hmotně zajistili.

Kategorie: Masarykova sebevýchova v mládí

Příslušné kódy: Masarykovy nelehké začátky, Bojem o živobytí k samostatnosti

Vhozen do velkého rybníka jeho rodišti vzdáleného světa se Masaryk již od svého dětského věku musel protloukat životem a učit se samostatnosti v rozhodování i konání.

Kategorie: Slabé stránky malého českého člověka

Příslušné kódy: Ustrašenost krčící se v koutě, Malomyslnost českého lidu

Masaryk, sám statečný a průbojný, vnímá obavy svých ustrašených spoluobčanů, kteří, bojíce se zodpovědně jednat, namísto hledání nových cest vedoucích k žádoucím společenským změnám raději ulpívají na svých starých, vyšlapaných cestičkách.

Kategorie: Chvályhodné výjimky českých krajanů

Příslušné kódy: Odvážnému štěstí přeje

Masaryka těší řídké výjimky odvážných Čechů, kteří se dokázali ve světě prosadit.

Kategorie: Nízké sebevědomí jako důsledek zakořeněných společenských norem

Příslušné kódy: Chudoba jako stín minulosti, Upřednostňování hmotných jistot před rozvojem vlastní osobnosti

Stopy duševního otroctví, zakořeněné v mentalitě lidu Masarykovy doby, jsou důsledkem po staletí trvajících cizího panství, nevolnictví a chudoby a promítají se i do nových poměrů nedávno vzniknuvšího mladého, svobodného státu. Mladí lidé, žel, namísto aby hledali způsoby, jak rozvíjet své skutečné vlohy, jdou cestou nejmenšího odporu a chápou se co nejsnazších možností obživy.

Kategorie: Edukace pomocí pozitivního formování postojů

Příslušné kódy: Vysoká odbornost nejlepších učitelů, zájem vzbuzený láskou k věci, Živoucí zájem jako otisk v paměti duše

Učitele dělá dobrým učitelem láska k předmětu vyučované věci. Je-li i dobrým odborníkem, který, dokáže-li své žáky zaujmout, vzbudí u nich nejen zájem o věc samotnou, ale prožití podnícená učitelem v žákovi mají vliv na posun žákových postojů, což zanechá otisk v paměti žákovy duše. Člověk si vždy snáze vybaví to, co prožil, než to, co učil nazpaměť.

Kategorie: Komplexní rozvoj žákovských kompetencí

Příslušné kódy: Důraz na všestranný rozvoj žáka, Výchova k samostatnosti

Školní výchova by měla být všestranná a rozvíjet veškeré žákovské kompetence.

Kategorie: Češi jako národ kritiků

Příslušné kódy: Redukce výchovy na napomínání, Mentorování jako národní sport

Masaryk poukazuje na nejen školní, ale téměř celonárodní snahy „vychovávat“ druhé kritikou a poučováním. Vždyť přece, vychovává se osobním příkladem a napravovat lidi kázáním by měl jen ten, kdo jde příkladem ve věcech, o kterých druhým káže.

Kategorie: Vzrůstající nutnost harmonického formování žákovských osobností

Příslušné kódy: Přetěžování rozumu na úkor rozvoje těla a citu, Rizikové vlivy ohrožující mládež, Vyvážené působení pedagogů v Anglii, Neupotřebitelné znalosti pro život, Nerozvinutý člověk jako produkt školy

Masaryk zde poukazuje na to, že přemíra školské výuky na úkor výchovy neformuje v žácích žádoucím způsobem jejich emočně afektivní a postojové složky, čímž se mládež stává náchylnější k podléhání sociálně patologickým vlivům. Masaryk chválí školství v Anglii, které staví výchovu, zaměřenou na formování morálně volní složky člověka před získávání všeobecných znalostí. Namísto toho jsou však v našich školách žáci mnohdy vyučováni i věcem nepotřebným, což vede k tomu, že vystupují ze škol sociálně nezralí a nepřipraveni do společenského a praktického života.

Kategorie: Nedostatky navozující potřebu reformy školství

Příslušné kódy: Averze k nedostatkům středního školství, Masarykovo potvrzující prožití, Posilování negací jako následek (ne)výchovy, Probíhající proměna výchovných cílů, Krize inteligence jako důsledek školské výchovy

Výše uvedené nedostatky ve školní výchově způsobují negace a odpor v řadách nesprávně vedené středoškolské mládeže. Masarykovo osobní prožití (sen) to potvrzuje. Je nutné, aby tehdejší školství vyměnilo staré výchovné cíle za nové, které budou lépe odpovídat potřebám občanů mladého demokratického státu. Masaryk ještě hovoří o krizi v řadách intelektuálů, která je taktéž odrazem nesprávně nastaveného školství.

Celková interpretace textu:

Masaryk zde hovoří o nedostatku kuráže a ustrašenosti malého českého člověka, který se raději krčí v koutě, než aby směle vykročil vpřed. Poukazuje na nesprávnou výchovu české mládeže, která není vedena k samostatnému a zodpovědnému jednání a absenci vysokého výchovného cíle. Kritizuje přetěžování rozumové a paměťové složky středoškolských žáků,

jenž se děje na úkor výchovy a žádoucího rozvoje ostatních složek osobnosti. Ze škol vycházejí neduživci nabití všeobecnými znalostmi, ale nepřipraveni pro skutečný život. Masaryk chválí anglické školství, které staví formování charakteru výše než didaktiku. Také vyzdvihuje odborníky a učitele, kteří jsou schopni podnítit ve studentech zájem o věc, protože láska k věci současně formuje jejich životní postoje. Příčiny krize inteligence je třeba hledat ve školství. Tento projev je odrazem Masarykovy touhy nastartování žádoucích společenských změn, jenž povedou k obrodě školství a nastavení vyšších výchovných cílů.

Vzorek (27). Z knihy „*O alkoholismu: předneseno v Dělnickém domě na Vsetíně dne 11. září 1905*“ jsme provedli obsahovou analýzu úryvku textu (Masaryk, 1920, s. 3).

Text	Kódy	Kategorie
<p>Na cestách životem, zemi a kraji nalezl jsem zemi nad míru podivnou — tam totiž, a to bylo to podivné, lidé požívají jed.</p> <p>Viděl jsem tam zvláštní továrny, které jed vyráběly ve velkém, a zvláštní zase závody menší, kde se tento jed prodával v malém a hned užíval.</p> <p>Jak jinde kupci mají nápisy: „Zde se prodává cukr, káva“ atd., v té zemi vidíte nápisy: „Zde si člověk může lacino koupiti nedokrevnost, souchotě, nemoce duševní, padoucnici“ „zde se prodává chudoba“, „zde se prodává mor, cholera, tyfus“.</p> <p>To jsou jistě divné nápisy! A jsou ještě divnější: „Zde se člověk může stát hloupým“, jinde dokonce: „zde může zblbnout, zde může se stát bezcitným, hrubým a surovým“.</p> <p>Všechny tyto místnosti jsou hojně navštěvovány.</p>	<p>Podivná země lidí bažících po jedu</p> <p>Velkovýroba, prodej a konzumace jedu</p> <p>Propagace prodeje nemocí</p> <p>Reklama na zneschopňovací a ohlupovací služby</p> <p>Vysoká návštěvnost odlidšťovacích zařízení</p>	<p>Země s vysoce podporovanou spotřebou alkoholu</p> <p>Podíl ziskuchtivosti na nežádoucích zdravotních a sociálních důsledcích alkoholismu</p>

<p>A nejen to: v té zemi vláda vybírá ještě peníze, velké peníze ve formě daní,</p> <p>církev, její nejvyšší a nejbohatší hodnostáři také jen jed vyrábějí.</p> <p>Trn a oltář spočívají na tomto jedu!</p> <p>Mnoho spotřebují toho jedu i při slavnostech národních, vlasteneckých. A nejvíce bylo mi podivno, že ani církevní a náboženské slavnosti bez tohoto jedu se neobejdou. Ohromná procesí táhnou z celého kraje, prý k panence Marii, hledím, lid ne, že by se modlil, že by byl nábožný a vážný —</p> <p>naopak, vidím, jak je rozjařen tím jedem, jak se strhnou hádky, vidím kolem chrámu samou nečistotu, nezdravotu, až z té nečistoty umírají..</p> <p>To jest přece nadmíru divné! Tázete se: „Co pak je to?“ Tu slyšíte výklad: „Ja, pane, takové procesí je jen na oko procesím křesťanským, máme křesťanské náboženské názory jen na oko,</p> <p>ve skutečnosti máme jiné náboženství, my máme ty bohy, my jsme mnohobožci, máme zvláštní svou trojici: jeden bůh je víno, voda sluneční, druhý je voda vařená, pivo, a konečně voda ohnivá, to je duch, pravý duch, spiritus.</p> <p>Takovouto zvláštní trojici máme: duch je hlavní bůh a všichni ti bohové nejsou neviditelní, můžeš si je koupit a můžeš je přijímat.“</p> <p>Takové a podobné doplnění napsal by Komenský do svého Labyrintu, kdyby</p>	<p>Daň z prodeje jedu jako důležitá součást státního rozpočtu</p> <p>Podíl církve na výrobě jedu</p> <p>Pijáctví na oslavách maskované vlastenectvím a zbožností</p> <p>Opojením k otravě citů, ke sváru, nemocem a smrti</p> <p>Předstíraná víra v jediného Boha</p> <p>Alkohol jako modla</p> <p>Falešný bůžek na prodej</p> <p>Analogie Komenského Labyrintu</p>	<p>Institucionálně podporovaný obchod s alkoholem</p> <p>Oslavy jako vítané příležitosti k holdování sociálně patologickému jevu</p> <p>Sklon k alkoholismu jako klanění se zlatému teleti</p> <p>Obraz mnohotvárného kultu alkoholu</p>
--	---	--

pozoroval novodobý alkoholism a kultus toho ducha, spiritusu, alkoholu ve všech formách-- (Masaryk, 1922 s. 3 - 4).		
---	--	--

Interpretace výňatku textu z knihy „O Alkoholismu : předneseno v Dělnickém domě na Vsetíně dne 11. září 1905“ (1920).

Celkový přehled kategorií a kódů:

Kategorie: Země s vysoce podporovanou spotřebou alkoholu, Podíl ziskuchtivosti na nežádoucích zdravotních a sociálních důsledcích alkoholismu, Institucionálně podporovaný obchod s alkoholem, Oslavy jako vítané příležitosti k holdování sociálně patologickému jevu, Sklon k alkoholismu jako klanění se zlatému teleti, Obraz mnohotvárného kultu alkoholu

Kódy: Podivná země lidí bažících po jedu, Velkovýroba, prodej a konzumace jedu, Propagace prodeje nemocí, Reklama na zneschopňovací a ohlupovací služby, Vysoká návštěvnost odlidšťovacích zařízení, Daň z prodeje jedu jako důležitá součást státního rozpočtu, Podíl církve na výrobě jedu, Pijáctví na oslavách maskované vlastenectvím a zbožností, Opojením k otravě citů, ke sváru, nemocem a smrti, Předstíraná víra v jediného Boha, Alkohol jako modla, Falešný bůžek na prodej, Analogie Komenského Labyrintu

Rozčlenění kategorií a kódů:

Kategorie: Země s vysoce podporovanou spotřebou alkoholu

Příslušné kódy: Podivná země lidí bažících po jedu, Velkovýroba, prodej a konzumace jedu

Masaryk se zde zabývá problematikou alkoholismu. Jako by věc pozoroval z úhlu pohledu mimozemšťana, který netuší, co je to závislost, co je ziskuchtivost a nedokáže pochopit, proč lidi vyrábějí, kupují a v přemrštěné míře konzumují zdraví škodlivé látky. V tomto Masarykově pojetí **alkohol = jed**.

Kategorie: Podíl ziskuchtivosti na nežádoucích zdravotních a sociálních důsledcích alkoholismu

Příslušné kódy: Propagace prodeje nemocí, Reklama na zneschopňovací a ohlupovací služby, Vysoká návštěvnost odlidšťovacích zařízení

Masaryk – mimozemšťan hovoří o planetě, na níž jsou lidé lákáni reklamou, aby si zakoupili zneschopňovací a odlidšťovací nástroje, které jim způsobí nemoci a bídu. Další reklamy je podbízí k návštěvě odlidšťovacích zařízení (místností), v nichž se mohou společně se oddávat degradačnímu procesu svých lidských osobností (hloupnout zesurovět atd.). Návštěvnost odlidšťovacích zařízení je vysoká. Zneschopňovačem je míněn alkohol a odlidšťovacím zařízením místo, kde se konzumuje.

Kategorie: Institucionálně podporovaný obchod s alkoholem

Příslušné kódy: Daň z prodeje jedu jako důležitá součást státního rozpočtu, Podíl církve na výrobě jedu

Výroba a prodej alkoholu získala institucionální charakter a stala se státem podporovaným byznysem, jehož výnos tvoří významnou část státního rozpočtu. Ani církve nestojí stranou a podílí se na výrobě tohoto jedu.

Kategorie: Oslavy jako vítané příležitosti k holdování sociálně patologickému jevu

Příslušné kódy: Pijáctví na oslavách maskované vlastenectvím a zbožností, Opojením k otravě citů, ke sváru, nemocem a smrti

Také oslavy důležitých výročí, státních svátků a náboženských slavností jsou vyhledávanými příležitostmi pro konzumenty alkoholu. A tak místo vznešené atmosféry vážnosti jsou tyto oslavy vyplněny lidské citění otravující atmosférou alkoholického opojení, které je živnou půdou pro nečistoty, sváry a různé nemoci.

Kategorie: Sklon k alkoholismu jako klanění se zlatému teleti

Příslušné kódy: Předstíraná víra v jediného Boha, Alkohol jako modla, Falešný bůžek na prodej

Masaryk přirovnává alkoholismus k modloslužbě. Tu vykonává člověk, pro kterého je uspokojování svého sklonu k alkoholu důležitější, než život podle pravých křesťanských zásad. Křesťana dělá křesťanem způsob jeho života a nikoli to, že se za křesťana prohlašuje. Pro pijáka alkoholu hlásícího se ke křesťanské víře je náboženství jen zástěrkou, protože ušlechtilý cit k Bohu, jenž by mu bránil oddávat se neřestem, vyměnil za nízký sklon ke konzumaci alkoholu. Alkohol je mu jako bůžek, kterého může kdykoli koupit.

Kategorie: **Obraz mnohotvárného kultu alkoholu**

Příslušné kódy: **Analogie Komenského Labyrintu**

Při psaní tohoto úvodu ke své přednášce O alkoholismu byl Masaryk inspirován Komenského Labyrintem. Masaryk se stylizoval do role poutníka, kterému fakt, že není zatížen společenskými zvyklostmi, umožnil vidět souvislosti v jiném světle.

Celková interpretace textu:

Prostřednictvím tohoto textu Masaryk nekritizuje jen masívní rozšíření alkoholismu jako sociálně patologického jevu, ale rozkrývá zvrácenost dnešní společnosti. **Na jedné straně stojí ti, kteří výrobu, prodej a konzumaci alkoholu podporují a kteří z jeho vysoké spotřeby mají prospěch (ZISKUCHTIVOST). Na straně druhé jsou pijáci, u nichž konzumování alkoholu vyvolává závislost, různé nemoci a popud k různým formám rizikového chování.** Z tohoto obchodu značně profituje stát, který za každou zakoupenou láhev alkoholu získá procentuálně vysokou částku z její ceny ve formě daňe a církev, která se podílí na jeho výrobě.

6 CELKOVÉ VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

V této kapitole zúročíme výsledky jednotlivých analýz předchozí kapitoly této práce. S přihlédnutím k části teoretické provedeme srovnání některých vnějších i vnitřních společných znaků, provázejících životy a působení Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka ve vztahu k výchově i sociální pedagogice. **Odpovíme zde na otázky výzkumných okruhů č. 1, 2 a 3, jejichž znění je uvedeno v podkapitole 4.1 této práce.** Pokud budeme odkazovat na souvislosti vyplývající z analýzy některého z 27 zkoumaných vzorků, uvedeme za tvrzením tučně vyznačené číslo tohoto vzorku. Např. odkaz na vzorek číslo 26 označíme **(26)**. K interpretaci budeme využívat i data uvedená v teoretické části práce a jen zcela výjimečně – bude-li to nutné k doplnění souvislostí – obecně známé informace, které nebyly v této práci uvedeny.

Otázky všech tří výzkumných okruhů včetně doplňujících souvislostí budou zodpovězeny formou odpovědí na jejich dílčí otázky.

Otázka výzkumného okruhu č.1:

1) Existují významově podobné vlivy a souvislosti, které formovaly životy Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka? A pokud ano, jaké?

Dílčí otázky výzkumného okruhu č.1:

1 a) Existuje podobnost sociálních poměrů, z jakých pocházeli?

1 b) Existují mezi nimi profesní spojitosti? A pokud ano, jaké?

1 c) Existují v jejich životech další spojující charakteristiky? A pokud ano, jaké?

Ad 1) U Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka jsme našli tyto podobné vlivy a souvislosti, které formovaly jejich životy:

Ad 1a) - Podobnost sociálních poměrů, z jakých pocházeli:

Všichni tři pocházeli z majetkově skromných, ale ne zcela nuzných poměrů. Jan Hus přišel ve svých 17 letech do Prahy, Komenskému zemřeli oba rodiče, když mu bylo 13 let a Masaryk se již od svých 14 let musel starat sám o sebe.

Všichni tři vycházeli z chudých rodin a ještě dříve, než dovršili dospělosti, se vzdálení od rodičovské péče museli více či méně sami starat o zajištění svých potřeb.

Ad 1b) - Profesní spojitosti:

Jan Hus byl Mistrem svobodných umění (filosofie) na Karlově univerzitě, později působil jako děkan artistické fakulty a rektor Karlovy univerzity

Jan Amos Komenský vedl školy v Přerově a Fulneku, později gymnázium v Lešnu a školu v Blatném Potoku.

Tomáš Garrigue Masaryk vyučoval jako docent na Vídeňské, později jako profesor na Karlově univerzitě.

Všechny tři také spojuje významná vědecká a publikační činnost. Hus napsal dílo, jež položilo základy zjednodušení českého pravopisu, Komenský se prostřednictvím svých rozsáhlých pedagogických děl stal zakladatelem moderního školského systému a Masarykova publikační činnost byla významným přínosem pro sociologii i politologii.

Všichni tři: Hus, Komenský i Masaryk absolvovali univerzitní vzdělání, po kterém bezprostředně začali vykonávat profesi (vrcholového) pedagoga – učitele a vychovatele.

Ad 1c) - Další společné znaky zkoumaných osobností

Šťastné období jejich životů, v němž čerpali sílu pro své budoucí působení, souvisí se školou: Jan Hus prožil svá šťastná léta během svého působení na pražské univerzitě (2), Komenský zase jako správce českobratrské školy ve Fulneku (11) a Masaryk v době, když se během svých studií na univerzitě v Lipsku seznámil se svou nastávající chotí Charlottou Garrigue.

Podobnost mezi Husovým, Komenského a Masarykovým působením pro český národ ve vztahu k cizině:

Životní zápas Mistra Jana Husa o pravdu vyvrcholil jeho hrdinným bojem za svobodu svědomí na církevním koncilu v Kostnici – tedy v cizině. Před svou očekávanou mučednickou smrtí ze svého žaláře psal dopisy svým milovaným Čechům a zvedal jejich morálku.

Jan Amos Komenský tvořil i pomáhal své rodné zemi ve vyhnanství, v němž prožil více než dvě třetiny svého života. Udržoval plamen duchovních hodnot českobratrských idejí a přimlouval se za český národ v cizině u lidí s velkým mocenským vlivem.

Tomáš Garrigue Masaryk sváděl rozhodující bitvy o sebeurčení českého národa také v cizině. Jeho ohromná práce vlast vyústila v založení československého státu.

Období, které strávili Jan Hus, Jan Amos Komenský i Tomáš Garrigue Masaryk v cizině bylo z hlediska jejich přínosu pro český národ velmi významné.

Další paralely:

Blízkost rodiště Komenského a TGM: Komenský i Masaryk pocházeli z Moravy.

Podobnost Komenského a Masarykovým opuštěním domova po 64. roce života:

Když bylo Komenskému 64 let, prokatolické síly vypálili jeho druhý domov v Polském Lešnu a Komenský musel uprchnout a najít si nové útočiště v cizině. Poté následoval mohutný tvůrčí rozmach.

Když bylo Masarykovi 65 let, musel opustit republiku, aby mohl započít svůj boj za osvobození českého národa. Následovalo heroické úsilí, které bylo dovršeno založením samostatného československého státu.

Podobnost mezi děním na Karlově univerzitě (ve smyslu její „degermanizace“) v době, kdy na univerzitě působil Jan Hus a v době, kdy na ní začal působit Tomáš Garrigue Masaryk:

Následkem „*Dekretu kutnohorského*“, vydaného roku 1409 v době, kdy na Karlově univerzitě působil Jan Hus, došlo k jejímu (mohutnému) „*odněmčení*“. Němečtí mistři univerzitu opustili poté, co jim byla odebrána nadměrná rozhodovací práva.

Rovněž v roce 1882, ve kterém do Prahy a na Karlovu univerzitu přišel Tomáš Garrigue Masaryk, došlo k jejímu (částečnému) „odněmčení“. Univerzita byla zásluhou českých poslanců rozdělena na část německou a část českou a Masaryk tak mohl působit na české filosofické fakultě jako mimořádný profesor.

Otázka výzkumného okruhu č. 2:

2) Jaké společné znaky spojovaly jedinečnosti v Husově, Komenského a Masarykově výchovném působení na děti, na dospělé jedince a na český národ a k jakým společným výchovným cílům tyto osobnosti směřovaly?

Dílejší otázky výzkumného okruhu č.2:

2a) Jakými zvláštními znaky se vyznačovalo výchovné působení Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka ve vztahu k dětem, dospělým jedincům a českému národu?

2b) Jakým způsobem se vypořádávali s mimořádně nepříznivými životními situacemi, kterým museli čelit?

2c) Jak ovlivňovala víra v Boha výchovné působení Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka?

2d) Jaké jsou společné výchovné cíle, ke kterým Jan Hus, Jan Amos Komenský a Tomáš Garrigue Masaryk směřovali?

Ad 2) Společné znaky spojující jedinečnosti v Husově, Komenského a Masarykově výchovném působení na děti, na dospělé jedince a na český národ a společné výchovné cíle, k nimž tyto osobnosti směřovaly.

Ad 2a) Specifické znaky, jimiž se vyznačovalo jejich výchovné působení ve vztahu k dětem, dospělým jedincům a českému národu.

JAN HUS:

Jan Hus vychovával svým slovem, pro které nacházel oporu ve Slově Božím (v Písmu). Husova vnitřní čistota propůjčovala jeho projevům vysokou mravní sílu, která vrhala světlo na tyranii tehdejší církevní i světské moci. Svou mravní silou, kterou čerpal z živoucí pravdy Ježíšova učení, výchovně působil na jednotlivce i český národ.

Při svém jmenování 1. českým rektorem Karlovy univerzity do své vstupní řeči vložil velké povzbuzující nadšení a vybízel univerzitní mistry k odvaze, pěstování ctností a ke spravedlivému a pravdivému pedagogickému působení (2).

Hus byl vynikajícím učitelem, děkanem i rektorem a měl velké účastenství na prosazení zrovnoprávnění českých univerzitních mistrů (8). Tím napomohl dalšímu rozvoji českého jazyka a přispěl k výstavbě českého univerzitního školství.

Hus si svými projevy, směřujícími k očistě zkažené církve zneprátelel církevní hierarchii, která nechtěla žádnou nápravu. Vyhnala ho z kaple Betlémské a donutila opustit Prahu. Hus se uchýlil na hrady spřátelených šlechticů do jižních a západních Čech, kde se k němu hrnul lid, aby naslouchal jeho plamenným slovům o pravém křesťanském životě.

V té době napsal mnoho spisů, latinských i českých, v nichž zavedl zjednodušený český pravopis (1).

V jednom z nich – ***ve svém vychovatelském spise „Dcerka“ radil ženám a dívkám, jak mají zušlechtovat květ svého ženství.*** Zvláštní důraz přitom kladl na udržování čistého svědomí a vnitřní čistoty (7).

Jan Hus nikdy nekázal druhým to, co by on sám nedodržel. Jako kazatel neposkvrněné pověsti vyzýval příslušníky církve, aby se vzdali prostopášného života a navrátili církvi lesk pravých služebníků páně. Obracel se na panstvo i na prostý lid, aby žili podle křesťanských zásad. Prosazoval svobodu svědomí člověka. ***U koho uznal, že to potřebuje, tomu poslal zdvořilý, ale přísný, k nápravě vyzývající kárny list. Jako např. knězi, který za svou funkci pobíral plat, ačkoliv ji osobně nevykonával (5).***

Své mravní vychovatelské zásady ve vztahu k mladým mužům vyjádřil v listu adresovaném svému bývalému studentovi a příteli Martinovi z Volyně. V dopise jej nabádá k bezúhonnému a počestnému životu a upozorňuje na úskalí, kterým se má ve svém životě

vyhnout (3). *Jiný výchovný list napsal Hus jednomu začínajícímu soudci, aby jej povzbudil ke statečnému, zodpovědnému a spravedlivému výkonu jeho soudcovské funkce (4).*

Jan Hus miloval český jazyk: zavedl zjednodušený pravopis s čárkami a háčky, který se osvědčuje dodnes (1). Také kladl důraz na správnou výslovnost české řeči. Německá slova, jimiž naše řeč překypovala, nahrazoval českými výrazy. Velmi pečlivě volil slova pro svá kázání a pokud nemusel, nepoužíval zastaralé výrazy. Apeloval na pány, měšťany, i další obyvatele, aby dbali na čistotu svého mateřského jazyka (Polc, 2015, s. 44).

Nepochybuji o tom, že Hus těmito snahami nejen podporoval národnostní a vlastenecké cítění, ale že jimi také přispěl k rozvoji české vzdělanosti i pro pozdější dobu.

Hus byl prost všeho nepřátelství vůči Němcům, (ačkoliv mu bylo připisováno kvůli odchodu německých mistrů z Karlovy univerzity poté, co napomohl k odebrání jejich neoprávněných privilegií). Svědčí o tom jeho slova „Více miluji dobrého Němce nežli špatného Čecha“ (Kratochvíl, 1955, s. 85) i jeho dopis „Přátelům v Čechách“ ze dne 24. října 1414, v němž se vyznává z přátelských kontaktů s Němci, které potkal na své cestě do Kostnice (6).

Na sklonku svého života, týden před svou smrtí poslal svou závěť univerzitě. Obrátil se na všechny mistry, bakaláře a studenty s výzvou, aby zanechali všech sporů, milovali se navzájem a pokorně a pilně ke cti Boží pracovali. Vyjádřil své přání, aby na něj vzpomínali jako na člověka, který usiloval o jednotu svého národa (8).

Důstojný byl způsob, jakým Jan Hus žil. Důstojný byl i způsob, jakým podstoupil svou smrt, o níž napsal své svědectví Husův přítel Petr z Mladenovic (9). **Po smrti Jana Husa jeho myšlenky – které do poslední chvíle šířil prostřednictvím svých dopisů adresovaných Čechům – v podvědomí národa náhle ožily a stály u zrodu mohutného duchovního hnutí. Výchovná síla Husových idejí dlouho intenzivně působila na český národ a na mnohé z nás působí ještě dodnes.**

Co se týče Husova vztahu k dětem, chybí zde literatura, která by o tom pojednávala.

JAN AMOS KOMENSKÝ

Jan Amos Komenský byl člověkem veskrze praktickým, který své duševní schopnosti a získané poznatky dovedl využívat k velkým účelům (17).

O dětech říká „že jsou to mladí lidé, budoucí nástupci těch, z nichž se nyní skládá svět (stát, církev, škola)“ (12).

Komenského tížilo, že mládež byla strhávána na šikmou plochu zkaženostmi a špatnými příklady svého okolí. Aby odvrátil pokračování celospolečenského úpadku, prosazoval včasnou mravní výchovu dětí postavenou na křesťanských základech. Chtěl mít lidi nejen vzdělané, ale i mravné a zbožné, protože vzdělání, odtržené od mravnosti a zbožnosti, činí z člověka škůdce (18).

Komenský umožnil světu, aby se chopil jeho „vševýchovných“ knih a použil je k zušlechtění lidstva. Realizace této nápravy lidí ale závisí od naplnění předpokladu, že ji budou uskutečňovat osvícení, mravní a zbožní učitelé – vychovatelé, kteří budou schopni předávat svou moudrost svým žákům. Všeobecným cílem lidského vzdělání je vrátit člověku podobu Božího obrazu, aby se pomocí očištěné svobodné vůle naučil rozeznávat dobro od zla a na základě toho se správně rozhodovat (13).

Komenský pojímal výchovu člověka všeobsáhle, ve všech etapách jeho vývoje. Ve své „Vševýchově“ vyjmenoval jednotlivé vývojové etapy jeho života a vysvětlil své výchovně-didaktické zásady, jimiž jsou zásada postupného vývoje (všechno stávající má svůj předchozí vývojový stupeň a vyvíjí se ke stupni následujícímu. Každý další stupeň se může vyvinout jako stavba jen na dokonale splněném stupni předchozím), zásada systematickosti a soustavnosti, zásada neodkladnosti (důležitost včasného začátku: dobře zvládnuté první vývojové stupně jsou oporou dalšího vývoje) a zásada přiměřené náročnosti (dávat dítěti jen úkoly, které zvládne) (12).

Komenský byl horlivým pozorovatelem přírody, z jejíchž neměnných zákonů a norem vyvozoval své výchovné zásady a učební postupy. Své poznatky zúročil ve své „Velké Didaktice“, v níž líčil umění, jak všechno všechny rychle a spolehlivě naučit (10).

Fascinovaly jej včely svou pracovitostí. Už jako mladý správce českobratrské obce ve Fulneku Komenský učil jeho obyvatele včelařit a jako ředitel tamní školy vodil své žáky do háje nad školou, kde je pozoroval a učil pod dubem (11).

Komenský vyvinul unikátní synkritickou (srovnávací) metodu, která mu pomáhala odvozovat neznámé děje ze známých a nepozorovatelné děje z pozorovatelných.

Tuto metodu také používal pro svá vysvětlení ve svých výchovných a didaktických spisech.

Kázeň, ve škole tak nezbytnou, Komenský nechtěl zajišťovat tvrdými tresty, neboť věděl, že rány a bití nemohou vštípit dětem lásku k vědění. Tresty by měly být přiměřené a ne příliš časté, aby se neopotřebovaly. Přísněji trestat by se měly jen přestupky proti mravnosti (bezbožnost, vzdorovitost, pýcha a lenost, atd.). Potřebné kázně a zájmu o učení má učitel dosahovat svým příkladem a vlídností (14).

Těsně před ukončením třicetileté války vtáhla švédská vojska do Prahy a začala ji rabovat a plenit, ačkoli – podle dřívějších ujednání – měli Švédové Čechy osvobodit. Komenského zrada Švédů velmi bolela a ve svém dopise švédskému kancléři Oxenstjernovi, napsaném třináct dní před uzavřením pro Čechy nevýhodného vestfálského míru (vrhl je zpět pod knutu habsburského panství) se projevil jako pravý vlastenec. Oxenstjernovi (vůdčí osobnosti protihabsburské koalice) zdvořile vytkl, že porušil svůj dřívější slib pomoci Čechům získat svobodu namísto čehož je vydal jejich nepřátelům. Apeloval na kancléřovo svědomí a úpěnlivě jej prosil, aby přehodnotil své stanovisko a vrátil se ke splnění dřívějšího slibu osvobodit český národ (15).

Po požáru v Lešnu, při němž Komenský přišel o velkou část svých děl a po prodělání následné nemoci se Komenský vrátil do Amsterdamu. Po svém příjezdu napsal svému příteli Filipu Härsdorffovi list, v němž se projevují jeho organizační schopnosti. V dopise sčítá ztráty způsobené požárem a jmenuje opatření, které je třeba udělat, aby byly shromážděny stávající, požárem nedotčená díla a hledá efektivní cesty, jak s nimi co nejlépe naložit. Svého přítele prosí o včasnou pomoc a dává mu instrukce, co má udělat a jaké další osoby má požádat o spolupráci. Z dopisu vyplývá, že Komenský měl v cizině síť svých podporovatelů. Bez jejich pomoci by nebyl v cizině ničím. Tato skupina spolupracovníků však mohla vzniknout jen následkem dobrého vlivu, který měl Komenský na lidi (16).

Co se týče Komenského vztahu k dětem, není zde žádných pochyb o tom, že je miloval.

TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK

Na rozdíl od J. A. Komenského, který zachraňoval a uchovával duchovní hodnoty skomírajícího českého národa, Masaryk přišel v době, kdy český národ povstával k novému životu, aby tento vzestup završil úspěšným bojem za osvobození Čechů a Slováků z rakousko-uherské nadvlády. (24)

V roce 1882, když byl docent vídeňské univerzity Masaryk povolán na filosofickou fakultu do Prahy, národní obrození už bylo v plném proudu. Brzy nato se Masaryk zapojil do veřejného života (24).

Masarykovo veřejné působení silně hýbalo veřejným míněním. Když šlo o pravdu a spravedlnost, Masaryk se svým svědomím nedělal kompromisy.

Nejprve si vysloužil nenávisť národa, později jeho přijetí a lásku. Kolo veřejného mínění se otočil o 180 stupňů.

- Po první veřejné kauze „*Rukopisné boje*“ sympatie občanů vůči Masarykovi klesly „*na bod mrazu*“ (19).
- Následkem druhé veřejné kauzy „*Hilsneriáda*“ se vztah veřejnosti k Masarykovi ještě zhoršil. Stal se nejméně oblíbeným člověkem v zemi (19).
- Situaci využili Masarykovi nepřátelé a obvinili jej ze zločinů proti církvi a náboženství. Obvinění se jim však nepodařilo u soudu prokázat a soudce Masaryka osvobodil. Masaryk – zřejmě vnímán veřejností jako oběť nespravedlivého stíhání – začal sklízet sympatie veřejnosti a otočil kolo veřejného mínění „*do plusu*“ (21).
- Ve čtvrté kauze se Masaryk nachází v postavení poslance rakousko-uherského parlamentu. Podařilo se mu rozkrýt komplot rakousko-uherských úřadů a zachránil tak před smrtí 53 nevinných Srbů a Chorvatů odsouzených za vlastizradu. A od té doby se vyslovovalo jméno Masarykovo s úctou po celé Evropě (19).
- A pak už to šlo s Masarykovou oblibou u veřejnosti jen nahoru. Když se po válce vracel do republiky, český národ s láskou v srdci vítal svého prvního prezidenta a zasypával ho květinami. Když „*tatiček Masaryk*“ zemřel, za jeho rakví se táhl mnohakilometrový smuteční průvod.

A tak se z nejvíce nenáviděného člověka v Čechách stal jeden z nejmilovanějších mužů české historie.

Ve své habilitační práci Masaryk objasňoval příčiny vysoké sebevraždnosti. Přišel na to, že anomie společnosti je zapříčiněná odklonem člověka od Boha a že jedinou cestou k nápravě tohoto neutěšeného stavu je návrat člověka k Bohu (20).

I proto Masaryk usiloval o eliminaci sociálně patologických jevů. Byl abstinentem, což mu dávalo morální právo ostře kritizovat v jeho době velmi rozšířený nešvar – alkoholismus. Ve své přednášce „*O alkoholismu*“ Masaryk poukázal na škodlivé celospolečenské důsledky holdování alkoholu a rozkryl zvrácenost společenského systému, který podporuje výrobu, propagaci, prodej a konzumaci tohoto návykového, vědomí a chování člověka degradujícího a zdraví poškozujícího jedu (27).

Ve své rozpravě s Čapkem Masaryk hovořil o výchově mládeže ve vztahu k tehdejšímu školství. Posteskl si, že společnost a škola nevychovává chlapce ke ctnostem, zdravému sebevědomí a samostatnosti. Strnulost tehdejšího školství a nízké sebevědomí českého národa, chápal jako pozůstatek minulých dob. Za velkou chybu označil jednostranné vzdělávání žáků na středních školách, které na úkor výchovy a harmonického rozvoje osobností dětí přílišným učením přetěžují jejich rozumovou složku. Mladí lidé vycházejí ze škol nemotorní a obtíženi zbytečnými vědomostmi. Jako příklad dobře nastaveného školského systému uvedl anglické školství, která vychovává a nepřetěžuje mládež učením. Masaryk chválil učitele-odborníky, kteří mají rádi svůj předmět a umí o něj v žácích vzbudit potřebný zájem. Nedostatky ve výchově, které činí z naší mládeže lidi nepřipravené pro život, se však musí napravit. Je nutná proměna výchovných cílů, škola nemá usilovat o to, aby svým žákům poskytovala co nejvíce vědomostí, nýbrž o to, aby v nich pěstovala vlastnosti a návyky, které jim umožní zvládat úkoly, jenž jim přinese život. (26).

VELKOU VÝCHOVNOU SÍLU MĚLY I MASARYKOVY PROJEVY.

Ve svém prvním prezidentském projevu dne 22. prosince 1918 pronesl výrok: „Spravedlnost je matematika humanity“ (Pitter a Plzák, 2011, s. 100 - 101). O tom, že Masaryk pojmu humanita rozuměl, svědčí jeho dílo, život i skutky. Byl přesvědčen, že humanita nemůže existovat bez vzájemné důvěry. Naproti tomu nelidskost a ukrutnost jsou jen plodem otrockého ducha, ať už otrokáře nebo otroka (25).

*Při příležitosti 10. výročí založení republiky prezident T. G. Masaryk promluvil k našim dětem a mládeži. Jeho projev byl prodchnut srdečností a porozuměním pro dětskou duši. Jako jejich otcovský přítel jim sdělil, co je pro ně potřebné a co jim prospívá. Nabádal je, aby se o sebe dobře staraly a udržovaly zdravou životosprávu. Mají si hrát a sportovat, ale také pomáhat a pracovat, aby byly pracovité a poctivé. Je důležité, aby myslely i na své budoucí povolání, neboť v sobě nesou budoucnost našeho národa. **Z dobrých vlastností, potřebných pro život, Masaryk vyzdvihoval pracovitost a poctivost (22).***

V listopadu 1932, necelých sedm let před vypuknutím 2. světové války, Masaryk – jako apoštol míru – promluvil k německým dětem a mládeži. Vyzýval je k mírumilovnému soužití ve společném státě, ke vzájemné pomoci a svornosti, aby už nikdy nepoznaly hrůzy, které postihly lidstvo během 1. světové války.

Masaryk asi tušil velké nebezpečí pro vlast, když věnoval svůj mírotvorný projev omladině národa, který později přece jen rozpoutal další zkázonosnou celosvětovou válku. (23).

Masarykovy projevy k dětem naznačují, že jim rozuměl a že k nim měl vřelý vztah.

*Každá z těchto osobností vychovávala národ i jednotlivce svým jedinečným, nenapodobitelným způsobem. Jednotlivé vzorky výzkumného souboru poukazují odlišnosti ve způsobech, jakým vychovávali své okolí. Dá se však říci, že jejich výchova stála pevně na křesťanských mravních zásadách a že odlišnosti v tom, jak vychovávali, měly společného jmenovatele: Jan Hus, Jan Amos Komenský i Tomáš Garrigue Masaryk **VYCHOVÁVALI SVÝM SRDCEM.***

Ad 2b) - Způsob, jakým čelili mimořádně nepříznivým životním situacím:

JAN HUS

Když byl nad Prahou vyhlášen interdikt a Jan Hus byl vsazen do klatby a donucen opustit Prahu, neutekl z boje. Neúnavně kázal dál proti nemravnostem a tvořil literární odkazy svému národu v zázemí svých přátel v Jižních Čechách (1), kde sbíral sílu ke svému závěrečnému hrdinskému boji. Hus ani poté, co byl odsouzen k smrti, nepodleh strachu. Postavil se tyranům tohoto světa a svým životem zaplatil za to, co mu bylo svaté. Čas ve vězení, který mu zbýval do popravy, vyplňoval psaním dopisů, do nichž vkládal svou mravní

sílu a lásku a které adresoval svým přátelům v Čechách. Hus neustoupil ani před nátlakem nejhrubšího zrna a reagoval nesmírně statečným činem, kterým odstartoval velké společenské reformy.

V jeho činu spatřuji hrdinství, vystupňované na maximum.

JAN AMOS KOMENSKÝ

Jan Amos Komenský neslevil ze svých zásad, když mu Habsburkové po porážce na Bílé hoře vzali vlast, mor ženu a dvě děti a požár mu vzal majetek. Komenského to nezlomilo, svou víru si ničím a nikým vzít nenechal a začal tvořit svá nesmrtelná díla.

Při dalším požáru v Polském Lešnu ztratil svůj dům, veškerý majetek a také nesmírně cenná celoživotní díla. V pokročilém věku prchá, aby si zachránil holý život. Následuje nemoc a upoutání na lůžko. Ani to jej nezlomilo. Za podpory svých přátel stupňoval své tvůrčí úsilí, aby vrátil světu díla, o které přišel (16).

V Komenského úsilí vnímám obrovskou statečnost a nezdolnou pracovitost.

TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK

Poté, co Tomáš Garrigue Masaryk strhal pozlátko falešného vlastenčení (*Boj o rukopisy*) a rozprášil antisemitské pověry (*Hilsneriáda*), upadl do velké nemilosti veřejnosti a stal se terčem mnohačetných nenávistných útoků (19).

Štvanici na Masaryka rozpoutali i církevní představitelé, kteří jej svými žalobami pro údajnou protináboženskou činnost vtáhli do série soudních procesů (21). ***Masaryk vše ustál i díky velké podpoře své ženy Charlotty a odvážně pokračoval ve svém boji o pravdu a o sebeurčení českého národa.***

Nebál se vystoupit proti vysokým byrokratům rakousko-uherského mocnářství, když chtěli falešně obvinít z vlastizrady a připravit o život 53 Srbů a Chorvatů (19).

Poté, co se následkem propuknutí 1. světové války zhroutily jeho sny o rozvolnění c.k. mocnářství v konfederaci svobodnějších rakousko-uherských národů, nevzdal se a při příležitosti pětistého výročí mučednické smrti Mistra Jana Husa vyhlásil Rakousko-Uhersku otevřený boj. Nezlomili ho ani zprávy o smrti jeho syna Herberta a zatčení jeho dcery Alice, ani souběžně šířené dezinformace o nemoci jeho ženy a o oběšení nejmladšího syna Jana.

Navzdory všemu protivenství Masaryk v cizině – nejprve jako občan znepráteleného rakousko-uherského státu – zintenzivnil svůj boj (za podpory svých spolupracovníků Beneše, Štefánika a dalších) za osvobození českého a slovenského národa, získal si přízeň předních světových státníků a budoval česko-slovenskou legionářskou armádu, jejíž hrdinské boje na frontě přinesly jeho státotvornému úsilí mezinárodní vážnost a uznání.

V Masarykově životním boji spatřuji lva, jež se skví v našem národním znaku.

Hus, Komenský i Masaryk čelili mimořádně nepříznivým životním situacím s velkým srdcem – byli nesmírně stateční ve svém boji za to, co považovali za pravdu a dobro. Drželi se svých ideálů a mysleli při tom více na druhé než na sebe. Projevili tím veliký, nezměrně veliký přesah svých osobností.

Způsob, jakým čelili nepříznivým situacím, vléval českému národu odvahu do žil v časech, v nichž musel trpět v područí cizí moci a které byly pro něj z hlediska prožívání velmi těžké.

Ad 2c) – Vliv víry v Boha na výchovné působení Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka

Slova „Kriste, synu Boha živého, smiluj se nad námi; Kriste, synu Boha živého, smiluj se nade mnou; Jenž jsi se narodil z Marie Panny;“ byla těmi posledními, která ve svém životě vypustil z úst Mistr Jan Hus, než v kouři a ohni vypustil svou duši (9).

„Vyslyšte nás ubohé, aby i vás vyslyšel milosrdný Bůh, jemuž vás nejhoroucnějšími prosbami co nejponíženi poroučím“ Tato slova napsal Komenský kancléři Oxenstjernovi, když jej prosil, aby dodržel svůj slib osvobodit Čechy a tak odčinil svou zradu (15).

Na otázku dělníka, zda ještě věří v Boha, se Masaryk otevřeně vyznal: „Nebylo v mém životě chvíle, kdy bych v Boha nevěřil.“ (Pitter a Plzák, 2011, s. 89 – 92).

Takovými slovy vyjadřovali Jan Hus, Jan Amos Komenský i Tomáš Garrigue Masaryk svůj vztah k Bohu. Oni jej však nevyjadřovali jen slovy, ale především prostřednictvím svých skutků! Zdrojem jejich náboženského poznání bylo učení Ježíše Krista obsažené v Písmu. Věřili, že jeho slova musí dobrý křesťan nejen znát, ale i podle nich žít. Všichni tři byli také teologové vzdorující církevním dogmatům a svůj poměr k Bohu a náboženství vyjadřovali

ve svých spisech. Věřili, že zbožnost musí být postavena na mravnosti, která je základem opravdového lidství. Za své náboženské názory, v některých ohledech odlišné od názorů nesmírně mocné katolické církve, byli perzekuováni a označováni za „kacíře“.

Bez nefalšované ryzí zbožnosti by Jan Hus, Jan Amos Komenský i Tomáš Garrigue Masaryk nikdy zcela nevyplnili své dějinné úlohy, neboť by jim chyběla strhující síla živého přesvědčení, s jakouž se pouštěli do všeho, co započali, neboť tajemství síly lidského ducha spočívá v síle jeho spojení se Stvořitelem.

Víra Husovi, Komenskému i Masarykovi otevírala jejich nebe a oni nedělali nic jiného, než že se je snažili pootevírat i dalším lidem.

Ad 2d) – Společné výchovné cíle, ke kterým Jan Hus, Jan Amos Komenský a Tomáš Garrigue Masaryk směřovali:

Významný český pedagog prof. Otakar Kádner se o výchovném cíli Jana Amose Komenského vyjádřil takto: „*Cíl výchovy stanoví Komenský ve shodě s křesťanským předpokladem, že cíl života člověka jakožto bytosti nejvyšší dokonalé není na tomto světě, nýbrž že vlastním určením jeho je věčná blaženost s bohem*“ (14).

Stojí za úvahu, zda to tak měl i Jan Hus, který pro lásku k pravdě i k národu podstoupil svou vlastní smrt a Tomáš Garrigue Masaryk, který z podobně ušlechtilých motivů nesmírně riskoval. Máme-li zde hovořit o společných výchovných cílech v odlišných dobách žijících tak výrazných osobností a hybatelů českých dějin, jako byli Jan Hus, Jan Amos Komenský a Tomáš Garrigue Masaryk, je třeba se zaměřit na oblast spirituality. Neboť jen ta propojuje lidi napříč prostorem a časem.

Jan Hus, Jan Amos Komenský i Tomáš Garrigue Masaryk se hrdě se přiznávali ke své lásce 1) k Bohu, 2) k Pravdě, 3) k vlasti a z jejich činů vyvěrala láska 4) k jednotlivci a 5) k člověčenstvu. A právě z této jejich duchovní lásky, pramenící z opravdového citu vyplývají i jejich společné výchovné cíle, které ve svém působení naplňovali. Pokusím se je formulovat tak, jak je vnímám.

1) Výchovný cíl přibližování se k Bohu. Hus, Komenský i Masaryk vedli člověka k Bohu. Bůh je dokonalý a přibližování se k němu v niterné touze člověka vnitřně zušlechťuje a zdokonaluje. Oni sami se přibližovali k Bohu skrze své ušlechtilé skutky.

2) Výchovný cíl přibližování se Pravdě. Kdo miluje Boha, musí milovat i Pravdu, protože pravda pochází z Boha. Hus, Komenský i Masaryk vedli člověka k pravdě, kterou se snažili po celý svůj život usilovně poznávat a šířit.

3) Výchova člověka k lásce k bližnímu. Způsob naplňování tohoto cíle nejlépe ukazují slova Kristova: „*Miluj bližního svého jako sebe samého*“. Opravdová Láska k bližnímu je přísná, činí jen to, co bližnímu prospívá a je prostá žádostivosti či změkčilosti. I nepřítel je bližní, kterého je třeba milovat. Hus, Komenský i Masaryk milovali své nepřátele tak, že jim říkali pravdu, aby i oni mohli nahlédnout na své chyby a omyly a nastoupit cestu pokání.

4) Výchova k vlastenectví. Hus, Komenský i Masaryk svou vlast nesmírně milovali a svými myšlenkami, slovy i činy posilovali v lidu národa českého pravé vlastenecké cítění. Tento výchovný cíl naplňovali tím, co pro svůj národ činili.

5) Výchova k lásce k lidstvu – Mít rád každého člověka a lidstvo jako celek. Toto je láska těch nejvyspělejších jedinců, neboť je podmíněna velikým přesahem osobnosti člověka. Není omezena na národnost, věk, pohlaví či rasu člověka. Vede člověka k tomu, aby sebe samého viděl jako součást velkého celku, který je třeba podporovat.

Všechny tyto výchovné cíle spolu souvisí.

Kdo miluje Boha, mluví pravdu. Kdo miluje Boha, nemůže současně nenávidět člověka, protože láska a nenávisť jsou dva protichůdné city a nenávisť dusí v srdci člověka lásku.

Zastřešujícím cílem je cíl číslo 1. Cíle propojuje jejich duchovní rozměr, se kterým buď rezonuje, anebo nerezonuje nitro člověka.

Nakolik s těmito výchovnými cíli J. Hus, J. A. Komenský i T. G. Masaryk rezonovali (t. j. ve svých životech je naplňovali), ukazují jejich životy, působení a dílo.

Otázka výzkumného okruhu č. 3**3) Jaký je poměr Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka k sociální pedagogice?**

Dílčí otázky výzkumného okruhu č.3:

3a) *Jaké povahové rysy tyto osobnosti spojovaly?*

3b) *V čem spočívá výchovná síla jejich příkladů?*

3c) *V čem spočívá reformní charakter výchovného působení Jana Husa, Jana Amose Komenského a T. G. Masaryka?*

3d) *V čem spočívá největší přínos J. Husa, J. A. Komenského a T. G. Masaryka pro sociální pedagogiku?*

3e) *Lze Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka považovat za sociální pedagogy?*

Ad 3) – Vysvětlení poměru Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka k sociální pedagogice.

Protože sociální pedagogiku nejvíce obohacují lidé vysokých morálních kvalit, budeme se zde při specifikaci Husova, Komenského a Masarykova vztahu k ní zabývat i jejich povahovými vlastnostmi. Zaměříme se na takové, které tyto osobnosti spojovaly.

Ad 3a) – Povahové rysy, které J. Husa, J. A. Komenského a T. G. Masaryka spojovaly:

Tomáš Garrigue Masaryk sám své předchůdce Husa a Komenského vnímal takto: V Janu Husovi viděl vynikajícího učitele, člověka, se kterým spojoval duchovní vývoj národa, který usiloval o svornost a důsledně hájil jím poznanou pravdu (8). Komenského zase charakterizoval jako člověka, ze kterého musíme pochopit, že vzdělanost na základě mravním zabezpečuje národu budoucnost a který jde příkladem svou neúmornou pracovitostí (17).

Vlastnosti, které tak Masaryk u Husa a Komenského vyzdvihoval, mu byly sympatické. A proto předpokládám, že je sám měl.

Spisovatel Karel Štech hovoří o Komenském jako o nejpracovitějším muži své doby, který jednal s každým co nejlaskavěji (14).

„Zachránce dětí“ Přemysl Pitter Komenskému i Masarykovi připisuje ryzí charakter, vytrvalost a statečnost (24).

Ze studia literatury a analýzy vzorků výzkumného souboru vyvozují, že Jan Hus, Jan Amos Komenský a Tomáše Garrigue Masaryk byli lidmi milujícími ctnosti a bohulibý život. Níže vypisují ctnosti, které u těchto tří osobností vnímám:

ZBOŽNOST – POKORA – PRAVDOMLUVNOST, MILOSRDENSTVÍ – LASKAVOST, MRAVNOST – PŘÍSNOST, SMYSL PRO SPRAVEDLNOST – SVĚDOMITOST – NEÚPLATNOST, ODVAHA – STATEČNOST, TOUHA PO VĚDĚNÍ – ŽIVOTNÍ MOUDROST, PROZÍRAVOST, TVOŘIVOST – PÍLE – PRACOVITOST, VYTRVALOST – CÍLEVĚDOMOST – DŮSLEDNOST, DŮSTOJNOST, VELKORYSOST.

Nemá smysl se pouštět do hlubší analýzy a posuzovat která ze zkoumaných osob byla statečnější či pracovitější. Snad je ale mimo pochybnost, že Hus, Komenský a Masaryk byli lidmi ušlechtilého charakteru. Ctnosti člověka osvobozují od nízkého myšlení a ladí jej k vyšším ideálům. Ctnosti jsou součástí lidského charakteru, který tvoří přesah jeho osobnosti. Proto by o ně měl každý usilovat. Výše uvedené ctnosti byly zřejmě součástí charakteru námi zkoumaných osobností, uschopňovaly je a pomáhaly jim čerpat sílu, kterou potřebovali k tomu, aby skrze všechny překážky došli k naplnění svých velikých cílů!

Ad 3b) – V čem spočívá výchovná síla jejich příkladů:

Jejich neotřesitelná víra v Boha a v to, že činí správnou věc, jim dodávala obrovskou sílu k činům. Tuto sílu k činům provázela velká mentální energie, něco jako strhující nadšení, které dokázalo probouzet všechny, kteří se na ně dokázali naladit. Ti, kteří se na to dokázali naladit a dali se tím vést, byli do značné míry s nimi stejnorodí (ve smyslu povahových vlastností a způsobu myšlení).

Masaryk tento fenomén přitažlivosti stejných druhů ukázal na příkladu Slovanů a Jana Ámose Komenského a nazval jej „kongeniálností“ (17). I mne jako človíčka píšícího tuto bakalářskou práci tyto osobnosti velmi přitahují, cítím z nich velikou výchovnou sílu, na kterou se snažím naladit a jsem tedy s nimi do jisté míry „kongeniální“. Toto zde však píší kvůli tomu, abych ze svého prožití dovysvětlil, v čem spočívá výchovná síla jejich příkladů.

Ad 3c) V čem spočívá reformní charakter výchovného působení Jana Husa, Jana Amose Komenského a T. G. Masaryka:

Sociální pedagogika je vědou i prakticky vyjádřenou snahou o zlepšování sociálních poměrů ve společnosti. Tři historická období českých dějin, v nichž J. Hus, J. A. Komenský a T. G. Masaryk působili, spojuje jeden společný jmenovatel: útlak českého národa a vlastenecké snahy námi zkoumaných osobností jej z tohoto útlatku vymanit. Všichni tři byli reformátoři, avšak každý z nich přinesl pokrok v jiné oblasti. A to v té, kterou z hlediska potřeb národa a požadavku doby bylo třeba nejvíce reformovat. Hus přinesl svěží proud do stojatých vod zatuchlých zlořádů církve, čímž oslabil její moc a umožnil svému národu, aby se alespoň na čas postavil na nohy. Komenský pozvedl světový vzdělávací systém a rozšířil povědomí o existenci českého národa v Evropě. Masaryk svým vítězným bojem o sebeurčení českého národa nasadil Husovu i Komenského úsilí korunu. Tak jako Hus i Komenský i on do plnění své dějinné úlohy vkládal celý svůj život.

Hus dal světu naději, že bude lépe, Komenský svět učil, co má dělat, aby opravdu lépe bylo a Masaryk dal lidu odvahu a naději v konečné vítězství dobré vůle. Způsob, jakým tito tři rytíři Ducha překonávali překážky, vléval odvahu do žil tisícům dalších lidí. A proto měl silné výchovné účinky na společnost! Díky Husovi došlo k povolení okovů církevní moci, díky Komenskému k přetváření školského systému a díky Masarykovi se naplnilo sebeurčení českého i slovenského národa. Oni přetvářeli svět, aby se na něm lidem žilo a dýchalo lépe! V tom spočívá onen jednotný rys jejich společného působení!

Ad 3d) – V čem spatřujeme nejvýznamnější přínos Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka pro sociální pedagogiku:

Abychom viděli, jaký je hlavní přínos Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka sociální pedagogice, nesmíme pouštět ze zřetele, že sociální pedagogika je hraniční vědní disciplínou, která má svůj psychologický, pedagogický a sociologický rozměr. Čím tedy jednotlivé osobnosti nejvíce sociální pedagogice prospěly?

Jan Hus ukázal člověku cestu ke svobodě svědomí a svobodě náboženského vyznání. V područí slepé poslušnosti a v atmosféře strachu, která nedovoluje řídit se vlastním

svědomím, by se o vzniku sociální pedagogiky sotva dalo mluvit. *Jan Hus vnesl do sociální pedagogiky její psychologický rozměr.*

Jan Amos Komenský ukazoval člověku cestu ke správnému vývoji směrem k dokonalosti. Pansofické výchovně vzdělávací snahy byly velkým pokusem nejvzdělanějšího muže tehdejší doby o zušlechtění lidstva a všenápravu světa. *Komenský vnesl do sociální pedagogiky její pedagogický rozměr.*

Tomáš Garrigue Masaryk dovršil Husovo a Komenského dílo. Jako neohrožený bojovník za pravdu a spravedlnost upevňoval psychologický rozměr sociální pedagogiky. Jako vysokoškolský profesor, vychovatel a velký lidský vzor také posiloval její pedagogickou stránku. Jako sociolog a strůjce převratných společenských změn a zakladatel samostatného, mezinárodně uznaného společenství Čechů a Slováků (1. Československé republiky) **výrazně posílil sociální rozměr české sociální pedagogiky a poskytl jí i politický rámec pro její další rozvoj.** Ten byl přerušen druhou světovou válkou a půlstoletím komunistického režimu. Je však velkou otázkou, zda by bez Masarykova státotvorného úsilí mohla česká sociální pedagogika existovat v podobě, v jaké ji známe dnes.

Kromě výše uvedených dílčích přínosů jednotlivých osobností do oblasti sociální pedagogiky všichni tři – Hus, Komenský i Masaryk – výrazným způsobem podpořili její duchovní rozměr: neboť to byli lidé mravní a zbožní, lidé touhy a činu. Tento duchovní rozměr se projevoval mírou vlivu, který měli na lid.

Ad 3e) – Lze J. Husa, J. A. Komenského a T. G. Masaryka považovat za sociální pedagogy?

Než zodpovíme na tuto otázku, věnujme letmý pohled na profesi sociálního pedagoga dnešní doby a na výchovné působení J. Husa, J. A. Komenského a T. G. Masaryka: Dnešní sociální pedagog je školeným odborníkem, jehož náplní práce je sociálně výchovná činnost, kterou provozuje pod záštitou nějaké organizace. Předmětem jeho výchovné činnosti bývá zpravidla nějaká specifická skupina osob a cílem jeho výchovy zvýšení určitých kompetencí člověka se zřetelem na posilování jeho zodpovědnosti. Způsob jeho výchovného působení do značné míry určují právní předpisy a pravidla jeho zaměstnavatele. To dává sociálnímu pedagogovi určitou právní ochranu, jistotu pravidelného příjmu a výhodu materiálně

technického zázemí organizace, pro kterou pracuje. Současně ho to však omezuje v tvořivých projevech jeho osobnosti – tedy v jeho kreativité. Jeho výchovná péče je institucionalizovaná. Husovo, Komenského a Masarykovo působení bylo také sociálně výchovné, protože výchovně působili na jednotlivce a přetvářeli společnost. Hus, Komenský a Masaryk byli velmi kreativní – jednak je k tomu vedla jedinečnost jejich osobností a jednak museli reagovat na nepřátelské projevy svých vlivných odpůrců. Jejich sociálně výchovná činnost byla mohutná a vymykala se pravidlům tehdejších institucí.

Hus, Komenský i Masaryk svým sociálně výchovným působením na jednotlivce a společnost kladli základ pro vytvoření nových společenských pravidel. V jejich sociálně výchovném působení hrála významnou roli síla osobního příkladu, která působila napříč všemi společenskými vrstvami obyvatel českého národa. Jádrem jejich výchovy však bylo něco, co moderní institucionalizovaná výchova nezná. Je to nábožensko-mravní rozměr, který vyvěral z jejich opravdové, živé víry v Boha.

Tomáš Garrigue Masaryk považoval živou víru v Boha jako nutné dovršení duchovního a kulturního života a v mravnosti viděl základ opravdového náboženství. Podle něj pouze mravný způsob života je pravým uctíváním Boha. (25). Podobně to chápali Hus i Komenský.

Z Husova, Komenského i Masarykova nábožensko-mravního pojetí výchovy vyplývá, že vychovatel a vzdělavatel ve své způsobilosti vzdělávat a vychovávat dosahuje maxima tehdy, nechybí-li mu mravnost a opravdová zbožnost. A tuto vzdělavatelско-вychovatelskou nadstavbu v sobě Jan Hus, Jan Amos Komenský a Tomáš Garrigue Masaryk nepochybně měli. I proto byl jejich výchovný vliv na jednotlivce i český národ tak nesmírně vysoký.

Náplň činnosti všech tří: Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka kromě jiného měla také sociálně pedagogický charakter, protože svým výchovným a vzdělávacím působením neměnili k lepšímu jen lidi, nýbrž i společenské poměry. A ruku v ruce se změnou společenských poměrů se měnilo i prostředí. Oni bojovali proti útlaku člověka člověkem a jejich výchovné působení mělo stmelující účinky na český národ.

Jan Hus a ani Jan Amos Komenský však nemohli působit v oboru, pro jehož vznik v jejich dobách neexistovali podmínky. S Masarykem je to jiné – jeho jméno je už se sociální pedagogikou spojováno, protože působil v počátcích jejího vzniku. Ještě jedna věc tyto tři velikány naší historie spojuje. Svým celkovým působením stavěli pod světlo pravdy defektní

myšlení jiných lidí, a to takové myšlení, jehož důsledky působily škodlivě na štěstí, zdraví a rozvoj člověka jako takového.

PODLE NAŠEHO NÁZORU TYTO TŘI PEDAGOGY, FILOZOFY A TEOLOGY (HUSA, KOMENSKÉHO I MASARYKA) – VE SMYSLU JEJICH PŮSOBENÍ – MŮŽEME POVAŽOVAT I ZA SOCIÁLNÍ PEDAGOGY!

K tomu však zároveň chceme dodat, že nepovažujeme za podstatné, zdali budeme Husa, Komenského a Masaryka označovat za sociální pedagogy či nikoli. Podstatné je pochopit a uvědomit si jejich vysoký morální kredit, obrovské nasazení a hodnoty, k nimž směřovalo jejich úsilí, které uvolnilo cestu k mnoha potřebným společenským změnám, mezi nimiž je i vznik společenskovedního oboru sociální pedagogiky!

DALŠÍ SOUVISLOSTI VE VZTAHU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE

V díle Jana Amose Komenského jsme našli obraz profese, která v jistém smyslu, nese podobné rysy jako naše soudobá profese sociálního pedagoga. **Podívejme se do Komenského „Obecné porady o nápravě věcí lidských, části čtvrté – PAMPAEDIE, kapitoly – VII. Všeučitelství“.** Zde Komenský přináší pojem „všeučitele“, kterého zároveň definuje jako excelentního, všestranného vychovatele a pedagoga, který má zcela jasno ve svých výchovných cílech i metodách, jako člověka mravného a zcela oddaného službě Bohu, jako člověka s velkým přesahem vlastní osobnosti. „Všeučitel“ je obrazem Božím, který je schopen výchovou a vzděláváním pozvedat své žáky na svou vlastní úroveň nositele pansofické moudrosti. Podle Komenského na tuto funkci mohou aspirovat jen ti nejlepší z nejlepších (13).

Věříme, že Jan Amos Komenský, Jan Hus a Tomáš Garrigue Masaryk tyto parametry Komenským definovaného vrcholného vzdělavatele a vychovatele lidstva splňovali. Že Komenského pojem „všeučitele“ zůstal v abstraktní rovině a nikdy nebyl základem pro ustanovení reálné profese, nebyla Komenského chyba, ale může za to pokračující úpadek lidstva. Komenský - který byl jen jeden - mohl jako osvícený duch jen světu ukázat, jak by věci měly vypadat! Realizovat jeho vize bylo úkolem lidí, kterých se dotklo jeho dílo.

Podle Komenského měli být „všeučitelé“ klíčovými činiteli na jím ukázané cestě k všenápravě lidstva, majáky ukazující cestu ke Světlu z chaosu rozbouřené doby a magnety etností pro lidi dobré vůle na jejich cestě k dokonalosti – k Bohu.

Přidejme však ke Komenského popisu znalostí a schopností „všeučitele“ osvojené kompetence sociálního pedagoga a vznikne nám profil excelentního sociálního pedagoga současné doby. Jakého? Třeba takového, jakým byl pan Přemysl Pitter, kterému nechyběl ani onen nábožensko-mravní rozměr! Jsme toho názoru, že sociální pedagogika dnešní doby postrádá duchovní, neboli nábožensko-mravní rozměr, který, pokud je opravdový, má velký podíl na osobnostním přesahu člověka!

Když porovnáme profesi sociálního pedagoga s Komenským navrženou profesí všeučitele, tak zjistíme, že se tyto dvě profese do jisté míry překrývají. Na obrázku č 1. vidíme, že Komenského „všeučitel“ a dnešní sociální pedagog mají společný výchovný cíl: „Zušlecht'ování člověka výchovou“. Naplňováním tohoto výchovného cíle mohou sociální pedagogové přispět ke všenápravě světa, budou-li působit v duchu Komenského (ale i Husových a Masarykových) idejí. Jsou tu ale dvě zásadní úskalí: Tím prvním je, že moderní doba, která dala vzniknout profesi sociálního pedagoga, vypustila z výchovy a vzdělávání nábožensko-mravní rozměr. Což je ale velká škoda, protože tím je oloupila o nadstavbu, která je i podle Komenského i Masaryka tím nejcennějším, co může člověk výchovou a vzděláním získat. Tím druhým úskalím je skutečnost, že lidí, kteří se svými osobnostními předpoklady přibližují ke Komenskému, Husovi a Masarykovi (které můžeme považovat za „všeučitelské“ vzory), je v každé společnosti poskrovnu. Naše profese sociálního pedagoga přímo bytostně vyžaduje lidi, kterým leží na srdci blaho spolubližních a kteří jsou ochotni a schopni výchovně pomáhat a posilovat kompetence spoluobčanů, kteří se ocitli v duchovní, zdravotní, sociální či hmotné nouzi.

Podívejme se nyní na obrázek č. 4, který znázorňuje vztah Komenského „všeučitele“ a soudobou profesí sociálního pedagoga. Ve středu obrázku je srdce, které vyjadřuje spojovací

Obr. 4 - všeučitel v.s. sociální pedagog

most mezi těmito profesemi. V této práci se často skloňuje pojem nábožensko-mravní rozměr a nábožensko-mravní výchova. Naším záměrem však není propagovat zavedení nábožensko-mravní výchovy do škol! Institucionalizovanou náboženskou výchovu jsme tu už přece po mnoho staletí měli a historie ukázala, že nepřinesla ovoce, které by ji udrželo při životě. Život není o institucích, ale o lidech. Totiž vést k Bohu mohli jen ti, kteří k němu měli sami blízko a mravně vychovávat jen ti, kteří byli sami mravní. A takoví si svou cestičku, jak vést lidi k Bohu a

mravně je vychovávat, našli za každého režimu tak, jak to činili Jan Hus, Jan Amos Komenský a Tomáš Garrigue Masaryk a další osobnosti včetně Přemysla Pittra, jehož myšlenky daly podnět k sepsání této práce.

DOPORUČENÍ PRO SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKU (A PEDAGOGY).

Tak jako každý obor lidské činnosti i obor sociální pedagogiky, jenž má své teoretické i praktické pole působnosti, tvoří lidé. Proto doporučujeme nám, stávajícím i budoucím sociálním pedagogům, abychom se zamysleli nad odkazy Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka. Abychom v tom našem zamyšlení šli pod povrch a snažili se uvažovat v širších souvislostech. Jejich životy a díla jsou pro nás velikou inspirací. Dá se říct, že tvoří důležitou část duchovního bohatství našeho národa. Jejich činy byly ušlechtilé, neboť je k nim vedly ušlechtilé motivy, k nimž dospěli ušlechtilým cítěním a myšlením.

Milí sociální pedagogové, vychovatelé, učitelé, sociální pracovníci a vlastně všichni, jejichž charakter činnosti má s prací sociálního pedagoga nebo výchovou něco společného! Věřím, že pracujeme v pomáhajících profesích proto, že nám nejsou osudy druhých lidí lhostejné a že ve svých srdcích máme lásku k bližním a ve svých duších touhu jim pomáhat.

Jedno moudré čínské přísloví praví: „*Daruješ-li člověku rybu, nakrmíš ho na den, naučíš-li ho lovit, dáš mu potravu pro celý život.*“ Přeloženo do jazyka sociální pedagogiky: „*Zpříjemníš-li člověku jeho prostředí, bude mu dobře, dokud budou tyto změny trvat, naučíš-li ho však tvořivému přístupu k životu, bude se mu dobře dařit po celý život.*“

Přiznejme si, že s profesí sociálního pedagoga (a s některými dalšími vychovatelskými, pomáhajícími či učitelskými profesemi) souvisí jeden veliký všelidský úkol: **učit člověka, jak lépe žít.** (Komenský by měl jistě z tohoto pojetí radost...). Pokud to připustíme, současně zjistíme, že je s tím spjata nezměrná zodpovědnost: Vždyť učit druhé lépe žít můžeme jen v těch oblastech, ve kterých jdeme svému okolí lidským vzorem! Nemůžeme nikomu dopomoci k lepší výchově, než k takové, jakou máme sami! Ano, je to tak. Hus, Komenský i Masaryk to velmi dobře věděli. Proč by jinak Komenský chtěl, aby učitelsko-vychovatelské profese vykonávali ti nejušlechtilejší z lidí?

- Proto usilujme o mravnost a vnitřní čistotu, protože vést lidi k lepšímu mohou jen ti, kteří se sami posouvají – jsou ochotni a schopni na sobě pracovat. Nezapomínejme, že všechny skutky mají svůj začátek v myšlení člověka. Abychom toho dosáhli, buďme k sobě přísní a nepřipisujme vinu za své neúspěchy svému okolí.
- Pamatujme na to, že lidé nejvíce přijímají informálním učením a že naše verbální komunikace představuje jen malou část toho, co (o sobě) sdělujeme světu. Lidé jsou vnímaví a vycitíují z nás mnohem více, než si dokážeme připustit. I když mlčíme, můžeme křičet svými myšlenkami! Ve výchově druhých nás limitují naše nedostatky, a to jsou jediné výchovné limity, které ve skutečnosti máme!
- Využívejme tedy veškerý svůj čas k sebevýchově – sebe máme přece pořád k dispozici! Jak píše Masaryk, sebevýchova je ten nejlepší způsob, jak projevit svou lásku k sobě. Skrze zušlechtování sebe také zkrášlujeme své okolí. Buďme si ale

vědomi toho, že nemůžeme v nikom posílit ctnost či dobrou vlastnost, kterou nemáme nebo nežijeme! Budeme-li chtít prosazovat mravnost, sami musíme mravně žít.

Mnozí z těch, kterým máme a chceme pomáhat, ztrácí víru ve vlastní schopnosti, cítí se být ve tmavém tunelu, na jehož konci není světlo a přestávají se snažit. Největším darem a současně lékem, který těmto lidem můžeme dát, je naděje. Naděje, že svou situaci zvládnou, a že jednou bude lépe! A jak nás učí psychologie, pedagogika a život, víme, že nejlepší cestou k docílení pozitivní změny u člověka je posilování jeho dobrých schopností. A pokud se tak daří – je to následek principu přitažlivosti stejných druhů – který, Masaryk jej nazval kongeniálností, když vysvětloval, čím Komenský lidi přitahuje (17).

Z tohoto opět vyplývá, že u druhého člověka nejlépe můžeme dopomoci k rozvinutí těch schopností, které máme sami. My, sociální pedagogové, chceme pomáhat lidem, kterým hrozí duchovní, sociální anebo hmotná nouze, anebo se již v nouzi ocitli. Příčina pocíťovaného nedostatku něčeho tkví často člověku samém – v jeho dřívějších rozhodnutích. Naše práce může být posláním, budeme-li na lidi působit tak, aby oni sami chtěli učinit své životy lepšími. A to opět nejde jinak, než tak, že jim sami půjdeme vzorem. Hus, Komenský ani Masaryk si také nestěžovali na objektivní příčiny svých neúspěchů. Jejich úsilí směřovalo k vysokým cílům, jenž měly společného jmenovatele: **Blaho člověka**, spočívající v jeho pravdivém, pracovitém a ohleduplném přístupu k životu, kterým se přibližuje k Bohu.

Zastavme se ještě u ideálů a ctností. Ctnosti (jejich dosažený stupeň ale i jejich dosud nedosažený stupeň, který je ještě před námi) bychom mohli básnicky nazvat „schody do nebe“ anebo prozaicky „stupni současného a budoucího duchovního vývoje“. Abychom na těch schodech neupadli a neklesli zpět, potřebujeme zábradlí, o něž se můžeme opřít. Tím zábradlím jsou ideály, kterých se na své cestě vzhůru přidržujeme.

- Hledejme stále nové cesty, jak přetvářet výchovné prostředí, jak to činil i Komenský, vědouc, že změněné prostředí ovlivňuje lidi. A opět nezapomínejme, že součástí výchovného prostředí druhých jsme i my. Dbejme proto na náš zevnějšek a způsoby

chování, protože tím také napovídáme, jací opravdu jsme a jak vysoká je laťka, ke které můžeme pozvednout své okolí.

- Dbejme na čistotu řeči jako Hus. Čistá a správně vyslovovaná mateřština má silné výchovné účinky (vyzkoušeno i v životě).
- Necht' je Svědomí našim nejvyšším soudcem! Na tuto „Husovu větu“ si vzpomeňme v situacích, kdy balancujeme mezi předpisy, instrukcemi nadřízeného, přáním klienta a vlastními zájmy. Stojíme-li na křižovatce, svědomí nám vždy ukáže tu správnou cestu.

Naše doporučení bychom chtěli zakončit touto výzvou:

Milý sociální pedagogové, usilujme o to, abychom byli zítra lepšími lidmi, než jsme dnes. Jedině skrze sebe můžeme změnit své okolí včetně lidí, kterým chceme a máme pomáhat. Vzhlížejte vysoko, ale stůjte nohama na zemi. Bez ideálů se neobejdeme, ale bez pevné půdy pod nohama také ne. Komenský s Masarykem nám ukázali, že vysoký cíl potřebuje protiváhu ve formě realistického a praktického přístupu, bez něhož není možno jej dosáhnout. Komenského „vševýchova“ byla nadčasovým dílem pro budoucí generace! Společenskou výstavbu světa můžeme přirovnat k velikému mraveništi, na jehož výstavbě se podílejí desetitisíce malých mravenečků! Přispějme proto každý z nás svou malou troškou do mlýna, abychom přispěli k „všenápravě“ dnešního chaotického, kolabujícího světa. Máme k tomu vše, co potřebujeme: Slunce, vodu, vzduch, dále sebe a své okolí, které můžeme přetvářet. Stačí jen správně chtít a směle vykročit! Ku pomoci máme skvostné lidské vzory! Usilujme o ideály a nechme tvořivou sílu, která námi proudí, procházet skrze naše lepší já! Dobré výchovné účinky se pak jistojistě dostaví.

DISKUSE

Komenského mnohostranné podněty pro současnost zdaleka nejsou vyčerpány. Velký německý myslitel Leibniz na adresu Komenského řekl: **„Zajisté přijde doba, kdy tě velebí budou ti nejlepší za to, cos činil, več jsi doufal a co sis přál.“** (Pitter a Plzák, 2011, s. 79)

Proč ale stavíme Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka do čela znamenitých osobností, jejichž pokrokové myšlení, srdnaté úsilím a statečné činy dávaly do pohybu významné historické události a společenské změny? Na tuto otázku odpovídá výrok českého pedagoga, organizátora Masarykových přednášek a spisovatele Karla Štecha, umístěný na úvodní straně jeho knihy *„Masaryk vychovatel“*: **„V našem národě jsou Hus, Komenský a Masaryk muži největšími, protože nejvlivnějšími. Jsou třemi nejvýznačnějšími milníky našich dějin, nejvlivnějšími vychovateli našeho národa. Jejich učení a životy jsou dějinným posláním pro náš národ. A poslání, apoštolát, to' v jádře dle slov Gentilových – výchova v nejvyšším smyslu tohoto slova.“** (Štech, 1925, s. 3)

Na další straně této knihy Karel Štech poukazuje na existenci dějové linie - na návaznost Masarykova počínání na pronárodní a buditelskou činnost svých předchůdců Jana Husa a Jana Amose Komenského:

„Masaryk v duchovní stejnorodosti s Husem a Komenským dovychovává náš národ, probuzený z pobělohorských mrákot, k plnosti kulturního života. Je posledním buditelem, který dovršuje naše politické probuzení. Osvobozuje náš národ od jařma cizí nadvlády a přivádí jej k politické samostatnosti.“ (Štech, 1925 s. 4)

Nemohu jinak než z výše uvedenými citáty plně souhlasit. Vždyť počátky velkých společenských změn, které vyústily roku 1918 nabytím samostatnosti a státní svrchovanosti, je možno vidět v Husově neohroženém boji za mravnost, kterým položil základ k zakořenění ryzích křesťanských myšlenek v našem národě uprostřed katolickou církví ovládané Evropy! Husův odkaz českému národu krystalizuje založením duchovně náboženského hnutí Jednoty bratrské, která byla více než 150 let nositelkou a šířitelkou humanitních ideálů a symbolem vnitřní svobody našeho národa. Po těžkém úderu, který náš národ dostal na Bílé hoře dne 8. listopadu 1620 je Jednota bratrská rozprášena a svobodomyšlní Češi, chtějí-li zůstat naživu, musí uprchnout do zahraničí.

Naštěstí je mezi nimi i učitel národů a poslední biskup Jednoty Jan Amos Komenský, kdo nese světlo naděje pro vznik lepších zítřků. Ač nucen žít a tvořit svá velká pedagogická a filosofická díla ve vyhnanství, Komenský do konce svých dnů nepřestal toužit po návratu do

své české vlasti a snít sen o svobodném českém národě. Ten je i po Komenského skonu podrobován tvrdé germanizaci. Když se z rozhodnutí císaře Josefa II. jazyk německý stává jediným vyučujícím jazykem na českých středních a vysokých školách, hrozilo vymizení české inteligence. Naštěstí však v Čechách a na Moravě vzniká a postupně sílí kulturně-vlastenecké národní obrozenecké hnutí. Tito obrozenci byli skutečnými národními buditeli a jejich jádro tvořily významné kulturní osobnosti, jejichž řady rozšiřovali nejlepší synové a dcery českého a moravského národa. Usilovali o obnovení české řeči, zrovnoprávnění českého národa a oživení skomírající národní identity. Není snad pochyb o tom, že se tito skvělí lidé vděčně chápali také Husových a Komenského myšlenek.

Koncem 19. století se objevuje na evropské scéně muž, který jejich obrozenecké úsilí završil a Komenského sen naplnil. Muž, který - zrozen ještě jako syn nevolníka, během svého života mnohými nenáviděn a na konci své životní pouti národem opěvován a milován - disponoval odvahou a pravdomluvností Jana Husa, moudrostí Komenského a bojovností lva - jenž se skví v našem státním znaku – známý též jako „*tatíček Masaryk*“.

„*Svět ztratil hrdinu*“, psaly svorně americké noviny po 14. září 1937, kdy Masaryk skonal. Spisovatel Thomas Mann prohlásil: „Kdyby Evropa měla vedle Masaryka ještě tři čtyři osobnosti jeho formátu, vyvíjely by se její dějiny podstatně lépe.“ A profesor Hainisch, bývalý rakouský prezident řekl: „*Masaryk byl nejlepší Evropan, jakého jsem kdy potkal*“ A dramatik G. B. Shaw řekl: „*Kdyby existovaly Spojené státy evropské, jako prezidenta bych si dovedl představit jedině Masaryka.*“ (Mahler, 2007, s. 104).

Nesmíme nikdy zapomenout, že velké kolo národního dění, jehož hybateli byli Jan Amos Komenský a Tomáš Garrigue Masaryk a tisíce dalších národních buditelů a podporovatelů české reformace, se začalo roztáčet díky sebeobětování statečného muže, jehož jméno a odkaz bychom navždy měli nosit ve svých srdcích! Tím mužem byl Jan Hus. Spisovatel Svatopluk Čech o něm napsal:

*„Tak před věky „Hus vyvstal naší zemi
a jeho duch s ní zůstal časy všemi“*

(Svatopluk Čech. In Štech, 1920, s. 6).

ZÁVĚR

Bylo to naše stále sílící přesvědčení, že neotřesitelná víra v Boha, touha po pravdě a láska byly tím tmelem, který spojoval naše zkoumané osobnosti, které zformovalo podobu této bakalářské práce. Kéž bychom se v ní alespoň trochu přiblížili pravdě! K Pravdě, která ve své obsažnosti, bude vždy znamenat mnohem více, než lze pochopit mozkiem a vyjádřit slovy lidské řeči. Pro naše tři zkoumané osobnosti, *zapsané zlatým písmem v knize našich národních dějin*, byla však pojmem svatým, k němuž se svými životy i skutky přibližovali. Proto byli ve svém působení tak velicí! Zkusme si představit časový úsek období našich dějin, počínaje Husem a konče Masarykem, jako stavbu národně výchovné pyramidy. Pak by Husovo úsilí, navazující na snahy jeho předchůdců, mělo tvořit její základní desku. Protože nebýt Jana Husa, který rozetnul a prosvítil temnoty středověku, neměla by Jednota a její poslední biskup Komenský na čem stavět. Ano, dá se říct, že Hus významně přispěl ke stavbě základů, na nichž Komenský budoval své „*dílno lidskosti*“!

Učitel národů a zušlechťovatel světa Jan Amos Komenský působí ze středu pomyslné pyramidy. On snil o svobodě svého milovaného českého národa a skrze své dílo ukazoval cesty k lepší budoucnosti lidstva. Bez Husových a Komenského snah by se nemělo naše národní obrození o co opřít a Masaryk by jej nemohl završit vybudováním samostatného československého státu. Masaryk, pracující v duchu idejí Husa a Komenského, vyvinul obrovské, heroické a systematické úsilí, které vedlo ke vzniku 1. Československé republiky, vrcholu pyramidy. Pyramidy, která se může, ale také nemusí stát základem dalšího rozmachu našeho národa, jehož osud je v rukou nás, příslušníků současných žijících generací. Nechtějme si ani domýšlet, jak by to nyní s českým národem vypadalo, kdyby nebylo Husa, Komenského a Masaryka, těchto velikých vychovatelů a majáků, které nám ukazovaly cestu ke Světlu. Oni, a všichni ti, kteří jim pomáhali, byli jádrem procesu, který Masaryk nazýval „*Českou reformací*“.

Jan Hus, Jan Amos Komenský a Tomáš Garrigue Masaryk sloužili Bohu, sloužili člověku a sloužili českému národu. Zanechali zde veliké myšlenkové bohatství, na kterém můžeme stavět. Můžeme je však i zničit, pokud se odvrátíme od ideálů a hodnot, které prosazovali, pokud se odvrátíme od hledání Pravdy, která vede lidi k Bohu, Nejvyššímu dobru a východisku všech principů a zákonů vesmíru.

Oni byli velkými bojovníky Světla proti lidské malosti. Nikým si nenechali diktovat, co smí anebo nesmí, pokud se to dotýkalo výsostné oblasti jejich svědomí! Jejich hodnotu poznáváme podle jejich skutků. Přesně tak, jak praví Písmo.

Hus v našem národě rozdmýchal jiskru naděje, a když už hrozilo, že zcela zhasne, přišel její další veliký oživovatel (Komenský) a po něm další (Masaryk). Těch oživovatelů duchovních jisker v lidech bylo pochopitelně mnohem více, než tyto tři velikáni naší historie. Mohl k nim patřit Petr Chelčický, František Palacký, Karel Havlíček Borovský, Božena Němcová a další buditelé, mezi něž patří nemalý počet čistých a odhodlaných žen.

Totíž být buditelem národa není vůbec jen mužská záležitost. Ženy ale tak ostře nevystupují z davu a jejich působení je jemnější a tišší, a proto nejsou tak zřetelně vidět. Jejich velikou podporu často zúročí ve svém působení muži. Jeden příklad z historie: Charlotta Garrigue Masaryková, skvostná a nádherná žena, která, podnícená láskou ke svému muži si zamilovala i jeho vlast, ač byla původně Američankou. Byla to ona, která rozpoznala světlý plamen ducha ve svém muži a jeho veliký úkol. Byla mu neskutečně silnou oporou v těžkých začátcích! Později, když její muž bojoval za svůj národ v cizině válkou zmítaného světa, Charlotta neskutečně trpěla, neboť na ni těžce doléhala jeho dlouhodobá nepřítomnost a veliké nebezpečství, jimž byl permanentně vystaven. Neustálými vnitřními boji se vyčerpávala a onemocněla. Když se její choť Tomáš Garrigue vrátil z ciziny a přinesl s sebou rozkvet národa, dlouho si svého milovaného muže ani nově nabyté svobody národa neužila a odešla na věčnost. Čest její památce a čest ženám, které jsou ve svém tichém působení a věrnosti tak silné jako byla ona! Světlé působení ženského principu je v případě Masaryka a jeho ženy zřejmé. Můžeme si však položit otázku: Jakou vzpruhou či podporou mohla být Husovi přízeň královny Žofie? Anebo kolik lásky a síly Komenského tří životních družek stálo za jeho excelentním pedagogickým dílem?

Cítil jsem potřebu toto napsat jako protiváhu toho, že jsme se v této práci věnovali jen velikým mužům, kteří by však nebyli tak velikými, kdyby je nepodporovaly veliké ženy.

Ještě se vrátíme ke Komenskému. Myslíme si, že cesta ke všenápravě lidí, jak ji chtěl Komenský možná je, ale pod jednou podmínkou: Vyžaduje neskutečnou přísnost. Přísnost především k sobě samému a až na druhém místě k dalším lidem. Jde o to, abychom každý začali sám od sebe a snažili se jít člověk člověku příkladem. Masaryk dobře věděl, že pravá výchova je možná jen skrze osobní příklad. Buďme jako Hus, Komenský a Masaryk! Nikoli však, abychom je napodobovali, ale abychom se po jejich příkladu snažili do maxima rozvíjet své pozitivní vlastnosti a jedinečné schopnosti, kterými je každý z nás obdařen.

Láska je nejvyšší hybnou silou vesmíru, protože z Boží Lásky vše vzniklo. Když ale mluvím o lásce, nemám na mysli lásku změkčilou či lásky závislou, jaká je dnes mezi lidstvem tak hojně rozšířená. Mám na mysli lásku duchovní, která se projevuje usilováním k ideálům a touhou po řádu vyššího druhu, než je současný řád světa, který stojí na penězích a moci.

Zavedení mezilidských pravidel chování, která jsou v souladu se zákony života a vývoje však není možné vnějším zásahem lidské moci, protože je spojeno s vyšším stupněm morální vyspělosti lidstva, než na jakém se v současné době nachází! Tohoto vyššího stupně vyspělosti je možno dosáhnout jen výchovou a sebevýchovou jednotlivců, z nichž se lidstvo jako celek skládá! Proto Komenský usiloval o všenápravu světa výchovou! Dobře věděl, že šance na úspěch je podmíněna tím, že se výchovy lidstva ujmou ti nejvyspělejší z lidí! Komenský také věděl, kde nalézt zlatá pravidla, umožňující rozkvět lidstva a všenápravu světa! Byl si jist tím, že se Kristovy pravdy a přírodní zákony nemohou rozcházet! Příroda se mu stala učebnicí, jejíž látku se snažil skloubit s moudrostí obsaženou v Písmu. A jak ukazují dějiny i Komenského dílo, dařilo se mu to dobře! Všenáprava světa, a tím i sociální pedagogika, pokud chce být její součástí, musí stát na této větě: „*Miluj bližního svého jako sebe samého*“, protože bez trvalého vnitřního míru v lidských duších není možno žádného trvalého zlepšení. Opravdu milovat však znamená činit jen to, co vede bližního k jeho vyššímu rozvoji a co mu skutečně prospívá. A protože Jan Amos Komenský hluboce miloval lidstvo – chtěl, aby se stalo moudrým a vědoucím.

V této práci jsme se zabývali výchovným a sociálně pedagogickým přínosem Jana Husa, Jana Amose Komenského a Tomáše Garrigua Masaryka na jednotlivce a na český národ. Také jsme zjišťovali, v čem tkví podstata jejich výchovného působení, v čem spočívala jejich jedinečnost a co je vzájemně spojovalo. V průběhu práce jsme se seznámili s poměrně značným množstvím textů, z nichž jsme vybírali takové, které se hodily do naší koncepce obsahové analýzy. Tyto texty jsme zkoumali a porovnávali a následně zjišťovali souvislosti, které jsme si dříve neuvědomovali či které nebyly tak zřejmé. Zjištění získaná výzkumem nám umožnily odpovědět na výzkumné otázky. Výzkum jsme završili vydáním doporučení pro sociální pedagogy. Doufáme, že se nám podařilo stanovených cílů dosáhnout a také objasnit náš pohled na to, jakým výchovným přínosem pro náš národ Jan Hus, Jan Amos Komenský a Tomáš Garrigue Masaryk byli, proč jsou nám dodnes tak blízcí a proč je považujeme za velké lidské vzory. ČEST JEJICH PAMÁTCE!

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

podle použité citační normy

- [1] ABD-RU-SHIN, 2012. *Ve světle pravdy: poselství Grálu*. Brno: Defensor pacis. ISBN 978-80-902380-4-6.
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 1994. *Sociálna pedagogika: Vybrané problémy*. Bratislava: FF UK. ISBN 80-223-0817-X.
- [3] CIPRO, Miroslav, 1990. *T. G. Masaryk a výchova*. Praha: Miroslav Cipro.
- [4] ČAPEK, Karel a MASARYK Tomáš Garrigue, 1938. *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Fr. Borový.
- [5] FLOSS, Pavel, 2005. *Poselství J. A. Komenského současné Evropě*. Brno. ISBN 80-239-6048-2.
- [6] GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 978- 80-7315-185-0.
- [7] GULOVÁ, Lenka a ŠÍP Radim, ed., 2013. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4368-4.
- [8] HRONCOVÁ, J., I. EMMEROVÁ a B. KRAUS, 2008. *K dejinám sociálnej pedagogiky v Európe*. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7414-072-3.
- [9] HUS, Jan, 2015. *Listy z Kostnice*. Praha: Biblion. ISBN 978-80-87282-22-9.
- [10] HUS, Jan a MAREŠ Bohumil, ed., 1911. *Listy Husovy*. Praha: Antonín Hajn.
- [11] CHMELAR, Richard, 2019. *Ježíš Kristus a Jan Hus ve vztahu k filosofii výchovy*. Seminární práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati.

- [12] KÁDNER, Otakar, 1912. *J. A. Komenský*. Praha: Josef Pelcl, Chvilky č. 76 – 77.
- [13] KNOTOVÁ, Dana a kolektiv, 2014. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7078-3.
- [14] KOMENSKÝ, Jan Amos, 1948. *Didaktika velká*. Brno.
- [15] KOMENSKÝ, Jan Amos, 1992. *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. Praha: Svoboda. ISBN 80-205-0228-9.
- [16] KOMENSKÝ, Jan Amos a KLOSOVÁ Markéta, 2010. *Předehra pansofie: Objasnění pansofických pokusů*. Praha: Academia, Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1862-5.
- [17] KOMENSKÝ, J., A. MOLNÁR, ed. a N. RAICHRTOVÁ, ed., 1987. *O sobě*. Praha: Odeon.
- [18] KRAJČOVIČOVÁ, Pavla a BALVÍN Jaroslav, 2017. *Zachránci dětí*. Praha: Hnutí R. ISBN 978-80-86798-81-3.
- [19] KRATOCHVIL, J., O. CHARVÁT a K. ČERNOCKÝ, 1937. *Filosofický slovník*. Brno: Občanská tiskárna.
- [20] KRATOCHVÍL, Miloš Václav, 1955. *Jan Hus, muž a doba*. Praha: Mladá fronta, Životy.
- [21] KRATOCHVÍL, Miloš Václav, 1979. *Život Jana Amose: román*. Praha: Československý spisovatel.
- [22] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [23] LINDNER, Gustav Adolf, 1888. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice: A. Mareš.

- [24] MAHLER, Zdeněk, 2007. *Ano, Masaryk*. Praha: Slávka Kopecká. ISBN 978-80-86631-60-8.
- [25] MASARYK, Tomáš Garrigue, 1920. *O alkoholismu: předneseno v Dělnickém domě na Vsetíně dne 11. září 1905*. Brno: Morav. abstinentní svaz.
- [26] MASARYK, Tomáš Garrigue, 1920. *J. A. Komenský: přednáška T. G. Masaryka*. Praha: státní nakladatelství.
- [27] MASARYK, Tomáš Garrigue, 1923. *Jan Hus: naše obrození a naše reformace*. Praha: Bursík & Kohout, Myšlenky a zájmy doby.
- [28] MASARYK, Tomáš Garrigue, 1947. *Masaryk mládeži*. Brno: Dorost Československého Červeného kříže.
- [29] MASARYK, Tomáš Garrigue, 1990. *Ideály humanitní: Problém malého národa; Demokraticismus v politice*. Praha: Melantrich. ISBN 80-7023-036-3.
- [30] MASARYK, Tomáš Garrigue a Arnošt CAHA, 1922. *Masaryk české mládeži*. Brno: Vydavatelství odboru Ústředního spolku učitelského na Moravě a ve Slezsku.
- [31] PETRUSEK, M., H. MAŘÍKOVÁ a A. VODÁKOVÁ, 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, ISBN 80-7184-311-3.
- [32] PITTER, Přemysl a PLZÁK Michal, ed., 2011. *Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa*. Praha: Nadační fond Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. ISBN 978-80-7017-159-2.
- [33] PRŮCHA, Jan, 1997. *Moderní pedagogika: věda o edukačních procesech*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-170-3.
- [34] PRŮCHA, J., J. MAREŠ a E. WALTEROVÁ, 2003. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.

[35] POLC, Jaroslav Václav, 2015. *Jan Hus v představách šesti staletí a ve skutečnosti*. Vranov nad Dyjí: A.M.I.M.S. ISBN 978-80-7266-403-0.

[36] SEDLÁK, Jan, 1915. *M. Jan Hus*. Praha: Nákladem Dědictví sv. Prokopa.

[37] SOMR, Miroslav a kolektiv, 1987. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 14-601-87.

[38] ŠTECH, Karel, 1919. *Jan Amos Komenský: průvod jeho životem pro dospělejší mládež*. Praha: Česká grafická Unie a.s.

[39] ŠTECH, Karel, 1920. *Mistr Jan Hus*. Praha: Česká grafická Unie a.s.

[40] ŠTECH, Karel, 1925. *Masaryk vychovatel*. Praha: Svaz národního osvobození.

[41] ŠVARŤÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ Klára, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

[42] Z MLADOŇOVIC, Petr, 1965. *Zpráva o Mistru Janu Husovi v Kostnici*. Praha: Univerzita Karlova.

Elektronické knihy:

HUS, Jan, 2011. *Dcerka* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, [cit. 2020-12-11]. Dostupné z: <https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/36/98/72/dcerka.pdf>.

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika* [online]. Praha: Grada, [cit. 2020-08-26]. ISBN 978-80-247-7670-5. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/socialni-pedagogika-445616>.

Webové stránky:

Čínské přísloví citát: Daruješ-li člověku rybu, nakrmíš ho na den, naučíš-li ho lovit, ... Citáty slavných osobností. *Citáty slavných osobností: Největší sbírka citátů, myšlenek a aforismů* [online]. [cit. 2021-04-08] Dostupné z: <https://citaty.net/citaty/1982963-cinske-prislovi-darujes-li-cloveku-rybu-nakrmis-ho-na-den-naucis/>

Dílo Mistra Jana Husa (řazeno v chronologickém pořadí a dle oborů). *Vítejte na stránkách o. s. Mistra Jana z Husince* [online]. [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <http://www.janhus.cz/dilo>.

HÁJEK, Blahoslav. *Husův odkaz viděný současností*. Naše reformace: Církevní výročí 2013-2018 [online]. [cit. 2021-02-18]. Dostupné z: <https://www.nase-reformace.cz/2015-2/husuv-odkaz-videny-soucasnosti>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atd.	atakdále
b.r.	bez uvedení roku
cit.	citováno
c.k.	císařsko-královské
č.	číslo
doc.	docent
ed.	editor
Mgr.	magistr
např.	například
obr.	obrázek
pol.	polovina
prof.	profesor
s.	strana
stol.	století
t.j.	to jest

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 – Mistr Jan Hus 36

Zdroj: <https://vltava.rozhlas.cz/mistr-jan-hus-jako-ekumenicka-osobnost-7985901>

Obr. 2 – Jan Amos Komenský 40

Zdroj: https://ct24.ceskatelevize.cz/sites/default/files/styles/node-article_vertical/public/images/1518467-12001.jpg?itok=8GAFrZuz

Obr. 3 – Tomáš Garrigue Masaryk 45

Zdroj: <https://www.kjm.cz/udalost/masaryk-listopad>

Obr. 4 – Všeučitel vs. Sociální pedagog 228

Zdroj: vlastní produkce

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE POUŽITÉ LITERATURY

PŘÍLOHA P II: SLOVNÍK POJMŮ

PŘÍLOHA P III: TEXTY PODROBENÉ OBSAHOVÉ ANALÝZE

PŘÍLOHA P I: REŠERŠE POUŽITÉ LITERATURY

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 1994. *Sociálna pedagogika. Vybrané problémy*. Bratislava: FF UK. ISBN 80-223-0817-X.

Doc. PhDr. Zlatica Bakošová, CSc. vyvíjí vědeckou, pedagogickou a publikační činnost v oboru sociální pedagogika. V těchto skriptech osvětluje sociální pedagogiku a její problémy, kterým čelí pedagogové, žáci, děti a rodiče. Věnuje se zde především postavení dítěte, jeho právům a jeho místu v životě rodiny. Kniha je pomocníkem pro práci sociálních pedagogů, neboť reaguje na aktuální problémy, se kterými se ve své praxi potýkají.

CIPRO, Miroslav, 1990. *T. G. Masaryk a výchova*. Praha: Miroslav Cipro.

Prof. PhDr. Miroslav Cipro, autor více než 40 publikací z různých pedagogických disciplín a významný reprezentant české pedagogické vědy, se v této knize zabývá životem, myslitelským profilem a především vztahem k výchově českého myslitele, pedagoga a státníka Tomáše Garrigua Masaryka. Knihu vydal vlastním nákladem v počtu 100 výtisků.

ČAPEK, Karel a MASARYK Tomáš Garrigue, 1938. *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Fr. Borový.

Tato kniha je cenným životopisným a historickým zdrojem o Tomáši Garriguu Masarykovi a vznikla na základě rozhovorů vedených v letech 1926 – 1927. Spisovatel Karel Čapek jako prezidentův důvěrník v ní věrně zachytil Masarykovy vzpomínky, myšlenky a názory na důležité otázky tehdejšího společenského, sociálně kulturního, náboženského a politického života.

FLOSS, Pavel, 2005. *Poselství J. A. Komenského současné Evropě*. Brno. ISBN 80-239-6048-2.

Přednímu evropskému komeniologovi Prof. PhDr. Pavlu Flossovi se v jeho názorné a čtivé studii podařilo zachytit mimořádnou mohutnost Komenského ducha, pronikajícího skrze staletí až do současnosti. Kniha je doplněna vybranými úryvky z díla J. A. Komenského, které svou aktuálností zasahují jednotlivce i skupiny lidí.

GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 978- 80-7315-185-0.

Metodologická příručka pro budoucího výzkumníka popisuje činnosti, které má poznat: od vymezení výzkumného problému, přes formulaci hypotéz, výběr zkoumaných osob a používání výzkumných metod, až po interpretaci získaných údajů. Kniha se zabývá kvantitativně i kvalitativně orientovaným výzkumem.

GULOVÁ, Lenka a ŠÍP Radim, ed., 2013. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4368-4.

Publikace nabízí výběr obvyklých i méně používaných analytických metod, které můžeme využít k různým způsobům výzkumu pedagogické reality a poskytuje popis jejich teoretických východisek a postupů.

HRONCOVÁ, J., I. EMMEROVÁ a B. KRAUS, 2008. *K dějinám sociální pedagogiky v Evropě*. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7414-072-3.

Kolektivní monografie, zabývající se dějinami sociální pedagogiky v Evropě. Kniha podává ucelený přehled vývoje sociálně pedagogického myšlení od dob starověku až po dnešní dobu. Publikace také osvětluje přínos předních evropských myslitelů, filosofů a pedagogů do oblasti sociální pedagogiky.

HUS, Jan, 2011. *Dcerka* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze, [cit. 2020-12-11]. Dostupné z: <https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/36/98/72/dcerka.pdf>.

Jan Hus jako rádce a vychovatel předestírá ženám a dívkám své poznání pravé cesty ke spasení. Ve své knize, psané ve vyhnanství, vykládá své pojetí křesťanské morálky ve vztahu ke každodennímu životu.

HUS, Jan, 2015. *Listy z Kostnice*. Praha: Biblion. ISBN 978-80-87282-22-9.

Husovy Listy z Kostnice jsou jedinečným svědectvím, jež vyšlo z pera samotného reformátora. Uvádějí nás do osobního dramatu a příběhu člověka, který věděl, kam kráčí a proč. V Husových dopisech, přeložených do současného jazyka, vnímáme Jana Husa jako přítele a člověka, který poznal pravdu tak velikou, že za ní neváhal položit svůj život.

HUS, Jan a MAREŠ Bohumil, ed., 1911. *Listy Husovy*. Praha: Antonín Hajn.

Sborník historicky cenné Husovy korespondence přináší Husovo svědectví o dramatických událostech jeho doby. Listy z let 1408 až 1414 jsou uspořádány do 6 svazků podle období, ve kterém byly napsány.

KÁDNER, Otakar, 1912. *J. A. Komenský*. Praha: Josef Pelcl, Chvilky č. 76 – 77.

Profesor Otakar Kádner byl Masarykovým současníkem a jedním z nejvýznačnějších pedagogů tehdejší doby. Ve svém spise o Janu Amosi Komenském se zabývá jeho pedagogickými myšlenkami, názory a významem ve vztahu k tehdejší době.

KNOTOVÁ, Dana a kolektiv, 2014. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7078-3.

Doc. PhDr. Dana Knotová, Ph.D., působí v Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty MU v Brně a zabývá se sociální pedagogikou a pedagogikou volného času. Její publikace podává ucelený přehled oboru sociální pedagogika. Náplní jednotlivých kapitol jsou vybraná témata, patřící do úvodu studia tohoto oboru.

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1948. *Didaktika velká*. Brno.

Jan Ámos Komenský napsal během svého pobytu v polském Lešnu naprosto unikátní a přelomový výchovně didaktický spis, jehož název vyjadřuje obsah samotného díla: „*Didaktika velká, líčící všeobecné umění, jak naučiti všechny všemu: čili spolehlivý a vybraný způsob, jak lze po všech obcích, městech a vesnicích některého království křesťanského zřizovati takové školy, aby všechna mládež obojího pohlaví, nevyjímajíc nikde nikoho, mohla býti vzdělána ve vědách, uhlažována ve mravech, naplňována zbožností a tím způsobem po léta mládí vedena býti ke všemu, co patří k životu přítomnému i budoucímu, stručně, příjemně a důkladně*“.

KOMENSKÝ, Jan Amos, 1992. *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. Praha: Svoboda. ISBN 80-205-0228-9.

Celoživotní a nejvýznamnější Komenského dílo, jehož latinský rukopis vznikl kolem poloviny 17. století. Sám Komenský toto dílo pokládal za převratné a zásadní pro celý svět. Jde o vševědnou soustavu obsahující 7 svazků, z nichž za jeho života vyšly jen dva. Spis, o

němž diskutovala celá vzdělaná Evropa, se v pozdějších dramatických letech ztratil a jeho kompletní text byl nalezen až německé Halle v roce 1935.

KOMENSKÝ, Jan Amos a KLOSOVÁ Markéta, 2010. *Předehra pansofie: Objasnění pansofických pokusů*. Praha: Academia, Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1862-5. Obsahem této knihy jsou dvě v originále latinská Komenského díla, které spolu úzce souvisejí. První je „*Předehra pansofie*“ (Pansophiae praeludium), kterou jako nehotovou předmluvu zaslal autor k posouzení příteli Samuelu Hartlibovi do Anglie, kde spisek bez Komenského vědomí vyšel tiskem oxfordské akademie (r. 1637). Rozpoutal tak evropskou bouři souhlasných i odmítavých názorů nejrůznějších učenců. Druhé dílo, nazvané *Objasnění pansofických pokusů*“ (Conatuum Pansophicorum dilucidatio), je vlastně obranou toho předchozího.

KOMENSKÝ, J., A. MOLNÁR, ed. a N. RAICHTOVÁ, ed., 1987. *O sobě*. Praha: Odeon.

V této knize se Komenský představuje sám, ačkoliv nenapsal soustavnou autobiografii. V knize jsou obsaženy Komenského dopisy a útržkovité i ucelenější jím napsané životopisné záznamy, v nichž o sobě pověděl mnoho. Když na sklonku života charakterizoval sám sebe jako "muže touhy", pojmenoval hnací sílu nadlidské pracovitosti, již vzdoroval osobní i národní tragédii. Z knihy postupně vystupuje nečítankový, nepřikrášlený a tím také živý a opravdový Komenský.

KRAJČOVIČOVÁ, Pavla a Jaroslav BALVÍN, 2017. *Zachránci dětí*. Praha: Hnutí R. ISBN 978-80-86798-81-3.

Obsahem této společné monografie Mgr. Pavly Krajčovičové a doc. PhDr. Mgr. Jaroslava Balvína, CSc. je pedagogický výzkum – srovnání charakteristik sociálních pedagogů Johanna Heinricha Pestalozziho, Přemysla Pittra, Miroslava Dědiče a hrdinného nacistického vězně Antonína Kaliny. Teoretická část publikace podává stručný přehled historie sociální pedagogiky. Také se věnuje se životu a dílu zkoumaných osobností a knihám, které o nich napsali jiní autoři. Jádrem praktické části je samotný pedagogický výzkum, v němž se pomocí metody obsahové analýzy textu hledají souvislosti, které J. H. Pestalozziho, P. Pittra, M. Dědiče a A. Kalinu spojují. Co mají tyto osobnosti společného? Je toho mnoho, ale především, velikou, ryzí, ochraňující a obětavými skutky projevenou lásku k dětem!

KRATOCHVIL, J., O. CHARVÁT a K. ČERNOCKÝ, 1937. *Filosofický slovník*. Brno: Občanská tiskárna.

Tento filosofický slovník je pomůckou pro čtenáře filosofických děl a nejstručnějším úvodem do filosofie pro širokou veřejnost. Slovník podává stručný výklad nejdůležitějších filosofických pojmů, obsahuje 4623 hesel a seznam hlavních představitelů filosofie, včetně velmi krátké charakteristiky jejich filosofických názorů.

KRATOCHVÍL, Miloš Václav, 1955. *Jan Hus, muž a doba*. Praha: Mladá fronta, Životy.

Spisovatel, historik a pedagog Miloš Václav Kratochvíl ve své knize představuje životní pouť Mistra Jana Husa a historický kontext jeho doby. Jana Husa líčí jako neohroženého bojovníka za pravdu.

KRATOCHVÍL, Miloš Václav, 1979. *Život Jana Amose: román*. Praha: Československý spisovatel.

Životopis slavného českého pedagoga a filosofa, všestranného člověka Jana Amose Komenského. Miloš Václav Kratochvíl jej vykresluje jako citlivého vlastence. Doba třicetileté války, náboženské zápasy a politické výboje první poloviny 17. století tvoří pozadí k životním osudům J. A. Komenského.

KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

Knihy prof. Blahoslava Krause podává komplexní pohled na historii i současnost sociální pedagogiky u nás i v zahraničí. Charakterizuje ji jako vědní disciplínu a seznamuje s jejími metodologickými východisky. Také se věnuje problematice sociálního prostředí, škole a výchovným institucím z pohledu sociální pedagogiky, sociálně pedagogické komunikaci, aktuálním možnostem oboru při pomoci v nejrůznějších životních situacích, otázkám multikulturního soužití a celé šíři sociálně výchovného působení v terénu.

LINDNER, Gustav Adolf, 1888. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice: A. Mareš.

Tuto publikaci napsal profesor Gustav Adolf Lindner, nazývaný jako „praotec“ české sociální pedagogiky. Ve své knize použil termín sociální pedagogika a rozvíjel své názory

na sociální funkce výchovy. Dílo bylo vydáno až rok po Lindnerově smrti jeho žákem J. Klikou, pro rozvoj naší sociální pedagogiky má však velký význam.

MAHLER, Zdeněk, 2007. *Ano, Masaryk*. Praha: Slávka Kopecká. ISBN 978-80-86631-60-8.

Poutavě psaná kniha českého pedagoga a publicisty Zdeňka Mahlera zachycuje důležité etapy a okamžiky ze života českého filozofa, pedagoga a zakladatele československého státu T. G. Masaryka (jeho dětství, dospívání, studia, univerzitní působení, rukopisný spor, hilsneriádu, publikační činnost, vstup do politiky, exil a jeho působení ve funkci hlavy státu, atd.). V kontextu historických událostí popisuje Masarykova činy, z nichž zřetelně vystupují jeho charakterové vlastnosti.

MASARYK, Tomáš Garrigue, 1920. *O alkoholismu: předneseno v Dělnickém domě na Vsetíně dne 11. září 1905*. Brno: Morav. abstinentský svaz.

Samostatný výtisk přednášky, kterou Tomáš Garrigue Masaryk přednesl dne 11. září 1905 v „*Dělnickém domě*“ ve Vsetíně. Sám byl abstinentským z přesvědčení a viděl v pěstování kultu alkoholu společenské zlo, na které navazují další sociálně patologické jevy. Poukazuje na skutečnost, že výroba a prodej alkoholu je výhodný, institucionálně podporovaný obchod bez ohledu na neblahé důsledky pro společnost.

MASARYK, Tomáš Garrigue, 1920. *J. A. Komenský: přednáška T. G. Masaryka*. Praha: státní nakladatelství.

Přednáška Tomáše Garrigua Masaryka, kterou měl ve studentském spolku Slavii dne 27. března 1892, v předvečer 300. výročí Komenského narozenin. Profesor Masaryk byl o ni požádán studenty, když rakouská vláda oslavy Komenského na školách výslovně zakázala. Tiskem přednáška vyšla ještě téhož roku v IX. ročníku časopisu „*Athenaeum*“ a ve zvláštním otisku.

MASARYK, Tomáš Garrigue, 1923. *Jan Hus: naše obrození a naše reformace*. Praha: Bursík & Kohout, Myšlenky a zájmy doby.

V této knize Tomáš Garrigue Masaryk výstižně vysvětluje svou filozofii českých dějin. Zamýšlí se nad reformátorem Janem Husem ve vztahu k českému národu a národně obrozeneckému hnutí, v jehož činnosti vidí pokračování reformních idejí, za které Hus podstoupil mučednickou smrt. Masaryk srovnává Husovy snahy o myšlenkovou svobodu s

konzervativními proudy bránícími rozvoji jednotlivce i společnosti a znepokojuje jej nedostatek vnitřního, duchovního života Čechů.

MASARYK, Tomáš Garrigue, 1947. *Masaryk mládeži*. Brno: Dorost Československého Červeného kříže.

Sborník Masarykových proslavů, které pronesl jako prezident 1. československé republiky v letech 1920 - 1932. Publikace byla vydána 10 let po Masarykově odchodu z tohoto světa.

MASARYK, Tomáš Garrigue, 1990. *Ideály humanitní: Problém malého národa; Demokratism v politice*. Praha: Melantrich. ISBN 80-7023-036-3.

Soubor 3 drobných prací, které vznikly z přednášek – „*Ideály humanitní*“, „*Problém malého národa*“ a „*Demokratismus v politice*“. Jejich společným jmenovatelem je člověčenství, neboli humanita, kterou Masaryk vnímá jako neslábnoucí pramen veškerého lidského konání i jako součást smyslu národní existence.

MASARYK, Tomáš Garrigue a Arnošt CAHA, 1922. *Masaryk české mládeži*. Brno: Vydavatelství odboru Ústředního spolku učitelského na Moravě a ve Slezsku.

Knihy určené mladé generaci pojednává o životě a skutcích Tomáše Garrigua Masaryka, zakladatele našeho 1. československého státu. Spisovatel a historik Arnošt Caha ji doplnil fotografiemi a Masarykovými autobiografickými texty.

PETRUSEK, M., H. MAŘÍKOVÁ a A. VODÁKOVÁ, 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, ISBN 80-7184-311-3.

Velký sociologický slovník je nejobsáhlejším a nejkvalitnějším věcným sociologickým slovníkem, vydaným v českém jazyce. Vznikal v letech 1988 – 1993 na půdě Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV a obsahuje 2350 textových a 1860 odkazových hesel.

PITTER, Přemysl a PLZÁK Michal, ed., 2011. *Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa*. Praha: Nadační fond Přemysla Pittra a Olgy Fierzové. ISBN 978-80-7017-159-2.

Sociální pedagog Přemysl Pitter ve své knize z roku 1968 podává stručný přehled českých duchovních dějin. Zabývá se duchovním vlivem velikých osobností českého národa a historickými kontexty dob, ve kterých žily. Kniha pojednává o vládě sv. Václava, o osudech

Jana Husa a Jeronýma Pražského, zachycuje život a dobu J. Komenského, T. G. Masaryka a dalších významných osobností české historie.

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. Sociální pedagogika [online]. Praha: Grada, [cit. 2020-08-26]. ISBN 978-80-247-7670-5. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/socialni-pedagogika-445616>.

PhDr. Miroslav Procházka, Ph.D. ve své knize přináší ucelený přehled problematiky sociální pedagogiky ve snaze o komplexní pohled na minulost i současnost tohoto vědního oboru. Autor se koncentruje na oblasti, jako je vliv prostředí a výchovy, zabývá se rozmanitostí výchovných vlivů různých druhů sociálních prostředí a soustředí se na některé činnosti, které jsou součástí sociálně pedagogické praxe. Součástí obsahu této publikace jsou i témata sociálně patologických vlivů a sociální prevence.

PRŮCHA, Jan, 1997. *Moderní pedagogika: věda o edukačních procesech*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-170-3.

Učebnice pedagogiky, která v ucelené formě přináší moderní teorii a praxi školního vzdělávání. Na řadě příkladů ukazuje proměny světového školství, jaké nové formy vzdělávacích procesů se dnes uplatňují a jak je pedagogická věda studuje. Dílo je příspěvkem k diskusi o transformaci českého školství.

PRŮCHA, J., J. MAREŠ a E. WALTEROVÁ, 2003. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.

Vydání pedagogického slovníku bylo vyústěním vývoje české a zahraniční pedagogické vědy. Důsledkem toho je i růst přesné terminologie, která se týká nejnovějších informací o stavu českého školství, pedagogické teorie a výzkumu. Ve slovníku jsou k nově začleněným heslům doplněny bibliografické údaje.

POLC, Jaroslav Václav, 2015. *Jan Hus v představách šesti staletí a ve skutečnosti*. Vranov nad Dyjí: A.M.I.M.S. ISBN 978-80-7266-403-0.

Ve své knize se Mons. prof. ThDr. Jaroslav Václav Polc zabývá životem církevního reformátora Mistra Jana Husa. Snaží se shrnout šest století různých pohledů na Husovu osobnost a dopátrat se skutečnosti. Autor neopomíjí kladné prvky Husovy osobnosti, ale také ji neidealizuje. Viděno optikou katolického kněze a českého církevního historika.

SEDLÁK, Jan, 1915. *M. Jan Hus*. Praha: Nákladem Dědictví sv. Prokopa.

Msgre. prof. ThDr. Jan Evangelista Sedlák se na základě dlouhodobého studia historie husitské doby ve své knize zabývá osobností Mistra Jana Husa a přináší svůj vhled na jeho působení, názory a postoje. Viděno optikou katolického kněze a profesora bohosloví katolické víry v Brně.

SOMR, Miroslav a kolektiv, 1987. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 14-601-87.

Prof. PhDr. Miroslav Somr, DrSc. řadu let působil na Pedagogické fakultě JU. Ve své monografii se zabývá ideovými východisky a vývojovými liniemi pedagogické teorie a praxe, problematikou dějin školství, výchovy a vzdělání a problematikou dějin pedagogických teorií o výchově.

ŠTECH, Karel, 1919. *Jan Amos Komenský: průvod jeho životem pro dospělejší mládež*. Praha: Česká grafická Unie a.s.

Pedagog a spisovatel Karel Štech se zde zabývá životním osudem, idejemi a významem učitele národů Jana Amose Komenského. Vyzdvihuje jeho moudrost a řadí jej k velkým mužům, „kteří jsou pohádkovými studánkami, jejichž živou vodou máme denně postříkávat své mozky“⁴⁶. (Štech, 1919, s. 6)

ŠTECH, Karel, 1920. *Mistr Jan Hus*. Praha: Česká grafická Unie a.s.

Spisovatel Karel Štech považuje dobu Husitskou za vrcholné období dějin českého národa a Mistra Jana Husa za jeho nejušlechtilejšího představitele. Autor vyzdvihuje Husův heroický boj za pravdu, kterým položil základ k lepší budoucnosti českého národa.

ŠTECH, Karel, 1925. *Masaryk vychovatel*. Praha: Svaz národního osvobození.

Autor Karel Štech byl Masarykovým současníkem. V knize je zapsáno, co bylo předneseno na slavnostních večerech, pořádaných sdruženými korporacemi na počest 75. narozenin pana presidenta T. G. Masaryka. Ve své knize autor hovoří o Masarykovi jako o vychovateli národa, o Masarykově pojetí výchovy dětí a mládeže a o jeho citu pro dětskou duši.

⁴⁶ Slova ruského spisovatele Iv. Al. Gonarovova z románu „Strž“, který vyšel v českém překladu Vil. Mrštíka v Ottově Ruské knihovně.

ŠVARŤÍČEK, Roman a ŠEĎOVÁ Klára, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

Kniha je srozumitelným úvodem do kvalitativního pedagogického výzkumu pro studenty pedagogiky a sociálních věd. Představuje čtenáři výzkum od prvního nápadu až k sepsání výzkumné zprávy. První část je věnována základním metodologickým otázkám kvalitativního výzkumu. V další části knihy jsou popsány základní výzkumné metody a značná pozornost je věnována analýze a příkladům nedávno realizovaných pedagogických výzkumů, aby čtenář získal ucelenou představu, jak výzkum vypadá v praxi.

Z MLADOŇOVIC, Petr, 1965. *Zpráva o Mistru Janu Husovi v Kostnici*. Praha: Univerzita Karlova.

Snad nejvíce autentické dílo, jaké kdy bylo o Janu Husovi napsáno. Kniha je překladem latinské zprávy Husova žáka Petra z Mladoňovic, který byl členem Husova doprovodu v Kostnici. Pražská universita tehdy Petra pověřila, aby shromáždil úřední dokumenty o procesu s českým kazatelem. Proto je jeho spis místy listářem. V poslední části knihy nastupuje Petrovo bezprostřední, živé a dojemné líčení Husova odsouzení, odsvětvení a upálení.

PŘÍLOHA P II: SLOVNÍK POJMŮ

Didaktika

Didaktika je pedagogická disciplína, teorie vyučování (řec. „*didaskéin*“ = učit se, vyučovat). Podle autora první systematické didaktiky J. A. Komenského didaktika zahrnovala nejen celou teorii vzdělávání, ale zabývala se také problémy výchovnými. Teprve v dalším vývoji se pojem didaktika zúžil na teorii vyučování (Průcha, Mareš a Walterová, 2003 s. 44).

Filosofie

Slovo Filosofie pochází z řečtiny a znamená lásku k moudrosti, touhu po vědění. Je vědou o řádu všeobecném, dotýkající se veškerého vědění, přihlíží k výsledkům věd odborných a spojuje je v jednotu, aby našla všeobecný názor světa a života, jenž by odpovídal jak požadavkům rozumu, tak potřebám citu. Je tedy vědou o nejvyšších principech a zároveň naukou o světovém názoru, vycházející ze snahy o syntézu obecných výsledků všeho vědění. (Kratochvil, Charvát a Černocký, 1937 s. 133 - 134).

Humanita

Slovo humanita pochází z latinského „*humanitas*“, což znamená lidskost, lidství. Pojem chápeme jako soubor společných znaků a vlastností, které dělají člověka člověkem, či jako vztah člověka k člověku ve smyslu soucitu, lásky k bližnímu, jeho snahy pomáhat slabým nebo ve smyslu etickém, který zdůrazňuje ideál mravního a harmonického člověka. (Kratochvil, Charvát a Černocký, 1937 s. 176).

Mravní výchova

Mravní výchova směřuje k tomu, aby uschopnila mladého člověka jednati vždy a všude podle určitých mravních zásad. Podle určení těchto zásad a podle jejich odůvodňování rozeznává se mravní výchova náboženská nebo nenáboženská. (Kratochvil, Charvát a Černocký, 1937 s. 314).

Pedagogika

Termín pedagogika pochází z antického Řecka, slovo „*paidagógos*“ označovalo otroka, který pečoval o syna svého pána. V české (nepedagogické) veřejnosti je výraz „pedagogika“ chápán jako soubor praktických návodů a postupů, které uplatňují učitelé ve své vyučovací

činnosti ve škole. (Průcha, 1997 s. 30) V odborném významu je pedagogika vědou a výzkumem zabývajícím se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti. (Průcha, Mareš a Walterová, 2003, s. 160)

Socializace

Socializace znamená komplexní proces, v jehož průběhu se člověk stává prostřednictvím sociální interakce a komunikace sociální bytostí schopnou chovat se jako člen určité skupiny či společnosti. Socializace spočívá v osvojování hodnot, norem a způsobů jednání srozumitelných a platných v dané kultuře. (Petrušek, Maříková a Vodáková, 1996 s. 1012)

Pravda

Je absolutní veličinou, projevující se směrem k člověku jako obraz objektivní reality (stavu, děje nebo události), zcela nezávislý na jeho vědomí. Východiskem pravdy je Bůh, z jehož moci a síly mohlo vše vzniknout, tedy i objektivní realita. Člověk se k Pravdě může přibližovat nebo se od ní vzdalovat, a to vždy jen podle směru, kvality a intenzity svého úsilí.

Láska

Německý autor Abd-ru-shin ve svém díle „*Ve světle pravdy: poselství Grálu*“ hovoří o pravé lásce, která nikdy nemyslí na sebe, ale vždy jen na prospěch milovaného člověka a podle toho i jedná. Nedbá na to, co se druhému líbí, ale řídí se podle toho, co mu prospívá! Milovat nepřítel znamená jej i kárat, pokud by jinak nedospěl k poznání svých chyb. Povolnost mu škodí, neboť jej nechává klouzat po šikmé ploše. Láska je neoddělitelná od spravedlnosti a vede člověka k Bohu. Kdyby měl člověk všechno a neměl lásku, byl by jen kovem zvučícím bez tepla a bez života...tedy ničím! (Abd-ru-shin, 2012).

Podle Masaryka se pravá láska projevuje prací pro jiné, tvořivou činností za účelem zdokonalování světa nám daného. Láska s bližním soucítí, ale také se s ním i raduje. (Čapek a Masaryk, 1938, s. 244 – 245).

PŘÍLOHA P III: TEXTY PODROBENÉ OBSAHOVÉ ANALÝZE

Pro obsahovou analýzu Jana Husa jsme zvolili tyto výzkumné vzorky:

- 1) Výňatek textu z knihy: „*Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa*“, kapitola „*Jan Hus, průkopník nové doby*“ (Pitter a Plzák, 2011, s. 34 – 35).
 - 2) Výňatek textu z knihy: „*Jan Hus Muž a doba*“, kapitola „*Zápas o univerzitu a srážka s arcibiskupem*“ (Kratochvíl, 1955, s. 59).
 - 3) Úryvek textu z knihy: „*Listy Husovy*“, kapitola „*C. – Listy psané od srpna až do konce roku 1414*“ (Hus a Mareš, 1911, s. 88 – 89).
 - 4) Výňatek textu z knihy: „*Listy Husovy*“, kapitola „*A. – Listy psané v letech 1408 —1412 před vyhnanstvím*“ (Hus a Mareš, 1911, s. 10 – 11).
 - 5) Úryvek textu z knihy: „*Listy Husovy*“, kapitola „*A. – Listy psané v letech 1408 —1412 před vyhnanstvím*“ (Hus a Mareš, 1911, s. 9 – 10).
 - 6) Tři úryvky textu z knihy: „*Listy z Kostnice*“ kapitola „*Z cesty do Kostnice*“ (Hus, 2015, s. 2 – 12).
 - 7) Dva úryvky textu z knihy: „*Dcerka*“, „*kapitola druhá*“ (Hus, 2011, s. 8–10).
 - 8) Úryvek textu z knihy: „*Masaryk české mládeži*“, kapitola „*X. – Studentstvo*“ (Masaryk a Caha, 1922, s. 121 – 123).
 - 9) Výňatek textu z knihy: „*Zpráva o Mistru Janu Husovi v Kostnici*“, kapitola „*Poslední okamžiky Jana Husa*“ (Z Mladoňovic, 1965, s. 173 – 174).
-

- 1) **Výňatek textu z knihy: „*Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa*“, kapitola „*Jan Hus, průkopník nové doby*“ (Pitter a Plzák, 2011, s. 34 – 35).**

Jako chudý student se Hus utěšoval vyhlídkou na pohodlný život kněze; ale pravda Písma svatého ho tak uchvátila, že rozpoznal hluboký úpadek církve. Jako Jan Milíč káral i on především neřestný život kněží. Hus shledal, že anglický reformátor Jan Viklef vyslovil ve svých spisech mnohé, čím se zabýval on sám, a seznámil s nimi své posluchače na Karlově universitě. Avšak, Hus není pouze teoretickým myslitelem a kritikem: vyzývá, aby se Kristových slov poslouchalo. Kněžstvu doporučuje dobrovolnou chudobu, a církvi, aby se

vrátila k původní prostotě a zřekla se světské moci. Také široké masy národa nabádal Hus neustále k pokání. Od roku 1402 rozvinul v nově postavené Betlémské kapli mohutnou kazatelskou činnost. Husovi odpůrci, zejména bohatí preláti, se ho pokoušeli umlčet. Pražský arcibiskup dosáhl zákazu, kázání mimo farní kostely, čímž byla postižena Betlémská kaple. Dal veřejně spálit Viklefovy knihy jako kacířské. Papež vyhlásil nad Husem klatbu. Spor vyvrcholil roku 1412, když Hus veřejně vyzval prodavače odpustků, aby opustili Prahu. Ztratil tak přízeň krále a jiných, kteří těžili z tohoto rouhačného obchodování.

Nakonec musel Hus opustit Prahu, neboť nad městem byl vyhlášen interdikt – to jest zákaz církevních úkonů – pokud se v něm Hus zdržoval. Útulek mu poskytli jeho přívrženci na svých hradech v jižních a západních Čechách. Tam se k němu hrnul lid, aby naslouchal jeho plamenným slovům o pravém křesťanském životě. V té době také napsal mnoho latinských a českých knížek. V českých ⁴⁷ zavedl zjednodušený pravopis s čárkami a háčky, který se osvědčuje dodnes (Pitter a Plzák, 2011, s. 34 – 35).

2) Výňatek textu z knihy: „Jan Hus Muž a doba“, kapitola „Zápas o univerzitu a srážka s arcibiskupem“ (Kratochvíl, 1955, s. 59).

Při slavnosti dosazení rektora 20. října 1409 proslovil Hus svou vstupní řeč. Taková vystoupení nově instalovaného rektora vynikala obyčejně krasořečnickou formou, avšak zde se projevila Husova osobnost, konkrétní a životná; v místě, kde se obracel k universitním mistrům, zazněla jeho slova naléhavou výzvou, tolik vášnivou i lidskou zároveň: „*Bděte, stůjte u víře, zmužile sobě počínejte, buďtež silní a všecky vaše věci ať se dějí v lásce. Učme se taktéž nikomu neubližovat, všem přáti dobrého, míti úctu k starším, nezáviděti rovným, varovati se vypínání, řídit se rozumem a milovati ctnost. Zachovávejme, co je dovoleno, varujme se zlého pro svou spásu, nestydme se mluvit pravdu. Nezadržujme slova v čas spásy, neskrývejme moudrost v její kráse, nevzpírejme se nijak slovu pravdy, jděme za slovem pokoje a spravedlnosti, aby s námi byl pokoj a spravedlnost.*“

Husovo rektorské období, kdy Mistr Jan stanul na vrcholu své universitní dráhy, kdy ovzduší kolem něho bylo naplněno radostným dojmem z dosažených vítězství — toto období bylo poslední mezihrou klidu a bezpečí. Avšak na obzoru se již začaly stahovat mraky nové bouře, bouře, která potrvá, téměř již bez přerušení, až do konce Husova života (Kratochvíl, 1955 s. 59).

⁴⁷ Z kontextu věty umístěné v 1. odstavci na straně 35 knihy jednoznačně vyplývá, že po slově českých chybí slovo ve významu zemích nebo krajinách.

3) Úryvek textu z knihy: „Listy Husovy“, kapitola „C. – Listy psané od srpna až do konce roku 1414“ (Hus a Mareš, 1911, s. 88 – 89).

49, Mistru Martinovi, žáku svému. ⁴⁸⁾

R. 1414, 10. října. (1414, zač: října.)

Tento list, nazývaný obyčejně závětí Husovou, zanechal Hus zapečetěný Martinovi se žádostí pod nadpisem, aby ho dříve neotevřel, leč by slyšel, že podstoupil smrt.

Hus Martina nebo Martinka z Volyně, svého nejdražšího a nejdůvěrnějšího žáka a přítele (viz ještě listy mu poslané (č. 23. a 709.), napomíná k cudnému a čistému životu, k dbání svých povinností, byl-li by za faráře povolán; vyznává se mu ze svých hříchů (na svědectví, jak probuzené a citlivé svědomí měl) a činí konečně svou závět' v příčině skrovného majetku svého.

Mistře Martine, bratře nejdražší v Kristu! Napomínám tě v Pánu, abys se bál Boha, jeho přikázání zachovával, vyhýbal se společností ženským a byl obezřelý, když posloucháš zpověď žen, aby pomocí pokrytectví ženského satanáš tě nepodvedl; neboť praví Augustin.⁴⁹⁾ Nevěř pobožnosti, protože čím je pobožnější, tím je bujnější a pod rouškou zbožnosti skrývá se uvnitř útropa žádostivá. I střež se tedy, abys nepřišel o nenahraditelné panictví, které doufám zachovááš. Pamatuj, že od mládí tvého jsem tě učil sloužiti Kristu Ježíši a, jak bych tě byl naučil, kdybych byl mohl, za jeden den rád, co jsem věděl.

Víš také, že jsem zatracoval lakotu a nespořádaný život kněžský, začez z milosti boží trpím pronásledování, které brzo proti mně bude dovršeno; a nebojím se zahanben býti pro jméno Ježíše Krista. Prosím tě také srdečně, abys nedychtil po statcích; budeš-li nicméně zavolán k plebánství,⁵⁰⁾ čest Boží, spása duší a práce ať tebou vládnou, ne majetek prasat neb polností. A staneš-li se plebánem, měj se na pozoru, abys neměl mladou kuchařku, abys nevzdělával více přibytěk než duší svou; hleď, abys byl vzdělavatelem stánku duchovního, jsa nakloněn k chudým a ponížen; a abys neprojídal statky v hodech. Bojím se také, nenapraviš-li života svého upouštěje od krásných šatů a nadbytečných, že těžce budeš pokárán od Pána; jakož i já nešťastný budu pokárán, jenž jsem je míval dav se svěsti špatným zvykem lidí, mezi nimiž byl jsem raněn proti Bohu duchem pýchy. A proto, že's mé mluvení a hlásání veřejné od mládí svého znamenitě poznal, není mi třeba ti více psáti. Ale prosím tě

⁴⁸⁾ Pal. 183, Tom. 583.

⁴⁹⁾ Nejvíce vynikající otec církevní západní církve, na něhož reformátoři nejvíce se odvolávali, byl biskupem v Hipponě v Africe a spisovatelem, zem. r. 430.

⁵⁰⁾ K farářství.

pro milosrdenství Ježíše Krista, aby mne nenásledoval v žádné lehkomyšlnosti, kterou's na mně spatřil. Víš, že jsem — jak mne to bolí! — před kněžstvím svým rád a často hrál v šachy, zmařil čas a Často jiné i sebe onou hrou nešťastně přivedl do hněvivosti. Pročež dopustiv se i jiných chyb bezpočetných, odevzdávám se tvým prosbám k Pánu nejmilostivějšímu za odpuštění, pokud bys si nelenoval vzývati jeho milosrdenství, aby ráčil život můj řídit a po překonání ničemnosti nynějšího věku, těla, světa a ďábla, aspoň v den soudný mne usídliti v nebeské oblasti.

Bud' zdrav v Kristu Ježíši se všemi, kteří ostríhají zákona jeho. Sukni šedivou kdybys chtěl nechati si pro sebe na památku; ale ty se štítíš, myslím, šedivé barvy; tedy dáš ji, komu se ti lépe bude zdáti. Sukni bílou dáš plebánovi.⁵¹⁾ Žáku mému Jiřímu či Jiříkovi⁵²⁾ také dáš I kopy neb šedivou sukni, protože mi věrně sloužil. („Následuje nadpis“.) Prosím tě, abys tohoto listu neotvíral, leč dostaneš-li zprávu o tom, že jsem mrtev.“ (Hus a Mareš, 1911, s. 88 – 89).

4) Výňatek textu z knihy: „Listy Husovy“, kapitola „A. – Listy psané v letech 1408 — 1412 před vyhnanstvím“ (Hus a Mareš, 1911, s. 10 – 11).

Jakémusi soudci nastupujícímu.⁵³⁾

R.? (?)

V přítomném listě bez nápisu, svědčícím příteli jakémusi, když nastupoval zodpovědný úřad soudcovský, napomíná Hus, aby pamatoval na spravedlnost a svou duši bez přijímání osob, aby ze sporů se neradoval, nešlechtnost potíral a pomocí Kristovou od spravedlnosti se odvrátiti nedal.

Spasení od Pána Ježíše Krista. Příteli nejdraší!

Dle mého soudu snad nastoupil jsi již dobrý úřad s velikým nebezpečenstvím spojený. Proto uvažuj a opět uvažuj ono křitelem Kristovým publikánům předložené slovo: „*nic jiného nečiňte, než co ustanoveno jest vám*“, a přidej ono Kristovo z evangelia: „*co jest platno člověku, by všecken svět získal, své pak duši uškodil*“.

⁵¹ O nich se zmiňuje Hus ještě v listech č. 71 a 79, ale ničeho určitějšího o nich, ani jméno plebánovo nevíme, než to, že Husovi přísluhovali.

⁵² Tamtéž.

⁵³ List nový nalezený, ještě netištěný, z rukopisu Staroboleslavského bez nápisu.

Pročež, což spravedlivo jest, činiž, měj nejspravedlivějšího soudce před očima, abys ani vědomě netýral spravedlivého, ani nešlechtného nehladil prost přátelství, což uzdu nešlechtnosti a pychu popouštívá. Hled', ať osoby nepřijímáš; jak bohatému tak chudému služebnosti úřadu svého poskytuj, aniž stůj o hrdlo člověka třeba nešlechtného pro zisk. Neboť znáš výrok Katonův:⁵⁴) „Na smrt bližního naději neskládej.“ Neraduj se ze sporů, jak činívají soudcové nešlechtní.

Z nemoci se těší lékař, ze smrti kněz a ze sporů nastávající soudce. Ne tak ty, ale usmiřuj rozepře, nezbedné krot', kurevství nič a zvláště kněží; ⁵⁵) přízeň Tě od spravedlivé stezky nápravy nestrhuj, ani strach, nebo lépe by bylo Tobě nepřijímati úřadu než přijati jej a nelámati jím nešlechtnost. Zmužile se tudíž měj, abys i nešlechtnost ničil a spravedlnost pozdvíhoval; jestliže středem velebezpečně půjdeš, a jestliže bys jen hledal a tloukl, hledej od Krista odpuštění hříchů a tluc, aby dopřál milosti na pomoc, jež by přišla, prostředkovala a naplnila Tvé přisluhování k užitku svaté církve Boží.⁵⁶) Budiž sílen v Kristu Ježíši a pozdravuj přátele věčné pravdy. To jsou slova mistra Jana Husi z Husince (Hus a Mareš, 1911, s. 10 – 11).

5) Úryvek textu z knihy: „Listy Husovy“, kapitola „A. – Listy psané v letech 1408—1412 před vyhnanstvím“ (Hus a Mareš, 1911, s. 9 - 10).

5, Mistru Závěši, faráři Prachatickému.⁵⁷

Kolem r. 1409. (1410 po 16. červenci.)

Mistr Závěš (byl doktorem filosofie i bohosloví, členem zkušební komise z národa českého povoláním, později kanovníkem církve Pražské; byl dle jména a pro příjmy farářem Prachatickým, zdržoval se ale nepochybně v Praze, ač tu učitelské stolice na vysokých školách neměl. Náleží k odpůrcům Husovým, účastňoval se v inkvisičních schůzích protiviklefitských a protihusitských. Hus v přítomném listě, kterýž jest vzorem křesťanské polemiky v záležitostech osobních, kárá jej, protože Závěš, ač sám svých povinností zanedbával, jej kacířem nazval, a to snad v některé schůzi inkvisiční, v níž se z viklefismu obžalování ospravedlniti měli; ukazuje, že nejednal křesťansky a vyzývá ho bratrsky, aby mu kacířství dokázal.

⁵⁴ Vynikající Říman starořímské prostoty a přísnosti mravů, státní hodnostář a řečník, nar. r. 234 př. Kristem.

⁵⁵ To poněkud zdá se nasvědčovatí tomu, že adresát byl snad kněz v úřadě soudní moci církevní.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Pal. 07, Tom. 475.

Spasení od Pána Ježíše Krista!

Mistře ctihodný! Doneslo se mi, že jste zřejmě nazval mne kacířem. Jesli tomu tak, prosím, odepište mi, a pak uvidíte s Boží milostí, že víru, kterou chovám, veřejně vyznám a obhájím, ne pokoutně osočuje, nýbrž jak se sluší na pravého křesťana. A kéž byste poznal sebe sama, jak snad od třicíti let nebo více stříháte ovce v Prachaticích, a kde Vaše sídlo? kde práce? kde pastva ovcí? Nepomníte slov Páně: Běda pastýřům, kteří pasou sebe samy, ovcí však nepásli! Kde, prosím, ono evangelium Kristovo na vás se vyplňuje: dobrý pastýř před ovce kráčí a ovce následují ho, poněvadž znají hlas jeho? Jak, prosím, kráčíte před ovce a jak vás ony následují a slyší, když za mnoho let zřídka vás spatří? Přijde den, kdy vydáte počet z ovcí svých a obroků⁵⁸) mnohých, o nichž čtete ve pravích svých, že kdo může z jednoho náležitě živ býti, nemůže jiný bez hříchu smrtelného podržeti.

To máte v mysli své uvažovati, ne bližního uvažovati, ne bližního z kacírství obviňovati. Anebo kdybyste věděl, že on kacířem jest, měl byste dle pravidla apoštolského jednou a dvakrát jej napomenouti, a kdyby nepřijal napomenutí, pak se ho jako kacíře varovati a obzvláště, ježto jste mistrem a doktorem, který můžete, ba i máte na učitelskou stolicí veřejně k obhájení pravdy vystoupiti. Ba, jelikož jste mezi odsuzovateli jeden z předních, měl byste odsouzení a spálení knih věrohodně z Písma dokázati.⁵⁹ To píši vám bratrsky vás napomínaje dle pravidla Kristova,⁶⁰) které praví: Zhřešil-li by proti tobě bratr tvůj, potresci ho mezi sebou a jim samým. Tedy, bratře, přijměte to, a jestliže jste o mně tak mluvil, odpovězte, a až dokážete, že jsem kacířem, dám se pokorně napraviti, a vy vezmete odplatu, že jste člověka odvrátil od bludu. Leč doufám od milosti Boha všemohoucího, že tak velkou víru chovám v Pána Ježíše Krista, jakou vy a tak dobře ochoten jsem pro ni v naději pokorně smrt podstoupiti (Hus a Mareš, 1911, s. 9 – 10).

6) Tři úryvky textu z knihy: „Listy z Kostnice“ kapitola „Z cesty do Kostnice“ (Hus, 2015, s. 2 – 12).

Dne 11. října se Hus s ochranným doprovodem pánů Václava z Dubé a Jana z Chlumu vydává na více než třítýdenní cestu do Kostnice. Cestou se setkává s vřelým přijetím, v projížděných městech diskutuje s teology a šíří své prohlášení v latinském a německém

⁵⁸ Ročních důchodů.

⁵⁹ Tato poslední věta v Palackého vydání vypuštěná, avšak v Norimberském obsažená, dodává se. V. Novotný str. II.

⁶⁰ Mat. 18.-15.

znění. Ze zastávky v Norimberku pak přátelům v Čechách píše o zdárném průběhu své cesty (Hus, 2015, s. 2).

Prohlášení cestou na koncil

Mistr Jan Hus se právě ubírá do Kostnice, aby ukázal víru, kterou dosud zastával, nadále zastává a dá-li Pán Ježíš Kristus, bude ji zastávat až do smrti. Ještě před svým odchodem oznámil vyhláškami a listy po celém království, že se chce zodpovídat ze své víry a učinit zadost každému kterémukoli žalobci ve všeobecném shromáždění na dvoře arcibiskupa pražského. Stejně tak i v tomto slavném říšském městě oznamuje: chce-li mu někdo přičítat nějaký blud nebo kacírství, ať se vypraví na koncil, protože on, mistr Jan Hus, je na tomto koncilu připraven se zpovídat před kterýmkoli odpůrcem ⁶¹ (Hus, 2015, s. 9).

Přátelům v Čechách

(24. října 1414)

Pozdravení od Krista Ježíše,

Vězte, že jsem nikdy necestoval zahalen kápí, ale zjevně, s odkrytou tváří. Když jsem opustil Čechy a dorazil nejprve do města Barnau, ještě před mým příchodem mne tam očekával farář se svými kaplany. Když jsem vkročil do světnice, hned mi nalil velký džbán vína a spolu se svými druhy přijímal všechno mé učení a prohlásil, že byl vždy mým přítelem. Potom v Neustadtu mne všichni Němci velmi rádi viděli. Cestou přes Weiden nám mnoho lidí vyjadřovalo obdiv.

Tam jsem v síni před konšely a staršími města řekl: „Hle, já jsem mistr Jan Hus, o kterém jste, myslím, slyšeli mnoho zlého. Ptejte se mne tedy.“ A když jsme probrali mnoho věcí, velmi příznivě všechno přijali. Pak jsme pokračovali přes Hirschau, kde nás opět velmi vřele přijali, a dále přes Hersbruck, načež jsme přenocovali ve městě Lauf.

Tam za námi se svými kaplany přišel farář, velký znalec práva, a když jsem s ním rozmlouval, také on vše přijal příznivě. Takto jsme tedy dorazili do Norimberku. Náš příchod tam rozhlásili kupci, kteří nás předešli, a tak lidé stáli v ulicích, prohlíželi si nás a vyptávali se, který z nás je mistr Hus. Před jídlem mi poslal list mistr Jan Helvel, farář u sv. Vavřince; psal mi, že si se mnou už dávno přál promluvit, Odepsal jsem mu na témže listu, ať přijde, a tak přišel. Když jsem se pak už chystal jít vyvěsit prohlášení, které jsem předtím napsal,⁶²

⁶¹ Srov. 1. Petr 3:15

⁶² Prohlášení Cestou na koncil (Hus, 2015 s. 9) Cestou německými městy Hus toto prohlášení vyvěšoval na dveřích chrámů

vtom pro mě poslal pan Václav,⁶³ že se sešli měšťané a mistři a chtějí mne vidět a mluvit se mnou. Ihned jsem tedy vstal od stolu a šel za nimi. Mistři mi vzkázali, abychom rozmlouvali v soukromí, ale na to jsem jim řekl: „Já kážu veřejně. Chci, aby mohl poslouchat každý, kdo bude chtít.“ A tak jsme hned od té chvíle rozmlouvali před konšely a měšťany až do soumraku. Byl tam také nějaký kartuziánský učenec, který mi vášnivě odporoval. A všiml jsem si, že mistru Albertovi⁶⁴, faráři od sv. Sebalda, se nelíbilo, že měšťané přitakali mým názorům. Nakonec ale byli všichni mistři a měšťané spokojeni. Vězte také, že jsem si dosud nevšiml žádného nepřátelství.

V každém hostinci nechávám na rozloučenou Desatero přikázání⁶⁵ a někde je přilepím na zed' kouskem těsta. Všechny hospodyně i jejich muži mne přijímají velmi laskavě. Nikde také kvůli mně nevyhlašují zákaz bohoslužeb a všichni schvalují mé německé prohlášení.⁶⁶

Poznávám tedy, že vůči mně nikde není větší nepřátelství než u obyvatel Českého království. Co bych ještě napsal? Pan Václav a podobně pan Jan⁶⁷ se mnou zacházejí velice laskavě a vlídně. Chovají se jako zvěstovatelé pravdy (přesněji řečeno obhájci pravdy) a s pomocí Páně se nám s nimi vše daří. Král je v Porýní⁶⁸ a pan Václav z Leštna se vydal za ním⁶⁹, zatímco my ihned v noci vyrážíme do Kostnice, kam se už blíží papež Jan⁷⁰. Máme totiž za to, že by bylo zbytečné cestovat za králem snad 60 mil a pak se vracet do Kostnice. Psáno v Norimberku v sobotu před svátkem Jedenácti tisíc pannen.⁷¹ (Hus, 2015, s. 12).

7) Dva úryvky textu z knihy: „Dcerka“, „kapitola druhá“ (Hus, 2011, s. 8-10).

*Slyš, dcerko, a viz, a přichyl ucho své, že hodno jest, abys poznala své svědomí.
Věz, že nemůžeš hříchů konečně skryti, neb musíš je všem lidem, andělům i d'áblům v soudný den oznámiti. Tu viz, a přichyl uši své, že kam se obrátíš, cos v duši, v svém svědomí položila, bud zlé neb dobré, svědomí chová tobě, dokud jsi živa, a vrátí tobě, když budeš mrtva.
Neb ta jest každé duši položena úmluva, aby slib svůj Bohu držela; činí-li zle, ihned přirazí se svědomí; pakli činí dobře a v tom nezpychne duše, nekárá pravé svědomí; ale když zle*

⁶³ Václav z Dubé

⁶⁴ Mistr Albert Fleischmann

⁶⁵ Zřejmě opis nedochovaného Husova krátkého výkladu k desateru.

⁶⁶ Německá verze Husova latinského prohlášení, viz Prohlášení Cestou na koncil (Hus, 2015 s. 9)

⁶⁷ Pan Václav z Dubé a Jan z Chlumu.

⁶⁸ Zikmund se tam vypravil kvůli své korunovaci, k níž došlo 8. listopadu 1414 v Cáchách.

⁶⁹ Václav z Dubé se vypravil za Zikmundem, aby od něj získal glejt pro Husa.

⁷⁰ Jan XXIII. Dorazil do Kostnice 28. října 1414.

⁷¹ T.j.. Sv. Voršily.

činí člověk, svědomí jest při živém, a vleče se po mrtvém. A tak, kam se člověk obrátí, vždy bud chvála nebo pohanění za ním jde.... (Hus, 2011, s. 8)

To slyš, dcerko, a viz, a přichyl ucho své. Slyš také a viz, že svědomí jest sebe poznání, totiž jímž se člověk sám zná, je-li vinen hříchem či není, a umí uvážiti, je-li hřích či není.

A bývá blud v svědomí: prvé, když člověk neví, má-li učiniti či nemá; na příklad, když jest člověk nemocen, a velí jemu v postní den jisti mléčné, a on váhá, nevěda, má-li to učiniti, aby nezhřešil, či nemá.

Druhé: blud bývá v svědomí z nedbání, jako když kdo nedbá sebe poznati, je-li v hříchu, a pakli dbá, ale nechce jiného se otázati, neuměje sám sebe rozsouditi.

Třetí bývá blud z pýchy, když kdo příliš troufaje sobě nad jiné, i neučiní sobě poznání v hříchu svém.

Čtvrté, bývá blud nezřízené žádosti, jež člověka odchyľuje od dobré věci, které on žádá, a tak činí, že pobloudí.

Páté, z přílišné bázně, jako když se kdo bojí toho, čehož se nemá báti podle rozumu; jako činil-li by kdo sobě svědomí, že by chudému dal almužnu před lidmi s dobrým úmyslem.

Protož, aby člověk zpravil své svědomí i v minulých skutcích, i kteréž ještě činí, a kteréž potom bude činiti, má vždy k Písmu hleděti.

A má se varovati svědomí příliš širokého, i svědomí příliš úzkého; neb svědomí široké často má zlé za dobré, hřích za nehřích. A v tom svědomí jsou lidé zlořečení, jakož dí Písmo: „Běda těm, již říkají zlému dobré a dobrému zlé!“ Ó, co jest zlořečených v tom svědomí!

Mnoho kněží, již smilství, svatokupectví a lakomství svého za hřích nepokládají!

Těž v jiných stavech, které záletů, tanců, žertů, pomluv, her, vystřihování roucha a jiných zlých obyčejů za hřích nemají, a tak svědomí sobě z nich nečiní!

To široké svědomí dává také velikou všetečnost, to jest zlou přílišnou smělost, takže člověk směle hřích činí a nechce míti za hřích, a tak často položí člověka k spasení, an sluší k zatracení.

A slově široké svědomí, že jakož veliký pytel slově široký, že veliké věci v se béře, neb dům široký, neb vrata široká, jimiž bez závady veliký kůň, velbloud, neb vůz projede, též to svědomí béře v sebe veliké hřichy, takže nic se rozumem a vůlí nepohádá v člověku, jenž se takového hříchu dopustí.

A tak široké svědomí měli kněží a zákonníci za Krista, jenž řekl: „Běda vám, mistři a zákonníci, pokrytci, kteří komára vycedíte a velblouda požíráte!“ to jest, z malých věcí sobě svědomí činíte, ale Boží přikázání přestupujete, z toho sobě svědomí nečiníte.

A v tom Kristově zlořečení jsou všichni nyní ti, kteříž málo váží přestoupení zákona Božího a svá ustanovení a přikázání mnoho váží, jakož činí papežové, biskupové a jiní preláti a zákonníci (=řeholníci) i také knížata, páni a měšťané.

Také má se člověk varovati svědomí příliš úzkého neb to vede člověka k zoufalství; neb dí člověku, že jest příliš zlý, že se z hříchů právě nekaje neb nezpovídá, že nic dobře nečiní a tak že dobré položí člověku za zlé. A tím úzkým svědomím klame ďábel obecně ty, kteří hříchů hrubých se nedopustili, neb kteří dopustivše se, teď se z nich kají;

a položí chytrý čert člověku i promluvení za hřích, i jídlo, i napítí, i jiné skutky. Protož má se ho člověk velmi ostříhati, aby nepokládal za hřích, co není hřích; jako pokládali knězi a zákonníci, že jisti s neumytýma rukama jest veliký hřích, a Pán Ježíš ukázal, že to není hřích. Také věz, že svědomí sluhy Božího má býti pokorné a smutné, aby pokora zdržela od pýchy, a tesknost od chlípnosti neb marného veselí. To vše pilně má člověk znamenati, aby mohl duchovně vesel býti. (Hus, 2011, s. 8 – 10)

8) Úryvek textu z knihy: „Masaryk české mládeži“, kapitola „X. – Studentstvo“ (Masaryk a Caha, 1922, s. 121 – 123).

X. Studentstvo.

Hus českému studentstvu.

České studentstvo, české profesorstvo, česká universita — jsou bez Husa nemyslitelná a zajisté vítati budou všichni, kdo to pochopují, že studentstvo konečně chce Husa oslavovat a oslavovat vážně. Slibuje práci další, a není pochyby, že jí bude dost a mnoho. Já bych si představoval roční oslavu Husovu studentstvem českým v tom způsobu, aby přednášeny byly zprávy o českých a cizích studiích o Husovi a pak ovšem o české reformaci a reformaci vůbec.

To znamená zprávy o vývoji a pokroku mravnosti a náboženství lidstva a našeho národa zvláště. To znamená studentstvu připravovat roční oslavu Husovu, pracovat pro ni celý rok, mít ji na paměti, a dá se pak mnoho a mnoho, co jsme zatím zanedbali, dohonit. A to je věc vaše, já bych chtěl stručně uvažovat, co může býti Hus českému studentu; nemyslím totiž, že by studentské oslavování Husa mělo a mohlo být vyčerpáno pouhými zprávami literárními. Ze života Husova a jeho působení na universitě máme dost příčin ho oslavovat. Byl vynikajícím učitelem, byl děkanem, jak se tehda říkalo, fakulty artistické, byl rektorem dvakrát. Hus měl jistě účastenství v domáhání se toho, aby českému národu na universitě

stalo se právo vedle a proti nadpráví národů cizích. Už to je českému studentu příčinou, aby o Husovi uvažoval vážně. Ale nejen tyto příčiny, přece jen více vnější (profesorů a slavných profesorů na universitě bylo vždycky) má student český. Hus — co mám ještě více říkat — je neodlučně a navždy spojen s duchovním vývojem českého národa. Myslet o našem národě, znamená myslet také o Husovi.

Mravní poměr Husův k českému studentstvu posud vyznačen je platně v tak zv. závěti, kterou Hus psal roku 1414 na podzim svému žákovi Martinkovi z Volyně: v ní skutečně máme Mistra Husa celého. Doporučuje svému žáku především a důrazně čistotu, napomíná ho proti lakotě a nepořádnému životu, aby neprojídal statků v hodech, aby upustil od krásných šatů a nadbytečných. Sám vyznává se z poklesku tohoto a viní se, že ve svém mládí v šachy hrával, čas marnil a jiné a sebe tou hrou v hněv uváděl. Napomíná ho dále, aby byl nakloněn chudým a ponížen. Ještě bych snad mohl vybrat poznámku, jako by zpytoval své profesorské svědomí, když mu říká: „*Jak rád bych tě naučil, kdybych byl mohl, za jeden den, co jsem věděl.*“ V pozdějším listu shrnuje mu svá napomenutí ve větu: „*Co jsi, co jsi byl, co budeš, vždy uvažuj!*“ Toto konfiteor učitele žákovi je nejlepším ukázněním, co byl Hus, a jaký byl jeho mravní poměr k žactvu a ke všem, kteří k němu stáli. I jinde se přiznává, že v mládí byl z té „rubriky bláznivé“, ale nastala mu doba vážná a jeho svědomí již mu vytýkalo, že hrával v šachy. Zajisté rigorism přílišný, ale bývají právě okamžiky, kdy i to, co je dovoleno, co je pěkné, musí ustupovat tomu, co je vážnější a důležitější. Hus před svou smrtí nepamatoval jen na své žáky, Hus i universitě naší zanechal závěť. Bylo to na samém sklonku života v Kostnici (27. června 1415), když psal všem mistrům, bakalářům i studentům:

„*.....abyste se milovali vespolek, vymyřovali rozkoly, pilni byli především cti boží, mě v paměti chovajíce, kterak jsem vždy usiloval zdar university ke cti boží přiváděti, kterak národ náš přeslavný chtěl jsem shromážditi v jedno*“. Bolí ho, že právě ti, které nejvíce miloval, miláckové jeho, přivedli ho k smrti. Ale odpouští jim, dokládaje na konec: „*Ostatně, nejlaskavější v Jezu Kristu! stůjtež v poznané pravdě, která nad vším vítězí a mocná je až na věky*“. Universitě tedy, profesorstvu a žakovstvu Hus praví, abychom se milovali vespolek a rozkolů se varovali; avšak na konec: „*stůjtež v poznané pravdě!*“. Svornost je zajisté oprávněné heslo posud a vždy bude, ale svornost v pravdě; můžet' býti svornost také v nepravdě, v omylu, ba i ve lži. Proto Hus vyzývá: „*Ostatně, stůjtež v poznané pravdě!*“ Už řečník přede mnou citoval tu jeho, mohl bych říci, modlitbu o pravdě: „*Hledej pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdy až do smrti*“. A zpívali jsme již také píseň Táboritů; následníků Husových, kteří nám zanechali

heslo: „*Blaze každému, kdo na pravdě seje*“. Hus stal se kamenem úrazu při všem svém usilování o svornost, a nastalo rozpolcení národa ve jménu pravdy. To je nám ukázáním velikým, jak postupovat a vždy. Již řečník přede mnou dotkl se také toho, že jméno Husovo a památka jeho shromáždila vás, studentstvo všech směrů. Vidíme, jak se může shromažďovat v jedno a jak budeme svorni, nerozborni, nezdolní, jestliže budeme stát v poznané pravdě. Význam Husův a jeho díla již z toho, co jsem pověděl, může a musí být jasný a není jiný, nežli že, až do smrti bráně pravdy, se stavěl proti vnější autoritě.

Kacíř, arcikacíř, jak mu malovali na hranici potupnou čepici, usiloval o svornost v pravdě. Byl záhy opuštěn, ale i následován. A byl opuštěn proto, že mnozí ještě nepochopili, že svědomí vlastní musí být nejvyšším rozhodčím, kdykoli a kdekoli jde o pravdu. Lidé byli zvyklí mocné autoritě papeže, císaře, doktorů, ale v Husovi po prvé vidíme ten ohromný světodějný konflikt mezi autoritou a svědomím, který v době nové se opakuje vždy a stále. Nemůže být jinak. V Husovi také po prvé vidíme, — jak vítězí to svědomí uvolněné — padl, ale zvítězil. To uvolnění individuálního svědomí náboženského a mravního, ten boj pro pravdu, „*Stůjtež v poznané pravdě!*“, je význam Husův a jeho díla. To je význam reformace. »Hus českému studentstvu.« (Masaryk a Čaha, 1922, s. 121 – 123).

9) Výňatek textu z knihy: „Zpráva o Mistru Janu Husovi v Kostnici“, kapitola „Poslední okamžiky Jana Husa“ (Z Mladoňovic, 1965, s. 173 – 174).

Potom ho svlekli z jeho šatu a uvázali k jakémusi sloupu provazy, s rukama nazad obrácenýma k řečenému sloupu ho přivázavše,

A když byl tváří obrácen k východu, někteří z okolo stojících řekli: „Nebudiž obrácen k východu, protože jest kacíř, ale obraťte ho k západu.“ A tak se stalo.

Když pak ho za krk přivazovali jakýmsi začazeným řetězem, pohlédnuv naň a pousmáv se, pravil biřicům:

„Pán Ježíš Kristus, můj Vykupitel a Spasitel, tvrdším a těžším řetězem byl spoután: a já bídný přivázán nestydím se tento pro jeho jméno nésti.“

Byl pak tento sloup jako nějaké tlusté prkno na míru asi půl kroku; to z jednoho konce zaostřivše, do země a řečené louky vrazili. Pod nohy pak mistra dva svazky a otýpky dříví podložili. Ten ještě, přivázán k sloupu, měl na nohou své botky a jedno pouto. Řečené pak svazky dříví promíšené slámou obložili kolem jeho těla tak stojícího až po bradu; dříví pak byly dva vozíky, jinak káry. Pod nohy pak mistra dva svazky a otýpky dříví podložili. Dříve

však, než by ho podpálili, přijel k němu říšský maršálek Hoppe z Pappenheimu a syn kdysi Klema⁷²), jak se mu říkalo, vybižeje ho, aby ještě zachoval život bez úrazu a aby to, co kdysi kázal, a svoje slova odpřisáhl a odvolal: A on, pohlédnuv k nebi, vysokým hlasem odpověděl:

„Bůh mi jest svědek, že jsem to, co se mi falešně připisuje a skrze falešné svědky přičítá, nikdy neučil, ani nekázal, ale předním úmyslem mého kázání a všech jiných mých skutků nebo písem bylo, abych jen mohl lidi zachrániti od hříchů. V té pak pravdě evangelia, kterou jsem psal, učil a kázal ze slov a výkladů svatých doktorů, dnes vesele chci umřítí.“

A uslyševše to, ihned řečený maršálek se synem Klemovým, tlesknuvše rukama, odjeli. A jeho hned biřici zapálili a mistr hned vysokým hlasem zazpíval nejprve:

„Kriste, synu Boha živého, smiluj se nad námi“; a po druhé: „Kriste, synu Boha živého, smiluj se nade mnou“; po třetí: „Jenž jsi se narodil z Marie Panny“, A když po třetí začal zpívat, hned mu vítr vehnal plamen do tváře, a tak sám v sobě se modle, pohybuje rty a hlavou, vypustil duši v Pánu.

Ve chvíli pak mlčení bylo viděti, že se hýbe, dříve než vydechl, tak dlouho, zakdy bys rychle mohl odříkati dva nebo nejvíce tři otčenáše.

Když pak dříví řečených svazků a provazy byly spáleny u ještě trup těla stál, vise za krk na řečeném řetězu, hned biřici řečený trup spolu se sloupem srazili na zemi, a zvětšivše oheň ještě třetím vozíkem dříví, pálili je a obcházejíce kyji kosti roztloukali, aby se tím dříve obrátily v popel (Z Mladoňovic, 1965, s. 173 – 174)

Jako výzkumné vzorky pro obsahovou analýzu Jana Amose Komenského jsme zvolili:

- 10) Úryvek textu z knihy: „*Předehra pansofie: Objasnění pansofických pokusů*“, kapitola „*Předehra pansofie*“ (Komenský, 2010, s. 92 - 93).
- 11) Výňatek textu z knihy: „*Jan Amos Komenský: průvod jeho životem pro dospělejší mládež*“, kapitola „*III. – Ve vlasti. – Působení v Přerově i Fulneku. – Pobělohorská národní pohroma.*“ (Štech, 1919, s. 19 – 20).
- 12) Výňatek textu z knihy: „*Obecná porada o nápravě věcí lidských*“, části čtvrté - „*PAMPAEDIA*“, kapitola „*X. – Škola dětství*“ (Komenský, 1992, s. 93 – 94).

⁷² Maršálek Hoppe z Pappenheimu a rýnský falckrabí Ludvík

- 13) Dva úryvky textu z knihy: „*Obecná porada o nápravě věcí lidských*“, části čtvrté – „*PAMPAEDIA*“, kapitola „*VII. – Všeučitelství*“ (Komenský, 1992, s. 59 – 60).
- 14) Dva výňatky textů z knihy: „*J. A. Komenský*“ (Kádner, 1912, s. 20 – 21 a 24 – 25).
- 15) Dva na sebe navazující úryvky textu z knihy: „*Život Jana Amose: román*“: první je z kapitoly „*XIII. – Celý život můj byl jen putování*“ a druhý z kapitoly „*XIV. – Dopis*“ (Kratochvíl, 1979, s. 145 – 148).
- 16) Úryvek textu z knihy: „*O sobě*“, kapitola „*VII. – Amsterdam*“ (Komenský, Molnár a Raichrtová, 1987, s. 305 – 309).
- 17) Výňatek z textu z knihy: „*J. A. Komenský: přednáška T. G. Masaryka*“ (Masaryk, 1920, s. 15).
- 18) Tři výňatky textu z knihy: „*Poselství J. A. Komenského současné Evropě*“, části druhé — „*Výběr textů z díla J. A. Komenského*“ — z toho 2 kapitoly „*III. — O úloze výchovy, vzdělávání a potřebě reformy škol*“ a 1 z kapitoly „*IV. — O výchově k mravnosti a ke zbožnosti*“ (Komenský in Floss, 2005, s. 63, 64, 68).
-

10) Úryvek textu z knihy: „*Předehra pansofie: Objasnění pansofických pokusů*“, kapitola „*Předehra pansofie*“ (Komenský, 2010, s. 92 – 93).

Již běží dvacátý rok od doby, kdy jsem pocítil poprvé touhu a puzení hledat prostředky proti neshodnosti školských prací: a příležitost k tomu dalo mé neštěstí, které mě obralo, ach, takřka o všechny roky mládí. Jako velmi malý hoch jsem totiž přišel o oba rodiče a vinou lhostejnosti svých pěstounů jsem byl tak nehleděný, že se mi teprve v šestnácti letech podařilo okusit základy latiny. Boží dobrota způsobila, že ta chuť zažehla žízeň přirozené touhy natolik, že jsem od té doby nepřestal s prací a úsilím, které by vyvážily újmu ztraceného času — nejen u mě, ale i u druhých. Údělu druhých mi totiž bylo podobně líto, zvláště šlo-li o ty v mém národě, který není dost čilý, pokud jde o pěstování věd.

Proto jsem často a mnoho přemítal, jak by se dal nejen co možná největší počet lidí ponouknout k zálibě ve studiu svobodných umění, ale s jakými úsporami výdajů i dřiny by se daly otvírat školy a jak by se mládež v nich dala za pomoci snazší metody dovést k významnému pokroku ve vzdělání.

*Pak jsem byl brzy (ve věku 24 let) povolán k církevní službě a měl jsem před očima onu božskou výzvu: „*TOTO ČIN,*“ a školské starosti jsem proto musel odložit.*

Když jsem však byl po pěti letech z Božího dopuštění vypuzen z vlasti a vinou života ve vyhnanství, který jsem musel snášet, jsem se vrátil ke „školnímu prachu“, věnoval jsem se četbě množství autorů. Narazil jsem na mnohé, kteří se i za těchto bouřlivých poměrů začali lopotit s nápravou metody studia, jako Ratke, Hehwig, Rhenius, Ritter Glaum, Caecilius a Johann Valentin Andreae, muž planoucího ducha a jasné mysli, jehož se slušelo jmenovat mezi prvními; a také Campanella a Verulamský, proslavení obnovitelé filosofie. Jejich četba ve mně vzbudila velkou naději, že tolik a tak různých jisker již konečně propukne v plamen. Přece se mi ale zdálo, že tu a tam pozorují jisté nedostatky a mezery, a nemohl jsem se zdržet, abych se nepokusil o něco, co by spočívalo na nehybných základech: kdyby se to dalo vymyslet, nepřipouštělo by to žádnou rozkolísanost. Po mnohém přemýšlení, při němž jsem všechno vyvozoval podle neměnných zákonů a norem přírody, mi pod rukou vznikla Velká DIDAKTIKA, jež ličila umění, jak všechno všechny rychle a spolehlivě naučit (Komenský, 2010, s. 92 – 93).

11) Výňatek textu z knihy: „Jan Amos Komenský: průvod jeho životem pro dospělejší mládež,“ kapitola „III. – Ve vlasti. – Působení v Přerově i Fulneku. – Pobělohorská národní pohroma.“ (Štech, 1919, s. 19 – 20).

III. Ve vlasti. - Působení v Přerově i Fulneku. - Pobělohorská národní pohroma.

Ozbrojen všemi vědomostmi, jež tehdy známy byly, vrátil se Komenský po 22. roce svého věku pěšky zpět přes Prahu na Moravu. Ujal se tu v Přerově r. 1614 správy latinské školy českých bratří. Učinil tak ku přání nejvyššího hejtmana moravského Karla Staršího ze Žerotína. Ušlechtilý tento vynikající muž stal se od té chvíle ochráncem a příznivcem Komenského. Ve škole přerovské staral se o to, aby novými, lepšími způsoby učení latiny usnadnil. K tomu směřovala první práce jeho pro studenty, nadepsaná „*Mluvnice snadnější předpisové*“. Když se stal plnoletým, byl vysvěcen r. 1616 na kněze a ustanoven bratrským kazatelem. Po dvou letech byl Komenský povolán do Fulneku, nejstarší to osady českých bratří na Moravě. Stál tu v čele kvetoucí obce bratrské. Spravoval zároveň latinskou školu a byl také dozorcem studentů, které sem čeští bratři posílali, aby se tu přiučili němčině. Bratři čeští z návodu Komenského zdobili ve Fulneku příbytky své beránky. Říkalo se jim zde proto beránci. Komenský nazván byl pastýřem jejich. Zachované přísloví, že „*pastýř*

beránků ani žluči nemá“, svědčí o tom, že Komenský jednal ve všem a s každým co nejlaskavěji. Povolání svému oddal se s celou duší.

Snažil se býti celým svým životem vzorem všem osadníkům. Všude si všeho všímal, všude radil, poučoval, povzbuzoval. Naučil své osadníky i včelařit. Nejpracovitější muž své doby měl včely, vzory neúnavné práce, stále před očima.

Ve Fulneku získával si Komenský náklonnosti a lásky svých farníků jednáním s jich dětmi. Vodil děti do háje nad školou. Pozoroval a učil je v přírodě pod dubem, který se tam podnes ukazuje. Slavil tam s nimi i první máj. Připravil jim k tomuto dni májovou slavnost, spojenou s vycházkou do vzdálenějšího lesa. Významná a paměťhodná doba tříletého působení Komenského ve Fulneku utkvěla v té krajině v paměti lidu i po nejnovější časy.

Čtyři léta strávená ve Fulneku byla snad nejšťastnějšími v celém dlouhém životě Komenského. Přivedl si sem i první družku svého života a zasypával zde své dvě dítky nejněžnější láskou. Nejhorší pohroma však zasáhla do jeho krátkého životního štěstí. Prikvapil nejosudnější rok na národ Husa a Komenského, rok 1620.

Osudové kolo národa otočilo se rychlým spádem do spodu, aby tu po několik věků zůstalo nehybně trčeti (Štech, 1919, s. 19 – 20).

12) Výňatek textu z knihy: „Obecná porada o nápravě věcí lidských“, části čtvrté - „PAMPAEDIA“, kapitola „ X. – Škola dětství“ (Komenský, 1992, s. 93 – 94).

ŠKOLA DĚTSTVÍ čili o moudré a prozíravé výchově mládeže od šestého do dvanáctého roku věku.⁷³

Všechno dřívější v každé věci chystá půdu a klade základ všemu následujícímu. A všechno pozdější se nepřidává k předešlému jen jako pouhý dodatek, nýbrž jako vrchní stavba, takže závisí na předešlém nebo se o ně opírá a spočívá na něm.

Vždyť tolik je jasné, že horní stavba nemůže, nebo alespoň ne pevně a dlouho stát, je-li položen základ nedobrý nebo nedobře. Neboť stavba se stále viklá a hrozí zřícením, které se konečně jednou také dostaví, není-li snad stavba podepřena novými dodatečnými sloupy. Vše, co malé i větší děti začínají brát do rukou, pozorovat, poslouchat, vyslovovat a konat, to všechno ať je základem, na němž se bude stavět vše následující po celý život. Přísluší nám tedy dozajista, abychom se starali o správné položení těchto základů. Počátek jsme učinili v

⁷³ Jde o elementární školní vzdělávání všech dětí na základě mateřštiny. Srov. Didactica XXIX (Idea scholae vernaculae — Idea školy obecné).

předešlé kapitole s dětmi, které dosud nedovedou užívat rozumu, a přidělili jsme jim školu podle chápavosti jejich věku⁷⁴. Odtud vstupujeme do školy dětství, v níž bude třeba vyučovat všemu, co bude předmětem učení později ve škole dospívání, v jazyce mateřském, ale stručněji a přístupněji. Definice. Děti jsou mladí lidé, budoucí nástupci těch, z nichž se nyní skládá svět (stát, církev, škola).

1. Jsou to lidé? Tedy mají být vzdělávány k lidství.
2. Jsou to děti? Tedy musí být vzdělávány jako děti, to jest podle chápavosti svého věku.
3. Jsou to budoucí dospělí lidé? Tedy, aby se jimi staly, ať jsou vzdělávány v tom, co jim bude prospívat jako dospělým lidem.
4. A poněvadž věk dospělosti končí stářím, stáří smrtí, smrt vzkříšením, musí být vzdělávány tak, aby tímto životem pronikly šťastně do budoucího.
5. A poněvadž smrt je jistá, hodina nejistá, musí být vzdělávány bez odkladu.
6. Poněvadž se vyvíjejí po stupních, mají být vzdělávány postupně.⁷⁵
7. Poněvadž dětský věk nestačí pro svou útlost na práce řemeslné, máme dětského věku užívat k práci mírnější jako k předebrám prací vážných.
8. Tedy jen k tomu, co již ve svém věku zможou.
9. Tedy ke gramotnosti, k jazykům a k lehčím naukám, které jsou lidské mysli hrou, ale přitom pěknou předebrou celého života.
10. Ale berme je vážně, neboť život, na který se děti takto připravují, není hra, nýbrž vážná záležitost. A nesmíme se domnívat, že děti nedovedou vážné věci brát vážně (svým způsobem). Správně praví Erasmus:⁷⁶ K získání vzdělanosti platí více jediný rok v útlém věku než deset let v době, kdy se lidská mysl, zaujatá jinými věcmi, stala již nepružnou k učení. A poněvadž mladí lidé jsou dosud neznalí světa, potřebuje tento první drobný věk nad jiné věrné a pilné učitele. Také proto, že první základy díla nebo první čáry kresby se musí klást dobře, neboť jaký je začátek, tak jde všechno.⁷⁷ Například učitel nejnižší třídy by měl být nad jiné moudřejší a má být také získán za plat nad jiné větší. Konečným cílem této školy bude zjednat čilost tělu, smyslům a duchu, to jest:

⁷⁴ KAPITOLA IX. ŠKOLA ÚTLÉHO DĚTSTVÍ KLÍN MATEŘSKÝ čili o prozíravé výchově lidského pokolení od narození až asi k šestému roku věku.

⁷⁵ Srov. zde VII, 27.34, s. 66.73.

⁷⁶ Erasmus: De pueris statim ac liberaliter instituendis libellus. In: Opera omnia, sv. I. Lugduni Batavorum 1703-6, § 1, podobně § 2.

⁷⁷ Srov. Škola mateřská, Moudré povědění (DJAK 11, s. 227).

1. Upevnit cvikem schopnost pohybovou, dále schopnost zraku (k rychlému čtení písmen), schopnost jazyka (k rychlému vyslovování čteného) a schopnost ruky (k rychlému psaní a kreslení).
2. Naplnit předměty všechny smysly (vnější i vnitřní, představivost a paměť) k poznání existence věcí (v celém vesmíru).
3. Zahajovat užívání rozumu skrze počátky věd (aritmetiky, hudby atd.), začínat počátky moudrosti (slušné mravy) a základy zbožnosti (Komenský, 1992, s. 93 – 94).

13) Dva úryvky textu z knihy: „Obecná porada o nápravě věcí lidských“, části čtvrté - „PAMPAEDIA“, kapitola „VII. – Všeučitelství“ (Komenský, 1992, s. 59 – 60).

KAPITOLA VII. PANDIDASKALIA (VŠEUČITELSTVÍ)

to jest o univerzálních vzdělavatelích, učitelích pampaedických, znalých učit všechny všemu všestranně. Jak velká je jejich nezbytnost a jaké podmínky.⁷⁸

Až budou knihy pampaedické takto řádně upraveny, bude třeba se postarat, aby si žáci neodnášeli ze škol učené knihy, nýbrž řádně vypěstovanou mysl, srdce, jazyk a ruce, aby tak po dny svého života nenosili moudrost v knihách, nýbrž ve svém nitru, a aby ji osvědčovali svými skutky. Toho se dosáhne, budou-li se učit všichni užívat knih ne jako lehátka k línému přenášení a příjemnému dřímání, nýbrž jako vozíků nebo loděk k rychlému dospění tam, kam mají spěchat, totiž k moudrosti. Nestačí tedy mít dobré knihy, nýbrž je třeba je horlivě číst. A nejenom číst, nýbrž i správně jim rozumět, pevně si je vtiskovat do paměti a dobře je vyjadřovat skutky. Aby to všichni v posledním věku moudrosti uměli, k tomu je třeba vedení všeučitelů.

2. Ale kdo je to všeučitel? Je to učitel pansofický, který umí všechny lidi vzdělávat ve všem, co přivádí k dokonalosti lidskou přirozenost, aby se lidé stali všestranně dokonalými. Za takové učitele ustanovil Kristus apoštoly (Ko 1,28). I musíme se starat, aby takoví byli ti, kteří po časech apoštolských přejímají výchovu lidí, a také, aby takovými mohli být.

3. O to bude postaráno, budeme-li u všeučitele přesně dbát těchto tří podmínek: 1. aby každý byl takový, jakými má učinit jiné; 2. aby znal způsoby, jak jiné takovými učinit; 3. aby byl horlivý ve svém díle. Zkrátka, aby stačil, uměl a chtěl utvářet pansofy.

⁷⁸ K celé kap. srov. Didactica XVI-XIX, dále Methodus X a jiné pedagogické práce Komenského; v Poradě Svět lidské dovednosti VII (mathetika — učení se), sv. 2, s. 58n.

4. Vzdělavatelé lidí mají tedy být ze všech lidí nejvybranější, zbožní, počestní, vážní, přičinliví, pracovití a moudří, zcela takoví, v jaké by měl vospět podle našeho přání všechen lid posledního věku, osvícený, pokojný, zbožný a svatý. Tedy vzhledem k tomuto cíli mají být: Zbožní, zcela oddaní Bohu, aby měli Boha spolupracovníkem. Počestní, před lidmi po všech stránkách bezúhonní. Vážní, aby všechno konali s nejlahovlnější přisností. Přičinliví, aby se nikdy nestyděli nebo nemrzeli pro svůj úrad a aby neklesali tak snadno pod práci. Moudří, neboť lidské povahy (zejména vznětlivější) jsou jako Próteus, mění se v mnohotvárné zrůdy, nejsou-li polapeny a co nejpevněji spoutány pouty řádu.⁷⁹

5. Aby dovedli takové lidi vychovávat, musí znát: 1. všechny cíle svého povolání; 2. všechny prostředky k nim vedoucí; 3. veškerou rozmanitost metody.

6. Cíl je měřítkem příslušných prostředků, a každé věci se může dát více cílů. Správně tedy položí základ svého všeučitelského vedení ten, kdo tyto cíle pochopí, a tak zařídí svou práci podle cílů dobře poznanych.

7. Každý všeučitel však musí brát v úvahu jednak všeobecný cíl celého lidského vzdělání, jednak speciální a vlastní cíl svého všeučitelského povolání. Všeobecným cílem je vrátit se ke ztracenému obrazu Božímu, to jest ke ztracené dokonalosti svobodné vůle, jež záleží ve volbě dobra a zamítání zla, aby se tak lidé naučili pravdivé znát, dobré chtít, potřebné konat, t.j. nezahazovat dukát kvůli haléři; 2. nezanedbávat věčné kvůli prchavému; 3. nezaměňovat drahocenné za bezcenné (Komenský, s. 59 – 60).

Aby se tomu mohla učit mládež od svých učitelů, musí tito být, jak jsme už naznačili, nejvybranější lidé, obdaření stejnou moudrostí a praktickou schopností jako pastýři církví a představení obcí, ba spíše v míře ještě větší, neboť zde se musí klást základy pro církev i stát. Proto si zaslужují nejopatrnějšího výběru, vážnosti, odměn atd. Toto je tedy hlavní cíl, všem vzdělavatelům společný, k němuž má směřovat všechno vzdělávání člověka: obnovení ztraceného obrazu Božího v nás (Komenský, s. 59 – 60).

14) Dva výňatky textů z knihy: „J. A. Komenský“ (Kádner, 1912, s. 20 – 21 a 24 – 25).

Název spisu středověky důkladný⁸⁰, udává spolu již i hlavní obsah díla. Dělí se mimo předmluvu čtenáři, provolání ke všem představeným lidských zařízení a konečně krátký

⁷⁹ Mytický mořský bůh měnící stále svou podobu. Řád patřil u Komenského k významným filozofickým kategoriím. Srov. Svět možný II, sv. 1, s. 275nn. Srov. řád je duší věcí - Didactica XIII, 1; Methodus X, 78; podobně Panorthosia XII, 7/11, s. 338.

⁸⁰ Líčící všeobecné umění, jak naučiti všecky všemu: čili spolehlivý a vybraný způsob, jak lze ve všech obcích, městech a vesnicích některého království křesťanského zřizovati takové školy, aby všecka mládež obojího pohlaví, nevyjímajíc nikde nikoho, mohla býti vzdělávána ve vědách, uhlazována ve mravech, naplňována

výklad o užitku umění didaktického patrně na čtyři části: v první, úvodní (I.—XII.) je podána tak řečená pedagogika obecná, zvláště její teleologie a výklad o potřebě škol i možnosti jejich opravy. Druhá část podává didaktiku obecnou (XIII.—XIX.) a jmenovitě methodiku věd, umění i jazyků (XX.—XXII.); třetí část (XXXIII.—XXVI.) jedná o výchově nábožensko mravní i kázni; konečně čtvrtá (XXVII.—XXXIII.) podává návrh organizace škol a shrnuje ještě jednou rady i přání celého díla.

Cíl výchovy stanoví Komenský ve shodě s křesťanským předpokladem, že cíl života člověka jakožto bytosti nejvyšší dokonalé (*creaturarum ultima, absolutissima, excellentissima*) není na tomto světě, nýbrž že vlastním určením jeho je věčná blaženost s bohem (*aeterna beatitudo cum deo*). K tomuto určení má se připravovati člověk tím, že poznává sama sebe (*se nosse*), že se ovládá (*se regere*) a že se po vznáší bohu (*se ad deum dirigere*); a tak dle těchto tří rozdílů jsou i tři podružné cíle výchovy: vzdělání vědecké (*eruditio*), ctnost či mravnost (*virtus seu mores honesti*), konečně zbožnost (*religio seu pietas*).

Zárodky těchto nejvyšších cílů uloženy jsou v člověku samém, a proto jest možno, ba nutno výchovou je rozvíjeti a to hned od mládí a u každého člověka, neboť vzdělání potřebují stejně lidé nadaní i tupí, bohatí i chudí, chlapci i dívky (Kádner, 1912, s. 20-21).

Jestliže již v úvodních kapitolách o cíli výchovy byl patrný křesťanský základ pedagogiky Komenského, proniká ještě více v kapitolách o výchově mravní a náboženské. Znamé ctností řecké antiky recipované a doplněné křesťanstvím: opatrnost, umírněnost, udatnost i spravedlnost kladou se v popředí. Vykládá se podrobně, jak jich pěstování musí začíti od nejujtějšího mládí, jaký význam tu mají živé příklady i předpisy.

Výchova náboženská vede člověka tomu, aby hledal Boha v Písmě, ve světě vnějším i vlastním nitru a to přemýšlením, modlitbou i pokušením. Písmo má býti všem školám křesťanským začátkem i koncem všeho učení, nejnižší i nejvyšší knihou, níž by se mládež opět a opět vracela; proto také Komenský nebyl v Didaktice vůbec přízniv četbě klasiků pohanských a teprv později mínění své modifikoval. Důležité a dosud časové jest připomenutí, že nemáme náboženství míti jen na rtech a ve slovech, nýbrž míti víru živou, t. j. osvědčovati ji přiměřenými skutky. K tomuto oddílu přičleňuje se i krátký výklad o kázni dle českého přísloví, že škola bez kázně jako mlýn bez vody.

zbožností a tím způsobem po léta mládí vedena býti ke všemu, co patří životu přítomnému i budoucímu, stručně, příjemně a důkladně. Kde všeho toho, čemu se radí, základy čerpány jsou ze samé povahy věcí, pravda se ukazuje na souběžných příkladech z mechanických umění, postup se pořádá podle let, měsíců, dní a hodin, cesta konečně snadná a spolehlivá se ukazuje, jak dovésti to šťastnému výsledku.

Komenský vyslovuje se tu pro řídké užívání trestů (jmenovitě za nedbalost v učení), neboť učitel má prý vlastním příkladem i vlídností vésti žáky čilostí v učení; tužší kázně má se užívatí jen pro přestupky v mravném chování (pro bezbožnost, vzdorovitost, pýchu i lenost), při čemž třeba míti se na pozoru, aby se trestů těch neužívalo pro příčinu nepatrnou, a aby se neopotřebovaly, vůbec pak i tu sledovati příkladů vnější přírody, slunce, které tomu, co roste, dává vždycky světlo i teplo, často déšť i větry, zřídka hromy a blesky.

Správně poznal Komenský, že rány a bití nemohou nikdy vstřípiti do hlavy dětem lásku vědění, nýbrž naopak jen nechut' a nenávisť; také věta odtud často pronášená v moderní pedagogice, např. i u Salzmannů i u Tolstého, že vina nechuti učení není v žácích, nýbrž v učitelích, čte se na tomto místě již u Komenského (Kádner, 1912, s. 24 – 25).

15) Dva na sebe navazující úryvky textu z knihy: „Život Jana Amose: román“: první je z kapitoly „XIII. – Celý život můj byl jen putování“ a druhý z kapitoly „XIV.- Dopis“ (Kratochvíl, 1979, s. 145 – 148).

Pak dojdou zprávy, že se dokonce Pražané Starého a Nového Města brání se zbraní v ruce — svým osvoboditelům! A Švédové? Mají plno práce s loupením, drancováním a odvážením kořisti. Zatím se na stole mírových vyjednávačů kupí list za listem, kde jsou zajišťovány zisky vítězů a ústupky poražených, všichni bývalí spojenci si tu přijdou na své, všichni, všichni — Až jednoho dne dojde do Lešna list od „kohosi z našich předních šlechticů, že my z našeho národa jsme zcela vyloučení z tohoto míru“.

Tehdy Komenský usedne za stůl a naposled píše Oxenstjernovi. Cítí, že je to již marné, ale nemůže nepozvednout svůj hlas. Netuší, že píše list právě v den, kdy v Münsteru a Osnabrückeru byla mírová dohoda — uzavřena.

[XIV] DOPIS

Dopis odesílá 11. října roku 1646 — třináct dní před uzavřením vestfálského míru, kterým skončila třicetiletá válka...

„Nejjasnější pane, převládny dobrodinče!

S jakou radostí slyšeli dříve moji krajané, postižení pro evangelium, slova, která ústy mými i jiných dala hlásat Tvoje Jasnost, že nebudeme opuštěni, s takovým smutkem slyší nyní, že jsme opuštěni, ba opuštěni již při mírovém jednání v Osnabrückeru, Jsme-li vylučování z účasti na všem, co je nám platné, že jsme k vám vzhlíželi jako k svým osvoboditelům?

Co platné zmáhat vás našimi slzami, jestliže ty, jimž takřka zachráněným vrátit svobodu je ve vašich rukou, znovu vydáváte do rukou utiskovatelů?

Co platné, že jste nám vy připomínali evangelickou svornost, svatě uzavřenou mezi našimi předky a rovněž utvrzenou krví mučedníků, jestliže nečiníte opatření do budoucna, aby se naše království mohlo vrátit k vyznávání evangelia, vy, kterým dopřál Bůh možnost takového opatření? Vždyť vy jste onen magnet zázračné schopnosti, který nepřibírá, nýbrž potírá všechno železo; a přece vědí fyzikové, že magnet obrněný železem je dvakrát, třikrát i desetkrát účinnější, Vězte tedy, že ze strany půlnoční, že vaše železo je posilováno zbraněmi církve, vzdechů a slz, takže obrněno jsouc takřka nebeskou schopností, proniká všude, neuhýbá nikde.

Neosobuji si to psát, abych Tě snad poučoval, nejjasnější pane, vždyť se pamatuji, že jsem z Tvých moudrých úst slyšel slova shodná s Davidovými, nýbrž abych na prsa vlídné dobrotivosti vylil naši bolest z poslední úzkosti a z vylekaného kolísání mezi nadějí a strachem. Píši Ti tyto řádky jménem mnohých; jejich vzdechy mne pohnuly, abych se znovu přivinul k Tvým kolenům a Tvým prostřednictvím k nejjasnější královně a celému posvátnému poradnímu sboru a poprosil i zapřisáhl vás při ranách Ježíše Krista, abyste nás, postižené pro Krista, tak docela neopouštěli.

Shlédněte na národ, na který jako první mezi evropskými národy ráčil Kristus shlédnout tím, že jej vyrval z temna Antikristova, národ, který dříve než ostatní přijal osvětlení, samojediný po celé století vydržel běsnění zuřivosti Antikristovy. Rovněž nedávno, když se nepřátelé rozhodli vyvrátit všechny, jedny po druhých, byl náš národ první, který zachytil útok s tím výsledkem, že vlastní zkázou zůstavil ostatním příležitost, aby se hájili. Těchto několik slov, jež píši s vědomím jen malého počtu osob, ale společným jménem všech, kteří ještě dosud vyhlízejí pomoc a smilování od Boha skrze vás, budiž svědectvím našich každodenních proseb, jež za vás vysíláme k Bohu, a rukou, jež se k vám vzpínají za slitování.

Vyslyšte nás ubohé, aby i vás vyslyšel milosrdný Bůh, jemuž vás nejhoroucnějšími prosbami co nejponíženěji poroučím. Nejjasnější Vaší slovutnosti navěky oddaný Jan Komenský. “

(Kratochvíl, 1979, s. 145 – 148).

16) Úryvek textu z knihy: „*O sobě*“, kapitola „*VII. – Amsterodam*“ (Komenský, Molnár a Raichrtová, 1987, s. 305 - 309).

Jiřímu Filipu Hårsdorffrovi

V Amsterodamu 1. září 1656

Žije Kristus, budeme žít i my; tato útěcha čerpaná z jeho úst nechť nás posiluje na věky!
Vznešený pane a příznivče!

Když jsi po tak dlouhou dobu nedostal ode mne ani lístečku, zda se ptáš, co je se mnou?

Širé moře nás zmítá i vlny. Po nešťastném osudu Polsky a v ní našeho Lešna já, s ostatními zaživ ztroskotání všeho majetku, vyvržen nahý na břeh sousedního Slezska, a neshledávaje pobyt tam bezpečným, uchýlil jsem se do sousední marky. Odtud pak odvolán do Štětína v Pomořansku, potom do Hamburku, kde jsem pro chorobu přivoděnou starostmi i útrapami uvázl na dva měsíce, konečně „po rozmanitých pádech a tolikerém nebezpečnosti“ přibyl jsem do Amsterodamu. Zde tedy jsem, kam mne zanesla osudu síla, leč mezi přátele a příznivce, kteří mne přijali s vlídnou tváří, obzvláště mecenáš, který mým pansofickým studiím přeje již po dvanáct let a neustává ke mně být dobrotivý a štedrý, takže se začínám sbírat. A mohu říci: Dobře jest nám tuto býti, kdyby mne nesužovaly ještě dva důvody: vzdálenost rodinky, kterou jsem zanechal v marce, a ztráta celé knihovny a téměř všech rukopisů, usilovných prací více než čtyřiceti let. Píše se, že komický básník Terentius, ztrativ své komedie při ztroskotání, zahynul žalem. Já chválím Boha, který mne nenechal klesnout tak hluboko, abych zapomněl na křesťanskou trpělivost a nemohl snést i tento druh zkoušky, který seslala prozřetelná ruka boží. Jak se zlíbilo Hospodinu, tak se stalo.

Chválím jeho jméno, že ona filologická díla, která jsem vypracoval v Uhrách, tamže zanechal a potom pokládal téměř za ztracená, konečně byla nalezena a uchráněna před touto poslední zkázkou tím, že byla o několik dní předtím poslána k Vám. Myslím tím *Lucidarium*, *Lexicum Latino-latinum* a *Schola ludus* a biblický manuálík;

Poněvadž jsem dosud nedostal zprávy, co se s nimi děje, prosím o ni nyní. Rovněž o těch knihách, které, vytištěny tiskárnou potockou, začaly se u Vás přetiskovat — *Methodus Lingvarum novissima*, *Vestibulum*, *Janua s mluvnicí a slovníkem* a *Atrium Latinitatis Purae* — toužím zvědět, jak daleko jejich tisk pokročil.

A nejenom to, ale aby mi byla také poslána nějaká část těch, které vyšly; například *Atria*, jehož oněch padesát výtisků, které mi byly poslány, bylo s výjimkou několika, jež jsem

porůznu rozdal, stráveno ohněm stejně jako všechno ostatní, takže mi z mých prací nezůstalo nic kromě nečistopisů pansofického díla, o jehož úpravě jsem strávil přes pětadvacet let. Vše, co bylo čistě přepsáno a připraveno do lisu, zahynulo. Ale i za ony odpadky, které byly zachráněny před zánikem, vzdávám Bohu svému díky.

Nyní již se vážně do toho pustím, abych sebral střepy svých rozbitých nádob a nějak je zase slepil. V tom i Ty, příznivče, vypros přízeň boží a přispěj zbožnému vzdychání! Pokládej mne, prosím, za hodna odpovědi.

Hle, cesta k pokračování dopisového styku mezi námi je otevřena: váš měšťan Vilém Deller si dopisuje se zdejším předním měšťanem Jakobem Beyerem, blízko něhož v téže ulici bydlím; jejich prostřednictvím můžeme i týdně vyměňovat listy a navzájem si podávat zprávy o nutných věcech.

A prosím, učiň počátek ihned a odevzdej doručiteli váš balík s určením pro mne, myslím svazek těch knih, které má poslat Endter-Atria a jiných, až kam se do této doby došlo.

Já zase odtud touž cestou budu moci posílat své věci, ukáže-li se, že tato cesta bude schůdná. Přál bych si však, aby se začátek stal hned, dokud se skrze frankfurtský trh nabízí mimořádná příležitost. Pan Endter nechť ode mne přijme pozdravy a počíná si rázně. Větší věcná díla dopřeje mi, doufám, Bůh vypracovat zde; k nim však bez oněch menších, filologických, nemůže mládež mít přístup. Buďte sbohem, Bohu poručení!

Poněvadž jsem ztratil celou knižní výzbroj, přišel jsem také o všechny Tvé zlaté knihy, a mezi nimi o *Deliciae mathematicae*. Smutně shledávám, že i ty jsou mezitím uvedeny na účtu ztrát mého ztroskotání, a tak mi není možno do nich nahlédnout, ač by nový náhled posloužil k upravení anebo lepšímu formulování mých pojetí. Kéž bys vlídně připojil výtisk k témuž balíku, který mi má být poslán! Několik knih již mám znovu, štědrostí dobrých učených mužů, základ nové knihovny; jestliže i Ty ze svých sebemenšího něco připojíš, rozmnožíš řadu těch, kterým se budu cítit zavázán. Není nesnadné mnoha bohatým podarovat jednoho chudého, snadné je každého dobrého si zavázat dobrodiními.

Buď sbohem!

(Přiložený dopis dej prosím poslat mému Hesenthalerovi; neznám totiž jiné cesty!)

Týž, jenž si vždycky Tebe, pane, velice vážil, Jan Komenský

(Komenský, Molnár a Raichrtová, 2017, s. 305 – 309).

17) Výňatek textu z knihy: „J. A. Komenský: přednáška T. G. Masaryka“ (Masaryk, 1920, s. 15).

Z Komenského musíme pochopiti, že vzdělanost zabezpečuje národu budoucnost, vzdělanost na základě mravním. Komenský budiž nám příkladem neúporné práce, příkladem, který my Slované ve své pověstné širokosti dobře bychom měli ceniti.

Nepřehlížejme v této souvislosti, že Komenský v každém individuu vidí zárodek vývoje celku, — nedá ti celek, nedá ti nikdo, čeho alespoň símě nemáš už v sobě.

Naše národní duše má zvláštnost, která též u Komenského se jeví: mysticism se spojuje s krajním realismem. Mně se zdá, že je to vlastnost nejen českého národa, ale Slovanů vůbec. Komenského charakterisuje přímo na jedné straně ideální, vznešené, řeknu i blouznivé úsilí, na druhé straně reální praktickost: celá jeho didaktika a paedagogika je práce člověka naskrze praktického, jenž výtečně dovede využitkovati daných poměrů (zde: sil duševních) k velikým účelům. .I doufám, protože v Komenském se projevil český, slovanský duch, pokud národové mají něco zvláštního, že dobře působiti bude na budoucí naše generace; vždyť nepůsobil by Komenský pouhým mechanickým vlivem svých myšlenek, jestliže bychom mu nebyli do jisté míry kongeniální. Podle Komenského je naším úkolem pozornost obrátiti na to, co již ve svém národě máme, toť úkol těch, kteří ve školách na národ mají působiti.

Jestliže při takové kongeniálnosti Komenský se nám stane učitelem milým, pak buďme jisti, mnoho a mnoho vykonáme, — už Sokrates pověděl, že učitel působí jen ten, jež žactvo — zde celý národ — miluje (Masaryk, 1920, s. 15).

18) Tři výňatky textu z knihy: „Poselství J. A. Komenského současné Evropě“, části druhé — „Výběr textů z díla J. A. Komenského“ — z toho 2 kapitoly „III. — O úloze výchovy, vzdělávání a potřebě reformy škol“ a 1 z kapitoly „IV. — O výchově k mravnosti a ke zbožnosti“ (Komenský in Floss, 2005, s. 63, 64, 68).

III.

O úloze výchovy, vzdělání a potřebě reformy škol a o kritice současného stavu škol

23. Nyní špatné společnosti kazí mládež.

Avšak nyní bydlíme promíšení, dobří mezi špatnými; a nekonečně větší je počet špatných než dobrých. Špatným příkladem se dává mládež tak mocně strhovat, že předpisy o pěstování ctnosti, jež se podávají jako protijed zla, nemají žádnou moc, nebo jen nepatrnou.

A rodiče nedbají nebo neumějí čelit zlu. Co teprve říci tomu, že ty předpisy ctnosti pomáhají jen zřídka? Málo je mezi rodiči těch, kteří mohou své děti naučit něčemu dobrému, buď že se sami nenaučili ničemu takovému, nebo že mají jiné snažení, tyto věci zanedbávají. **Ani všichni učitelé.** I mezi učiteli je málo těch, kteří umějí mládeži dobro dobře vštěpovat. A nebo vyskytne-li se někdy někdo, uchytí jej některý mocný pán, aby se v soukromí věnoval jeho dítkám; obecného přístupu k němu není.

Proto všechno divočí a řítí se k horšímu. Tím se stává, že ostatní mládež roste bez náležité péče tak jako proutí, které nikdo nepěstuje, nezalévá, neklestí, nevede k řádu. Následkem toho surové a divoké mravy a zvyky ovládají svět, všechna města a městečka, všechny domy a všechny lidi, jejichž tělo i duch je na všech stranách pln čirého zmatení. Kdyby dnes ožil Diogenes, Sokrates, Seneka, Šalomoun a přišel mezi nás, nenajdou nic jiného než druhdy.

Kdyby Bůh z nebe k nám mluvil, neřekne nic jiného, než co řekl: že porušení jsou všichni a ohavní se stali ve všech snahách svých (Žalm 14, 1). (DM, s. 54)⁸¹ (Komenský in Floss, 2005, s. 63).

24. Co znamená pečlivě vychovávat mládež.

konečně aby pravým poznáním Boha, sebe sama i rozmanitých věcí byla plněna jejich mysl; a v tom světle aby zvykali vidět světlo boží a nade vše ostatní milovat a ctít otce světél, (DM, s. 54-55)⁸².

25. Jak tedy komu leží na srdci blaho vlastních dítek a vrchnostem světským i církevním blaho pokolení lidského, tak ať pospíší činit opatření, by nebeské rostlinky začaly být včas štěpovány, oklest'ovány a zalévány a aby včas začaly být rozumně formovány k šťastnému vzrůstu ve vzdělání, mravnosti a zbožnosti. (DM, s. 88)⁸³ (Komenský in Floss, 2005, s. 64)

IV.

O výchově k mravnosti a ke zbožnosti

31. Nešťastné trhání

Nešťastné proto trhání, kdekoli ta trojice spolu nedrží ocelovým svazkem! Nešťastné vzdělání, které nepřechází v mravnost a zbožnost! Neboť co je vzdělání bez mravnosti? Kdo prospívá ve vědění a ztrácí na mravech (praví staré přísloví), více ztrácí než získává. Tedy totéž, co řekl Šalomoun o krásné, ale nerozumné ženě, může se říci o člověku vzdělaném,

⁸¹ Velká didaktika (Didactica magna), v: Vybrané spisy Jana Amose Komenského, sv. I., Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 41-281 (DM).

⁸² Tamtéž.

⁸³ Tamtéž.

jehož mravy jsou však špatné: jako šperk zlatý na rypáku svině je vzdělání při člověku nectnostním (Přísl. 11, 22).

Jako drahokamy se nezasazují do olova, nýbrž do zlata a oboje se třpytí pěkněji, tak vědění se nesmí spojovat s nevázaností, nýbrž se ctností, a jedno druhému dodá krásy.

Když pak k obojímu přistoupí pravá zbožnost, bude dokonalost dovršena. Neboť jako je bázeň Páně počátkem a koncem moudrosti, tak také je vrcholem a korunou vědění, poněvadž plnost moudrosti je báti se Pána (Přísl. 1, Sir. I a jinde). (DM, s. 98)⁸⁴ (Komenský in Floss, 2005, s. 68)

Pro obsahovou analýzu Tomáše Garrigua Masaryka jsme zvolili tyto výzkumné vzorky:

- 19) Tři úryvky textu z knihy: „*Masaryk české mládeži*“, kapitola „*V boji o pravdu*“ (Masaryk a Caha, 1922, s. 30, 33 a 36).
- 20) Úryvek textu z knihy: „*Ano, Masaryk*“ (Mahler, 2007, s. 25 – 26).
- 21) Úryvek textu z knihy: „*Ano, Masaryk*“ (Mahler, 2007, s. 39 – 42).
- 22) Výňatek textu z knihy: „*Masaryk mládeži*“, – projevu nazvaného „*PROGRAM ŽIVOTA*“ (Masaryk, 1947, s. 9 – 12).
- 23) Výňatek textu z knihy: „*Masaryk mládeži*“, – projevu nazvaného „*ZABRAŇUJME VÁLCE*“ (Masaryk, 1947, s. 17 – 18).
- 24) Dva úryvky textu z knihy: „*Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa*“ - kapitola „*Tomáš Masaryk*“ (Pitter a Plzák, 2011, s. 82 a 87).
- 25) Dva úryvky textu z knihy: „*Hovory s T. G. Masarykem*“ z kapitol „*Náboženství*“ a „*Ještě o náboženství*“ (Čapek a Masaryk, 1938, s. 244 – 245 a 272).
- 26) Výňatek textu z knihy: „*Hovory s T. G. Masarykem*“, kapitola – „*Věk mladosti*“ (Čapek a Masaryk, 1938, s. 52 – 54).
- 27) Úryvek textu z knihy: „*O alkoholismu: předneseno v Dělnickém domě na Vsetíně dne 11. září 1905*“ (Masaryk, 1920, s. 3).

⁸⁴ Velká didaktika (Didactica magna), v: Vybrané spisy Jana Amose Komenského, sv. I., Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 41-281 (DM).

19) Tři úryvky textu z knihy: „*Masaryk české mládeži*“, kapitola „*V boji o pravdu*“ (Masaryk a Caha, 1922, s. 30, 33 a 36).

V BOJI O PRAVDU:

Boj o Rukopisy.

Na počátku 19. stol. (1817) „objevil“ spisovatel V. Hanka „*vzácné staročeské*“ Rukopisy. První z nich, zvaný Královédvorský, obsahuje několik „*staročeských*“ básní, druhý, Zelenohorský, báseň „*Soud Libušín*“. Mezi vlastenci českými vzbudil tento „objev“ veliké nadšení a vzrušení, neboť Rukopisy jasně dokazovaly, že staří Čechové měli vysokou vzdělanost, když Němci „*chodili po lesích a pojídali žaludy*“.

Někteří učenci čeští (např. Dobrovský) již tehdy nevěřili v pravost Rukopisů, ale vystoupit veřejně proti národním „skvostům“ těmto neodvážil se nikdo.

Až po 70 letech několik neohrožených učenců českých (Masaryk, Gebauer, Goll, Vlček a j.) nezvratně dokázalo, že Rukopisy nevznikly v českém starověku, nýbrž že jsou to výtvoř Hankovy a jeho přátel. V boji o Rukopisy byl Masaryk duší celého hnutí, dodávaje ostatním odvahy. Nejen obráncové Rukopisů, nýbrž takřka celý národ vrhl se na něho. Masaryk byl veřejně obviněn, že je podplacen, když ne z Berlína, tedy alespoň z Vídně!

Ale neohrožený učenec nedal se zastrašiti. Byl přesvědčen, že národní mravnost káže, aby z našich dějin odstraněno bylo bezcenné a zahanbující pozlátko (Rukopisy), aby falešná minulost byla nahrazena minulostí pravou a mnohem skvělejší — slavnou minulostí husitskou a českobratrskou (Masaryk a Caha, 1922, s. 30).

Proti pověře rituální vraždy.

R. 1899 obviněn byl žid Hilsner, že zavraždil křesťanskou dívku z Polné, aby její krev dodal k náboženským obřadům (obřad ritus, odtud vražda rituální). Český lid věřil této lživé pověře. Prof. Masaryk však po pečlivém studiu vystoupil rozhodně proti ní s důkazem, že rituální Vražda zakládá se na pouhé pověře. Opět téměř celý národ povstal proti němu. Nepřátelé ho obvinili, že je podplacen židy. Ale Masaryk neustoupil: klidně snášel všecka příkoří. Chtěl, aby jeho národ byl živen jen ryzí pravdou (Masaryk a Caha, 1922, s. 33).

„Velezrádný“ proces záhřebský.

R. 1909 obviněno bylo 53 vzdělaných Charvatů, že osnovali velezrádné hnutí, jež směřovalo k odtržení Charvatska a ostatních zemí jihoslovanských od Rak.-Uherska. Po 9 měsících úpěli ubožáci ve vězení, a rak.-uher. katané chystali již pro ně šibenice ...

Masaryk zajel si několikrát do Záhřebe i do Bělehradu, aby viděl a slyšel, co potřeboval, a pronesl pak (v polovici května 1909) ve vídeňském parlamentě obsírnou řeč, v níž odhalil vládní ničemnost důkazem, že listiny, na základě jichž byla sepsána žaloba, byly padělány na rakousko-uher. vyslanectví v Bělehradě. Brzy po tom vystoupil Masaryk v delegacích (společném sněmu pro Rak.-Uhersko) velmi ostře proti tehdejšímu rakouskému ministru zahraničních věcí. Rakouská diplomacie byla zahanbena před celým světem.

Od té doby vyslovovalo se jméno Masarykovo s úctou po celé Evropě. Největší lásky svým mužným vystoupením dobyl si Masaryk ovšem u Jihoslovanů, kteří od té doby o něm říkali: „*Evo, naš čoviek*“ (to je náš člověk). Dle slov Arn. Denise Masaryk svým zakročením učinil „*malý český národ velikým ve světě*“ (Masaryk a Caha, 1922, s. 36).

20) Úryvek z textu z knihy: „*Ano, Masaryk*“ (Mahler, 2007, s. 25 – 26).

Aby si zajistil místo univerzitního učitele, předložil Masaryk studii o sebevraždě. Šlo o téma, které ho celý život zjitřovalo.

A nejen jako individuální jev — v době, kdy Masaryk na spisu pracoval, bylo v Evropě prokázáno již padesát tisíc sebevražd ročně. Spatřoval v tom důkaz, že společnost je chorá a svět stoná. A snažil se dopátrat příčin: soustředil poznatky všech vědních odvětví — od historie přes filozofii a sociologii až po psychologii. Dospěl k názoru, že tento jev je zřejmě vyvolán tím, že člověk se odklonil od Boha, že převzal roli Boha, že se sám za Boha prohlásil. Opovážlivec však záhy přišel na to, že na takové břímě nestačí. A tak se ve společnosti ohlásila omrzlost a výstřelky, zoufalství a dekadence.

Bylo jaksi patrné, že člověk se buď musí pověsit na Boha, anebo se pověsí na hřebík.

Masaryk navíc zjistil, že lidská krize nemusí vyústit jenom v sebevražednost — postihne-li člověka agresivního, může se projevit zabíjením jiných.

Na Masarykově rukopise je patrné, že jeho práci provázelo stále větší vzrušení — snažil se dospět nejen k analýze, ale i k odpovědi. Jeho rozbor je znamenitý, odpověď ale velice prostá: Masaryk se dopracoval k tomu, že východisko je v novém náboženství, v opravdové zbožnosti. Vlastně se vrátil k jistotě, jakou byl prostoupen v dětství, od maminky.

(Mahler, 2007, s. 25 – 26)

21) Úryvek z textu z knihy: „Ano, Masaryk“ (Mahler, 2007, s. 39 – 42).

Když se hovoří o Masarykových střetech, uvádějí se zpravidla dva — rukopisné boje a hilsneriáda. Dodneška se však stydlivě zamlčuje kolize třetí — s katolickými preláty.

Už poté, co papež Pius IX. proklamoval svoji neomylnost a od profesorů se žádalo, aby služebně přísahali na neposkvrněné početí Panny Marie, vystoupil Masaryk z katolické církve — na čas se přiklonil k evangelíkům, ale brzy mu i tato konverze přestala vyhovovat. Přišel na to, že církev má jako všechny instituce sklon sama sebe vydávat nikoli za prostředek, ale za cíl, t.j. zbožštit se — kněží, zřízení církve, se prohlásí vyvolenými, obklopí se řadou výsadních dogmat, a tak se náboženství postupně převádí do obřadnictví, vyprazdňuje se, církev se stává poduškou světské moci, oltář a trůn se vzájemně podpírají. Tomu se Masaryk vzepřel. Dopracoval se k názoru, že by náboženství nejvíce prospělo, kdyby se vlastně odcírkevnilo, kdyby se takřikajíc každý sám sobě stal papežem a spojoval se se svým bohem bez prostředníka. V tomto postoji se vlastně obráželo úsilí o demokratičnost a demokracii.

A samozřejmě to vyvolalo oheň na střeše! Střetání se projevilo v celé sérii: když šlo například o to uctít památku Husovu, postavil se na odpor katolický politik Schwarzenberk výrokem, že husité byli jenom banda lupičů a žhářů. Popudil českou veřejnost a jmenovitě Masaryka, který se pak přihlásil do čela snah za postavení Husova pomníku v Praze.

Nebo v roce 1892 při 300. výročí narození Komenského, kdy habsburská vláda oslavy zakázala, dokonce i na školách — zorganizoval Masaryk cyklus přednášek.

Rozlíčení klerikálové nakonec vyvolali proti Masarykovi několik soudních líčení: poprvé se tak stalo u soudu na Praze 1, kde byl obviněn za urážku kněžského stavu. Zastal se totiž jednoho svého kolegy profesora, který byl udán farářem a přeložen na venkov a jemuž byl zastaven úřední postup.

Masaryk byl zažalován za výrok, že „*katecheta, který se toho dopustil, není služebníkem náboženství, nýbrž vlastně státem placeným denunciantem.*“ A byl obviněn nikoli jediným žalobcem, nikoli třemi, nikoli třiceti, nýbrž třemi sty osmi kněžími! Jejich jmenný seznam zabírá plných 13 spisových stran! Žádali, aby Masaryk byl exemplárně odsouzen a aby všem hradil soudní výdaje, tedy 308x.

Protože se Masarykovi podařilo prokázat oprávněnost svého tvrzení, pospíšily si katolické kruhy, aby se záhy konalo další tažení, a ještě závažnější — vynutila si je nejvyšší církevní hierarchie, kauzu dokonce zdálky sledoval sám císař pán Franz Josef. Masaryk se prý

provinil rušením náboženství — hrozilo mu, že bude zbaven profesury a vyloučen ze všech rakousko-uherských univerzit.

Když mu právní zástupce dr. Bouček předával obžalovací spis, který měl 220 stran, třásl se mu ruce. Masaryk na to pravil: „*Klid — já už se nějak užívím. V nejhorším případě se odstěhujeme do Ameriky a začneme péct koláče a buchty.*“

Naštěstí si předseda soudu před procesem přečetl časopis *Die christliche Welt* a v něm studii, která dokazovala, že Masaryk je velice zajímavý novátorský náboženský myslitel — a tak Masaryka osvobodil. Proces probíhal za obrovské veřejné pozornosti — před soudem čekaly zástupy lidí. A vítězný Masaryk byl přivítán poprvé potleskem. (Mahler, 2007, s. 39 – 42)

22) Výňatek textu z knihy: „Masaryk mládeži“, – projevu nazvaného „PROGRAM ŽIVOTA“ (Masaryk, 1947, s. 9 – 12).

PROGRAM ŽIVOTA.

President Osvoboditel T. G. Masaryk dětem na Hradě dne 27. října 1928: Vítejte! Zahájil jsem desítileté oslavy republiky s legionáři, a teď jste, vy děti, druzí v řadě oslavovatelů.

Promluvme si tedy vážné slovíčko.

Přeju vám, jak jsem to slychal od malička, zdraví a boží požehnání. Abyste byly a zůstaly dlouho zdravé, musíte se o to přičinit; a není to nic těžkého: pečujte o čistotu svého těla, nebojte se vody, myjte se s chutí, koupejte se a plavte, pohybujte se čile na čerstvém vzduchu a dejte se ohřívát sluníčkem; větrejte si světnici a byt. V jídle buďte střídme, vystříhejte se všeho mlsání a nepijte žádných nápojů alkoholických. Hrejte si vesele, ale když se učíte, když pracujete, učte se a pracujte vážně. Nevyhýbejte se práci, i když jste na školách; já sám jsem vděčný za to, že jsem byl na řemesle. Jen prací se člověk stává praktickým.

Sokolujte a cvičte tělo hrami a rozumným sportem. Přemýšlejte, když dorůstáte, o tom, čím chcete být. Ať budete dělníkem, ať rolníkem, ať řemeslníkem, ať učitelem, ať technikem, ať umělcem nebo spisovatelem, zkrátka — ať budete čímkoliv, vždycky buďte pilnými a poctivými pracovníky.

Všichni jsme povoláni k práci, každý na svém místě a podle svých vloh. Společnost musí mít pracovníky rozmanité, práce musí být účelně rozdělena a uspořádána, ale všichni, kdo poctivě pracujeme, jsme si v práci rovni — dobrý dělník není méně hodný než dobrý president. Slyšeli jste jistě o neštěstí Na Poříčí — tam nebylo té poctivé práce, ať už je vinen ten neb onen. Poctivá práce živí lidi, poctivou prací živíme se jeden každý a živíme jí své

bližní. Když svého bližního máme milovat, jak se nám to správně přikazuje od dětství, tož jej musíme milovat prací, ne holými slovy. Život bez obětí není životem pěkným. Milé děti! Dorostete brzy — čas letí! — a budou z vás otcové a matky; proto se k svým rodičům chovejte tak, jak si budete přát, aby se vaše děti chovaly k vám.

Ve všem svém jednání se držte pravidla, abyste se chovaly ke všem lidem tak, jak si přejete a budete přát, aby se oni chovali k nám. Zanedlouho vás povolají zákony republiky ke službě veřejné; budete vojáky, budete v obcích obecními staršími, budete poslanci. V každém postavení konejte svou občanskou povinnost; milujte republiku, která vám svým demokratickým zřízením zabezpečuje svobodu, milujte svou zemi, svůj národ a jazyk. Musíte žít v přátelské shodě se všemi občany, ať se různíte povoláním, ať jazykem, ať náboženstvím. Jsme si všichni rovni, musíme všichni být stejně svobodni, nesmíme nikoho v ničem znásilňovat.

A vy, děti pražské, až přijдете do veřejného života, dbejte toho, aby Praha skutečně byla nás všech matičkou, aby byla městem měst. Snad tu přede mnou mezi vámi stojí budoucí prezident republiky. A tož, ty milý budoucí presidente, budeš muset všem spoluobčanům a celému světu bez bázně hledět do očí, neboť budeš poctivě provádět naše vysoké ideály, ideály našich dějin. Za třicet, za čtyřicet let, ty budoucí presidente, budeš s tohoto místa mluvit k dětem a mládeži. Řekni jim pak: Před lety jsme si zde s prvním prezidentem slíbili, že se všichni budeme vždycky a za všech okolností řídit příkazem našich předků, jež čtete tam na té vlajce na Hradě: Pravda vítězí! Slyšíte, jak je živá, jak se vlní a mluví — strážte ji a odevzdejte neposkvrněnou příštím pokolením! (Masaryk, 1947 s. 9 - 12).

23) Výňatek textu z knihy: „Masaryk mládeži“, – projevu nazvaného „ZABRAŇUJME VÁLCE“ (Masaryk, 1947, s. 17 - 18).

ZABRAŇUJME VÁLCE!

V listopadu 1932 promluvil pan prezident k německé mládeži:

Miléžačky a žáci!

Jistě vám ve škole i doma vypravovali, jak hrozná byla světová válka. Mnoho lidí padlo, snad i u vás vzpomínají na někoho drahého, který se z války už nevrátil. Čtrnáct roků žijeme v míru. Nebojíte se teď o tatínka nebo staršího bratra, že bude ve válce zabitý, anebo že se vrátí zmrzačený. Starejme se všichni, abychom tento šťastný mír navždy udrželi.

Jak jej zachováme? Zachováme jej, když lidé zachovají přátelství a vzájemnou úctu.

Když budeme všichni pracovat svědomitě, podaří se nám překonat tuto těžkou dobu, v které by mnozí rádi pracovali, ale nemají práce. Pomáhejme jim, jak můžeme. Vy, kteří máte dostatek, rozdělte se se svým spolužákem, který nemá, nedopusťte, aby měl hlad, nedopusťte, aby mu byla zima, ale nezávidíte těm, kteří mají víc, než máte vy. Snažte se, abyste jednou měli též více. Učte se, abyste se dobře připravili na budoucí život.

V míru se prací zvyšuje vzdělanost lidstva, dávají základy k jeho lepší budoucnosti, mravní i hmotné. Válka však ovoce této mírové práce ničí a lidstvo musí začít znovu. Ale hrozné ztráty na lidských životech nenahradí nikdy a ztráty hmotné jen po dlouhých letech.

Proto se snažme všichni, abychom zachovali výsledky práce a míru tím, že budeme zabraňovat válce.

Slibte mi, že si budete vážit každého, kdo poctivě pracuje, každého národa, který se bude upřímně snažit o zachování míru. (Masaryk, 1947 s. 17 –18)

24) Dva úryvky textu z knihy: „Duchovní revoluce v srdci Evropy: pohled do dějin českého národa“ – kapitola „Tomáš Masaryk“ (Pitter a Plzák, 2011, s. 82 a 87).

Masaryk má s Komenským mnoho společného. Také on pochází z Moravy a vypracoval se ze skrovných poměrů k velké učenosti a světové slávě. I Masaryk je prodchnut husitskou tradicí a chová neotřesitelnou víru v budoucnost českého národa. Za svého dlouhého života strávil jako Komenský obtížná léta v exilu a přes všechny nesnáze se neúnavně zasazoval o vzdělání a výchovu krajanů. A jako Komenský měl i on svou statečností, vytrvalostí a ryzím charakterem trvalý vliv na svůj národ. Mezi těmito dvěma velkými duchy leží však více než dvě století a v historickém dramatu českého národa jim připadly docela rozdílné úlohy:

Komenský prožil zánik české reformace a svébytného života svého lidu a snažil se pro budoucí generace zachránit slovem i písmem největší duchovní hodnoty. Masaryk naproti tomu přišel v době, kdy jeho národ povstával k novému, životu a mohl tento vzestup korunovat úspěšným zápasem o osvobození Čechů a Slováků z habsburské nadvlády.

Když přišel Masaryk 1882 do Prahy, bylo už národní obrození v plném proudu. Po dlouhé době duchovního spánku následovalo poznenáhle klopotné probouzení. (Pitter a Plzák, 2011, s. 82).

Roku 1882 se splnil i nejmělejší sen českého obrozeneckého hnutí. Na staroslavné Karlově universitě se už před sto lety přešlo zcela z latinského vyučování na vyučování německé. Nyní byla zásluhou českých poslanců universita rozdělena na českou a německou.

Dr. Tomáš Masaryk, dosud docent na vídeňské universitě, byl povolán na českou filosofickou fakultu do Prahy. Tím vstoupil velký český myslitel na scénu národního života. Bylo mu souzeno, aby dal pevný myšlenkový základ obrozenskému hnutí, které se už přes sto let vyvíjelo převážně v rovině citového života. (Pitter a Plzák, 2011, s. 87).

25) Dva úryvky textu z knihy: „Hovory s T. G. Masarykem“ z kapitol „Náboženství“ a „Ještě o náboženství“ (Čapek a Masaryk, 1938, s. 244 – 245 a 272).

Řekl bych, že ta vrozená a samozřejmá láska k bližnímu by obstála i bez náboženství, bez víry.

Pravda, ale ne v té plnosti. Zbožnost korunuje a posvěcuje lásku. Náboženství bez lidskosti nemůže být správné; lidskost bez zbožnosti nemůže být úplná.

Jan praví: „Řekl-li by kdo: Miluji Boha, a bratra svého nenáviděl by, lhář jest. Nebo, kdož nemiluje bratra svého, kteréhož viděl, Boha, kteréhož neviděl, kterak může milovati?“

„Ježíšovo přikázání lásky k bližnímu stačí pro všechno jednání člověka vůči člověku“; už Pavel správně vyvozoval všechny záповědi Desatera z přikázání humanitního.

Přikázání Ježíšovo zahrnuje a předpisuje také lásku k sobě: ne egoism, ale uvědomělou starost o sebe, o spásu své duše. Se sebou jsme stále, na sebe můžeme stále působit, třebaže je to často těžší než působit na jiné; proto se máme o sebe starat, aby se o nás nemuseli starat druzí. Ježíš to řekl pěkně a prakticky: miluj bližního svého jako sebe samého; tedy starej se o sebe, poznávej sebe, važ si sebe, buď k sobě upřímný a opravdový a neobtěžuj druhé. Buď stále na stráž, dávej - pozor, buď činný, odhodlaný, měj kuráž a neutikej před odpovědností.

Láska, pravá láska je činností, prací, spoluprací, tvořením pro jiné a pro sebe. Není sentimentální — sentimentalita je sebemilská a kochá se ve svých citech. Láska k bližnímu není jen soucitem ve zlém, není jen soustrastí, je i souradostí.

Láska k bližnímu je v plánu světa, lidská společnost stojí na lásce; ale nestačí mít k spolučlověku jen tak zvaný milý cit — láska, humanita se musí ztělesnit v práci, v součinnosti, v tvoření a tím i v zdokonalování světa nám daného. Jsme dělníci na vinici boží. Láska účinná předpokládá poznání bližních a sebe samého, aby člověk postřehl, co komu chybí. Poznat sebe, být přísný na sebe, být skromný; proto se mluví o křesťanské pokoře. Láska nás činí praktickými — zbožnost si neřádá nešiků. Již v evangeliu se vyslovuje lítost nad tím, že synové světla často nestačí na syny světa.

Ježíš praví, buďte jako holubice a jako had — je třeba moudré mírnosti, ale také důmyslu, praktickosti a dovednosti.

Tato láska byla ovšem i před Ježíšem.

Byla, ale Ježíš ji dovršil; přišel „naplnit zákon“, i ten všelidský a odvěký zákon lásky. Historický čin Ježíšův je, že první jasně a příkladně vymezil zbožnost nejen jako poměr k Bohu, nýbrž i k bližnímu. Před Ježíšem náboženství bývalo a bývá i po něm dost často nelaskavé, nelidské, tvrdé; vemte si, jakých ukrutností se dopouštěli starozákonní Židé ve jménu pravého prý Boha! Stejně mohamedáni. Ale i křesťané, třeba měli evangelium lásky, šířili svou víru ohněm a mečem, vymysleli si inkvisici a učili nenávidět ty, kdo věřili jinak. Nelidskost, ukrutnost je plodem otrockého ducha, otroků a otrokářů zároveň; otroctví a otrokáři se podmiňují vzájemně. Nemůže být humanity bez vzájemné důvěry, člověk zbožný se člověka nebojí (Čapek a Masaryk, 1938, s. 244 – 245).

Což nemůže být mravnost bez náboženství?

Může; někdy je lepší než mravnost lidí zbožných a církevních — běží právě o to, jaká ta zbožnost je a jaká je ta mravnost. Chodit do kostela, modlit se, zvykově vykonávat obřady a podobně, to není těžké; ale být si plně a stále vědom poměru k Bohu, mít úctu před každým člověkem a pomáhat mu, potlačovat svůj egoism, žít rozumně a mravně — to je těžké a to je pravá zbožnost. Mravnost a duchovní život mohou být bez náboženství a mimo náboženství, ale ptám se: jsou úplné a dokonalé? Po mém rozumu, ne. Požaduju náboženství jako nutné dovršení duchovního a kulturního života; tím, že v mravnosti vidím hlavní složku náboženství, dělám z mravnosti, řekl bych, náboženský kult. Žít mravně je pravé uctívání Boha (Čapek a Masaryk, 1938, s. 272).

26) Výňatek textu z knihy: „Hovory s T. G. Masarykem“, kapitola – „Věk mladosti“ (Čapek a Masaryk, 1938, s. 52 – 54).

O ŠKOLÁCH

Výchově hochů u nás chybí pěstování samostatnosti, sebevědomí a čestnosti. Já jsem byl k samostatnosti nucen od dětství starostí o chléb i tím, že jsem se, vzdálen od rodiny, musil starat sám o sebe, a sám všecko rozhodovat; tož to je jiný případ; ale celá naše výchova nevede ke kuráži. Jen se brzo hmotně zajistit, nejraději v úřadě, aby byl člověk pod pensí...

Já v tom vidím koneckonců strach před smrtí, strach ze života podnikavého, odpovědného, dobytelského. Pravda, nám chybí moře, nám chybí vědomí, že na druhé straně je také svět; sedíme jako žáby v rybníce a kuňkáme na sebe.

Já vždycky rád slyším, když se náš člověk pustí do světa a něčeho dosáhne: ne jako vystěhovalec – i vystěhovalectví je útěk – ale jako podnikatel, český dobyvatel.

Rozumí se, i chudoba dělá mnoho; většina nás jsme v první, druhé generaci z malých lidí, ze sedláků, z chalupníků a řemeslníků; takový hoch se pak ohlíží, ne co by chtěl a dovedl dělat, ale kde je volné místo, aby se pohodlně užíval.

Pak i ta študovanost je jenom lepší řemeslo a třeba se ani pořádnému řemeslu nevyrovná. Já jsem vypožoroval, že nejlepšími učiteli – zvláště na středních školách – jsou dobří odborníci. Má-li takový profesor opravdu rád svůj předmět, vzbudí tu lásku i v chlapcích. Vždyť člověk zapomene skoro všechno, čemu se na školách učil, ale ten zájem jednou vzbuzený trvá a učí ho pozorovat a všimati si věcí. Poznání bez zájmu je mrtvé.

Neběží škole jen o to, aby poskytovala co nejvíc vědomostí, ale také a hlavně o to, aby navykala žáky přesnosti, pozornosti a metodičnosti; učit je tak, aby uměli sami pozorovat přírodu a život a dovedli správně řešit úkoly a úkolky, kdy a kdekoliv se k nim dostanou.

A když už chce kantor také vychovávat, tedy káže. U nás se nekáže jenom v kostele, ale i ve škole, v novinách i v parlamentě.

Pane, pedagogika dospívající mládeže je strašně těžká věc – střední škola většinou pěstuje jenom didaktiku; daleko víc vyučuje, nežli vychovává. Hoch na střední škole podléhá vlivům, o kterých jeho profesor buď nemá tušení nebo které přehlídí. Řekněme v Anglii má student daleko méně povšechného vzdělání nežli u nás, ale zato anglická škola spíše formuje charakter. U nás si mladý chlapec musí osvojit aspoň dočasně spoustu znalostí, ať ho to zajímá nebo ne; ale jednat, obcovat s lidmi, reagovat na skutečné vlivy života, tomu se nenaučí. Z našich škol vycházejí příliš často hoši jaksi nemotorní, těžkopádní a zelení; ti čilejší a energičtější se utvrzují v negaci – škola je pro ně, jak říkají, otrava a učitelé tyraní. Nu ano, i mně se dlouho zdával těžký sen, že dělám znova maturitu; střední škola nemá být trpkou zkušeností a nemá člověka pronásledovat jako můra.

Je-li škola břemenem, naučí se v ní ti slabší jen strachu a ti silnější revoltě; ti i oni si oddechnou, když mají za sebou těch sedm nebo osm let, kdy měli tělesně i duševně vyspět – prosím, sedm nebo osm tak důležitých let! I to se teď pomalu mění; stará střední škola příliš vychovávala budoucí úředníky, vlastně rakouské byrokraty; teď má a bude mít úkoly jiné. Ale chci říci to: mluvíme-li o krizi inteligence, musíme jí sáhnout na kořen a tudíž také na školu (Čapek a Masaryk, 1938, s. 52 – 54).

27) Úryvek textu z knihy: „O alkoholismu: předneseno v Dělnickém domě na Vsetíně dne 11. září 1905“ (Masaryk, 1920, s. 3).

Na cestách životem, zemi a kraji nalezl jsem zemi nad míru podivnou — tam totiž, a to bylo to podivné, lidé požívají jed. Viděl jsem tam zvláštní továrny, které jed vyráběly ve velkém, a zvláštní zase závody menší, kde se tento jed prodával v malém a hned užíval. Jak jinde kupci mají nápisy: „Zde se prodává cukr, káva“ atd., v té zemi vidíte nápisy: „Zde si člověk může lacino koupiti nedokrevnost, souchotě, nemoce duševní, padoucnici“, „zde se prodává chudoba“, „zde se prodává mor, cholera, tyfus“. To jsou jistě divné nápisy! A jsou ještě divnější: „Zde se člověk může stát hloupým“, jinde dokonce: „zde může zblbnout, zde může se stát bezcitným, hrubým a surovým“. Všechny tyto místnosti jsou hojně navštěvovány.

A nejen to: v té zemi vláda vybírá ještě peníze, velké peníze ve formě daní, církev, její nejvyšší a nejbohatší hodnostáři také jen jed vyrábějí.

Trn a oltář spočívají na tomto jedu! Mnoho spotřebují toho jedu i při slavnostech národních, vlasteneckých. A nejvíce bylo mi podivno, že ani církevní a náboženské slavnosti bez tohoto jedu se neobejdou. Ohromná procesí táhnou z celého kraje, prý k panence Marii, hledím, lidé ne, že by se modlili, že by byl nábožný a vážný — naopak, vidím, jak je rozjařen tím jedem, jak se strhnou hádky, vidím kolem chrámu samou nečistotu, nezdravotu, až z té nečistoty umírají...

To jest přece nadmíru divné! Tážete se: „Co pak je to?“ Tu slyšíte výklad:

„Ja, pane, takové procesí je jen na oko procesím křesťanským, máme křesťanské náboženské názory jen na oko, ve skutečnosti máme jiné náboženství, my máme ty bohy, my jsme mnohobožci, máme zvláštní svou trojici: jeden bůh je víno, voda sluneční, druhý je voda vařená, pivo, a konečně voda ohnivá, to je duch, pravý duch, spiritus. Takovouto zvláštní trojici máme: duch je hlavní bůh a všichni ti bohové nejsou neviditelní, můžeš si je koupit a můžeš je přijímat.“

Takové a podobné doplnění napsal by Komenský do svého Labyrintu, kdyby pozoroval novodobý alkoholism a kultus toho ducha, spiritusu, alkoholu ve všech formách (Masaryk, 1922 s. 3 – 4).